

**ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BÖLÜMÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İSRAİL'DE YAHUDİ GRUPLAR ARASI FARKLILIKLAR VE
ÇATIŞMALARIN İSRAİL SİYASAL SİSTEMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

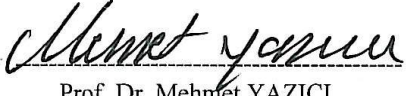
İLYAS ERBEY

AĞUSTOS 2015

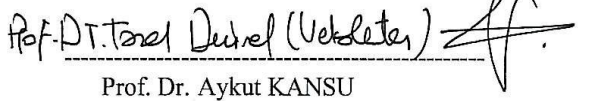
Tez Başlığı : İsrail’de Yahudi Gruplar Arası Farklılıklar ve Çatışmaların İsrail
Siyasal Sistemi Üzerindeki Etkileri

Tezi Hazırlayan: İlyas ERBEY

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı:

Prof. Dr. Mehmet YAZICI
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin yüksek lisans derecesi elde etmek için gerekli koşulları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. Aykut KANSU
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanı

Bu tez, tarafımdan incelenmiş olup Yüksek Lisans Tezi olarak uygun bulunmuştur.

Yrd. Doç. Dr. Ebru ÇOBAN ÖZTÜRK
Tez Danışman

Tez sınav Tarihi: 18.08.2015

Tez Jüri Üyeleri:

Yrd. Doç. Dr. Ebru ÇOBAN ÖZTÜRK (Çankaya Üni.)

Prof. Dr. Tanel DEMİREL (Çankaya Üni.)

Doç. Dr. Burak Bilgehan Özpek (TOBB ETÜ)

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, tez çalışmamda bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları bilimsel etik kurallar gözeterek ifade ettiğimi ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Ad, Soyadı: İLYAS ERBEY

İmza:

Tarih: 18.08.2015

ÖZET

İSRAİL'DE YAHUDİ GRUPLAR ARASI FARKLILIKLAR VE ÇATIŞMALARIN İSRAİL SİYASAL SİSTEMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

ERBEY, İLYAS
Yüksek Lisans Tezi

Sosyal Bilimler Enstitüsü
M.S., Siyaset Bilimi

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Ebru Çoban ÖZTÜRK

Ağustos 2015, 127 sayfa

Kimlik siyaseti herhangi bir ekonomik gelişmenin oluşturduğu toplumsal dalgalanmadan çok daha etkilidir. Yahudi siyasetinin tek problemi Filistin sorunu değildir. Önemli sorunlarından biri, başından beri var olan toplumun hafızasına derin kök salmış tartışmalı Yahudi kimliği sorunudur. Yahudi toplumunda göçlerle beraber değişik etnik ve kültürlerle olan etkileşimleri sonucu farklı toplumsal eğilimler, kültürel farklılıklar ve etnik unsurlar oluşmuştur. İsrail'in kuruluş sürecinde bir araya gelen bu farklılıklar iç siyasi yapıya etki etmektedir. Avrupa'dan göç eden Aşkenaz Yahudileri (Almanya), Orta Doğu'da (Kudüs-Kuzey Afrika) yaşayan Mizrahiler'in ve İspanya-Portekiz'den göç eden Sefaradlar'ın sergilemiş olduğu farklı politik eğilimler ve kültürel özellikler zannedildiği kadar İsrail'in tek renkte bir ülke olmadığını ve iç siyasi yapının (hükümetlerin) çoğu zaman bu farklılıktan doğan iç dengelere göre şekillendiğini göstermektedir. Çalışmada bu denli karmaşık ve dağınık bir toplumun İsrail öncesi ve sonrası farklılıkları ve çatışmaları incelenmektedir. Ardından bu farklılıkların ve çatışmaların günümüz siyasi sistemine etkileri çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, İsrail, Sefarad, Aşkenaz, Mizrahi

ABSTRACT

THE EFFECTS OF DIFFERENCES AND CLASHES AMONG JEWISH GROUPS IN ISRAEL UPON ISRAELI POLITICAL SYSTEM

ERBEY, İLYAS
Master Thesis

Graduate School of Social Sciences
M.S., Political Science

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Ebru Çoban ÖZTÜRK

August 2015, 127 pages

Identity politics are much more important and effective on social upheavals than any other economic development. Palestinian question is not the only problem of the Jewish politics. One of the main question is the debatable case with the Jewish identity problem that has been rooted in deep consciousness of the Jewish society for the time being. Ethnic and cultural differences of Jewish groups in Israel have been effective on its domestic politics. Ethnic and cultural diversity of Israel composes Ashkenazi Jews emigrated from Europe (Germany), Mizrahims living in the Middle East (North Africa-Jerusalem) and Sephardic Jews emigrated from Spain-Portugal. Therefore it is clear that Israel is not a state formed of only one ethnic identity. Moreover Israeli governments most usually are formed due to the balance derived from this ethnic and cultural diversity. Living a long history in diaspora-shattered geographically-, Israeli society formed a complicated structure. This study analyses the differences and conflicts of this complicated and shattered society pre-Israeli state and after its foundation. Later, the effects of the differences and conflicts on today's Israeli political system are going to be studied.

Keywords: Identity, Israel, Jews, Sephardim, Ashkenazi, Mizrahim

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

A. UZAK TARİHTEN YAKIN TARİHE İSRAİL TOPLUMU.....	9
a. Yahudi Toplumunun Yaşadıkları Topraklardan Ayrılışı	9
a. Aşkenaz Tarihi ve Toplumu.....	12
b. Sefarad ve Mizrahi Yahudileri Tarihi ve Toplumu.....	15
b. Siyonizm/Dünya Siyonist Örgütü (DSÖ).....	24
c. Vaad Edilmiş Topraklara Dönüş (<i>Aliyah</i>).....	39
d. Adı Konmamış Devletin İlk Dönem Faaliyetlerini Yürüten Kurumlar ve İsrail'in Kuruluşu.....	50
B. AŞKENAZ, SEFARAD VE MİZRAHİ YAHUDİLERİNİN TARİHSEL KÖKENLERİ, FARKLILIKLARI VE İSRAİL TOPLUMUNA YANSIMALARI.....	54
C. YAHUDİ TOPLULUKLAR ARASI FARKLILIK VE ÇATIŞMALARIN TOPLUMSAL ETKİLERİ VE SONUÇLARI.....	66
a. Sosyal ve Ekonomik Sonuçlar	67
a. Finans ve Yerleşim.....	67
b. Ekonomik Kalkınma, Sömürü ve Kutuplaşma	75
c. Eğitim, Kültürel Baskı ve Sefaradlar'ın Engelleri.....	80
d. Sefarad Direnişi ve Filistinliler ile Geçici Dayanışma	86
b. Siyasi Sonuçlar ve Siyasi Sistemin Farklılıklar Temelinde Şekillenmesi..	95
1. Siyasi Sistem	95
2. Siyasi Partiler ve Özellikleri	108
D. SONUÇ.....	125
E. KAYNAKÇA	

GİRİŞ

Orta Doğu ülkelerinde siyaset ve uluslararası ilişkiler oldukça çelişkili, karmaşık ve günceldir. Bu kadar sorunun içinde bir sonuca varmak ve tarafsız bilgi elde etmek oldukça zordur. Oldukça popüler olan Orta Doğu siyaseti, çoğu zaman sansasyonel, spekülatif ve suiistimal edilen haber ve bilgi kaynaklarından dolayı, bölgedeki sorunların anlaşılması konusunda dezavantajlı bir konuma sahiptir.¹

Diğer yandan Orta Doğu, zengin kültür ve tarihe sahip bir coğrafyadır. Bunun yanı sıra tüm dünyanın dikkatini çeken bir coğrafi konumda olması bu bölgenin önemini arttırmaktadır. Afrika, Asya ve Avrupa'nın karşılaştığı bir pozisyonda olması bölgeye "Dünya'nın kavşağı" ünvanını kazandırmıştır.² Aslında bu benzetme oldukça yerindedir, örneğin, üç tek tanrılı (semavi dinler) dinin ortaya çıktığı coğrafyadır Orta Doğu. Yunan felsefesi ve biliminin Avrupa'da yadığı dönemlerde, bu bilimler Orta Doğu'da birçok Müslüman yazar ve düşünür tarafından tartışılmış ve Batı'ya iletmede bir köprü vazifesi görmüştür. Tarih sayfalarında Avrupa'nın Orta Çağ döneminde Orta Doğu'nun bilimde, tıpta ve ticarete oldukça büyük ilerlemelerin yaşandığı bir coğrafya olduğu kaydedilmiştir. Orta Doğu, modern İngilizcede insan uygarlığının en eski bölgesi için kullanılan bir terimdir.³ Bugün Orta Doğu adını verdiğimiz bölge tarih boyunca paylaşılabilen bir coğrafya olmuştur.⁴

Orta Doğu'da çok sayıda çözülememiş sorun mevcuttur. İlk olarak, bu bölge birçok medeniyetin ortaya çıktığı bir bölge olması nedeniyle oldukça önemli bir coğrafya olmuştur. İlk medeniyet ve ilk tek tanrılı din bu bölgede ortaya çıkmıştır. İlk toplumsal birimlerin bu bölgedeki nehirler civarında yaşadıkları bilinmektedir. Çok eski tarihlere dayanan Mezopotamya toplumu bunlardan biri olma özelliği taşımaktadır. Üç tek tanrılı inancın ortaya çıktığı bir bölge olması, peygamberlerin de bu bölgede yaşamış olmaları; Mekke ve Kudüs gibi bütün dinler tarafından kutsal

---

¹ W. L. Cleveland, *A History of the Modern Middle East* (Oxford: Westview Press, 2004), ss. 5-10.

² *Ibid.*

³ P. Mansfield, *Orta Doğu Tarihi*, çev. Ü. Hüsrev Yolsal (İstanbul: Say, 2011), s. 15.

⁴ Bernard Lewis, *Orta Doğu, İki Bin Yıllık Orta Doğu Tarihi* (Ankara: Arkadaş, 2010), s. 27.

sayılan bu yerlerin de bölgede yer alması Orta Doğu'yu dinsel bağlamda önemli bir bölge yapmaktadır.⁵

Bir diğer husus da petrol kaynakları ve ticaret imkânlarıdır. Savaşlara sebebiyet veren bu zengin rezervler bölgeyi ekonomik açıdan önemli hale getirmiştir.⁶ Petrol kalitesi oldukça yüksek olan bu bölge de üretim maliyeti de oldukça ucuzdur. Stratejik olarak da önemini muhafaza eden Orta Doğu üç kıtanın (Asya, Afrika ve Avrupa) merkezinde bulunmaktadır ve birçok önemli geçiş noktasını ve boğazın bulunduğu bir bölge konumundadır. Diğer taraftan, çok sayıda çatışmanın da var olduğu bir bölgedir.

Orta Doğu'da çatışmaların odak noktasında yer alan en önemli ülkelerden birisi İsrail'dir. İsrail henüz devlet statüsü kazanmadan önce dünya gündemine gelen ve sergilediği siyasi tutumlar sebebi ile günümüzde de gündemde sık yer alan bir ülkedir. İsrail'in politikaları Türkiye'de ve dünyanın birçok yerinde tartışılırken genelde tek boyutlu irdelenmektedir. Bu nedenle yanlış veya taraflı sonuçlara ulaşılmaktadır. Oysa İsrail meselesi üzerinde yeteri kadar araştırma yapıldığında aslında bu toplumun devlet olma yolunda çok karmaşık süreçlerden geçtiği, devlet olduktan sonra bile bu ülkede siyasi karmaşanın ve dalgalanmanın sürdüğü görülmektedir. Bunun asıl nedeni Yahudi toplumunun birçok kültürden oluşması, çeşitli bölgelerden göç alması ve farklı etnik kökenleri bünyesinde toplamasıdır. Şöyle ki Museviliği benimsemiş tek tanrılı dini inanca sahip bu topluluğun içinde Yahudiliği kültür olarak kabul edenler hatta daha ileri boyutta ateistliği benimsemiş olan Siyonistler bile vardır. İsrail Devleti'ni analiz ettiğimizde onu Orta Doğu'nun sıradan bir parçasıymış gibi görmek ve bu kapsamda değerlendirmek yanlış olur. Coğrafi açıdan baktığımızda, İsrail tam olarak Orta Doğu'nun merkezine kurulmuş bir devlet olarak görülebilir ancak toplumsal olarak incelendiğinde aslında uzun yıllar Batı kültüründe yaşamış kavimler, Rusya'dan gelen topluluklar, devamında Orta Doğu'daki Arap ülkelerinden ve İran'dan gelenler ve daha sonrasında Amerika kıtasından gelen göçmenler ile zaten Filistin topraklarında var olan Mizrahi ve Sefarad etnik kökenleriyle beraber muazzam bir kültür çeşitliliği ile karşı karşıya

---

⁵ Bernard Lewis, *Faith and Power: Religion and Politics in the Middle East* (New York: Oxford University Press, 2010), ss. 12-15.

⁶ *Ibid.*, s. 80.

kalmıştır. Böylelikle bu karmaşık toplumun ekonomi, din ve kültürel yönlerden kapsamlı biçimde incelenmesi gerektiği sonucu doğar.

İsrail’de çok sayıda kültürel ve etnik topluluk var olduğundan, mevcut her ideoloji, inanış ve siyasi fikir bir diğeri ile ilişkili olarak değerlendirilmelidir. Bu verilerden yola çıkarak yapacağımız karşılaştırmada İsrail’i sadece Siyonizm düşüncesi ile ele almak bu ülkenin içindeki siyasal gelişmelerle ilgili yeteri kadar fikir sahibi yapmayacaktır. İsrail’de Siyonist ifadesi farklı olarak yenilikçi, işçi, dindar veya herhangi bir kültürel özelliği yansıtan bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında Siyonizm düşüncesine sahip gruplar arasında dahi zaman zaman çatışmalar yaşanmaktadır. Ancak bu çatışmalar İsrail’in komşularıyla olan olumsuz ilişkileri sebebi ile geri plana düşmüştür. İsrail’in Orta Doğu’daki çatışmacı tutumundan dolayı iç problem özelliği yansıtan birçok meselenin incelenmesi mümkün görünmemektedir. İsrail’de Sefarad-Aşkenaz çatışması, dindar-seküler gibi farklı kutupların çatışmasının her an mümkün olmasının yanında bu kutupların çatışmaması hiç şüphesiz hassas denge üzerine kurulmuş siyasal sistem ve mevcut Arap-İsrail çatışmasından kaynaklanmaktadır.

Bu bağlamda, ülke içindeki toplumsal dengeyi ve uzlaşmayı sağlayabildiği ölçüde bölgesel barışa yakınlaşan (Filistinliler-İsrail sorunu), öte taraftan bu dengenin sağlanamadığı durumlarda barıştan bir o kadar uzaklaşan bu tavır bir etnik ve kültürel köken sorunudur. Çünkü Avrupalı Aşkenaz tarih anlatımının yer aldığı kitaplar Doğulu Sefaradlar’dan söz etmez. Dolayısı ile bugünkü İsrail toplumunun farklı etnik ve kültürel kökenlerini ve bu farklılıkların iç siyasi yapı üzerindeki etkilerini anlayabilmek için Avrupalı Aşkenaz tarih anlatımından bağımsız hareket etmek gerekmektedir. Bunun yanında, çoğu zaman İsrail’in iç siyasi yapısı incelenirken, siyasi tavır, yeni politik söylemler ve siyasi eğilimlerin etkenleri arasında etnik ve kültürel faktörlere gerektiği kadar önem verilmediğini gözlemlemekteyiz. Bugünkü İsrail’in devletleşme sürecinde neler yaşadığı ve hangi parametrelerin bu süreci doğurduğu, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Yahudi nüfusunun bir araya gelme süreci, Yahudi toplumunun farklı kültür ve etnik unsurlarla yaşaması sonucu doğan değişik kültürel eğilimlerin ve düşünce yapılarının iç siyasi yapıya etkileri üzerinde durulacaktır. “İsrail’in siyasal sistemi hangi yönetim sistemi kategorisine ait? Herrenvolk mu Etnik Demokrasi mi?”

Bu çalışmada İsrail'in devlet olma yolunda geçirmiş olduğu süreç, bu süreç içerisinde şekillenen İsrail siyasi sistemi ve içerisinde farklı Yahudi gruplar barındırmasından ötürü oluşan kültürel çeşitliliğin İsrail siyasi sistemi üzerindeki etkileri incelenecektir.

F. UZAK TARİHTEN YAKIN TARİHE İSRAİL TOPLUMU

1. Yahudi Toplumunun Yaşadıkları Topraklardan Ayrılışı

Tarih kayıtlarında Yahudi tarihiyle ilgili genel anlatım söz konusudur. Fakat bu kayıtlarda Yahudi toplumu oluşturan Aşkenaz ve Sefarad/Mizrahi Yahudi gruplarına ait farklı tarihi yaşantıları bulmak oldukça zordur. Oysa bugünkü Yahudi toplumu oluşturan ve İsrail'in iç siyasi yapısını şekillendiren bu farklı Yahudi grupların tarihsel yaşantı farklılıklarıdır. Dolayısıyla önce Yahudi tarihiyle ilgili genel anlatıma değinmek gerekmektedir. Daha sonra farklı coğrafyalarda yaşamış Aşkenaz ve Sefarad/Mizrahi Yahudilerinin birbirinden farklı yaşantılarını aktaran tarih anlatımının incelenmesi gerekmektedir. Böylelikle bugünkü Yahudi toplumu oluşturan Orta Doğu, Asya, İspanya ve İtalya'da yaşamlarını sürdüren Sefarad/Mizrahiler; Doğu ve Batı Avrupa'da yaşayan Aşkenazlar'ın üç farklı tarih akımının net çizgileri ve farklılıkları anlaşılacaktır. Çünkü farklı coğrafyalarda yaşamış farklı Yahudi grupların bir tek coğrafi ve tarihi açıdan ele alınması bugünkü İsrail'i anlamak için gerekli olan ayrıntıların gözden kaçmasına sebep olacaktır. Bu nedenle ayırımın net anlaşılabilmesi için Yahudi toplumu tarihinin Sefarad/Mizrahi tarihi, Aşkenaz tarihi ve genel Yahudi tarihi olarak üç başlık altında incelenme gerekliliği oluştu. Genel tarih anlatımı bakış açısı Yahudi toplumunun tarihini şu genel çerçevede anlatır:

Filistin bölgesindeki İngiliz Manda yönetiminin sona ermesiyle birlikte 14 Mayıs 1948'de bağımsızlığını ilan ederek kurulan İsrail, kuruluşunun üzerinden

yalnızca 67 sene geçen genç bir devlettir.⁷ Fakat Yahudi toplumunun çok eskilere dayanan tarihi aslında İsrail toplumunun çok da genç olmadığını gösterir. Yeryüzüne yayılmış dağınık bir hayat süren Yahudi toplulukların tarihsel bağının oldukça sağlam olması ve kültürel mirası oldukça zengin olmasından dolayı bugünkü İsrail'i anlamak için tarihinin irdelenmesi gerekmektedir. İsrail'in toplumsal kodlarını oluşturan kültürel farklılıklar ve etnik köken çeşitliliği bugünkü iç siyasi yapısına ve toplumsal formasyonuna etki etmiştir. Uzak tarihten günümüze kadar gelen kalıtsal bilgiler⁸ İsrail toplumunun bugünkü özelliklerini oluşturmaktadır.⁹ İsrail'in bugün dahi sözlü metinlere dayanan yasalarla yönetilmesi İsrail siyasetinde tarihsel mirasın ne denli etkili olduğunu göstermektedir.¹⁰

Dini ve tarihsel kökenleri Tevrat'ta bahsedilen Yahudi toplumunun tarihi, Eretz İsrail'e kadar gider.¹¹ Buna göre M.Ö. yaklaşık 2000 yıllarında İsrailoğulları'nın tanrısı Eretz İsrail'i¹² Hz. İbrahim aracılığı ile İsrailoğulları'na vaat etmiş ve bundan sonra İsrailoğulları ve bu topraklar arasında duygusal bir bağ oluşmuştur.¹³ Bu süreç yaklaşık 4000 yıl önce (ilk resullerle-İbrahim oğlu İshak ve torunu Yakup) ile başlamıştır. Mezopotamya'da yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkarılan ve M.Ö. 2000-1500 yıllarına ait belgelerde tıpkı Tevrat'ta¹⁴ bahsedilen göçebe yaşam tarzları ile uyuşan bulgulara rastlanmıştır. Kenan'da (Kana) açlık kol gezmeye başladığında Yakup, on iki oğlu ve onların aileleriyle Mısır'a yerleşmiştir. Onların soyundan gelenler daha sonraları burada esir muamelesi görmüştür.¹⁵ 400 yıl kölelikten sonra, İsrailoğulları, Tevrat'ta yazılanlara göre halkını Mısır'dan çıkartıp, atalarına vaat edilmiş topraklara götürmek üzere Tanrı'nın seçtiği kişi olan Musa tarafından özgürlüğe kavuşturulmuştur.¹⁶ İsrailoğulları 40 yıl boyunca Sina çölünde

---

⁷ Leo Kohn, "The Constitution of Israel", *Journal of Educational Sociology*, Cilt 27, Sayı 8, Israel (1954), s. 369.

⁸ Architype/Halakhah

⁹ Roberta Rosenthal Kwall, *The Myth of the Cultural Jew: Culture and Law in Jewish Tradition* (New York: Oxford Univeristy Press, 2015), ss. 283-284.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ C. L. Crouche, *The Making of Israel* (Boston: Brill, 1982), ss. 8-10.

¹² Eretz İsrail Vaat edilmiş Topraklar anlamına gelir ve Kızıl Deniz, Akdeniz ve Fırat nehri arasında kalmış bölgeye denir.

¹³ Yaz. Kollektif, *Tevrat* (İstanbul: Andaç Yayınları, 2015), Tesniye, 30/5.

¹⁴ Tevrat; genel adı Tanakh (Tanah) olan, Tevrat ve Zebur dâhil Yahudiler için kutsal sayılan tüm metinleri içeren Musevilik dininin kutsal kitabının bir bölümüne verilen addır. Hristiyanlar Tanakh'ı Eski Ahit olarak anarlar. Tanakh üç ana kısımdan oluşur ve bunlarda çok sayıda bölüm içermektedir: Tora (Yasalar), Neviim (Peygamberler) ve Ketuvim (bilgi ve şiirler).

¹⁵ Ella Hirsch, *İsrail'in Gerçekleri* (İsrail: İsrail Enformasyon Merkezi, 1997), s. 10.

¹⁶ Kark, Ruth ve Glass, Joseph. B. "The Jews in Eretz-Israel/Palestine, From Traditional Peripherality to Modern Centrality." *Israel Affairs* Cilt 5, Sayı 4, 1999, ss. 73-107.

dolaşmış ağır ağır bir ulus niteliğine bürünmüştür. Tevrat'ın İsrailoğullarına inmesi ile birlikte şekillenen tek tanrı inancı Yahudi toplumunda dini inanç sisteminin yavaş yavaş şekillenmesini sağlamıştır.¹⁷ İsrailoğulları'nın Mısır'dan ayrılışı (M.Ö. 1300) Musevilerde büyük bir etki bırakmış ve bu ayrılış Yahudilerin özgürlüğünün simgesi haline gelmiştir.¹⁸ Her yıl Museviler bu dönemlerde yaşanmış olayları anmak için *Pesach* (Hamursuz bayramı), *Shavuot* (Tora'nın verilişi) ve *Succot* (Çardak Bayramı) kutlamaları düzenlemektedir.¹⁹ Bu dönemi takip eden yıllarda Yahudiler İsrail'in büyük bir kısmını ele geçirmiş, göçebe yaşam tarzlarını terk etmiş ve yerleşik hayata geçmişlerdir. Yerleşik hayat Yahudilerin tarımda ve el sanatlarında gelişmelerine katkıda bulunmuştur.

Yahudi tarihinde bir diğer önemli olay, Kral Davud döneminde (MÖ 1005-965) pek çok başarının yaşanmasıdır.²⁰ Davud, İsrail Krallığını komşuları ile iyi ilişkiler kuran güçlü bir konuma getirmişti. Aynı zamanda kendisi Kudüs şehrinin kurucusu olarak bilinir ve kutsal metinlerde zikredilir.²¹ Gücünü Mısır'dan Fırat kıyılarına kadar hissettiren bu toplum kendi içinde on iki İbrani kabileyi bir araya getirerek Kudüs'ü başkent ilan edip yeni bir krallık dönemi oluşturmuştu. Tevrat'ta bir müzisyen ve şair olarak da anılan Davud'a atfedilen mısralar/şiiirler, Mezmurlar²² bölümünde yer almaktadır.²³ Devam eden süreçte çıkan ayaklanmalar, ülkenin bölünüp kuzeyinde İsrail Krallığı ve güneyinde Yehuda Krallığının ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Asur ve Babil imparatorluklarının güç kazanması ile birlikte önce İsrail ardından Yehuda Krallığı yabancıların denetimine geçmiştir. Akabinde İsrail Krallığında yaşayan topluluğun bir kısmı sürgüne gönderilmiş, bir kısmı ise unutulup gitmiştir. Yehuda Krallığı aynı kaderi yaşamış ve başkenti Kudüs Babiller tarafından yıkılmış ve Babiller'in politikalarına aykırı hareket etmeleri yasaklanmıştı.²⁴ Babiller'in zaferi Yahudi birliğinin sonu olmuştur. Ancak Yahudilerin "İsrail toprakları" ile olan bağlantıları bitmemiştir. Babil nehirlerinin kıyılarında otururlarken Museviler ana topraklarını unutmamaya yemin etmişlerdir: "Eğer seni

---

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Hirsch, *op. cit.*, s. 10.

²⁰ Gregorio F. Zaide, *World History* (Quezon City: Rex Printing Company, 2000), s. 77.

²¹ *Ibid.*

²² Davud peygambere inen Kutsal Kitap Zebur'da yer alan şiiirler.

²³ Hirsch, *op. cit.*, s. 10.

²⁴ Martin Sicker, *The Rise and Fall of the Ancient Israelite States* (Westport, CT: Praeger, 2003), s. 247.

unutursam, ey *Sion*²⁵ sağ elim hünerini unutsun. Eğer seni anmazsam, eğer Kudüs'ü baş sevincimden üstün tutmazsam, dilim damağıma yapışsın.''²⁶ Sözleri Tevrat'ta da yer almıştır.

İlk sürgün ile birlikte Yahudi diasporasının yayılması da başlamış oldu.²⁷ Diaspora ile birlikte Yahudilik İsrail dışında dini bir çerçeve ve yaşam tarzı halini kazanmıştır. Böylelikle Museviler toplum olarak ayakta kalmış ve dini kimlik kazanarak ulus olma niteliğini canlı tutmayı başarmıştır.²⁸ Bundan sonraki dönemlerde hüküm süren Pers ve Helen krallıklarıyla birlikte İsrail'e ilk göçler başlamıştır. Bu krallıklar döneminde Yahudiler çeşitli konumlarda yaşam tarzlarını sürdürmüşlerdir. Bu esnada Kudüs ve yıkılan tapınaklar yeniden inşa edilmiş ve *Knesset HaGedolah* (Büyük Meclis) Musevilerin en üst dini ve adli organı olarak kurulması ile ikinci Yahudi birliğinin başlangıcı olmuştur.²⁹ Bundan sonra devam eden ve 7.yüzyıla kadar sırası ile Roma, Yunan, Sasani/Pers, Bizans istilalarına kadar Yahudiler ayakta kalmayı başarabilmişlerdi. 7.yüzyıldan sonra Müslümanlar tarafından yönetilmesine rağmen Yahudiler bu topraklara dini ve milli sahiplenmeyi asırlar boyu sürdürmüşlerdir.³⁰

Genel bağlamda Yahudi toplumunun tarihi, tarih kayıtlarında bu çerçevede anlatılmıştır. Bu anlatım kültürel ve köken çeşitliliğine değinmekten kaçınmıştır ve daha kapsayıcı bir dili ve anlatımı tercih etmiştir. Fakat İsrail'in bugünkü karmaşık yapısını ve çatışma kutuplarını anlamak için genel tarih anlatımı yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda farklı coğrafyalarda farklı kültürel ve toplumsal özellikler edinen Yahudi grupların tarih kayıtlarına bakmak gerekmektedir.

a. Aşkenaz Tarihi ve Toplumu

Yahudi toplumu tarihini Aşkenaz Yahudileri tarihi çizgisinde nakleden tarihçi sayısı oldukça fazladır. Sefarad/Mizrahi tarihinin Yahudi tarihi anlatımında çoğu

---

²⁵ İbranice'de birçok anlama gelen Sion (Tşion, Tzion, Syon, Sion) Kudüs ile eş anlamlı kullanılmaktadır. Sion kelimesi, Bazen Davud tarafından feth edilen Kudüs'te yer alan Sion dağına veya mabedine atfen de kullanılır.

²⁶ Tevrat: Meazmurlar, 137:5-6.

²⁷ Sicker, *op. cit.*, s. 250-255.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Judith R. Baskin and Kenneth Seeskin, *The Cambridge Guide to Jewish History, Religion and Culture* (New York: Cambridge University Press, 2010), s. 318.

zaman yüzeysel veya hiç değinilmediği bilinmektedir. Önde gelen tarihçilerden biri olan Bernard Lewis dahi eserlerinde Sefarad Yahudi ayırımını yapmaktan kaçınmıştır. Fakat bugünkü İsrail'i anlamak için birbirinden farklı Yahudi grupların ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir. Aşkenaz tarih anlatımına ve Aşkenaz toplumu tarihine bakılacak olursa:

Aşkenaz tarih anlatımı Yahudilerin soyunun yaklaşık 4.000 yıl önce Orta Doğu'da yaşamış olan Sami kabilelerinden geldiğini savunmuştur.³¹ M.Ö 587'de Yehuda Krallığı yenilgiye uğramış ve Yahudiler Babil ve diğer gölgelere sürgün edilmiş veya dağılmıştır. Birçok Orta Doğu ülkesine, Asya ülkelerine ve Avrupa'ya göç eden Yahudiler buldukları coğrafyanın rengini almıştır. Avrupa kökenli Aşkenaz Yahudileri Almanya, Polonya ve Fransa gibi birçok Batı ülkesine Roma İmparatorluğu döneminde göç etmiştir. Roma İmparatorluğu topraklarında uzun süre yaşayan Yahudiler Hristiyanlığın resmi dil olarak kabul edilmesinin ardından bu topraklardan Avrupa'ya göç etmiştir. Avrupa'ya göç eden Yahudiler tarih kayıtlarında çeşitli isimlerle yer almıştır. Örneğin Yunan tarihçi Herodotus Yahudileri "Filistinli Suriyeliler" olarak tanımlamıştır. Tarih kayıtlarında Aşkenazlar Avrupa'da 4.yüzyıldan itibaren anılmaya başlanmıştır. Bu döneme ait ayrıntılı tarihi kayıtlar mevcut değildir. 10.yüzyıla gelindiğinde ise Aşkenazlar'ın Ren nehri kıyılarında yaşadıkları bilinmektedir. 11.yüzyıl ve 13.yüzyıl arasında gerçekleşen Haçlı seferleri döneminde Yahudilerin Polonya şehirlerini inşa etmeleri için kendilerine tanınan "koruma kanunu"(1264) birçok Aşkenaz Yahudi'sinin Polonya ve Litvanya'ya göç etmesini teşvik etmiştir. Böylelikle Aşkenazlar'ın Doğu Avrupa'ya yayılımı başlamıştır. Orta Çağ'ın sonlarına kadar Avrupa'daki Yahudi nüfusunun oldukça düşük olduğu bilinmektedir ve bu sayı 30.000'i geçmemiştir. Aşkenazlar Yiddiş dilinin çeşitli lehçelerini konuşmuşlardır.

Aşkenazlar'ın Almanya ve Fransa'da 4.yy'dan itibaren küçük cemaatler şeklinde varlığından söz edilmiştir.³² Aşkenazlar bu dönemlerde Avrupa'da banka ve ticarete etkin olmuşlardır. Kilise organize olmadan önce Avrupa'da yaşayan Aşkenaz Yahudilerinin huzur içinde yaşadığı iddia edilir.³³ 1300'lere gelindiğinde Kilisenin ekonomik gücü ve feodal yönetimler üzerindeki nüfuzu arttıkça Rahiplerin

---

³¹ *Ibid.*

³² Judith R. Baskin and Kenneth Seeskin, *op. cit.*, ss. 143-145.

³³ Norman F. Cantor, *The Sacred Chain: The History of the Jews* (New York: HarperCollins Publishers, 1994), ss. 19-20.

topluma Yahudilerden nefret etmeyi aşıladıkları iddia edilir.³⁴ Hatta *Paskalya* bayramlarında halka açık meydanlarda küçük tiyatrolarda İsa'yı Yahudilerin öldürdüğünü ve çarmıha gerdiğini konu alan teatral oyunlar sergilenmiştir.³⁵ Oysa İslam coğrafyasında yaşayan Sefarad Yahudileri, Avrupa kıtasında yaşayan Aşkenaz Yahudileri gibi şiddetli baskı ve katliamlara maruz kalmadıkları bilinmektedir. Hristiyan Avrupa kıtasında Yahudiler, İblis ve tüm Hristiyan olmayan unsurlar İsa karşıtı (anti-Christ) olarak algılanmıştır.³⁶ Bu öğrenilmiş korku, anti-semitizmin ve ırkçılığın temeli oluşturur. Orta Çağ Avrupa'sında Kilise, tüm Hristiyanlık karşıtı davranışları ortadan kaldırmayı amaçlamıştır.³⁷ Avrupa'da yaşayan Aşkenaz Yahudilerinin yaşam alanları sınırlandırılmış ve toplumsal statüleri düşük tutulmuştur. Yahudilerin Avrupa toplumuna sosyal ve ekonomik anlamda katılımı ticaret ve sanat gibi alanlar ile sınırlandırılmıştır. Avrupa'da Yahudilere uygulanan toprak vb. alanda mülk edinme yasağı çoğu Yahudinin sermayesini değerli tablolar gibi taşınabilir mülklere yatırdığı görülmüştür.

Hristiyanların 1400'lü yıllarda vebanın yayılmasından Yahudileri sorumlu tutarak katliamlara başladığı iddia edilir.³⁸ Bu bağlamda Aşkenaz Yahudilerinin maruz kaldığı baskılara, göçlere ve katliamlara kronolojik olarak bakılacak olursa: 1096 Alman Haçlı seferleri sırasında Ren ve Tuna boylarında yaşayan Yahudi cemaatleri yok edilmiştir.³⁹ 1147 tarihinde İkinci Haçlı seferlerinde Fransa'da yaşayan Aşkenaz Yahudileri katledilmiştir.⁴⁰ 1290 yıllarında İngiltere'deki tüm Yahudiler göç ettirilmiştir.⁴¹ 1300'lerde 100.000 Yahudi Fransa'dan kovulmuştur.⁴² Bunların sonucunda Aşkenaz Yahudileri Polonya'yı kendilerine yurt edinmişlerdir. Fakat burada da varlıkları uzun sürmemiştir. 1648'de Polonya'daki *Chmielnicki* ayaklanması ve 1655 İsveç savaşları sonucunda birçok Aşkenaz Yahudisi katledilmiştir.⁴³ 18. ve 19. yüzyılda birçok Yahudi Hristiyan olmaya zorlanmıştır. Hristiyan olmaya karşı direnen birçok Yahudi bu tarihlerde katliama maruz kalmıştır.

---

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Anna Foa, *The Jews of Europe After the Black Death*, çeviren Andrea Grover, (California: University of California Press, 2000), ss. 1-30.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.*

³⁸ *Ibid.*, s. 7.

³⁹ Leon Poliakov, *The History of Anti-Semitism, Volume 1: From the Time of Christ to the Court Jews*, çeviren Richar Howard, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003), ss. 45-52.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 58.

⁴¹ *Ibid.*, s. 78.

⁴² Foa, *op. cit.*, s. 8.

⁴³ *Ibid.*, s. 187.

1903 tarihinde Rus İmparatorluğu döneminde *Kişinev pogromu* olarak bilinen Hristiyan Rus bir çocuğun ölümünden sorumlu tutulan Yahudiler katliama maruz kalmıştır. Birçok Yahudi öldürülmüş ve evleri yıkılmıştır. 1905 yılında Rus Çar'ına karşı ayaklanmakla suçlanan Yahudiler katliam yaşamışlardır. Tüm bu yaşananların yanında Aşkenazlar en kanlı katliamı 1933 yılında yaşamıştır. İktidara gelen Nazi Partisi lideri Adolf Hitler'in uyguladığı politika ile milyonlarca Yahudi göç ettirilmiş veya katledilmiştir. Holocaust'tan ve göçlerden sonra hayatta kalan Aşkenaz Yahudilerinin bizzat kendilerinin ve çocuklarının Orta Doğu'da kendilerine ait bir devlet kurma çalışmalarında bu "öldürülme korkusu travmasıyla" hareket etmeleri kaçınılmaz olmuştur. Çok yakın bir tarihte böyle bir drama maruz kalan Aşkenaz Yahudilerinin göç ettikleri Filistin topraklarında İsrail devletini kurmak için uyguladıkları politikalara ve yaşadıkları çatışmalara bakarak bugünkü İsrail'in sosyal ve kültürel kökenlerini ve çok partili iç siyasi yapısını anlamak mümkündür.

b. Sefarad ve Mizrahi Yahudileri Tarihi ve Toplumu

İsrail toplumunu oluşturan bir diğer Yahudi etnik kökeni Sefarad ve Mizrahiler dir. Sefarad ve Mizrahi Yahudi grupları Aşkenazlar'dan çok farklı coğrafyalarda yaşamışlardır. Mizrahiler Orta Doğu, Asya ve Afrika'da yaşamış ve Sefaradlar ise İspanya, Portekiz ve İtalya'da yaşamışlardır. Sefarad ve Mizrahiler yaşadıkları coğrafyanın toplumsal ve kültürel kökenlerinden etkilenmişlerdir. Bu durumun yansımaları İsrail kurulduktan sonra ilk dönem iç siyaset üzerinde gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Aşkenaz tarihinden bağımsız incelemek gerekmektedir. Sefarad ve Mizrahi tarihine bakılacak olursa:

Ülkelerin içeride ve ulusal sınırların ötesinde bütün toplumları zorladıkları hareketler ile ekonomik ve toplumsal konumlarını geliştirmek için kendi iradeleriyle gerçekleştirdikleri göçler bütün dünyada ve Avrupa'da erken modern dönemin önemli özelliklerindedir.⁴⁴ Bu dönemde devletler kendi çıkarları doğrultusunda kendi bünyelerindeki farklı toplulukları, ırkları göç etmeye zorladıkları veya koşulların göçten başka seçeneğin olmamasına bağlandığını görmekteyiz. Erken modern dönemde tabii karşılanan göç hadiseleri toplumların kültürel ve etnik yapılarına etki etmiştir. Bu bağlamda, 1492 ve 1497 yıllarında Yahudilerin

---

⁴⁴ Ruderman, *op. cit.*, s. 17.

İspanya'dan ve Portekiz'den sürülmeleriyle bu topluluğun yaşadığı coğrafi değişim ve kültürel dönüşümde Sefarad tarihinde birer dönüm noktası olarak görülmüştür.⁴⁵

8. asırda İber yarımadasında yaşayan Sefarad Yahudileri Endülüs Emeviler'inin otoritesi altında Emevi toplumuyla kültürel etkileşim içerisinde olmuşlardır.⁴⁶ 15.yüzyılın sonunda ve 16.yüzyıl boyunca İber yarımadasından katliamlardan dolayı ayrılmak zorunda kalan çok sayıda Yahudi için göç, yeni kökler kurma, İtalya ve Osmanlı imparatorluğunda yaşayan Yahudi toplumlarıyla karışma anlamına gelmiştir. Bu durum neticesinde oluşan gerginlikler, Yahudi toplumunun dönüşümüne ne denli etki ettiği bilinmektedir.⁴⁷ Diğer yandan Aşkenaz Yahudilerinin 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'daki göçleri Yahudi tarihçiler tarafından bir diğer önemli etken olarak görülmüştür.⁴⁸ Bu bağlamda denebilir ki, soykırım, katliam ve ekonomik sebeplerden ötürü oluşan göçler bir toplumun yükselişine, çökmesine ve kültürel dönüşümüne neden olmuştur.⁴⁹ 17. yüzyıl Avrupa'sında Yahudi toplumu dönüşümünü ve kültürel aktivitelerini bu göçlerle gerçekleştirdiği söylenebilir.

Yahudilerin Batı ve Doğu Avrupa'daki göç haritasına bakılacak olursa göçlerin 15.yüzyıldan önce de başladığı görülmektedir. 1348 yılında Fransa ve İngiltere'den çok sayıda Yahudi batıya doğru Polonya'ya ve Litvanya'ya, güneye doğru İtalya'ya göç etmiştir. İtalya'da bilhassa Piedmont ve Veneto bölgelerine yerleşmişlerdir.⁵⁰ Daha sonra Fransa'dan ve Orta ve Kuzey İtalya'dan göç eden Yahudiler İtalya'da ciddi bir nüfus yaratmıştır.⁵¹ Diğer taraftan, Osmanlı'da Sefarad Yahudi göçleri dalgalar halinde oluşmuştur. İlk göçler Balkanlar ve Anadolu'ya yapılmıştır. Bu göçleri Avrupa'dan Aşkenaz Yahudileri takip etmiş ve böylelikle 1453'te İstanbul'un fethiyle birlikte Yunanistan'dan, Makedonya'dan, Arnavutluk'tan, Bulgaristan'dan ve Osmanlı'nın diğer bölgelerinden göçler

---

⁴⁵ Jochanan H. A. Wijnhoven, "The Sephardi Heritage: Essays on the History and Cultural Contribution of the Jews of Spain and Portugal. Cilt I: The Jews in Spain and Portugal before and after the Expulsion of 1492", *Journal of the American Academy of Religion*, Cilt 41, Sayı 4, 1973, ss. 615-616.

⁴⁶ Richard D. Barnett, "The Jews in Spain and Portugal before and after the Expulsion of 1492" *Journal of the American Academy of Religion*, Cilt 41, Sayı 4, 1973, s. 616.

⁴⁷ Ruderman, *op. cit.*, s. 17.

⁴⁸ Resianne Fontaine, Andrea Schatz ve Irene Zwiep, "Sepharad in Ashkenaz. Medieval Knowledge and Eighteenth-Century Enlightened Jewish Discourse", *Aleph*, Cilt 9, Sayı 1, 2009, ss. 149-150.

⁴⁹ Ruderman, *op. cit.*, s. 17.

⁵⁰ *Ibid.*, s. 19.

⁵¹ Vivanti, *op. cit.*, ss. 309-312.

gerçekleşmiştir. 15. yüzyılın ortasından başlayarak Sefarad Yahudileri İstanbul, Selanik, Halep ve Kudüs'e yerleşmişlerdi.⁵² Bu göç haritası ile değişik toplumlarla ve etnik unsurlarla yaşamış Yahudi toplumlarının farklı kültürel, etnik ve karakteristik kodları taşımalarının da mümkün olduğunu söyleyebiliriz.⁵³ Kimi Yahudi toplulukları göç ettikleri yerlerde kültürel sentez sonucu uyum içerisinde yaşamayı başarmışken kimi topluluklar tarihteki baskıların tekrarı içinde göç ettikleri ülkelerde çatışmacı tutumla yaşamaya çalışmıştır. Sefarad Yahudilerinin göç ettikleri toplumlara adapte olmada oldukça başarılı olduğu bilinmektedir. Örneğin, Sefarad Yahudileri Osmanlı Devletinin yarattığı imparatorluk sistemine karışarak yeni bir toprağa ve sosyo-ekonomik düzene kolaylıkla uyum sağlamışlardır.⁵⁴ Öte yandan Aşkenaz Yahudileri adaptasyon ve uyum sürecinde ciddi problemler yaşamışlardır. Avrupa'daki toplumsal ve siyasi yapı Yahudileri dışlayıcı olmuştur. Hem bu yapısal nedenler hem sürgün ve katliamlar adaptasyon sorununun nedenleri arasında sayılabilir. Yakın tarihte yaşanan Holocaust soykırımını bu uyumsuzluğun en bariz örneğidir.⁵⁵ Oysa Sefarad ve Mizrahiler Siyonizm hareketine kadar buldukları ülkelerdeki toplumlarla uyum içerisinde yaşamayı başarmıştı.

Sefarad/Mizrahi Yahudilerinin Müslümanlarla Etkileşimi

İsrail kurulduktan sonra Sefarad ve Mizrahi Yahudi grupların iç siyasete etkileri olumlu yönde olmuştur. Bu da İsrail'e göç etmeden önce buldukları İslam coğrafyasında katliama maruz kalmadan uyum içinde yaşamayı başarmış olmalarındandır. İsrail ilk kurulduğu yıllarda çatışmaya daha yakın olan Aşkenazlar'ın tersine Sefarad ve Mizrahiler daha barışçıl davranmışlardır. Bunun sebeplerini anlamak için Sefarad/Mizrahi Yahudilerinin tarihsel etkileşimlerine bakmak gerekmektedir.

Tarih kayıtlarında İslam dininin ortaya çıktığı dönemlerde Müslümanların Yahudilerle çatışmalar ve anlaşmalar bağlamında etkileşimleri olduğu bilinmektedir.⁵⁶ Sefarad Yahudileri İslam coğrafyasında barışçıl bir yaşama sahip

---

⁵² *Ibid.*

⁵³ Eli Lederhendler, *Ethnicity and Beyond: Theories and Dilemmas of Jewish Group Demarcation* (Oxford: Oxford University Press, 2011), ss. 4-6.

⁵⁴ Ruderman, *op. cit.*, s. 20.

⁵⁵ Sara Roy, *Failing Peace: Gaza and the Palestinian-Israeli Conflict*, (London: Pluto Press, 2007), ss. 15-24.

⁵⁶ Nissim Leon, "The Secular Origins of Mizrahi Traditionalism", *Israel Studies*, Cilt 13, Sayı 3, 2008, s. 24.

olmayı başarmışlardır.⁵⁷ Diğer yandan Aşkenaz Yahudileri Hristiyan coğrafyasında birçok baskıya, ırkçı muamelelere maruz bırakılmış ve bunun son örneği Nazi Almanya'sından gerçekleşmiştir. Bu katliam ve sürgünler sadece Museviliği benimseyen Yahudilere mahsus olmayıp farklı inanışları benimsemiş olan Yahudileri de kapsamıştır. Dolayısıyla sadece dini anlamda baskıya maruz kalmamıştı Aşkenazlar, aynı zamanda ırkçı katliamlara da maruz kalmışlardı.⁵⁸

Müslüman toplumlarla etkileşimleri açısından Sefarad tarihi kökenleri incelendiğinde, bu etkileşimlerin toplumu oluşturan sosyal bağlara dayanmakta olduğu görülmüştür. İslam Peygamberi ve Medine Yahudileri arasındaki çatışma siyasi ve ekonomik anlamda yaşanmıştı ve bu çatışma yerel olma özelliğine sahipti. Yahudi kabilelerinden Beni Kurayza'nın yenilmesi, Beni Nadr'ın ve Beni Kaynuka'nın sürgün edilmesi ile mücadele sona ermişti.⁵⁹ Hayber kalesinin fethi ile de barış anlaşması yapıp Yahudilerin güvenliği temin edilmişti. Medine'deki Yahudilerin öneminin nedeni ekonomi (tarımsal ticaret; buğday, sebze, hurma) alanında etkin olmalarına dayanıyordu.⁶⁰ Siyasi anlamda ise Yahudilerin etkisi, dönemin iki güçlü savaşan kabilesi Evs ve Hazreç kabileleri arasında politik denge unsuru olmasından dolayıydı.⁶¹

İslam dininin semavi kitaplara (Tevrat ve İncil) bakışı ve insanlar arasında eşitlikçi yaklaşımı Sefarad Yahudilerini İslam toplumlarında entegrasyonunu kolaylaştırmıştır. Oysa Aşkenazlar'ın Hristiyan coğrafyasında entegrasyon problemi tarih boyunca süre gelen bir hadise olduğu görülmektedir.⁶² (İber Yarımadasında, İspanya'da, Almanya'da sürgün ve katliam yaşamaları bazı örnekler arasında gösterilebilir)

Müslümanlar ve Yahudiler arasındaki entegrasyona örnek olarak *Sunnah Jâmiah'da* İbn Hişam'ın Yahudilerin hak ve özgürlüklerini konu alan *Medine*

---

⁵⁷ Raphael Patai ve Jennifer Patai Wing, *The Myth of the Jewish Race* (NY: Charles Scribners Sons, 1989), ss. 67-70.

⁵⁸ Sergio DellaPergola, Uzi Rebhun ve Mark Tolts, "Contemporary Jewish Diaspora in Global Context: Human Development Correlates of Population Trends", *Israel Studies*, Cilt 10, Sayı 1, 2005, s. 61.

⁵⁹ Raphael Patai and Jennifer Patai Wing, *op. cit.*, ss. 67-70.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*, ss. 67-70.

⁶² Eric Lawee, "From Sepharad to Ashkenaz: A Case Study in the Rashi Supercommentary Tradition", *AJS Review*, Cilt 30, Sayı 2 (2006), s. 398.

Anayasası örneği gösterilebilir ve bu kuralların daha sonraları İslam coğrafyasında temel referanslar olarak kabul edildiği görülmüştür. Buna göre

“Yahudiler ve Müslümanlar tek cemiyetin fertleridirler. Herkes kendi inancına göre yaşama hürriyetine sahip olup can ve mal güvenliği teminat altına alınmıştır. Suç işleyenler bundan ayrı tutulmuştur.”⁶³

Bu anlaşma Sefaradlar'ın İslam toplumlarında kabul gören konumlarını göstermede önemli bir kayıt olarak görülmüştür. Bu toleransa Avrupalı Aşkenazlar sahip olamamışlardır. Ortaçağ Hristiyanlığında Cehennem kiliseye gelmeyenlerle dolu olduğu fikri pratik yaşamda ekonomi ve siyasete yön veren düşünce olarak kabul edildiğinden Hristiyanlığın diğer dinlere karşı tavrı sert olmuştur.⁶⁴ Bu katı bakış açısından Avrupalı Aşkenaz Yahudileri nasibini almışlardır. Hristiyanlığın bu katı yaklaşımı yakın tarihte de görülmektedir. Oysa İslam inancının sosyal yaşamda uygulaması Hristiyanlıkta olduğu gibi olmamıştır. Cennet ve cehennem inancı İslam dininde de mevcuttur. Fakat toplumsal alanın, ekonomi ve siyasetin düzenlenmesi diğer dini unsurların da dikkate alındığı tolerans, hoşgörü ve adalet ilkelerine dayandırılmıştır. İslam devletlerinde toplumsal düzen her inancı ve etnik unsuru uyumlu kılma üzerine kurulmuştur. Her inanç ve etnik unsur kendi değerlerini muhafaza etmek imkânına sahip olmuş ve toplumsal uyuma katılması teşvik edilmiştir.

Bugünkü Irak coğrafyasında 1258'de Bağdat'ın Hulagü Han'a yenildiği tarihe kadar dünyadaki tüm Yahudileri temsil eden manevi ve merkezi bir Yahudi cemaatinin var olduğu bilinmektedir.⁶⁵ Bu Yahudi cemaati birçok İslami fethin gerçekleşmesinde Müslümanlarla birlikte hareket etmiştir. Bu fetihlerden sonra Müslümanlar, Sasani İmparatorluğu tarafından Yahudilere uygulanan baskıların kaldırılmasını sağlamışlardır. Eski bir Babil şehri olan Nehardea Babil Yahudi birliğinin en erken örneklerindedir.⁶⁶ *Exilarch*'lar⁶⁷ Babil'deki konumunu

⁶³ Asgharali Engineer, *On Developing Theology of Peace in Islam* (New Delhi: Sterling Publisher, 2003), ss. 40-41.

⁶⁴ Hirsch Jakob Zimmels, *op. cit.* ss. 37-38.

⁶⁵ Ephraim Kanarfogel, "The 'Aliyah of "Three Hundred Rabbis" in 1211: Tosafist Attitudes toward Settling in the Land of Israel", *The Jewish Quarterly Review*, New Series, Cilt 76, Sayı 3 (1986), ss. 195-202.

⁶⁶ Haim H. Ben-Sasson, *A History of the Jewish People* (çeviren; George Weidenfeld ve Nicolson, 1976) (Tel Aviv: Dvir Publishing, 1969), ss. 373-380.

Müslümanların yardımıyla koruyabilmiştir. Nehardea, başkent olarak, Persian-Palmira savaşı sonrasında yıkılmıştır. Daha sonraki tarihlerde Müslümanlar tarafından fethedilen bu topraklarda Sura ve Pumbeditha gibi Yahudi ruhban okulları yeniden açılmış ve Talmud⁶⁸ Akademisi adını almışlardır.⁶⁹ Sura Babil'in kuzeyinde, Pumbeditha bugünkü Bağdat'ın güneybatısına Fırat nehrinin yakınlıklarına kurulmuştur. Bu iki şehir tüm dünyadaki Yahudiler için dini ve beşeri eğitim açısından merkezi bir yapı oluşturmuştur.⁷⁰ Böylelikle *Gaon*⁷¹ konumunu güçlendirmişti. Yahudi cemaati üzerinde otorite oluşturan bu merkezler konularını *responsa* –soru ve cevaplar- adı altında dini konulardaki sorular, toplumsal ve eğitim problemlerine uzun cevap metinleri yazarak güçlendirmişlerdir.⁷² Bağdat'ın Müslümanlar tarafından fethinden ve başkent yapılmasından sonra İslam dünyasının merkezinde bu ruhban eğitim akademilerinin Yahudilerin dini temsilciliği olma fikrine yer verilmişti.⁷³

İlginçtir ki 19.yy sonlarına doğru Kahire'de Fustat Sinagogunda bulunan binlerce Yahudi belgelerinin yanı sıra -ki bir kısmı Arapça- İslam Peygamberinin Yahudilerle yaptığı “*Covenant of Protection*” antlaşma metnini de içermektedir.⁷⁴ Bu metne göre Yahudiler İslam Peygamberinin akrabasıdır, çünkü amca çocuklarıdır ve Hayberli bir Yahudi olan Safiye ile evlenmiştir. Bu yüzden “Yahudiler peygamberin yanında savaşmıştır.” Bu belgeler, Suriyeli ve Filistinli Yahudilerin İslami fetihleri hoş karşıladıklarını içermektedir.⁷⁵ Kudüs'ün anahtarlarının Yahudiler tarafından İslam Halifesi Ömer'e teslim edilmesi Sefaradlarla yakın ilişkileri göstermektedir.⁷⁶

Bir diğer mevzu, Vizigot yönetiminden kaçan Yahudilerin kuzey Afrika'ya göç etmek zorunda kalması mevzusudur. İslam'ın etkinliğinin sürdüğü sonraki tarihlerde Tarık bin Ziyad tarafından İspanya fethedilince yeni kurulan Endülüs

---

⁶⁷ Grand rabi/Babil'deki Yahudilerin başı/diaspora)

⁶⁸ Yahudi medeni kanunu (şeriatı), tören kuralları, Tevrat ve efsanelerini kapsayan tüm dini metinlerdir.

⁶⁹ Ben-Sasson, *op. cit.*, ss. 373-380.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ Babil'deki Yahudi okullarının başlarında bulunan kimseler

⁷² Ben-Sasson, *op. cit.*, ss. 436-437.

⁷³ *Ibid.*, s. 396.

⁷⁴ Jonathan Porter Berkey, *The Formation of Islam: Religion and Society in the Near East, 600-1800* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), ss. 160-162.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Ibid.*

İmparatorluğuna Yahudi göçleri başlamıştır.⁷⁷ Burada Yahudiler ticarete, felsefede ve yerel yönetimde önemli bir konum teşkil etmişlerdir.⁷⁸ İlerde ayrıntılarıyla ele alınacak önemli bir nokta Yahudi-Müslüman dayanışmasının zirve noktası olan İspanya'nın fethi olayında ve Endülüs İmparatorluğu yönetimi süresince açıkça görülmesidir. Endülüs devleti yıkılınca Yahudilerin ve Müslümanların maruz kaldığı işkence ve Kilise baskısı 1492'de Müslümanların ve Yahudilerin göç etmesini kaçınılmaz kılmıştır. Birçok Yahudi Osmanlı devletine göç etmiş ve çoğu Balkanlar ve Kuzey Afrika olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu sınırları içine yerleşmiştir.⁷⁹ Kudüs 1099'da Haçlılar tarafından işgal edilince birçok Müslüman ve Yahudi katledilmiştir.⁸⁰ *Geniza*⁸¹ belgelerine göre Selahaddin Eyyübi Yahudi danışmanıya Kudüs'ü fethettikten sonra kendi bütçesinden Kudüs'te yıkılan sinagogların yeniden inşa edilmesini emretmiştir.⁸²

Müslümanlarla kader birliği yaşayan Yahudiler birçok hadise yaşamışlardır. Tıpkı İspanya örneğindeki gibi birçok coğrafyada birlikte gelişip, gerileyip ve yok olmuşlardır. Ekonomi, kültür ve politik anlamda tarih boyunca dağınık ve baskı altında yaşayan Yahudilerin cemaatleşmesini yani birlik olabilmesinin İslam coğrafyalarında kendilerine sağlanan özgürlüklerden kaynaklandığı düşünülür. Tarihteki yaşanmışlıklar yüzyıllar boyunca İslam coğrafyasıyla toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi etkileşim halinde olan Sefarad ve Mizrahi Yahudi toplumlarının Aşkenazlar'ın yakın tarihte yaşadığı büyük problemleri yaşamadıklarını göstermektedir.⁸³

Sefaradlar'a ve Mizrahiler'e Tanınan Özerklik

İslam otoritesi altındaki Yahudilere dini, kültürel, toplumsal, resmi devlet prosedürlerinde ve ekonomik anlamda özerklik sağlandığı tarih kaynaklarından

---

⁷⁷ Ilan Halevi, *A History of the Jews: Ancient and Modern*, çeviren, A.M. Berrett (London: Zed Books, 1988), ss. 60-77.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ Raphael Patai and Jennifer Patai Wing, *op. cit.*, s. 68.

⁸¹ *Geniza* İbranicede "saklı yer" anlamına gelmektedir. Eski Kahire'de (*Fustat*) Ben Ezra Sinagogunun bulunduğu yerdir. Burada yaklaşık 280.000 Yahudi el yazması bulunmuştur. Çoğu Arap dilinde yazılmış metinler. Siyonist anlatımın dışında Sefarad/Mizrahi tarihine ışık tutması açısından önemlidir. (Berlin, *op. cit.*, s. 323.)

⁸² Moshe Gil, *Documents of the Jewish Pious Foundations from the Cairo Geniza* (Netherlands: Brill, 1976), s. 92.

⁸³ David Abulafia, "The Golden Age of Aragonese Jewry. Community and Society in the Crown of Aragon, 1213-1327", *The Jewish Quarterly Review*, New Series, Cilt 90, Sayı 1/2 (1999), ss. 159-163.

anlaşılmaktadır. Örneğin Bağdat Yahudi Exilarch'ı mahkemelerde kendi halkını temsil hakkına, yargıç atama hakkına ve vergilendirmede söz sahibi olma hakkına sahip olmuştur.⁸⁴

Yahudiler İslam devletleri yönetim aparatlarında söz sahibiydiler. Bilhassa ekonomide, ticarete ve diplomaside etkin olmuşlardı. İslam devletleri fethettikleri yerlerin tarihi ve kültürel dokusuna zarar vermemiş, bu coğrafyalarda yaşayan etnik ve dini unsurların dinlerini, dillerini ve kültürlerini devam ettirmelerine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda Yahudiler ve Hristiyanlar kendi inançlarının gereklerini yerine getirmeleri hususunda serbest bırakılmışlardı. Tabii zaman içinde bürokrasi dili Arapça olmuştur. Diğer yandan 900'lü yıllarda Suriye'de birçok bankerin Yahudi olduğu bilinmektedir.⁸⁵ Özellikle Endülüs'te diplomasi alanında oldukça etkin olmuşlardır. Örneğin Endülüs'te önemli bakanlardan biri olan Yahudi asıllı Hasdai İbn Shaprut, Halife Abdal Rahman III (912-961) ve Halife al-Hakam II (961-976) yönetimlerinde diplomatik ilişkiler yürütmüştür.⁸⁶ Hatta Sefaradlar Kordoba'da gümrük işleri yöneticiliği, dış işleri ve özel danışmanlık gibi görevler yapmışlardır.⁸⁷

Yahudilerin İslam coğrafyasında ticaret ve ekonomi alanlarında etkili olduğu görülmektedir. Her Müslüman şehrinde bir Yahudi ticaret bürosu bulunmuştur. Bu bürolar Yahudi kervanlarının güvenliği, yerel yönetimler karşısında ticaret ve alışveriş yapan Yahudi tüccarların haklarını korumada yetkiliydiler. Ülkeler arası ticari ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Eğitim alanındaki gelişmişlik sayesinde hem ticaret hem eğitim alanında aktif rol almışlardır. Yaşanan bu gelişmelerle erken dönemlerde Batı ve Doğu arasındaki ekonomik gelişmişlik farkı derinleşmiş olup Batı feodal-tarım üzerine bir ekonomi kurmuşken Doğu'nun erken endüstriyel burjuvazi özellikleri yansıttığı görülmektedir. Bu coğrafyada Yahudi toplumunun konumunu göstermek için Yahudi gezgin Menahem Hayyim'in tasviri önemlidir. Hayyim 1481'de Şam ziyaretinde birçok varlıklı ve saygın Yahudi ailesinin varlığına tanıklık etmiştir.⁸⁸ Birçok seyyah anılarında bu coğrafyada

---

⁸⁴ Bkz: Moshe Gil, *Documents of the Jewish Pious Foundations from the Cairo Geniza* (267.dipnot)

⁸⁵ Raphael Patai, *The vanished worlds of Jewry* (NY: Macmillan, 1980), s. 192.

⁸⁶ Norman Golb, "The Caliph's Favorite: New Light from Manuscript Sources on Hasdai ibn Shaprut of Cordova", *The University of Chicago*, ss. 1-15.

(https://oi.uchicago.edu/sites/oi.uchicago.edu/files/uploads/shared/docs/the_caliph's_favorite.pdf) (erişim tarihi: 21.10.2014)

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Jewish Encyclopedia: <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/4861-damascus> (erişim tarihi: 18.01.2015)

yaşayan Yahudilerin olumlu konumlarından söz etmişlerdir.⁸⁹ Osmanlı döneminde Sefarad Yahudileri Osmanlı devleti, Avrupa, Çin ve Hindistan arasında ticari köprüler kurulmasına katkı sağlamışlardır.⁹⁰ Sefaradlar ve Mizrahiler özellikle tekstil, vergi toplama, ithalat, bankacılık ve silah üretim sektöründe etkin rol almışlardır.⁹¹

İslami fetihlerden önce çoğunlukla Aramice⁹² ve Eski Grek dilini konuşan Yahudiler, fetihlerden sonra Arapça konuşmaya başlamışlardır.⁹³ Konuşmalarında, yazılarında hatta dini ritüellerinde Arapçayı kullanmışlardır.⁹⁴ *Geniza* belgelerinin büyük bir kısmının Arapça olması bundan kaynaklanmaktadır. İslam'ın birçok alanda; felsefede, dil biliminde, tıpta, matematikte ve teolojide Yahudilik üzerinde (karşılıklı olarak) etkili olduğu görülmüştür. Örneğin Mısır'da doğup Irak'a gelen öncü Yahudi entelektüellerden biri sayılan Sura Akademisinin başı olan Saadia Gaon (882-942) Arapça kitaplar yazmıştır.⁹⁵ İncili Arapçaya çevirmiş ve Arapça-İbranice sözlük yazmıştır.⁹⁶

Kordoba'da doğan Maimonides (Musa ibn Meymun, 1135-1204) en çarpıcı Sefarad felsefecisidir ve Yahudi entelektüel birikiminin temelini oluşturur.⁹⁷ Aristo ve İbn-i Sina'dan etkilenmiştir. İlginç öğretilerinden biri "bir Yahudi ölümü Hristiyanlığa tercih etmelidir, fakat ölüm yerine Müslümanlığı tercih edebilir" olarak geçer tarihi metinlerde.⁹⁸

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere Yahudiler İslam devletlerinde yönetimde bilhassa finans alanında etkin olduğu görülmüştür. Ticarete etkin katılımları teşvik edilmiş olup bürokraside de yerlerini almışlardır. Hukuki anlamda kendi yasaları dâhilinde yargılanma olanakları sağlanmıştır. Bu bağlamda İslami otoriteler altında özerk bir yapıda yaşadıkları söylenebilir. Sefarad Yahudileri İslam coğrafyasında zaman zaman çatışmalar yaşasa da genel anlamda uyumlu

---

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ Avigdor Levy, *op. cit.*, ss. 12-16.

⁹¹ *Ibid.*

⁹² M.Ö. 2000 yıllarında Mezopotamya'da hâkim olan dil. Yahudiler tarafından da kullanılmıştır.

İslamiyetin yayılması ile yerini Arapça'ya bırakmıştır.

⁹³ Ben-Sasson, *op. cit.*, ss. 439-441.

⁹⁴ *Ibid.*

⁹⁵ Henrik Lagerlund, *Encyclopedia of Medieval Philosophy: Philosophy Between 500 and 1500*, 1. Cilt (NY: Springer, 2011), ss. 1171-1173

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ *Ibid.*, ss. 266, 278.

⁹⁸ *Ibid.*

yaşamışlardır.⁹⁹ Çünkü Sefarad Yahudilerinin kültürel mirasını oluşturan metinlerin çoğu Arapça olmuştur ve bundan dolayı da İslam'ın bir parçası olarak tarihte yerini almıştır. Oysa Aşkenaz Yahudi kültürü 18.yüzyıla kadar Doğu Avrupa'da özellikle Almanya'da göz önüne çıkmamıştır. Görünen o ki, Sefarad Yahudileri İslam'ın etkin olduğu dönemlerde dünyadaki Yahudilerin çoğunluğunu temsil etmiştir.

2. Siyonizm/Dünya Siyonist Örgütü (DSÖ)

Babil sürgününden sonra özellikle Avrupa olmak üzere birçok yere dağılan Yahudiler bir gün yine “*Eretz İsrail'e*” dönme arzusu ile İsrail'in devlet olma zamanına kadar büyük ideolojik bir güdü oluşmasını sağlamıştır. 16.yüzyıl ortalarından sonra Osmanlı Devletinin yönetiminin düzene girmesi ile birlikte Yahudilerin yavaş yavaş Kudüs'e göçleri artmıştır.¹⁰⁰ Böylelikle bu bölgedeki Yahudi nüfusu on binlere ulaşmıştır. Artan Yahudi nüfusu bu yerleşim yerinde ekonomi açısından başta tekstil olmak üzere sanat, el işleri, tarım gibi pek çok alanda gelişmeler sağlamıştır.¹⁰¹ Osmanlı ile geliştirilen ilişkiler daha çok Yahudilerin uluslararası ticarete yapmış olduğu katkılardan kaynaklanıyordu.¹⁰² 19.yüzyılda Batılı ülkelerin misyonerlik faaliyetlerini başlatması ile birlikte Filistin bölgesi yavaş yavaş gelişme belirtileri göstermeye başlamıştır. Birleşik Krallık, Fransa, Avusturya, Rusya ve Amerika Kudüs'te konsolosluklar açmıştır.¹⁰³ Avrupa'nın Filistin bölgesiyle gelişen bağları sonucu deniz ulaşımının gelişmesiyle oluşan Süveyş Kanalı projesi bu toprakları üç kıta arasında ticari bir geçiş noktası olma yolunda hız kazandırmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda Kudüs'te bulunan Yahudilerin durumları da yavaş yavaş iyileşme göstermiş Yahudi nüfusunda artış gözlemlenmiştir. Yüzyılın ortalarına doğru etrafi surlarla çevrili Kudüs kalabalıklaşan nüfusu barındıramadığından Yahudiler bu bölgenin dışında yeni yerleşim yerleri oluşturmaya başlamışlardır.¹⁰⁴ Bu yeni yerleşim yerleri yeni şehrin çekirdeğini oluşturmuştur. 1880 yılında artık nüfusun çoğunluğunu teşkil eden Yahudiler tüm ülkede tarım arazileri satın almış, yeni kırsal yerleşim yerleri

⁹⁹ Shohat, *op. cit.*, s. 24.

¹⁰⁰ Judith R. Baskin and Kenneth Seeskin, *op. cit.*, s. 259.

¹⁰¹ Avigdor Levy, *Jews, Turks, Ottomans: A Shared History, Fifteenth Through the Twentieth Century* (New York: Syracuse University Press, 2002), ss. 17-18.

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ Hirsch, *op. cit.*, s. 11-15.

¹⁰⁴ Levy, *op. cit.*, s. 122.

oluşturmuş ve uzun yıllar sadece ayinlerde ve edebiyatta kullanılan İbranice de canlanmaya başlamıştır. Böylelikle bir “anayurda” zemin hazırlama yolunda ilk kıpırdanmalar ortaya çıkmıştır.¹⁰⁵

19.yüzyıl sonunda ortaya çıkan Siyonizm düşüncesi “anayurdun” ulusal-ideolojik temellerini oluşturmuştur.¹⁰⁶ Bu hareket daha çok milli benlik ve bir Yahudi devleti kurma gerekliliği ile beslendiği için uluslararası alanda bu doğrultuda çalışmalar yoğunlaştırılmıştır.¹⁰⁷ Çeşitli sebeplerle beslenen ve “Yahudi Sorunu” olarak ortaya çıkan bu düşünce; temelde Yahudilerin Avrupa’daki toplumsal yerinin belirlenmesi ve siyasi haklarının görüşüldüğü bir ortamda ortaya çıkmıştır.¹⁰⁸

Musevilerin ulusal özgürlük hareketi olarak görülen Siyonizm, adını Kudüs’ün ve İsrail topraklarının eş anlamı olan “Zion/Sion” sözcüğünden almıştır. Musevilerin atalarının yaşadığı anavatana geri dönmeleri fikri olan Siyonizm’in kökleri İsrail topraklarına olan derin bağlılığa dayanmaktadır. Buradan hareketle, Siyasi Siyonizm Doğu Avrupa’daki Musevilere uygulanan ve devam eden baskı ile Batı Avrupa’daki ayrımcılığa son getirmeyi amaçlayan ve Musevilerin topluma uyum sağlamasına imkân tanıma aparatı olarak ortaya çıkmıştır. Siyonizm, İsviçre’nin Basel kentinde Theodor Herzl tarafından toplanan ilk Siyonist Kongresi’nde Siyonizm Teşkilatı’nın kurulması ile resmi bir ifade kazanmıştır. Bu kongrede Musevilerin her türlü baskıdan uzak, kendi yaşam ve kimliklerini oluşturabilecekleri tarihi anavatanlarında uluslararası platformda tanınacakları, kanunla güvence altına alınmış bir vatana kavuşmalarını amaçlayan hem ideolojik hem de uygulamaya yönelik hususlar yer almıştır.¹⁰⁹

---

¹⁰⁵ Assaf Likhovski, “Post-Post-Zionist Historiography”, *Israel Studies*, Cilt 15, Sayı 2, (2010), ss. 1-15.

¹⁰⁶ Yakov M. Rabkin, “Religious Roots of a Political Ideology: Judaism and Christianity at the Cradle of Zionism,” *Mediterranean Review* 5, Sayı 1, Haziran 2012, s. 76.

¹⁰⁷ Siyonizm düşüncesi günümüzde ırkçılık, ırk ayırımı gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Yanlış anlaşılma için açık olan Siyonizm kavramını Ataöv, “Yahudiler için bir yurt” anlamına geldiğini savunur. (bknz: Türkaya Ataöv, “Siyonizm ve Irkçılık”, Ankara Üni. *SBF*, No 511, 1982, s. 3.) Sıklıkla kullanılan bu kavramın olumsuz çağrışımlar oluşturduğu söylenebilir. Yanlış anlaşılmanın önüne geçmek için Siyonizm kavramı ayrıntılı bir biçimde açıklama gereği oluştu. Dolayısıyla metinde kullanılacak olan “Siyonizm” kavramı önyargılardan uzak “Yahudiler için yurt” anlamında kullanılacaktır.

¹⁰⁸ Rabkin, *op. cit.*, s. 76.

¹⁰⁹ Sedat Kızıloğlu, “İsrail Devleti’nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişimi”, *Sosyal Bilimler*, Cilt 2, Sayı 1, Ocak 2012, ss. 6-15.

Siyonizm'in öncüsü kabul edilen Rus asıllı Yahudi Nathan Birnbaum,¹¹⁰ Siyonizm'in amacını, Yahudileri Filistin topraklarına yerleştirme ve Yahudilerin oluşturduğu bir siyasal parti örgütünün kurulması olarak görmüştür. Bu terim kısa süre içinde Aşkenaz Yahudi çevrelerce benimsenmişti. Siyonizm, temel anlamda Arz-ı Mevud'da (vaat edilmiş topraklar) bütün Yahudileri toplamak ve Süleyman Mabedini *Siyon* Dağı üzerinde kurmak şeklinde tanımlanabilir.¹¹¹ Siyonizm teriminin kökü olan Siyon sözcüğü, Kudüs ile eş anlamda kullanılmaktadır.¹¹² Siyon, Babil'e sürgün edilen Yahudilerin Filistin topraklarına dönme özlemi anlamında da kullanılmaya başlanmıştır.¹¹³ Theodor Herzl'e kadar Siyonizm kültürel ve duygusal hareketi ifade etmiştir. Herzl ile birlikte bu hareket toprağa, yani devlet organları gibi işlev gören Siyasal Siyonizm'e dönüşmüştür. Siyasal Siyonizm ise Yahudilerin de bir devlet kurma hakkına sahip oldukları fikridir. 1897'de Theodor Herzl bu amaç doğrultusunda Dünya Siyonist Örgütünü (DSÖ) kurmuştu.

Siyonizm düşünce sistemi kendi içerisinde farklı düşünce akımlarını doğurmuştur. Bu farklı düşünce akımlarından biri olan Siyasal Siyonizm düşünce sistemi, Fransa'daki Yahudilerin özgürleştirilmesi ve Yahudi karşıtlığının engellenmeye çalışılmasının başarısızlığa uğraması neticesinde gelişme göstermiştir.¹¹⁴ Siyasal Siyonizm'in ana düşünesi "devlet olma" fikri ve vaat edilmiş topraklara kitlesel göç olmuştur.¹¹⁵ Bu da İsrail'in devlet olma yolundaki baş etkeni olmuştur. Bu gelişmeler karşısında oluşan fikir çeşitliliklerine göre bir takım öncüler Yahudi devletinin kurulmasını ve Avrupa'daki Yahudilerin bu devlete göç ederek kurulacak olan Yahudi devletine yerleşmesi fikrini savunmuştur. Bu anlamda gelişen bazı olaylar *antisemitizm*'in de yeniden gündeme gelmesiyle devlet olma fikri pekişmiştir.¹¹⁶ 1894 yılında Fransa ordusunda subaylık yapan Yahudi kökenli Alfred Dreyfus'un¹¹⁷ vatana ihanet suçlaması ile yargılandığı ünlü dava ile *antisemitizm*

---

¹¹⁰ 1897 yılında düzenlenen I. Dünya Siyonist Kongresinde önemli rol almıştır. Siyonizm düşüncesinin siyasal alanda yayılmasına öncülük etmiştir.

¹¹¹ Berlin, *op. cit.*, ss. 812-813,620.

¹¹² *Ibid.*, s. 813.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ Hirsch, *op. cit.*, s. 15-20.

¹¹⁵ Michael Prior, *Zionism and the State of Israel* (London: Routledge, 1999), s. 66.

¹¹⁶ Carol Conaway, "The Colors of Jews: Racial Politics and Radical Diasporism" *AJS Review*, Cilt 33, Sayı 1, Nisan 2009, ss. 222-224.

¹¹⁷ Alfred Dreyfus adında Fransız genelkurmayında görev yapan Yahudi bir askerinin 1884 yılında Almanya'ya, Fransa'ya ait gizli bilgileri aktardığı öne sürülerek vatana ihanet ile suçlanması ve ömür boyu hapis ile cezalandırılması olayıdır. 1884'te Fransa-Prusya savaşını kaybeden Fransa da ordu ve din sınıfı yenilginin, ekonomik ve siyasal anlamda güç kazanmaya başlayan Yahudileri sorumlu

yeniden taraftar kazanmış ve bu da Yahudiler için bir devlete sahip olma gerekliliği fikrini ortaya çıkarmıştır.¹¹⁸

Almanya ve diğer bazı Avrupa ülkelerinin 1870 ekonomik buhran nedeniyle halkın siyasal rejimlere tepkisini uzaklaştırmak için Yahudi karşıtlığını tekrardan hortlattıkları iddia edilir.¹¹⁹ Bu dönemde Avrupa’da Yahudilere duyulan düşmanlığın kökeni esasında dinsel anlamdadır. Hristiyanlığa göre, Yahudiler Hz. İsa’ya zulmetmişler, Hristiyanlık âleminin peygamberinin çarmıha gerilmesine neden olmuşlardır.¹²⁰ Tüm bunlara karşın Avrupa Hristiyanlığı, Yahudilere bu “kötü yazgılarından” kurtulmalarını dinlerini değiştirdikten ve vaftiz olduktan sonra toplumla kaynaşabilecekleri koşuluna bağlamıştı.¹²¹ Fakat bu çözüm yoluyla Museviler ve Hristiyanlar arasında gelişen diyalog uzun ömürlü olmamıştır. *Volk* kuramlarının ortaya atılması ile toplum içinde Yahudilerin statüsü bir anda değişti. *Volk* ulusçuları bir ulusu yücelten faktör olarak toprağa bağlılığı göstermişler ve vatan kavramının önemini vurgulamışlardır.¹²² Bu bağlamda Yahudilerin kendine özgü bir yurtları yoktu. Bu sebeple milliyetçiler, Musevileri ruhsuz bir toplum, *volk* olamayacak aşağı bir cemaat olarak nitelendirilmişlerdi.¹²³ Irkçı kuramcıların bu yeni düşünceleri Musevilerin din değiştirerek toplumla entegre olmasının önünü böylece kapatmış oluyordu. Bir Alman milliyetçisi olan Julius Langbehn ‘‘bir erik elmaya dönüşemeyeceğine göre bir Yahudi de hiçbir zaman Alman olamayacaktır’’¹²⁴ düşüncesi bu fikri açıkça gösteriyordu.

Antisemitizmin halk tarafından benimsenmesi siyasal ve ekonomik unsurlara bağlıydı ve bunun için finansal kaynaklar gerekiyordu. Özellikle Almanya’da halkın çoğunluğunu oluşturan orta sınıf kapitalizmi benimsemişti. Bu da halkı tekelci

---

tutmuş, bu durum Fransa’da Yahudi karşıtlığına sebep olmuştur. Dava birkaç kez yeniden görüşülmüş ve ancak 1904’te açılan ve iki yıl süren son davada Alfred Dreyfus beraat etmiştir. Bu olay Fransa tarihinde Yahudi karşıtı hareketleri başlatması ve aynı zamanda Theodor Herzl’in I. Siyonist Kongresini toplayarak Yahudi devleti kurma mücadelesini başlatması bakımından önem arz etmektedir.

¹¹⁸ Prior, *op. cit.*, s. 3.

¹¹⁹ *Ibid.*, ss. 57-60.

¹²⁰ Uriel Tal, *Christians and Jews in Germany: Religion, Politics and Ideology in the Second Reich, 1870-1914* (London: Cornell University Press, 1975), ss. 25-46.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² Richard S. Levy, *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution* (California: ABC-CLIO, 2005), s. 743.

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ Fritz Richard Stern, *The Politics of Cultural Despair: A Study in the Rise of the Germanic Ideology* (London: University of California Press, 1997), ss. 141.

şirketlerin esiri haline getirmiştir. Diğer yandan Kapitalizmin etkenleri arasında zengin Yahudi bankerlerin olduğu iddia edilir.¹²⁵

Fakat sosyalizmin öncülerinin Yahudilerden oluşması farklı bir soruyu akla getirmiştir. Bu düşünceyi destekler nitelikte örnek verebileceğimiz sosyalizmin öncüsü olan Marx'ın Yahudi olması ve sosyalizmin lider tabakasının yine Yahudilerden oluşması gerçeğidir. Ancak bu ideoloji/akımların fikir mimarı olan Yahudilerin amacı devrim yapmak veya reformları yaymak değildi. Asıl amaç Yahudi kimliğiyle dünya ekonomisine ve siyasetine entegre olabilmektir.¹²⁶ Böylelikle Antisemitizm sadece bir duygu olarak kalmamış 19.yüzyılın son çeyreğinde artık uluslararası camiada tartışılan ve görüşülen bir manevra kazanmıştır. Buna paralel olarak başta Almanya olmak üzere pek çok ülkede Yahudi aleyhtarlığı hız kanmış ve bunu kurumsallaştıracak dernekler kurulmuştur.¹²⁷ Bu doğrultuda yapılan faaliyetlerle antisemitizm zamanla had safhaya ulaşmıştır. Şöyle ki 1883 yılında Adolf Stoecher¹²⁸ öncülüğünde yapılan bir mitingde ‘‘zafere ulaşincaya kadar Yahudiler ile savaşacağız’’ cümlesi buna bariz bir örnek olarak gösterilebilir.¹²⁹ Bu anlamda ilerleyen zamanlarda Yahudi aleyhtarlığı akademisyen guruplarca da destek kazanmıştır. Berlin Üniversitesinin tanınmış tarihçilerinden Henrich von Treitschke yazdığı bir makalesinde ‘‘Yahudiler bizim talihsizliğimizdir’’ ifadesini kullanmıştır.¹³⁰ Akademisyenlerin de destek vermesi ile antisemitizm saygınlık kazanmış ve Yahudi karşıtlığı giderek artmıştır. Bu düşünceler Fransa’da Alsas ve Loren’in (*Alsace and Lorraine*) Fransa’nın elinden çıkması ile alevlenirken, Avusturya-Macaristan’da da karşıtlıklar artıyordu.¹³¹ Rusya’da, Almanya’da olduğu gibi faaliyet gösteren Yahudiler için çoktan bir nefret oluşmuştu. Bütün bunların tarihsel sonucu olarak bir soykırımın başlaması kaçınılmazdı ve nitekim öyle oldu.

Bu gelişmeler karşısında devlet olma fikri artık Yahudiler için bir amaç haline gelmiştir. Zaten Babil sürgünü ile anlam kazanan Siyonizm, Yahudiler arasında git gide vaad edilen topraklara dönüş için bir güdüleme ortamı hazırlamıştır. Geçmişten

---

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ M. Kemal Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu* (İstanbul: Üçdal Neşriyet, 1982), s. 28.

¹²⁷ Stern, *op. cit.*, ss. 141-150.

¹²⁸ Prusya Kraliyet Sarayının vaizi olan Adolf Stoecher 1878 yılında kurduğu Hristiyan Sosyal İşçi Partisi’nde Yahudi karşıtlığını benimsemiştir.

¹²⁹ Levy, *op. cit.*, ss. 66-68.

¹³⁰ *Ibid.*, s. 130.

¹³¹ *Ibid.*, s. 15.

beri taşınan bu özlem Eski Ahit'te şöyle yer bulur: ‘‘Babil Nehrinin kıyısında oturup da ağladık / Siyon’u¹³² anımsadıkça!’’¹³³ Bu denli eski bir geçmişe sahip olan Siyonizm düşüncesi 19.yüzyılın son çeyreğinde artık amacı doğrultusunda çalışma göstermeye başlamıştır. İlk defa bir Rus Yahudisi olan Nathan Birnbaun (1864-1937) tarafından siyasal edebiyata sokulan Siyon kelimesi yine aynı kişi tarafından çıkartılan *Kendi Kendine Kurtuluş (Selbst Emanzipation)* isimli dergide Siyonizm’i; ‘‘Yahudileri Filistin topraklarına yerleştirmek amacını güden ve üyelerinin Yahudilerden oluştuğu bir siyasi partinin kurulması olarak anladığını’’ dile getirmiştir.¹³⁴

Bu terim kısa bir süre sonra yaşanan antisemitizm hareketleri ile birlikte Yahudilerce benimsenmiş ve giderek Yahudi milliyetçiler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Yahudilerin *Siyon* dedikleri Filistin topraklarına dönerek kutsal topraklarda Süleyman Tapınağını yeniden inşa etme rüyası, Eski Ahit’in ana temasını oluşturmuştur. Bu inanç Yahudilerin hafızasında etkin bir yer oluşturmuştur ve dünyanın çeşitli yerlerine dağılan İsrailoğullarının bir gün Mesih’in gelişiyle Kral Davut’un altı köşeli yıldızı altında toplanacakları günü sabırsızlıkla beklemektedirler.¹³⁵ Böylelikle Siyonizm temellerini çağdaş bir çerçeveye oturarak dini inançlar ile arasındaki ilk bağları oluşturmuştur.

Polonya doğumlu bir Yahudi olan Zevi Hirsch Kalischer¹³⁶ (1795-1874) ve Moses Hess¹³⁷ gibi düşünürler Siyonizm hareketini teşvik etmiştir. Yahudilik şuurunu oluşturan en önemli kişi Theodor Herzl olmuştur.¹³⁸ Ancak Theodor Herzl için en önemli fikir Yahudilerin teşkilatlanarak devlet kurmasıydı.¹³⁹ Bunun için ise Tevrat’ta bahsedildiği gibi vaat edilmiş topraklar üzerinde kurulmak zorunda değildi. Tek önemli olan bir toprak parçası üzerinde devlet oluşmasıydı. Herzl bu fikrini 1895 yılında yayımladığı Yahudi devleti (*der Judenstaat*) adlı kitabında dile getirerek

---

¹³² Burda Siyon kelimesi Kudüs ile eş anlamda kullanılmıştır.

¹³³ Prior, *op. cit.*, s. 54.

¹³⁴ Jess Olson, *Nathan Birnbaum and Jewish Modernity: Architect of Zionism, Yiddishism, and Orthodoxy* (California: Stanford University Press, 2013), ss. 1-5.

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ Siyonizm fikrini savunan Ortodoks Alman din adamı (*rabbi*).

¹³⁷ Moses Hess (1812-1875) Bonn’da doğdu. Dindar bir ailenin oğlu olmasına karşın üniversite yıllarında tamamen dini inancını yitirdiğini belirterek kendini sınıf arkadaşı olan Karl Marx ile birlikte sosyalizme adanmıştır.

¹³⁸ Paul Johnson, *A History of the Jews* (New York: Harper and Row Publishers, 1987), s. 380.

¹³⁹ Elia Zureik, David Lyon & Yasmeen Abu-Laban, *In Surveillance and Control in Israel/Palestine: Population, Territory and Power* (New York and London: Routledge, 2011), ss. 65-79.

duyurmuştu. Herzl, Yahudilerin bir ulus olma şuurunu etrafında bir araya gelip devlet kurabilecek özelliklere sahip olduklarına dair bir düşünceye sahipti.¹⁴⁰

“Biz bir devlet hem de örnek bir devlet kuracak kadar güçlüyüz. Bu amaç için gerekli beşeri ve maddi her türlü malzemeye sahibiz... Bir ülkenin tüm haklı gereksinimlerini tatmin edecek büyüklükte dünya üzerinde bir yörede bize egemenlik verin, gerisini biz kendimiz tamamlarız.”¹⁴¹

Düzenlenen geniş çaplı konferanslar ve kurulan Yahudi örgütlerin faaliyetleri doğrultusunda Yahudi sorunu uluslararası bir boyut kazanmıştır. Çözüm ise bu sorunu uluslararası arenaya çıkararak devletlerin dikkatlerini bu konuya çekerek tartışılması ile gerçekleştirilebilirdi. Herzl kitabında iki örgütün kurulmasından söz etmiştir. Birinci örgüt olan ‘‘Yahudi Örgütü’’, Avrupa hükümetleriyle temas geçip Yahudilere Filistin topraklarında devlet kurma hakkının tanınması için diplomatik alanda mücadele etmiştir.¹⁴² Batı ülkeleri bu konuda ikna oluncaya kadar bu örgüt tüm Yahudiler adına bir hükümet gibi iş görmüştür. İkinci örgüt ise Yahudilerin Filistin topraklarına göçlerini ve orada yerleşmelerini sağlayacak finansal bir yapının kurulmasını sağlamıştır.¹⁴³ Bu bağlamda Filistin bölgesinde bir Yahudi devleti tesis edebilmek için Orta Doğu ve dünya politikalarında yeni düzenlemeler gerekeceğine inanıyor, uluslararası ilişkilerde en önemli öğenin güç ve güç birikimi olduğunu düşünmüştü. Bütün bunların farkında olan Herzl, bu düşünceyi sağlam bir temele oturtmak için Siyonizm’i uluslararası politikada önemli bir rol haline getirmesi gerekiyordu. Herzl’e göre Yahudi cemaatinin liderlerinden ve varlıklı Yahudilerden oluşmuş bir örgüt kurup, zengin Yahudileri bir araya getirerek önemli bir finansal kaynak toplanacak ve Filistin toprakları çok kolay bir şekilde satın alınabilecekti. Fakat Herzl bu düşüncelerini kısa sürede istediği seviyeye ulaştıramamıştı. Bundan sonra Herzl için artık amaç Yahudi toplumunun sempatisini kazanıp mali desteğini elde etmek olacaktı. Bunun için 27 Ağustos 1897 tarihinde

---

¹⁴⁰ Johnson, *op cit.*, ss. 380-396.

¹⁴¹ Theodor Herzl, *The Jewish State: An Attempt to a Modern Solution to the Jewish Question* (London, 1946), 2. Bölüm.

¹⁴² Prior, *op. cit.*, ss. 18-19.

¹⁴³ Herzl, *op. cit.*, 2. Bölüm.

dünya Yahudilerinden Siyonizm'e yatkın olanları bir çatı altında toplayıp Birinci Siyonist Kongresi'ni toplamıştı.¹⁴⁴

Herzl'e göre kongre Siyonist hareketin yasama faaliyetlerini üzerine alır nitelikte idi. Bu sebeple bu meclisin içeriği, yapısı ve eylemleri herhangi bir ulusal meclis gibi çalışacaktı. Bu bağlamda oluşan kongre, egemen bir parlamento gibi davranmış ve Siyonist hareketin amaçlarını, bu amaca ulaşmak için gerekli araçları ve bu araçları kullanacak bir yürütme heyetini saptamıştı. Kongre bittikten sonra Herzl anı defterine şunları yazar:

“Basel'de Yahudi Devleti'ni kurdum. Eğer bugün bunu açıklarsam, herkes beni alaya alır. Oysa belki beş fakat hiç şüphesiz ki elli yıl içinde herkes bu gerçeği görecektir. Yahudi Devleti'nin varlığı manevi temellere oturtulmuştur, bu devlet Yahudi halkının bu konudaki istek ve azmi ile kurulmuştur.”¹⁴⁵

Bütün bunlarla birlikte Siyonizm ana amacını saptamış oluyordu. Ancak Herzl kongrenin toplandığı sıralarda Filistin topraklarında Yahudi devleti kurma fikrinin değiştiğini 9 Temmuz 1887 de yazdığı şu makale ile göstermişti:

“Bugün hiçbir ciddi devlet adamı Osmanlı'nın bölüşülmesini düşünmüyor. Evet, Osmanlı'nın geçmiştekenden daha fazla parasal yardıma gereksinimi vardır ve bunu da ancak Yahudilerden karşılayabilir. Fakat herhangi bir eyaleti padişahattan almak gibi bir şey söz konusu değildir. Biz sadece başka yerlerde yaşayamayan Yahudiler için devletler hukukunun güvencesi altında bir yurt kurmak istiyoruz.”¹⁴⁶

Başta da değinildiği gibi Herzl'in Siyonizm'de güttüğü politikada devletin kesin koşul olarak Filistin topraklarında kurulması gerekmiyordu. Belki de kongre zamanlarında böyle bir düşünceyi dile getirmek Herzl için zihinlerde “Yahudilere ait bir devlete sahip olma” fikrinin temellerini oluşturma isteği idi.¹⁴⁷ Çünkü Osmanlı Devleti gibi güçlü bir devleti karşısına alarak böyle bir hareketin nasıl

---

¹⁴⁴ Johnson, *op. cit.*, s. 399.

¹⁴⁵ R. Patai, *The Complete Diaries of Theodor Herzl* (New York: Herzl Press&Thomas Yoseloff, 1960),. 2. Cilt, s. 581.

¹⁴⁶ David Vital, *The Origins of Zionism* (Oxford: Clarendon Press, 1980), s. 366.

¹⁴⁷ *Ibid.*

sonuçlanacağını öngöremiyordu. Böylece, Herzl'in *Die Welt*'te öne sürdüğü formül "kendilerine normal yaşam koşullarının esirgendiği ülkelerde yaşayan Yahudiler için devletler hukukunun güvencesi altında bir yurt"¹⁴⁸ tartışma zeminini oluşturmayı hedefledi.

Siyonizm, Yahudi halkı için Filistin'de kamu hukukunun güvencesi altında bir yurt (*heimstatte*) kurulmasını amaçlamıştır.¹⁴⁹ Bunun için kongre;

- 1) Filistin topraklarına Yahudi çiftçi, esnaf ve tüccarın yerleştirilmesi,
- 2) Her ülkenin yöresel yasalarına uygun bir biçimde Musevilerin birleştirilmesi ve örgütlenmesi,
- 3) Yahudi ulusal duygularının ve bilincinin kuvvetlendirilmesi,
- 4) Siyonizm amacına erişebilmek yolunda ilgili hükümetlerin onayını almak için hazırlık çabalarına girişilmesine karar vermişti.¹⁵⁰

Bu maddeler arasında en önemlisi dördüncü madde idi. Bu madde ile kongre, Herzl'e Büyük Güçler ile diplomatik ilişkilerin başlatılması için yeşil ışık yakmıştı.¹⁵¹

Siyonist hareketini yürütecek bir yürütme kurulunun seçimi de birinci kongrede gerçekleşmişti. Herzl'in önerisi ile adeta bir hükümet görünümünde olan "Büyük Hareket Komitesi" kurularak faaliyetleri yürütmeye başlamıştı. Burada bu komitenin görevi Siyonist hareketinin kontrolünü sağlamak ve Siyonist siyasetini yürütmek olmuştur. Daha sonra toplanan ikinci kongrede örgütün finansal sorunları tartışılmış ve bu doğrultuda yalpan çalışmalar neticesinde bazı fonlar kurulmuştur. Kurulan fonlardan biri olan "Yahudi Ulusal Fonu" topladığı bağışlar ile Yahudi göçmenlerine Filistin'de toprak satın almayı amaçlamıştır. Böylelikle başlayan göçler ile Filistin'e yerleşen yerleşimciler "yurt/ev" inşa etmede rol oynamış ve Yahudi kültürü Filistin topraklarında *kibbutzlar* ile yayılmaya başlamıştır.¹⁵² *Kibbutzlar* ortak yaşam alanları olarak bilinen ve İsrail kurulmadan önce sosyalizm ve Siyonizm'in pratiği olarak görülen Yahudi toplumuna has yaşam alanları olarak bilinir. Bu faaliyetler erken dönem belediyeçilik faaliyetleri özelliklerini taşıdığı

---

¹⁴⁸ Theodor Herzl, *The Jewish State* (New York: Dover Publications, 1988), ss. 18, 51-53.

¹⁴⁹ *Ibid.*, s.51-51.

¹⁵⁰ Vital, *op. cit.*, s.65.

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² Yossi Katz, "The Religious Kibbutz Movement and Its Credo, 1935-48", *Middle Eastern Studies*, Cilt 31, Sayı 2, 1995, ss. 253-255.

anlaşılmaktadır. Daha adı konmamış fakat devlet aparatlarının (*Haganah*¹⁵³, *Histadrut*¹⁵⁴ vb.) yoğun çalıştığı bir düzen inşa edilmişti.

Bu sırada başlayan göçler karşısında Osmanlı hükümeti bu göçleri kısıtlayacak bir yasa hazırlamıştı.¹⁵⁵ Bu yasaya göre, Musevi göçmenlerin Beyrut ve Şam vilayetlerine ve Kudüs mutasarrıflığına iskân edilmeleri yasaklanıyordu.¹⁵⁶ İkinci olarak kitle halinde hiçbir Musevi göçmen kfilesinin imparatorluğun hiçbir yerine yerleşmemeleri öngörülmüştü.¹⁵⁷

Osmanlı imparatorluğu her ne kadar bir dizi önlem almaya çalışmışsa da Yahudilerin devlet olma yolundaki istekleri artık durdurulamaz raddeye gelmiş zaten bunun için çok önceden birçok çalışmalar yapılmış ve bir dizi gizli ve açık adımlar atılmıştı. Şöyle ki 19.yüzyılın sonlarında ve 20.yüzyılın başlarında doğu Avrupa'dan Siyonizm amacından yola çıkan iki büyük Yahudi göçü başlamıştır. Filistin bölgesinde vaat edilmiş topraklara yaşanan bu ilk göçler ile daha çok toprağa dayalı çalışmalar yapılmıştır. Artık gücünü tamamen yitirmiş olan ve 1914 Birinci Dünya Savaşı ile yıkılan Osmanlı İmparatorluğu himayesi altındaki Filistin toprakları İngiliz mandasına geçmiştir.¹⁵⁸

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz mandasına giren Filistin toprakları üzerinde, Siyonist akım 1948'e kadar kurulacak olan İsrail devletinin nüfus sorunu olsa da siyasi, sosyal ve ekonomik temellerinin atılmasını sağlamıştı.¹⁵⁹ Bu dönemlerde 1929 tarihinde Dünya Siyonist Örgütü Filistin topraklarında Yahudi Ajansı'nı (*Jewish Agency*) kurmuştu. İdareden ve yürütmeden sorumlu Yahudi Ajansı siyasallaşma dönemi öncesinde satın alınan toprakların kontrolü ve göçmenlerin uyum kurması için Dünya Siyonist Örgütü'nün otoritesi altında faaliyet göstermiştir.¹⁶⁰ Bu kuruluşun toplumsal kaynaşmayı amaçladığı söylenebilir. Bu

---

¹⁵³ *Haganah* İbranicede "savunma" anlamına gelir. İsrail kurulmadan önce silahlı savunma örgütünün adıdır. İsrail kurulduktan sonra İsrail Savunma Kuvvetlerine dönüşür.

¹⁵⁴ İşçi Sendikalar Birliği. İsrail kurulmadan önce istihdam sağlayan, kalkınmaya destek olan bir yapıdır.

¹⁵⁵ Elie Kedourie, Sylvia G. Haim, *Palestine and Israel in the 19th and 20th Centuries* (New York: Routledge, 2013), ss. 25-26.

¹⁵⁶ Kemal H. Karpat, "Studies on Ottoman Social and Political History: Selected Articles and Essays" *Social, economic and political studies of the Middle East and Asia*, Cilt 81, Sayı 1, 2002, ss. 148-162.

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ *Ibid.*, ss. 775-778.

¹⁵⁹ *Ibid.*, s. 775.

¹⁶⁰ John Quigley, *Palestine and Israel: A Challenge to Justice* (USA: Duke University Press, 1990), s. 22.

doğrultuda, sosyal yardımlaşmadan sorumlu Ulusal Konsey (1920), din işlerinden sorumlu Hahambaşılık (1921), eğitim faaliyetlerini sağlayan İsrail Teknoloji Enstitüsü ve Kudüs İbrani üniversitesi kurulmuştur.¹⁶¹ Bunun yanında yerleşim yerlerini genişletmek maksadı ile bir yandan Yahudi Fonu Filistinli Araplardan toprak satın almayı sürdürmüştü.¹⁶²

Dışlanan Yahudi topluluklarının Filistin topraklarına yerleştirilmesi kararlaştırılmıştı. Böylelikle Siyonist hareketin en önemli amacı Filistin'e Yahudi göçünü gerçekleştirmektir. Dünya Siyonist Örgütü, *aliyah*¹⁶³ gerçekleştirmek için birçok yöntem geliştirmişti.¹⁶⁴ *Aliyah*, Siyonizm düşünsel temelinde planlı bir biçimde sürdürülmüştü.¹⁶⁵ Dünya Siyonist Örgütü, 1882 yılından günümüze kadar dünyanın her tarafından yüz binlerce Yahudi'nin Filistin bölgesine göç etmesini sağlamıştır.¹⁶⁶ Daha ziyade Avrupalı Aşkenazlar'ın göç ettirilmesi hedeflense de daha sonraki dönemlerde çeşitli sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerden ötürü Sefarad ve Mizrahiler de göç ettirilmeye çalışılmıştır. 1948'de İsrail'in kurulmasının temel ögesi, geniş ölçüde gerçekleşen bu göç hareketleri (*aliyah*) oluşturmuştur.¹⁶⁷

Bu bağlamda, İsrail, devlet yapısı itibariyle incelendiğinde çoğunluğu göçmen ve göçmen çocuklarından oluşan bir toplum olduğu görülür. Bu bağlamda kültürel ve etnik çeşitlilik oldukça belirgin olmuştur. Bugünkü nüfusun %39'u ülke toprakları dışında doğmuştur ve dahası nüfusun geriye kalanının %40 göçmen çocuklarıdır.¹⁶⁸ Dolayısıyla, İsrail kültürel ve etnik farklılıkların bir hayli yüksek olduğu dikkat çekici bir toplum yapısına sahiptir. Bu çok kültürlülük ve etnik farklılık yelpazesinin genişliği farklı problemleri ve çatışmaları beraberinde getirmiştir.¹⁶⁹ Bu problemlerin en önemlisi Siyonizm kavramının kapsamıdır. Daha önceki bölümde değinildiği gibi Siyonizm, Aşkenaz kökenli bir kavram olarak

¹⁶¹ Ufuk Ulutaş, Selin Bölme, Zeliha Ziya, "İsrail Siyasetini Anlama Klavuzu", *SETA* Aralık 2012, ss. 21-22.

¹⁶² Quigley, *op. cit.*, s. 17.

¹⁶³ İbranice'de "yükselme" anlamına gelmektedir.

¹⁶⁴ Margalit Shilo, "The Immigration Policy of the Zionist Institutions 1882-1914", *Middle Eastern Studies*, Cilt 30, Sayı 3, 1994, ss. 597-605.

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ Quigley, *op. cit.*, ss.119-120.

¹⁶⁷ Sarah England, "The Israeli Diaspora" (Steven J. Gold), *American Journal of Sociology*, Cilt 110, Sayı 2, 2004, ss. 525-527.

¹⁶⁸ Elazar Leshem ve Judith T. Shuval, *Immigration to Israel: Sociological Perspectives* (New Jersey: Rutgers Press, 1998), s. 3.

¹⁶⁹ Daniel Bar-Tal, "Political Psychology in Israel", *Political Psychology*, Cilt 9, Sayı 4 (1988), ss. 737-742.

literatürde yerini almıştır. Dolayısı ile Sefarad, Mizrahi gibi etnik unsurlar 19.yüzyılda Siyonizm fikrinin ortaya çıktığı dönemlerde bu kavramla ilgilenmemişlerdir. Peki, Siyonizm Aşkenaz Yahudileri için ne ifade eder?

Devlet olma fikri daha çok Avrupalı Aşkenaz Yahudileri ekseninde örgülenmiştir. Avrupa menşeli bu düşünce, Orta Doğu ve Afrika kökenli Sefarad ve Mizrahiler’de Filistin topraklarında İsrail kurulana kadar yaygınlaşmamıştır. İsrail ve Siyonizm ile ilgili odaklanılan çeşitli eleştiri konuşmaları genel itibariyle İsrail’i anayasal bir devlet olarak Doğu’ya karşı Batı’yla ittifak halinde olan, kuruluş felsefesi “Doğu’ya” ait olan her şeyi reddeden ve Filistinliler’in temel haklarını inkâr eden bir fikir akımını temel alan Yahudi-Arap çatışması üzerine bina edildiği izlenimi genel tartışma alanını oluşturmuştur.¹⁷⁰ Bu bağlamda Siyonizm’in sadece Filistinliler’e değil aynı zamanda İsrail nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Sefaradlar için oluşturduğu negatif sonuçlar üzerinde de durulmalıdır. Siyonizm’in Müslüman Arap ve Doğulu Yahudileri (Mizrahiler) inkâr politikasından dolayı bu etnik kökenlerin temsil alanını iyice daraltmıştır. İsrail’de -ki bu genel kanaattir- egemen ses Avrupalı Yahudiler (Aşkenaz) olduğu bilinir. Diğer yandan doğulu Yahudilerin (Sefarad ve Mizrahi) sesinin boğulduğu ve susturulduğu da bilinmektedir.¹⁷¹ Her ne kadar 1977 seçimlerinde İşçi Partisi’nin iktidarının sona ermesiyle aynı zamanda parti tabanını oluşturan Aşkenazlar’ın üstünlüğü kısmen sona erdirmişse de Aşkenazlar’ın etkinliği 1977 seçimlerinin sonrasını da kapsamaktadır.

Öte taraftan, Siyonizm tüm Yahudiler için bir özgürlük hareketi olduğu düşünülür. Oysa Holocaust ve İsrail’in kuruluşundan evvel Siyonizm dünya Yahudileri için bir azınlık hareketi olmuştur.¹⁷² Sefarad Yahudilerinin çoğunluğu Siyonizm projesine ya kayıtsız kalmıştı ya da karşıydılar. Iraklı Haham olan Yahudi lider (*rabbi*) Siyonizm’in Irak’taki faaliyetlerini durdurmak için Irak hükümetiyle birlikte hareket etmiş ve hatta 1929’da açık bir mektup yayınlayarak Balfour Deklarasyonu’na ve Siyonizm’e karşı olduğunu belirtmişti.¹⁷³ Aşkenazlar, Siyonizm ve Yahudiliği eş anlamda kullanmıştır.¹⁷⁴ Aslında Siyonizm ideolojisinin önceliği

---

¹⁷⁰ Ella Shohat, *op. cit.*, s. 1.

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² *Ibid.*

¹⁷³ Yosef Meir, *Beyond the Desert* (Israel: Ministry of Defence, 1973), s. 19.

¹⁷⁴ Shohat, *op. cit.*, s. 1.

Avrupalı Aşkenaz Yahudilerinin özgürlüğünü savunmak olmuştur.¹⁷⁵ İlk etapta tüm Yahudiler için İsrail evimiz sloganı ile İsrail'e getirilin Sefarad Yahudileri daha sonraları Siyonist yapılanma tarafından sistematik ayrımcılığa tabi tutulduğu iddia edilmiştir.¹⁷⁶

Aşkenazlar'ın Sefarad ve Mizrahiler'e bakışı Siyonizm düşüncesi ekseninde olmuştur. Daha çok oryantalist bakış açısına sahip Avrupalı Aşkenaz anlatımı, Sefaradlar'ı katı Arap hegemonyasından kurtardıkları düşüncesini taşır.¹⁷⁷ Tarihsel süreç içerisinde bir arada yaşamayı başarmış Sefarad/Mizrahi ile Araplar arasında Siyonist akımla birlikte sancılı bir süreç başlamıştır. Sefarad Yahudileri “anti-Siyonist Araplık” ve “pro-Siyonist Yahudilik” arasında tercih yapmak zorunda bırakılmıştı.¹⁷⁸ Sefarad ve Mizrahiler için tarihte ilk kez Arap olmak ve Yahudilik zıt anlamlı kelimeler olarak kullanılmıştır. Bundan dolayı Filistinliler her Yahudiyi potansiyel Siyonist olarak görmeye başlamıştır. Avrupa'dan ve dünyanın çeşitli bölgelerinden İsrail'e yaşanan yoğun göçler Filistinliler'i kaygılandırmıştı. Aşkenazlar, Sefaradlar'ı yokluk ve hurafelerden oluşan ilkel koşullardan kurtarıp insani değerler ve demokrasiye dayalı Batı medeniyetiyle tanıştırdığını iddia etmiştir.¹⁷⁹ Oryantalist bir bakış açısıyla Doğulu Sefaradlar'a yaklaşan Avrupalı Aşkenazlar onları üçüncü sınıf vatandaş olarak görmüştür.¹⁸⁰ Bu bağlamda Siyonist bakış açısının toplumsal ıslah ve modernleşme politikaları ile belirli toplumsal uçurumları azaltılmada nispeten başarılı olduğu iddia edilir.¹⁸¹ İleriki bölümlerde değinilecek olan eğitim hizmetlerindeki yetersizlik ve demokrasi kültürüne karşı yabancılaşma Sefaradlar'ı Avrupalı eğitilmiş Aşkenazlar'a kıyasla daha muhafazakâr, tepkisel, fanatik dindarlığa sevk etmiştir. Bu durum, anti-sosyalist sağ kanat partilerin tabanını oluşturmuştur. Bu bağlamda Araplardan nefret eden ve barışın önünde engel olan toplumsal gurup oldukları iddia edilmiştir.¹⁸² Bu anlatımın Siyonist Aşkenaz eliti anlatımı olduğunu savunur Ella Shohat. Aşkenaz bakış açısını

---

¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ Mitchell B. Hart, “Orientalism and the Jews” (*The Tauber Institute for the Study of European Jewry Series.*), *The American Historical Review*, Cilt 111, Sayı 1, 2006, ss. 131-132.

¹⁷⁸ *Ibid.*, s. 11.

¹⁷⁹ Shohat, *op. cit.*, s. 2.

¹⁸⁰ *Ibid.*, s. 3.

¹⁸¹ Samantha Baskind, “Distinguishing the Distinction: Picturing Ashkenazi and Sephardic Jews in Seventeenth- and Eighteenth-Century Amsterdam”, *Journal for the Study of Sephardic and Mizrahi Jewry* 1, Sayı 1, Şubat 2007, ss. 4-5.

¹⁸² Shohat, *op. cit.*, s. 1.

anlamak için 1949’da bir makalede Arap ülkelerinden yaşanan yoğun göçleri gazeteci Arye Gelblum şu şekilde eleştirir:

Bu göçler ülkemizde henüz bilmediğimiz yeni bir ırkın göçü... Fevkalade ilkel olan bilgisi cehaletten ibaret olan ve daha kötüsü entelektüel meseleleri anlayacak kapasiteden yoksun insanlarla uğraşıyoruz. Genel manada bölgedeki barbarlardan, Zencilerden ve Araplardan çok farkları yok. İsrail Araplarından daha düşük seviyedeler... Vahşi ve ilkel dürtülerle hareket eden bu insanların Yahudilik tarihiyle hiçbir köksel bağa sahip değiller... Afrikalı Yahudilere bakınca kumar oynayanları, alkolikleri ve fahişelik yapanları görürsünüz... Dolandırıcılık ve hırsızlık bir yana gözlerinde ciddiyet, kalın derili ve cinsel hastalıkları aşikâr... Kronik tembellik, çalışmaya karşı nefret... ve bu toplumsal sınıf için yer yok...”Aliyat HaNoar”(genç göçmenlerle ilgilenen resmi kurum) Faslı göçmenleri reddeder ve Kibbutzlar bu toplumsal sınıfın aralarına karışmasına müsaade etmeyecektir.¹⁸³

Bu gazete haberi Aşkenazlar’ın oryantalist bakış açısını anlamaya yardımcı olacaktır. Dahası Başbakan David Ben Gurion Sefaradlı göçmenlerle ilgili “en temel bilgilerden yoksun ve en ufak Yahudi ve insani eğitim izinin olmadığını” ifade etmiştir.¹⁸⁴ Ben Gurion Oryantal Yahudilerle ilgili defaatle utancını dile getirmiştir: “İsraillilerin Arap olmasını istemiyoruz. Fertleri ve toplumları yozlaştıran Levant ruhuna karşı mücadele etmek için güçlü bağlar oluşturmalıyız. Diasporada kristalize olmuş otantik Yahudi değerlerini korumalıyız”.¹⁸⁵

1950’lerde birçok aydın, Sefaradlar ile ilgili üçüncü sınıf, doğulu, ilkel gibi ifadeler kullanmışlardır. Hatta Aşkenazlar’a Sefaradlar’ın nüfus çoğunluğundan kendi değerlerini ve ırklarını korumaları için iki etnik köken arasında evliliklerin olmaması gerektiğini savunmuşlardır.¹⁸⁶

---

¹⁸³ *Haaretz* 22 Nisan 1949 Aktaran, Shohat, *op. cit.*, s. 4.

¹⁸⁴ David Ben Gurion, *Eternal Israel* (Tel Aviv: Ayanot, 1964), s. 34.

¹⁸⁵ Sammy Smooh, *Israel: Pluralism and Conflict* (Berkeley: University of California Press, 1978), s. 88.

¹⁸⁶ Shohat, *op. cit.*, s. 4.

“Aşkenazlar ve Sefaradlar arasındaki bu savaş kardeşler arasında yaşanan bir savaş olmayacaktır. Savaş olmayacağından değil, savaşın kardeşler arasında olmayacağı... Eğer bu savaşın tarafıysam ki öyle oldum, karşı tarafı kardeş olarak adlandırılmasını reddediyorum. Bunlar benim erkek kardeşlerim veya kız kardeşlerim değil. Yalnız bırakın beni. Kız kardeşim yok benim... İsrail sevgisi yapışkan battaniyesini üstümüze örttüler ve birlikte yaşayın şimdi deniyor. Beni histerik bir Habeş maymunu ile aynı kafese koydular şimdi de “tamam, şimdi bir aradasınız. Diyaloğa geçebilirsiniz” deniyor. Bana çıkış yolu bırakmadılar: şebek bana karşı, muhafız bana karşı, İsrail sevgi meleği karşımda durmuş kurnazca bana göz kırıyor “onlarla kibar konuş. Ona bir muz at. Çünkü siz kardeşsiniz...”¹⁸⁷

Siyonizm eksenli tarih anlatımı sonucu İsrail okullarındaki Sefarad ve Filistinli çocuklar Batılı Aşkenazlar’ın ayrıcalıklı başarılarını anlatan tarihi öğrenmeye mahkûm edilmişlerdi.¹⁸⁸ Oysa İsrail tarih anlatımı Afrikalı ve Asyalı Sefarad/Mizrahi Yahudileri tarihini, Avrupalı Aşkenaz Yahudi resmi tarih anlatım belleğinde toplamıştır. Bundan dolayı Sefarad kökenli öğrenciler “Doğu’ya ait” kültürel ve tarihi değerlerini öğrenememişlerdir.¹⁸⁹ Filistin bölgesinde uygulanan Siyonizm politikaları neticesinde Sefarad ve Araplar arasında nispeten kimlik çatışması oluşsa da Filistin dışındaki yerlerde yerleşik Yahudi-Arap toplumlarını birbirinden uzaklaştırmak Siyonizm için kolay olmamıştır.¹⁹⁰ Birçok propaganda, Balfour Deklarasyonu, İsrail’in kuruluşu ve Yahudi nüfusunun bulunduğu toplumlardaki taktiksel projelere rağmen birçok Sefarad Yahudisi göç etme hususunda isteksiz olmuştur.

Bu açıdan modern Sefarad tarihi özellikle “Sihirli Halı”¹⁹¹ ve “Ali Baba”¹⁹² gibi operasyonlarla Sefarad kökenli Yahudilerin İsrail’e getirilmeleriyle başladığı var sayılır.¹⁹³

¹⁸⁷ Amnon Dankner, “I Have No Sister” *Haaretz*, 18 Şubat 1983.

(<http://www.haaretz.com/news/i-have-no-sisters-1.514170>) (erişim tarihi: 11.04.2014)

¹⁸⁸ Shohat, *op. cit.*, ss. 7, 24.

¹⁸⁹ *Ibid.*, s. 8.

¹⁹⁰ *Ibid.*, s. 25.

¹⁹¹ 1949-1950 yıllarında Yemen’den uçakla getirilen Yemenli Yahudiler modern uçakları onları vaad edilmiş topraklara taşıyan sihirli halı olarak görmüşlerdir. (Shohat, *op. cit.*, s. 4.)

Sefarad tarihi Aşkenazlar'a göre Sefaradlar'ın İsrail'e göç etmeleriyle başlamıştır. Daha önce tarih sahnesinde olmadıkları iddia edilmiştir. Fakat tarihi kaynaklar araştırıldığı takdirde Sefarad/Mizrahiler'in tarihteki konumu, kültürel farklılıklar ve zenginlikler Aşkenaz tarih anlatımının aksini göstermektedir. Bugün farklı Yahudi grupların göç etmesiyle kurulan İsrail'in, hassas dengeler üzerine kurulmuş çok partili siyasal sisteminin başlıca parametrelerinden biri olan kültürel ve toplumsal farklılıkların iç siyaset üzerinde ne denli etkili olduğu bu duruma kanıt olarak gösterilebilir.

3. Vaad Edilmiş Topraklara Dönüş (*Aliyah*¹⁹⁴)

Çeşitli etnik kökenlerden oluşan ve farklı politik düşünceler taşımalarına rağmen vaat edilmiş olan Filistin topraklarına Yahudi göçünün gerekliliğine inanıyordu Siyonist liderler. İbranicede “yükselme” anlamına gelen *Aliyah* diye isimlendirilen bu göçler Siyonizm politikasının en önemlilerindendi.¹⁹⁵ Birçok düşünür Siyonist bakış açısını yansıttığı için *Aliyah* kavramını kullanmamayı tercih eder. Fakat farklı toplumsal ve kültürel desenler taşıyan Yahudi grupların göçlerinin İsrail siyasal sistemine etkilerinin daha iyi anlaşılması için Yahudi tarihine mal olmuş *aliyah* kavramını kullanmayı tercih ettik.

1882-1995 tarihleri arasında toplamda 90 ülkeden/diasporadan yaklaşık 3 milyon Yahudi'nin İsrail'e göç etmesi aliyahı oluşturdu.¹⁹⁶ Dünyanın farklı coğrafyalarında diasporalarda dağınık biçimde yaşayan Yahudiler *aliyah* ile birlikte en yoğun olarak İsrail¹⁹⁷ ve Amerika'da¹⁹⁸ toplanmışlardı.¹⁹⁹ Bu noktadan hareketle, daha önceleri Osmanlı imparatorluğunun engellemeleri ile karşı karşıya kalan, sonra

---

¹⁹² 1950-1951 yılları arasında MOSSAD ajanlarının sinagog kundaklaması ve suikastlar neticesinde Irak'tan Yahudilerin göç etmeleri olayının adıdır. (Shohat, *op. cit.*, s. 4.)

¹⁹³ Anne McClintock, Aamir Mufti ve Ella Shohat, *Dangerous Liaisons: Gender, Nation, and Postcolonial Perspectives* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997), s. 45.

¹⁹⁴ Aliya adını İbraniceden yükselmek anlamına gelen Filistin e Yahudi göçü karşılığı olarak kullanılmaktadır.

¹⁹⁵ Clive Jones ve Emma C Murphy, *Israel; Challenges to Identity, Democracy and the State* (New York: Routledge, 2002), s. 24.

¹⁹⁶ Yair Aharoni, *The Israeli Economy: Dreams and Realities* (New York: Routledge, 2013), ss. 28, 103.

¹⁹⁷ 8 milyon İsrail nüfusunun yaklaşık 6,5 milyonu Yahudidir.

¹⁹⁸ Amerika'da 6 milyon civarında Yahudi'nin olduğu düşünülür.

¹⁹⁹ Judith M. Gerson and Diane L. Wolf, “Sociology Confronts the Holocaust: Memories and Identities in Jewish Diasporas”, (Rev.), Lynn Rapaport, *American Journal of Sociology*, Cilt 113, Sayı 6, 2008, ss. 1794-1796.

İngiliz manda yönetiminin bazı sınırlamaları ile karşılaşan Yahudiler göçlerini yasal veya yasa dışı pek çok yoldan gerçekleştirmeye çalışmışlardır.²⁰⁰ Birinci *Aliyah* olan ve 1882-1903 yılları arasında gerçekleşen göçlerde yaklaşık 25,000 Yahudi, Filistin topraklarına getirilmiştir.²⁰¹ Dünya Siyonist Örgütü'nün önderliğinde yaşanan ve Aşkenazlar'dan oluşan bu göç daha çok Siyonizm'in alt yapısını kurmaya yönelik bir göç olmuştur. Aşkenazlar ile aynı dönemde Yemen'den gelen Mizrahiler büyük problemler yaşamıştır.²⁰² Fakat kurulması planlanan İsrail devletinin iş gücüne olan ihtiyacı daha sonraki yıllarda Sefarad ve Mizrahi Yahudilerinin göç ettirme zorunluluğunun kapılarını açmıştır.²⁰³ Başta yapılan kısıtlama ve engellemelere rağmen *aliyah* planlı ve düzenli olarak aralıksız bir şekilde devam etmiştir. Birinci *Aliyah* göç dalgasıyla Siyonizm 1882 yılından bu yana yüz binlerce Yahudi'yi Filistin topraklarına taşımayı başarmıştır. Büyük bir kesimi Rusya'dan gelen *Hovevei Zion* ve *Bilu* hareketlerine bağlı olarak 1882 yılında hemen hemen 25000 Yahudi göçmen (*olim*) gurubu 2500 Yemenli Mizrahiler ile birlikte ilk göçü başlatmışlardır.²⁰⁴ Doğu Avrupa'daki ekonomik ve politik dalgalanmalar bu göçlerin önünü açmıştır. Bilhassa Rus Çarı Alexander II'nin idamından sorumlu tutulan ve bundan dolayı baskı ve zulme uğrayan Rusya'daki Aşkenazlar göç etme seçeneğini kullanmışlardır.²⁰⁵

Rişon leSiyon, *Zihron* ve *Yesod haMaale* gibi tarımla uğraşan göçmen topluluklar yerleşkeler kurup tarım alanına yoğunlaşmışlardır.²⁰⁶ Fakat yeni gelen bu göçmenler tarımdaki bilgi ve beceri yetersizliği yüzünden beklenen sonuca kısa sürede ulaşamamışlardır.²⁰⁷ Genç yaşlarda olan ve ailesi ile birlikte gelen bu göçmen gurubu donanımlı değildi ve yeterli olamadı. Atalarından miras kaldığını düşündükleri Filistin topraklarını kullanabileceklerini düşünmüşler fakat hayal kırıklığı yaşamışlardır. Bundan dolayı kimi göçmenler işçi olarak kimileri de el becerilerini

---

²⁰⁰ Dvora Hacoen, "British Immigration Policy to Palestine in the 1930s: Implications for Youth Aliyah", *Middle Eastern Studies*, Cilt 37, Sayı 4, 2001, ss. 206-218.

²⁰¹ Clive Jones and Emma C Murphy, *op. cit.*, s. 9.

²⁰² *Ibid.*, s. 23.

²⁰³ Anita Shapira, *Land and Power: The Zionist Resort to Force, 1881-1948* (Stanford: Stanford University Press, 1999), s. 63.

²⁰⁴ Mike Berry ve Greg Philo, *Israel and Palestine: Competing Histories* (London: Pluto Press, 2006), s. 8.

²⁰⁵ *Ibid.*

²⁰⁶ Ufuk Ulutaş, Selin Bölme, Zeliha Ziya, *op. cit.*, s. 18.

²⁰⁷ Michal Palgi, Shulamit Reinharz, *One Hundred Years of Kibbutz Life: A Century of Crises and Reinvention* (New Jersey: Transaction Publishers, 2011), ss. 59-62.

kullanarak tutunmaya ve geçimini sağlamaya çalışmıştı.²⁰⁸ Beklenen tarımsal gelişim gösterilememiştir. Bu ilk göçmen grubun en etkin olduğu alan Filistin topraklarında modern İbranice'nin kullanımında etkin rol oynayan, modern İbranice'nin tüm Yahudileri bir araya getireceğine inanan ve bu alanda birçok mühim çalışma yapan *Elizer Ben Yehuda* önderliğinde eğitim ve kültür alanında yapılan çalışmalardı.²⁰⁹ Böylelikle, İbranice'nin tekrar günlük konuşma dili haline getirilmesi sağlanmıştır. Bu hadise *Yişuv*'da²¹⁰ kültürel yapılanmanın ve tek kültür-dil oluşturma çabasının bir adımı olarak nitelendirilebilir.

Siyonizm politikaları ve Doğu Avrupa'daki gelişmelerin yönlendirmesiyle bilhassa Polonya, Rusya ve Doğu Avrupa ülkelerinde 1904-1914 yılları arasında Filistin bölgesine göç eden 30,000 civarı Yahudi ikinci dalga *aliyah* teşkil etmiştir.²¹¹ Aslında ikinci Aliyah en yoğun göçlerin yaşandığı dönemi kapsamaktadır. 1920'lere kadar süren bu göç dalgasıyla yaklaşık iki milyon Yahudi Doğu Avrupa'daki buhrandan, siyasi-ekonomik ve toplumsal dalgalanmalardan dolayı dünyanın çeşitli bölgelerine göç etmiştir.²¹² Bu göç dalgasında Doğu Avrupa'daki Yahudilerin büyük çoğunluğu Amerika'ya (Ellis Adası)²¹³ göç etmiş ve bir kısmı da Güney Afrika, Avustralya'ya göç etmişti.²¹⁴ Yalnızca 20.000 kadar Aşkenaz Yahudisi Filistin bölgesine göç etmişti. Asıl amacı Aşkenaz Yahudilerini kurulacak olan İsrail devletine göç ettirmek olan Siyonizm hareketi bu amacını gerçekleştiriyordu. Çünkü kısıtlı ekonomik imkânlar ve sadece tarıma dayalı iş bulabilmek pek sempatik gelmedi Aşkenazlar'a. Daha çok işçi gruplarından (sosyalist) oluşan ikinci dalga göçmenler, İsrail'in kurulmadan önceki (*Yişuv*'un) birçok kurumunu; sosyal, ekonomik ve siyasi düzenlemelerinin ilk dönem

---

²⁰⁸ *Ibid.*

²⁰⁹ Johnson, *op. cit.*, s. 540.

²¹⁰ *Yişuv*: İsrail devleti olarak kurulmadan önce ilk göç eden Yahudilere verilen addır.

²¹¹ Clive Jones and Emma C Murphy, *op. cit.*, s. 9.

²¹² Anita Shapira, *op. cit.*, ss. 62-63.

²¹³ New York'da göçmen transit merkezi olarak kullanılan adanın adı.

²¹⁴ Susan E. Haberle, *Jewish Immigrants, 1880-1924* (Minnesota: Capstone Press, 2003), s. 16.

biçimlerini tesis etmişlerdi.²¹⁵ Birçok *Kibbutz* (*Degania*)²¹⁶ kuran bu göçmenler ayrıca Tel Aviv şehrini de inşa etmişlerdi.²¹⁷

Göçler uzun bir süre artarak devam etmişti. Rusya ve Doğu Avrupa'dan gelen yaklaşık 40,000 Aşkenaz göçmen üçüncü (1919-1923) *aliyah* oluşturmuştu.²¹⁸ Bolşevik Devriminin ardından Rusya'da anti-semitizmin artması, Birinci Dünya Savaşı, 1917 Balfour Deklarasyonu²¹⁹ ve Avrupa'daki iç savaş bu göç dalgasını tetiklediği düşünülmüştür. Çoğunluğu Rusya'dan gelen bu göçmenler belediyeçilik faaliyetlerine katkı sağlamıştır.²²⁰ Daha idealist ve baskıya maruz kalmış olmalarından ötürü bu göçmen dalgası Siyonizm politikalarını benimsemiş ve Yahudilere yurt inşa etmeye koyulmuştur. Üçüncü *aliyah*, Filistin topraklarına tarım konusunda eğitilmiş öncü "*Halutzim*" diye adlandırılan göçmenleri getirmiştir.²²¹ *Halutzim*, Filistin topraklarında Yahudi tarım topluluklarının kurulmasında, "Yahudi işçi" kavramının oluşmasına, *Histadrut*'un ve *Haganah*'ın kurulmasında önemli bir rol oynamıştır.²²²

Yarısı Polonya'dan olmak üzere Doğu Avrupa'dan ve Asya'dan 80.000 göçmen dördüncü (1924-1929) dalga *aliyah* oluşturmuştur.²²³ Dördüncü dalga göçmenler ise daha çok orta sınıftan oluşuyordu ve yerleştikleri şehirlerde küçük işletmeler ve basit sanayiler kurarak bu şehirlerin gelişmesine yardımcı

---

²¹⁵ Abigail Jacobson, "Sephardim, Ashkenazim and the 'Arab Question' in Pre-First World War Palestine: A Reading of Three Zionist Newspapers", *Middle Eastern Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2003, s. 108.

²¹⁶ İlk *kibbutz*

²¹⁷ Mordehay Nor ve Dan Giladi, *Eretz Israel beMeah HaAşerim* (Tel Aviv: İsrail Savunma Bakanlığı Yayinevi, 1990), ss. 72-82.

²¹⁸ Clive Jones and Emma C Murphy, *op. cit.*, ss. 61-63.

²¹⁹ Filistin'de Yahudiler için ulusal bir yurt amaçlayan bildirme:

Majesteleri'nin Hükümeti, Filistin'de Yahudi halkı için ulusal bir yurt kurulmasına olumlu gözle bakmaktadır ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olmak için elinden geldiğince çaba gösterecektir; Filistin'de halen mevcut Yahudi olmayan halkların toplumsal ve dini haklarına ya da Yahudilerin diğer ülkelerdeki hak veya politik statülerine halel getirecek hiçbir şeyin yapılmayacağı net bir şekilde anlaşılmalıdır.

İngilizce metin: His Majesty's government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country.

(<http://www.icsresources.org/content/primarysourcesdocs/BalfourDeclaration.pdf>)

Erişim tarihi: 11.04.2015)

²²⁰ Clive Jones and Emma C Murphy, *op. cit.*, ss. 61-63.

²²¹ *Ibid.*

²²² *Ibid.*, ss. 35-36.

²²³ Deborah S. Bernstein, *Pioneers and Homemakers: Jewish Women in Pre-State Israel* (Albany: State University of New York Press, 1992), s. 6.

olmuşlardır.²²⁴ 1926-1927 yılları arasında manda yönetimindeki Filistin bölgesinde çıkan ekonomik kriz yaşanmasıyla 20.000 civarında Yahudinin bu bölgeden göç etmesine neden olmuştur.

Avrupa'nın farklı bölgelerinden ve Asya'dan 1929-1939 tarihleri arasında 250.000 civarında Yahudi Filistin topraklarına göç ederek beşinci *aliyah* oluşturmuştur.²²⁵ Hitler'in 1933'de Almanya'da yönetime gelmesi ve izlediği politikalar sebebi ile yaklaşık 160.000 Yahudi (Aşkenaz) göçmen 1933-1936 yılları arasında Filistin'e geçmiştir.²²⁶ Amerika'nın 1921 de göçmenlere kapısını kapatması da Yahudileri Filistin bölgesine göç etmeye mecbur kılmıştı. Manda yönetiminin göçleri azaltmaya yönelik bir takım önlemleri olmuştu. Ancak Nazilerden kaçan göçmenler Filistin topraklarına ulaşmayı başarmışlardı. Bu göç o döneme kadar gerçekleşen en büyük aliyah dalgası olması sebebi ile Filistin topraklarında Yahudi nüfusunun artmasında önemli rol oynamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan İsrail'in kuruluşuna kadar ki süre zarfında özellikle Nazi ırkçılığından kaçan birçok Yahudi Filistin bölgesindeki İngiliz manda yönetiminin sınırlandırmalarına rağmen Filistin topraklarına illegal yollardan ulaşmaya çalışmışlardı. 1939 *Beyaz Kitap*²²⁷ kurallarına göre 1940-1944 yılları arasında Yahudi göçmen kotası konmuştu.²²⁸ Çünkü İngiliz mandası Araplar tarafından yönetilen bir Filistin devletinin de kurulmasını amaçlamıştı. Ancak, çoğunluğu deniz vasıtaları ile 1933'ten 1948'e kadar *Aliyah Bet*²²⁹ olarak kodlanan bu göçle yaklaşık 110.000 Yahudi Filistin topraklarına getirilmiştir.²³⁰ Bu tarihlerde göç eden Yahudiler çoğunlukla eğitimli Aşkenazlar olmuştur.

Farklı kültürel ve etnik karakteristik özellikler taşıyan ve İsrail'in kurulmasında rol oynayan daha çok Aşkenaz etnik unsurunun oluşturduğu *aliyahlar* ile İsrail'e göçler devam etmiştir. 9 Temmuz 1950'de *Knesset*'te²³¹ kabul edilen "eve dönüş" yasası ile göçler teşvik edilmiştir.²³² Kıta Avrupa'sında ve Rusya'da yaşanan

---

²²⁴ *Ibid.*

²²⁵ *Ibid.*

²²⁶ *Ibid.*

²²⁷ White Paper of 1939

²²⁸ Clive Jones and Emma C Murphy, *op. cit.*, s. 14.

²²⁹ İbrani alfabesinin ikinci harf olan B "Bet" ifade eder/Aliyah B

²³⁰ Devorah Hakohen, *Immigrants in Turmoil: Mass Immigration to Israel and Its Repercussions in the 1950s and after* (New York: Sayracuse, 2003), s. 21.

²³¹ 120 milletvekilinden oluşan İsrail Meclisi

²³² *Ibid.*, s. 125.

iç savaş, ekonomik buhran, toplumsal dalgalanmalar ve soykırımların etkisiyle daha çok Aşkenaz etnik kökeninden oluşan göçler gerçekleşmiştir. Zaten Aşkenaz fikir ürünü olan Siyonizm hareketinin ana amacı kurulacak olan İsrail’de çoğunlukta olması istenen “Aşkenaz elitini” oluşturmaktır.²³³ Fakat yeterli sayıda Aşkenaz Yahudisinin İsrail’e göç etmemesi ve bunun yerine başta Amerika olmak üzere Batı Avrupa’ya göç etmeleri bu amacı zayıflatmış ve Siyonizm yüzünü Asya ve Afrika’da yaşayan Sefaradlar’a ve Mizrahiler’e yöneltmiştir. İsrail’de iş ve emek tabanını oluşturacak olan Sefarad ve Mizrahi etnik kökenlerini yönetecek olan sınıf Aşkenaz eliti olmuştur.²³⁴ Bu noktadan hareketle, Aşkenazlar kadar sosyal ve ekonomik baskı yaşamayan Sefarad ve Mizrahiler’in yurtlarını terk etmeleri kolay olmamıştır. İsrail’in kurulmasının ardından 1948-1951 tarihleri arasında İsrail’e en büyük göç dalgası yaşanmıştır. Bu göç dalgasıyla yaklaşık 800.000 Yahudi, İsrail nüfus hacmini bir anda iki katına çıkarmıştır.²³⁵ Birçok Orta Doğu ülkesinde bulunan Yahudi toplulukları İsrail tarafından organize yöntemlerle İsrail’e getirilmiştir. Bu ülkeler başta Yemen, Irak, Libya, Tunus, İran, Mısır, Lübnan, Suriye, Sudan, Pakistan ve Türkiye olmuştur. Aynı zamanda bir kısmı Holocaust sonrası Avrupa’dan göç edenlerdi. Sonraki dönemlerde 1950 ve 1960 yıllarında, Avrupa’daki göçlerin zayıflaması ile birlikte Siyonizm yönünü Kuzey Afrika Yahudilerine çevirmiştir. Bu zaman zarfında 240.000 civarında Yahudi Fas, Tunus ve Cezayir’den İsrail’e getirilmiştir.²³⁶ Amerika’dan yaklaşık 42.000, SSCB’den ise 140.000 civarında Yahudi’nin İsrail’e göç etmesinde rol alan etken 1967’de yaşanan Altı Gün Savaşı’nı²³⁷ İsrail’in kazanmasıyla akıllarda “İsrail yenilmezliği” düşüncesinin oluşmasıydı.²³⁸

Daha sonra Sovyet Rusya’nın dağılmasıyla (1989-2008) yaklaşık 1,6 milyon Yahudi Rusya’dan göç etmişti.²³⁹ Bunların büyük çoğunluğu olan 900.000 civarı Aşkenaz İsrail’e gelirken diğer kısmı Amerika ve Avrupa’ya göç etmişti.²⁴⁰ Orta

---

²³³ Shohat, *op. cit.*, s. 20.

²³⁴ *Ibid.*

²³⁵ Hakohen, *op. cit.*, ss. 267-268.

²³⁶ *Ibid.*, s. 118.

²³⁷ 1967 tarihinde Arap ülkelerinden Mısır, Ürdün, Suriye ve İsrail arasında yaşanan ve altı gün süren savaşa verilen addır. Bu savaştan kesin zaferle çıkan İsrail Sina Yarımadasını, Golan Tepelerini, Gazze Şeridini ve Batı Şeria’yı alarak toprak büyüklüğünü dört kat arttırmıştır.

²³⁸ Hakohen, *op. cit.*, s. 118.

²³⁹ Solomon W. Polachek, *The Economics of Immigration and Social Diversity* (Oxford: Elsevier, 2006), s. 181.

²⁴⁰ *Ibid.*

Doğu'daki toplam Yahudi nüfusunun %70'ini oluşturan Sefarad ve Mizrahi Yahudileri, 1990'larda Rusya'daki Aşkenaz Yahudi göçünden sonra %40'a düşmüştür ve bu durum İsrail'in iç siyasi dengesini değiştirmiştir.²⁴¹ Daha sonraki dönemlerde de göçler devam etmiştir. Özellikle Arap-İsrail çatışmasından ötürü Orta Doğu ülkelerinde yaşayan Yahudiler bu savaş ve çatışma durumundan ötürü İsrail'e göç etmek zorunda kalmıştır.

Aliyah hareketi dikkate alındığında, özellikle Avrupa'da yaygın olan Yahudi karşıtlığı, İkinci Dünya Savaşı'nın meydana getirdiği kargaşalar ve ekonomik etkenler neticesinde, Siyonist ideoloji yapılarının etkin çalışmaları, göçe özendirme olarak karşımıza çıkmaktadır. *Aliyah* halen İsrail siyasetinde önemli bir rol almaktadır.²⁴² İsrail'e göçün hâlâ dünyanın dört bir tarafında aktif olarak teşvik edildiği düşünülmektedir. Bu bağlamda İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun "İsrail bütün Yahudilerin evidir" söylemi çoğunlukla İsrail'den göç eden Aşkenaz Yahudilerinin tekrar İsrail'e dönmelerine yönelik olmuştur. Yurtdışında yaşadıkları ülkeleri kendi yurtları ve evleri olarak gören Batılı Aşkenazlar bu çağrılara olumlu cevap vermemiştir.

Bu bağlamda, *Charlie Hebdo* dergisine yapılan terör saldırısını Yahudilere karşı bir saldırı olarak düşünen İsrail Başbakanı Netanyahu'nun Batıda (Avrupa, Amerika) yaşayan Yahudilere İsrail'e dönüş çağrısı yapmıştır. Fakat farklı tepkiler almış ve gazetelere şu şekilde yansımıştır:

Wall Street Journal gazetesinin haberine göre Avrupa Yahudi Kongresi Başkanı Arie Zuckerman hiçbir terör olayının Yahudileri buldukları coğrafyadan çıkaramayacağını kast ederek "bu çağrı karşısında oldukça şaşardık, sanki bize teröre teslim olmamız gerektiği söyleniyordu" ifadelerini kullandı. Diğer bir habere göre Rabbi Margolin "her terör saldırısından sonra evinize dönün çağrısında bulunmak kabul edilemez" ifadelerini kullandı.²⁴³

---

²⁴¹ Eliezer Ben-Rafael, "Mizrahi and Russian Challenges to Israel's Dominant Culture: Divergences and Convergences," *Israel Studies*, Cilt 12, Sayı 1, 2007, s. 74.

²⁴² Elazar Leshem and Judith T. Shuval, *op. cit.*, s. 72.

²⁴³ Naftali Bendavid, "European Jews Rebuff Netanyahu's Call to Migrate to Israel", *Wall Street Journal* 18 Şubat 2015

The Guardian gazetesinin haberine göre, Netanyahu'nun "evinize dönün, İsrail size kollarını açmış bekliyor" çağrısına birçok Avrupa'daki Yahudi kuruluşlarından tepki geldiğini ifade etmektedir.²⁴⁴

Dolayısıyla günümüzdeki İsrail halkını oluşturan yaklaşık 8 milyonluk nüfusun (%75,1 Yahudi (Sefarad-Aşkenaz-Mizrahi), diğer %24,9 çoğunluk Arap (%20). Yahudi nüfusunun %73,6 İsrail doğumlu, %17,9 Avrupa/Amerika doğumlu, %5,2 Afrika doğumlu, %3,2 Asya doğumludur.²⁴⁵ Dolayısıyla 90 ülkeden 3 milyondan fazla göç alan İsrail'in farklı etnik ve kültürel dokuya sahip olması çatışma eğilimli uç kutuplara sahip iç siyasi yapının şekillenmesine zemin hazırlamaktadır.

İslam Coğrafyasından Yahudilerin Göçü ve Nedenleri

Siyonizm hareketi "Yahudilerin özgürleşme hareketi olarak adlandırılmıştı" fakat görüldüğü yönü ile Filistin'in kolonileştirilmesi yolu ile Avrupa'da yaşayan Yahudi sorununu çözmeyi hedefleyen Aşkenazlı milliyetçilerin bir girişimi olmuştur. Sefaradlar'ın Dünya Siyonist Örgütüne katılmamalarının bir takım sebepleri vardır. Örneğin, istisnai hadiseler dışında, Sefaradlar İslam coğrafyasında ırkçı baskıya maruz kalmamışlardır. 19.yüzyılda Avrupa'da yaygın olan milliyetçi ve ırkçı ideolojiler İslam coğrafyasında yaşayan Yahudilere yabancı bir kavramdı. Dünya Siyonist Örgütü Museviliği merkezine oturtmuş bir hareket değildi. Ancak Amerika'dan gelen bir kısım Aşkenaz Yahudisini dini hassasiyetlerine vurgu yapıp etnik kökenlerine dayandırarak bir milenyum öncesinde Yahudi toprakları olan Batı Şeria'ya yerleşme fikrini önermiştir. Avrupa'da köksüz yabancı bir millet olarak görülen Aşkenazlar gibi büyük ve ardı ardına göç yaşamayan Sefaradlar ve Mizrahiler İslam coğrafyasında bu kavrama yabancıydı. Oysa Amerika'ya göç eden Aşkenaz Yahudileri 19.yüzyıla kadar gettolarda dış dünyaya kapalı, bölgesel dili konuşmaz, kendilerine özgü farklı gelenekleri sürdüren bir toplum olmuştur ve 20.yüzyıla kadar bir kısmı bu şekilde yaşamaya devam etmiştir. Oysa Sefaradlar gettolarda değil halkın içinde yaşamış ve dilini kültürünü benimsemiştir. Bernard

²⁴⁴ "Leaders reject Netanyahu calls for Jewish mass migration to Israel", *The Guardian* 16 Şubat 2015

²⁴⁵ Central Intelligence Agency (CIA)-Resmi Web Sitesi:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html> (erişim tarihi: 11.04.2014)

Lewis'in ifadesiyle "İspanya'dan kovulan Yahudiler Avrupalı değil Doğuludur".²⁴⁶ Siyonizm yerel halkı baskı altına alan bir koloni hareketi olduğu için Sefaradlar bu düşünce akımına uzak kalmıştı. Fakat Siyonizm'in faaliyetlerinden dolayı İslam coğrafyasında tüm Yahudiler Siyonist olarak algılanmıştır.

İsrail kurulduktan sonra özellikle Süveyş Kanalı (1956) hadisesinin etkisiyle iki bin yıldır Mısır'da yaşayan Yahudiler ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. 79,000 Yahudi Mısır'dan göç etmişti ve sadece 2000 kişi bu ülkede kalabilmişti.²⁴⁷ Bunların üçte ikisi Batı'ya göç etmiş geri kalan kısım ise mali durumların kötü olmasından dolayı İsrail'e göç etmiştir. Cezayir'de ise başarısız olmalarından dolayı 150,000 Cezayir Yahudisinin %99'u Fransa'ya göç etmiştir.²⁴⁸ Tunus'tan göç eden Yahudilerin %60'ı Fransa ve diğer Avrupa ülkelerine göç etmiştir. 1945-50 yılları arasında Suriye'den 22,000 Yahudi Amerika'ya göç etmiştir.²⁴⁹

Sefaradlar Siyonizm fikrine karşı durmuş Siyonizm de Sefaradlar'ın yaklaşımına karşı olmuştur. Siyonizm hareketi Doğulu Yahudilerin Filistin'e getirilip yerleşim planlarına dâhil olmaları taraftarı değildi. Aşkenazlar yapmak istemediklerinden dolayı ev işleri, hamallık gibi süfli işleri görmeleri için bir grup Yemenli, Kürt, İranlı Yahudi bu durumdan müstesna tutulmuştu. Bu politikanın en önemli nedeni; Siyonizm hareketinin bir Avrupalı Aşkenaz hareketi olmasıydı. Yüzlerce yıl gettolarda yaşadıklarından dolayı Aşkenazlar kapalı bir toplum inşa etmişler ve dışarı kapalı durmuşlardı. Aşkenazlar, Yahudilerin elit tabakasını oluşturduklarına inandıkları için Sefaradlar'ı daha alt tabakadan görmeleri onların önemli işlerde öncü olamayacaklarını düşünmelerindendi.²⁵⁰ Bağışların Aşkenazlar'ın etkin olduğu partiler arasında paylaşılması ve daha fazla dağılmaması için Sefaradlar'ın siyasi oluşumlarda yer edinmelerine fırsat tanınmamıştır.

İsrail kurulduktan sonra birçok Yahudi Arap ve Müslüman ülkelerinden İsrail'e göç etmişti. Tarihçiler bu coğrafyalardan İsrail'e olan göçlerin sebepleri hususunda hem fikir değillerdir. Bazı Siyonizm düşünceli tarihçiler bunun sebebini

---

²⁴⁶ Bernard Lewis ve Martin Kramer, *The Jewish discovery of Islam* (London: Sayracuse, 2006), ss. 87-88.

²⁴⁷ Andrew G. Bostom, *The legacy of Islamic antisemitism: From Sacred Texts to Solemn History* (NY: Prometheus Books, 2008), ss. 155-160.

²⁴⁸ *Ibid.*

²⁴⁹ *Ibid.*

²⁵⁰ Elie Kedourie ve Sylvia G. Haim, *op. cit.*, ss. 310-311.

Arap ve Müslümanların Yahudilere baskı uygulamalarına bağlamaktadır. Bazı Siyonizm karşıtı tarihçiler ise bunun sebeplerini Siyonizm'in kurgusuna bağlamaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Dünya Siyonist Örgütü tüm Sefarad Yahudilerini İsrail'e getirmeye karar vermişti. Bunu başarabilmek için Arap yönetimlerine baskı, Filistin çatışması gibi birçok yöntem denenmişti. İkinci Dünya Savaşı esnasında Nazi Almanya'sının Avrupalı Aşkenaz Yahudi toplumuna uyguladığı soykırım gözleri Sefaradlar'a çevirmiştir. Ne Amerika'daki Aşkenaz nüfusu ve ne de İngiltere ve Rusya Aşkenaz Yahudilerinin Filistin'e göç etme isteği kalmıştı. 1948-1975 yılları arasında 819,000 Aşkenaz getirilebilmişti fakat yeterli değildi çünkü birçoğu hâlâ Amerika ve Avrupa ülkelerinde yaşıyordu. Bu nedenler iş ve askeri ihtiyacı karşılamak için gözler İslam ve Arap ülkelere dönmüş ve 751,000 Sefarad (%48/ 1,570,000 nüfusun) İsrail'e göç etmişti. Hali hazırdaki Arap-Yahudi çatışma ortamı siyasi dengelerin değişmesine sebep olmuştu. Çatışmasız ortamdaki bir anda kendini çatışma ortamında bulan Sefaradlar sergilemiş oldukları siyasi eğilim ve aldıkları pozisyon göç ettikleri ülkelerdeki pozisyonlarına doğal olarak benzememiştir. Bu bağlamda gerek dış siyasi yapı olsun gerek iç siyasi dengeler olsun değişimin oluşması kaçınılmaz olmuştur. Siyasi dengelerin bir yönüyle sarsılmaması mümkün değildi. Hatırı sayılır miktarda farklı bir etnik kökenin kendisi ile beraber getirmiş olduğu kültürel, toplumsal, tarihi birikim seçmen davranışı biçiminde siyasi yapıya etki etmiştir.²⁵¹ Farklı ülkelerden farklı kültürel kökenlerle gelen göçmenlerin oluşturduğu siyasi mozaik iç siyasi dengelerin sağlanmasında zorluklar getirdiği anlaşılmaktadır.

1882-1975 Filistin'e Göç Tablosu²⁵²

Aliyah-Tarih	Toplam Göç Nüfusu - Müslüman Ülkelerinden - Sefarad Oranı		
Birinci Aliyah 1882-1903	25,000	1,000	%4
İkinci Aliyah 1904-1914	40,000	2,000	%5
Üçüncü Aliyah 1919-1923	35,000	2,400	%7

²⁵¹ Paul R. Abramson, "Generational Replacement, Ethnic Change, and Partisan Support in Israel", *The Journal of Politics*, Cilt 51, Sayı 3 (1989), s. 546.

²⁵² Sammy Smooha, *op. cit.*, s. 281.

Dördüncü Aliyah 1924-1931	82,000	9,800	%12
Beşinci Aliyah 1932-1948	265,000	36,200	%10
İsrail Kurulduktan Sonra 1948-1975	1.570.000	751,000	%48

İsrail kuruluşundan yaklaşık üç sene sonra nüfusunu ikiye katlayabilmişti. 1948-1951 yılları arasında göç eden 559,675 göçmen şu şekilde sınıflandırılabilir; 271,188 Doğu Avrupa'dan, 241,870 İslam coğrafyasından, 46,617 Batı Avrupa, Amerika ve diğer ülkelerden gerçekleşmişti.²⁵³ Kuruluşundan 1954'e kadar İsrail'e toplam göç 725,000 ulaşmıştı.

Arap ve İslam ülkelerinden ise toplamda 326,000 Yahudi göç etmişti. Bu göçlerin 125,000'i Irak'tan; 49,000'i Yemen'den; 90,000'i Fas ve Tunus'tan; 35,000'i Türkiye'den ve 27,000'i ise İran'dan olmuştur.²⁵⁴

Doğu Avrupa'dan toplamda 399,000 Yahudi göç etmiştir. Bu göçlerin 38,000'i Bulgaristan'dan, 15,000'i Macaristan'dan, 122,000'i Romanya'dan, 107,000'i Polonya'dan ve diğer ülkelerden toplamda 117,000 kişi göç etmiştir.²⁵⁵

Büyük Yahudi göç dalgaları nedeniyle 1954'e doğru Filistinli nüfusu %70'ten %11'e düşmüştür. 1958'de İbrahim Abbas, 1948-1958 yılları arasında İsrail'e göç eden Sefarad nüfusunu 600,000 olduğunu ileri sürmüştür.²⁵⁶

İslam dünyasında Yahudi probleminin ortaya çıkmasını şu nedenlere bağlayabiliriz: Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz ve Fransızlar Arap ülkelerinde politik ve ekonomik ilişkilerini Müslüman olmayanlarla yürütmeye başlamışlardı. Bunun başlıca sebepleri Batı'nın Müslümanlara emperyalist bakış açısı, azınlıkların yetişmiş/egitimli kadroya sahip olmalarıydı. Doğal olarak toplumsal birimler arasında rekabet ve kıskançlığa sebep olmuştur. Bölgesel Arap devletlerinin kurulması ile toplumsal uyum dengesinin bozulması bir diğer etkidir. Nazilerin Yahudi karşıtı propagandalarının dünya genelinde geniş yer bulması da bir diğer etken olmuştur. Aşkenaz yerleşimcilerinin tavırları, İsrail'in kurulması, Filistinli kasaba ve beldelerin yıkılması, mallarına ve topraklarına el konulması

²⁵³ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, ss. 77-78.

²⁵⁴ *Ibid.*

²⁵⁵ *Ibid.*

²⁵⁶ *Ibid.*

(*martial law*),²⁵⁷ *Deir Yassin, Kafr Qasim* ve *Eyn Zeitun* katliamları, 1956'da Mısır savaşı (Süveyş Krizi) ve son olarak Siyonizm'in Avrupa ve Amerika'da Arap karşıtı propagandaları başlıca sebepler arasında gösterilebilir.²⁵⁸

Bu faktörler İslam dünyasında Yahudi karşıtlığını köpürtmüştür. Bunun akabinde yaşanan bazı saldırılar da Yahudilerin Arap coğrafyasından İsrail'e göçmesinin önünü açmıştır. Örneğin Irak'ta Yahudilere yönelik milyon dolarlık davaların açılması ve bazılarının ajanlıkla suçlanıp idam edilmesi,²⁵⁹ Fas'ta 1948'de Yahudilerin saldırıya uğrayıp öldürülmesi,²⁶⁰ Suriye'de Sinagoga yapılan saldırılar bazı örneklerdir. Mısır'da da yakılan sinagoglar (Misr al-Fatat) da Yahudi göçünün önünü açmıştı.²⁶¹ Bunların yanında Yahudilerin göç ettirilmesi için rüşvet, kaçakçılık, kandırma ve aldatma metotlarının da Siyonizm tarafından kullanıldığı da iddia edilmiştir.²⁶²

4. Adı Konmamış Devletin İlk Dönem Faaliyetlerini Yürüten Kurumlar ve İsrail'in Kuruluşu

İsrail, devlet adını almadan önce Filistin bölgesinde faaliyet gösteren örgütler ve organizasyonlar hiç şüphesiz devletleşme adına atılan adımların ilk sinyalleriydi. Bu hususta İsrail'in devletleşme sürecinde faaliyet gösteren ilk dönem özelliği taşıyan bu yapılar önemli roller üstlenmişlerdi. *Haganah, Histadrut* ve *Kibbutz* gibi faaliyetler yürüten bu örgütler ve kuruluşlar daha İsrail kurulmadan gerekli koşulları sağlamışlardır. Bu yapıların belediyeçilik faaliyetlerine ve devlet aparatlarına benzer faaliyetlerle Yahudi toplumunun devlet olma dönüşümüne katkı sağladıkları açıkça ortadadır.²⁶³ *Haganah*'ın, İngiliz mandası döneminde (1920-1948), İsrail'in kuruluş süreci boyunca Yahudi yerleşim yerlerinin güvenliğini sağlamak amacıyla faaliyet gösteren silahlı (paramiliter) örgüttü.²⁶⁴ *Haganah* manda döneminde yaşanan Arap

²⁵⁷ Moshe Behar, Zvi Ben-Dor Benite, *op. cit.*, ss. 178-180.

²⁵⁸ Matthew Levitt, *Negotiating Under Fire: Preserving Peace Talks in the Face of Terror Attacks* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2008), s. 33.

²⁵⁹ Shohat, *op. cit.*, s. 11.

²⁶⁰ Michael M. Laskier "Jewish Emigration from Morocco to Israel: Government Policies and the Position of International Jewish Organizations, 1949-56", *Middle Eastern Studies*, Cilt 25, Sayı 3 (1989), s. 325.

²⁶¹ Shohat, *op. cit.*, s. 11.

²⁶² David Cesarani, "A Different kind of Catastrophe", *The Guardian* 22 Haziran 2008

²⁶³ Clive Jones and Emma C Murphy, *op. cit.*, s. 21.

²⁶⁴ *Ibid.*

ayaklanmasına karşın Filistin topraklarındaki Yahudi nüfusunu korumak amacını taşıyan milli bir teşkilat olarak 1920’de kuruldu. Bu teşkilat, 1920’li yıllardan itibaren Arap saldırılarına karşı mücadele etmişti. *Haganah* yanında savunma ve güvenlik faaliyetlerini yürüten üç örgüt daha ortaya çıkmıştır. Bunlar *Irgun*, *Etzel* ve *Lehi* idi. *Irgun*, Filistin topraklarına Yahudi göçüne karşı İngiltere tarafından oluşturulan kısıtlamalara karşı gösteriler ve sabotaj eylemleri düzenlemiştir.²⁶⁵ Özellikle İngilizlerin *Beyaz Kitap* kurallarını uygulamasıyla Yahudilerin Filistin’e göç etmelerini sağlayacak gizli geçitler oluşturmuştur.²⁶⁶ Daha sonra *Haganah*’tan ayrılmıştır. 1931 yılında kurulan *Etzel* ise daha radikal bir tavır sergilemiştir. *Lehi* teşkilatı da manda yönetimine ve Araplara karşı korkutma politikaları uygulayıp toprak alabilmek amacıyla mücadele sergilemiştir. 1940 yılında manda yönetimine karşı mücadeleyi arttırmak için *Irgun*’dan ayrılmıştır. Daha sonra bu üç yer altı teşkilatı 1948’de İsrail Savunma Kuvvetleri’ne dönüşmüştür.²⁶⁷

Histadrut -İsrail Genel Sendikalar Birliği- 1920 yılında ülke işçilerini temsil etmek ve aynı zamanda üyelerine istihdam sağlamak amacıyla iş alanları oluşturmak için kurulmuştur.²⁶⁸ Zaman içinde, İsrail’in en büyük işverenlerinden biri haline gelen bu yapı ekonomiye ciddi katkılar sunmuştur. İsrail’in kalkınmasında mühim bir rol oynamıştır. Manda döneminde kurulan bu teşkilat İsrail’in temellerinin atılmasında mühim bir rol üstlenmişti. *Histadrut*; eğitim, sosyal yardım, sosyal sigorta, toplu sözleşmeler ve ücret tespitinde büyük rol oynamıştır.²⁶⁹ Tüm meslek gruplarının bu teşkilata üye olma zorunluluğu vardır. Tel Aviv, Hayfa ve Kudüs gibi büyük şehirlerin yanı sıra küçük şehirlerde ve mahallelerde örgütlenmiştir. Üyelerin aidat ödeme zorunluluğu olması devlet için gelir olarak kullanılmıştır. Çalışanların %90’nın sendika üyesi olduğu mevcuttur ve bu çok önemli bir hadisedir. *Histadrut*’un bünyesinde partiler de mevcuttur ve temsil hakları vardır. 1980’e kadar en büyük temsil oranı %55-60 oranıyla Mapai’nin olmuştur.²⁷⁰ Uzun süre *Mapai*’nin iktidarda kalmasının temel nedenlerinden biri *Histadrut*’un işçilere yönelik politikalarıdır.²⁷¹ Bugün, 700.000 üyesiyle *Histadrut*, işçilerin yerel örgütlenmesiyle uğraşan, toplu iş

---

²⁶⁵ Johnson, *op. cit.*, s. 345.

²⁶⁶ Hacoheh, *op. cit.*, ss. 206-218.

²⁶⁷ Clive Jones and Emma C Murphy, *op. cit.*, ss. 21-22.

²⁶⁸ Johnson, *op. cit.*, s. 442.

²⁶⁹ *Ibid.*

²⁷⁰ *Ibid.*, ss. 442-443.

²⁷¹ Clive Jones and Emma C Murphy, *op. cit.*, s. 64.

sözleşmeleri imzalayan ve bunların uygulanmasını gözeten 78 sendikayı bir araya getirmiştir.²⁷²

Kibbutz ise, tarımla uğraşan topluluklardan oluşan ve Filistin topraklarına göç eden Yahudiler için yaşanacak bir yer oluşturan tarımsal faaliyetler yürüten kooperatif bir yapıdır.²⁷³ Bugün *Kibbutz* Sosyoloji’de “yeni bir aile” şekli olarak kullanılmaktadır. Fakat manda döneminde bu kavram, var olma adına kurulmuş “yaşam odalarına” benzer yapılar için kullanılmıştır. Şahsi mülkün olmadığı ve her şeyin *kibbutz* mensuplarına ait olduğu bu yapı aile yapısına benzer.²⁷⁴ Sosyalizm düşünce özelliklerini taşıyan bu yapıda iş taksimatı yapılmış ve mesai saatleri belirlenmiştir.²⁷⁵ Başta tarıma dayalı olan bu yapı daha sonraları fabrikaların kurulmasıyla endüstriyel üretim de tarım kadar etkili olmuştur.²⁷⁶ Bu yönden Sosyalizm ve Siyonizm’in karışımı İsrail’e özgü bir yapıdır.²⁷⁷ *Kibbutzlar*da Siyonist inanç, sosyalizme bağlılık, birlikte yemek yeme, ahilik, eşitlik, ibadet ve ortak duruş gibi bazı temel ilklere dayanmıştır.²⁷⁸ *Aliyah* düşüncesine hizmet eden bir yapı olarak İsrail’in kuruluş sürecinde oldukça önemli bir konuma sahiptir. Bugün İsrail’de 200 üzerinde *kibbutz* mevcut olup bu yapılarda yaşayan bir nüfus vardır.

Haganah, *Histadrut* ve *Kibbutzlarla* temelleri atılan İsrail’in kurulmasını tetikleyen iki kritik olay Birinci ve İkinci Dünya Savaşları olmuştur. Yahudiler Filistin topraklarına atılan temelleri Birinci Dünya Savaşı’nın başından İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar Siyonist yapılar liderliğindeki diplomasiyle ve ekonomik anlamda gerçekleştirmiştir. İngilizlerin Filistin topraklarının kaderini belirlemede önemli rol alacağını düşünen Siyonist lider Haim Weizman Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere’ye yakınlaşmıştır.²⁷⁹ 1915 yılında Osmanlı Devletine karşı isyan başlatacak olan Araplar, kendilerine vaat edilen Arap Krallığıyla motive olmuşlardı. Filistin topraklarında bir devlet kurma sözünü Siyonist güçler 1917 de İngilizlerden

---

²⁷² *Ibid.*, s. 69.

²⁷³ Shalom Lilker, *Kibbutz Judaism: A New Tradition in the Making* (New Jersey: Cornwall, 1982), ss. 13-14.

²⁷⁴ Bernard Reich, *A Brief History of Israel* (New York: Infobase, 2008), ss. 28-29.

²⁷⁵ Amir Helman, “The Israeli Kibbutz as a Socialist Model”, *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)*, Cilt 148, Sayı 1, 1992, ss. 168-171.

²⁷⁶ M. Keren, D. Levhari ve M. Byalsky, “On the Stability and Viability of Co-operatives: The Kibbutz as an Example”, *Acta Oeconomica*, Cilt 56, Sayı 3, 2006, ss. 301-303.

²⁷⁷ Reich, *op. cit.*, ss. 2-29.

²⁷⁸ *Ibid.*

²⁷⁹ *Ibid.*, s. 35.

almışlardı. Bu amaç doğrultusunda ünlü Balfour Deklarasyonu ile “İngiliz hükümeti Filistin’de Yahudiler için bir devlet oluşturulmasını desteklediklerini” duyurmuştur.²⁸⁰

1918-1948 yılları arasında İsrail’in kurumsallaşma özelliği yansıttığı görülmüştür. Kuruluş sürecine kadar geçen zaman diliminde özerk statüde olan İsrail’in önemli kurumları kurulmuştur. İlk olarak, Dünya Siyonist Organizasyonu’ndan söz etmek gerekmektedir. 1929’da Filistin’de Siyonizm’i temsil etmesi adına Yahudi Ajansı kurulmuştur. Filistin Mandasının 4. maddesine göre Filistin yönetimi Yahudi Ajansı tanımalı ve Filistin’in ekonomik ve sosyal yönetiminde rol almalı.²⁸¹ Bu da self-determinasyonun yollarını açmak olarak yorumlanmıştır. Bir diğer önemli kurum Kabine özellikleri yansıtan Ulusal Konsey (*Hava’ad Haleumi*) olmuştur. Yahudi Ulusal Fonu (*Keren Kayyemet Leyisrael*) bir diğer özerklik dönemi kurumlarından. Amacı Arap topraklarını satın alıp yerleşimcileri bu topraklara yerleştirmek için maddi güç sağlamak olmuştur. Bu topraklar daha sonra Yahudi olmayana ne satılır ne de kiralanabilirdi. Kuruluş Fonunun amacı (*Keren Hayesod*) ise yerleşimcilere tarımsal aletleri ve hayvancılık malzemelerini tedarik etme için mali yardım sağlamak olmuştur.

Bir diğer kurum *Haganah* idi. *Haganah*, Yahudi Ajansı tarafından yönetilen gizli bir ordu olarak işlemiştir. İkinci Dünya Savaşı’nda *Haganah*, *Palmach* (Palmah) adında özel komando birlikleri kurmuştur. Çoğunlukla sol kanat yerleşimcilerinden (Aşkenaz) ve kibbutz üyelerinden özellikle *Ahdut Ha’avoda* (Mapai) partisi üyelerinden oluşmuştur. *Haganah* daha sonra istihbarat servisi olan *Shay’ı* kurdu. İsrail kurulduktan sonra *Shin Bet* (milli istihbarat servisi) ve *Mossad* (yabancı istihbarat servisi) adını almıştır. *Histadrut* (sendikalar birliği) ise yerleşimcileri (*kibbutz* ve *moshavim*) pazar, bankacılık işleri, *Kuppat Holim* (Hastalık Fonu), okul, eğitim ve ticaret alanlarında organize etmiş ve bu kurumda Aşkenazlar etkin olmuştur.²⁸² Temsilciler Meclisi bu dönemde faaliyet gösteren kurumlar arasında olmuştur. İngiliz Mandası döneminde yönetim aparatları “yerleşimci cemiyetinin kurumları” (*Mosdot Hayishuv*) adını almıştır. 1948’de bu aparatlar İsrail Devleti adını almıştır. Yahudi Ajansı başkanı David Ben Gurion İsrail hükümeti

---

²⁸⁰ Abraham Diskin, *The Last Days in Israel: Understanding the new Israeli Democracy* (London: Taylor and Francis, 2005), s. 126.

²⁸¹ *Ibid.*

²⁸² Shohat, *op. cit.*, s. 20.

Başbakanı olmuştur. *Haganah*, İsrail Savunma Kuvveti, Ulusal Konsey ise İsrail Hükümeti olmuştur. Temsilciler Meclisi de Knesset'e (Parlamento) dönüşmüştür.

İkinci Dünya Savaşı esnasında Nazilerin Yahudi katliamı, bir yandan Yahudi göçünü hızlandırırken öte taraftan uluslararası camiayı bir Yahudi devleti kurulması gerekliliği konusunda ikna etmiş oluyordu. Bu sebeple 1947 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Filistin topraklarının Yahudi ve Arap devletleri arasında bölüştürülmesini uygun görmüştü. Bu kararın devamında oluşan gerginlik 14 Mayıs 1948'de İsrail'in kurulmasıyla savaşa dönüşmüştü. İsrail'e karşı Mısır, Ürdün, Suriye ve Lübnan saldırıya geçmişti. Böylelikle, bir senelik saldırılar sonucunda 1949 yılında yapılan ateşkes anlaşması ile İsrail Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından aldığı topraklardan daha fazlasını elde etmişti. 11 Mayıs 1949 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne üye olarak kabul edilen İsrail'i kısa zamanda birçok ülke tanımıştır.²⁸³

G. AŞKENAZ, SEFARAD VE MİZRAHİ YAHUDİLERİNİN TARİHSEL KÖKENLERİ, FARKLILIKLARI VE İSRAİL TOPLUMUNA YANSIMALARI

Yahudi toplumunun sosyal yapısına bakıldığında birçok düşünür İsrail'in farklı desenlerden oluşan bir toplum olduğu gerçeğini göz ardı eder. Yahudi toplumu incelendiğinde farklı etnik, kültürel özelliklere ve düşünce yapısına sahip olan bir toplum olduğu görülür. Bu bağlamda, İsrail'in iç siyasi dengesine ve İsrail-Filistinliler sorununa etki eden unsurlar arasında bu çeşitliliğin etkileri önemli yer tutar.²⁸⁴ Aşkenazlar, Mizrahiler ve Sefaradlar Yahudi toplumunu oluşturan temel üç toplumsal grup olduğu bilinir.²⁸⁵ Aşkenaz (*Ashkenazim*) Yahudileri Avrupa kökenli

---

²⁸³ Reich, *op. cit.*, ss. 42-45.

²⁸⁴ Curtis R. Ryan, *Unequal Conflict: The Palestinians and Israel* (John R. Gee) *Middle East Studies Association Bulletin*, Cilt 34, Sayı 1, 2000, ss. 113-114.

²⁸⁵ Majid Al-Haj, "Ethnicity and Immigration: The Case of Soviet Immigration to Israel", *Humboldt Journal of Social Relations*, Cilt 19, Sayı 2, 1993, ss. 282.

Yahudilerdir ve ismini bu coğrafyadan özellikle Almanya'dan alır.²⁸⁶ Aşkenazlar Almanya, Fransa ve Doğu Avrupa'da uzun süre yaşamışlardır.²⁸⁷ Sefarad (*Sephardim*) Yahudileri ise ismini "İspanya'dan" almıştır ve İspanya ve Portekiz civarında uzun süre yaşamışlardır.²⁸⁸ İspanya, Portekiz, İtalya, Yunanistan, Türkiye gibi ülkelerde yaşadıkları da bilinmektedir.²⁸⁹ Mizrahi (*Mizrahim*) Yahudileri "doğulu" anlamında kullanılır ve Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da yaşayan Yahudiler ve onların soyundan gelenleri tanımlamak için kullanılır.²⁹⁰ Mizrahi Yahudileri Orta Doğu, Kuzey Afrika, Orta Asya ve Kafkasya'da yaşamış Yahudilerdir.²⁹¹

İsrail'in birliğini sağlama adına ortaya konan gayretlere rağmen bazı alanlarda Aşkenaz ve Sefarad Yahudi gruplar arasındaki bölünmüşlük mevcudiyetini korumaktadır.²⁹² Dini açıdan var olan farklılıklar toplumdaki desenleri görme adına önemlidir. Örneğin; Sefaradlar'ın bazı dini kanunları (*Halakhah*) yorumlama tarzı Aşkenazlar'dan farklıdır. Bu farklardan birine örnek olarak şu örnek verilebilir: Hamursuz (*Pesah*) bayramı boyunca doğulu Sefaradlar pirinç, mısır ve bakliyat yiyebilirlerken, Aşkenazlar bu yiyeceklerden sakınırlar.²⁹³

İsrail yasaları Aşkenaz ve Sefarad "*Rabbi*"lerinin varlığına müsaade eder. Çünkü inanışları açısından farklılık gösterirler. Mesela Sefarad dua ayinleri ve müzikleri²⁹⁴ Aşkenazlar'dan farklılık gösterir ve Sefaradlar farklı melodiler kullanırlar.²⁹⁵ Ayrıca Sefaradlar'ın bayram görenekleri ve geleneksel yemekleri de Aşkenazlar'dan farklıdır. Örneğin Sefaradlar sebze ağırlıklı yemekleri tercih ederler ve soğan, sarımsak ve baharat kullanmazlar. Aşkenazlar ise soğanı bolca kullanır ve hayvansal yağlar çoğunlukla tercih edilir. Et ürünleri ciddi bir yer kaplar Aşkenaz mutfağında.

---

²⁸⁶ Hirsch Jakob Zimmels, *Ashkenazim and Sephardim: Their Relations, Differences, and Problems as Reflected in Rabbinical Responsa* (New Jersey: KTAV Publishing House, 1996), ss. 1-6.

²⁸⁷ Joseph Davis, "The Reception of the *Shulh AN 'ARUKHAND* the Formation of Ashkenazic Jewish Identity", *AJS Review*, Cilt 26, Sayı 2, 2002, ss. 251-253.

²⁸⁸ Majid Al-Haj, *op. cit.*, s. 282.

²⁸⁹ Corrado Vivanti, "The History of the Jews in Italy and the History of Italy Die Konstruktion der jüdischen geschichte" (Heinrich Graetz), *The Journal of Modern History*, Cilt 67, Sayı 2, (1995), ss. 309-311.

²⁹⁰ Ella Shohat, "Sephardim in Israel: Zionism from the Standpoint of Its Jewish Victims" *Social Text*, Cilt 19, Sayı 20, Güz, 1988, s. 1.

²⁹¹ *Ibid.*

²⁹² Adele Berlin, *The Oxford Dictionary of The Jewish Religion* (Oxford: Oxford University Press, 2011), s. 76.

²⁹³ *Ibid.*, ss. 275, 601.

²⁹⁴ Bknz: Essica Marks, "Formal and Informal Methods in the Transmission of a Jewish Sephardi Liturgy", *Yearbook for Traditional Music*, Cilt 40, 2008, ss. 89-103.

²⁹⁵ Berlin, *op. cit.*, ss. 76-77.

Kültürel farklılığın eğitime ve toplumsal yapıya yansımaları olmuştur. Örneğin Aşkenazlar'ın kendilerini “elit” olarak tanımlamalarından dolayı çocuklarının aynı okullarda Sefaradlar ile birlikte eğitim görmeleri fikrine karşıdır. Öte yandan evlilik tabusu da oldukça ilginçtir. Aşkenaz ve Sefarad etnik unsurları arasında evlilik oranı oldukça düşüktür ve kültürel kökenlerin evlilik kriterleri arasında yer edindiği görülmüştür.²⁹⁶

Sefaradlar tarih boyunca yaşadıkları bölgenin yerel kültürüyle Aşkenazlar'a kıyasla daha fazla kaynaşmışlardır. Aşkenaz Yahudilerinin geliştiği Hristiyan yörelerde ise Hristiyanlarla Yahudilerin arası genellikle gergin olmuş, Yahudiler kendi dinlerinden olmayan komşularından ayrı durmuşlardır.²⁹⁷ Sefarad Yahudiliğinin geliştiği İslam ülkelerinde ayrımcılık ve baskı çok daha seyrek olmuştur. Sefarad düşünce ve kültürü İslam felsefesinden etkilenmiştir.²⁹⁸

Mizrahi Yahudilerinin yaklaşık 4000 yıllık Yahudi tarihinde Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan hiç ayrılmamış yerleşik bir toplum olduğu bilinmektedir.²⁹⁹ Milattan önce 586 yılında Babil Hükümdarlığı (kadim Irak) Yehuda Krallığını (İsrail'in Güneyi) işgal edince buradaki Mizrahiler'i Babil'e sürer. Kısa süre sonra Persler Babil'i fethedip Mizrahiler'in İsrail topraklarına dönmelerine izin vermesiyle Mizrahiler coğrafi yaşam alanlarını muhafaza edebilmişlerdi. Bu durum Mizrahiler'in kadim tarihten bu yana Orta Doğu'da yaşamasını mümkün kılmıştı. Bu yönüyle geniş Orta Doğu yelpazesinin farklı kültürel kodlarını taşıma imkânına sahip olmuşlardı. Altıncı asırda Arap yarımadasında İslam dinin ortaya çıkması ve kısa sürede yayılmasıyla Sefarad Yahudilerinin bu dinle olan yoğun etkileşimleri başladı. Bu etkileşim günümüzde de devam etmektedir. Halen günümüzde Mizrahiler'in Irak, İran, Yemen, Mısır, Suriye, Afrika ülkeleri ve Kafkas bölgelerinde varlıklarını sürdürdükleri bilinir.³⁰⁰ Kültürel ve sosyal benzerlikler gösteren Mizrahiler ve Sefaradlar, bundan dolayı zaman zaman birlikte anılır.

---

²⁹⁶ *Ibid.*

²⁹⁷ Muki Tsur, “Pesach in the Land of Israel: Kibbutz Haggadot”, *Israel Studies*, Cilt 12, Sayı 2, 2007, ss. 92-95.

²⁹⁸ B. David Ruderman, *Erken Modern Dönem Yahudi Tarihi*, çev. Lizet Deadato, (İstanbul: İnkılap, 2013), s. 22.

²⁹⁹ Johnson, *op. cit.*, s. 3.

³⁰⁰ George Ritzer, J. Michael Ryan, *The Concise Encyclopedia of Sociology* (UK: Blackwell Publishing, 2011), s. 335.

Aşkenaz, Sefarad ve Mizrahi Yahudilerinin tarihsel kökenlerine ait veriler bugünkü İsrail toplumunu anlamak için önem arz etmektedir. Sefarad Yahudilerinin Araplarla olan kültürel, ekonomik, toplumsal, siyasi ve askeri etkileşimi ve İslam medeniyetinin Museviliğin ve İbrani edebiyatının üzerindeki etkileri söz konusu olmuştur. 1881-1918 yılları arasında Filistin topraklarında yaşayan Doğulu Sefarad Yahudileri ile Avrupalı Aşkenaz yerleşimcilerinin ilk uyumsuzlukları ve çatışmaları, ardından 1880'lerde İsrail'i inşa sürecinde iktisadi kaynakların tekelleşmesini savunan Aşkenazlar'ın Filistin topraklarındaki yerel Yahudi gruplar üzerindeki ekonomik ve kültürel olumsuz etkileri olmuştur. Ayrıca, Filistin topraklarında, İngiliz mandası altında Siyonist idari özerklik kurulmuş ve bu idari özerkliğin Filistin topraklarındaki yerel Yahudi gruplarına hâkim olma çabaları olmuştur. Arap ülkelerinde uzun yıllar yaşayan Yahudilerin Siyonizm'e kayıtsız kalmaları ve İsrail'e geniş çaplı göçleri zorunlu kılan hizipçilik İsrail toplumunu oluşturan farklı Yahudi grupların tarihsel kökenlerinden kaynaklanmıştır.

Farklı tarihi kökenlere sahip Aşkenaz, Sefarad ve Mizrahi Yahudileri İsrail kurulduktan önce ve sonra toplumsal çatışmaların öznesi olmuşlardır. Bu bağlamda, İsrail yerleşim kamplarına (şehirlaşmek için erken dönemlerde kurulan kasaba benzeri yerleşim alanları) yapılan göçlerde yaşanan problemler, kamplardaki kötü koşullar, kooperatif köylerin durumu ve büyük yerleşim yerleri arasına kurulan gecekondu benzeri yerleşim yerlerinin durumunun incelenmesi gerekmektedir. Bu yerleşim yerlerinden İsrail silahlı kuvvetlerine insan kaynağı sağlanmış ve işçi ihtiyacını gidermek için insan transferleri yapılmıştır. Sefarad Yahudilerinin parlamentoda, kabinede, devlet kurumlarının üst makamlarında, sendikalarda, iktisadi ve askeri kuruluşlarda temsil yetersizliği söz konusuydu. Aşkenazlar ise toplumun yönetim kademelerinde çoğunlukta ve etkin olmuştur. Aşkenaz yöneticilerinin uyguladığı kültürel ve eğitim politikalarının Sefaradlar üzerinde etkileri olmuştur. Ayrıca, Sefaradlar'a karşı kullanılan "ilkel, siyahi, doğulu, vahşi" gibi oryantalist terimlerin radikal ırkçı bakış açısı bağlamında nedenleri ve sonuçları olmuştur. Bu radikal bakış açısının nedenleri arasında "Arap ve İslam" konseptlerinin oluşturduğu çağrışımların etkileri aşırı sol ve komünist Aşkenaz yerleşimcilerinin söylemlerinde etkin rol almıştır. Hızla gelişen İsrail ekonomisinin temelinde yatan yerleşik Sefarad Yahudi kaynaklarının kullanımı, yerleşimci Aşkenazlar ile Filistin topraklarındaki etnik gruplar arasındaki sosyo-ekonomik

uçurumun doğmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda, ayaklanmaları engellemek için İsrail'in kullandığı bastırma kuvvetleri ve yerleşik Yahudiler arasındaki kanlı çatışmalar ve baskılardan dolayı Filistin Kurtuluş Örgütüne yakınlaşan Yahudi grupları ortaya çıkmıştır.

Doğulu Yahudilerin varlığının çoğu zaman Avrupalı Aşkenazlar'ın İsrail'deki egemenliğine problem teşkil ettiği düşünülür. Sefaradlar'ın “doğulu/oryantal” olmaları Aşkenazlar tarafından “tek millet” amacına tehdit olarak görülmüştür.³⁰¹ Bundan dolayı Aşkenazlar, İsrail'i Avrupa'nın Orta Doğu'daki uzantısı olarak görür; Orta Doğu'nun uzantısı olarak değil.³⁰² Bu bağlamda Ben Gurion İsrail'i Orta Doğu'nun İsviçre'si olarak hayal etmiştir.³⁰³ Oysa tarih boyunca (Holocaust dönemine kadar) Avrupa'nın siyahları olarak görülen Aşkenazlar'ın medeniyet yolculuğu çilesi İsrail'in siyahları olarak adlandırılan Sefaradlar'a ve Mizrahiler'e karşı ilginç bir tutum sergilemiştir.

İsrail bünyesindeki farklı toplulukların sahip oldukları ve mahrum oldukları sosyal, kültürel ve politik haklardan ötürü dalgalanmaların yaşandığı bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰⁴ Aşkenaz, Sefarad, Mizrahi, İsraili Araplar, Dürziler ve diğer azınlıklara sahip olan İsrail'de çatışmaların ve kutuplaşmaların oluşması kaçınılmaz olmuştur.³⁰⁵ İsrail İstatistik Kurumu etnik unsurlarla ilgili yapmış olduğu çalışmayı her ne kadar coğrafi ve o coğrafyadaki kültürel farklılıklara dayandırma çabası içerisinde olsa da, zannedildiğinin aksine İsrail'deki farklı grupların aralarındaki çatışmaların çok belirgin olduğu yapılan araştırmalar ve yaşanan örnek olaylarla görülebilmektedir.³⁰⁶ Bu nedenle İsrail'in iç siyasetteki dalgalanmaları ve dış siyasetteki eğilimleri tartışıldığında farklı grupların eğilimleri göz ardı edilmemelidir. İsrail'in bünyesindeki etnik ve kültürel çeşitlilik İsrail'in eğilimlerini ve siyasi yapısını anlamak bakımından önem arz etmektedir.³⁰⁷

---

³⁰¹ Peter Y. Medding, *op. cit.*, ss. 5-20.

³⁰² Shohat, *op. cit.*, ss. 23.

³⁰³ *Ibid.*

³⁰⁴ Asher Shafir, “Ethnic Minority Languages in Israel”, Tel Aviv University (http://www.afahc.ro/ro/afases/2011/socio/SHAFRIR_1.pdf) (erişim tarihi: 15.09.2014)

³⁰⁵ Baruch Kimmerling, *Clashes of Identities: Explorations in Israeli and Palestinian Societies* (NY: Columbia University Press, 2008), ss. 31-32.

³⁰⁶ *Ibid.*

³⁰⁷ Ezra Kopelowitz, “Religious Politics and Israel's Ethnic Democracy”, *Israel Studies*, Cilt 6, Sayı 3, 2001, ss. 167-170.

Doğu Avrupa, kısmen Orta ve Batı Avrupa ve Amerika'dan göç eden İşçi Partisi'nin tabanını oluşturan Aşkenaz Yahudileridir.³⁰⁸ Aşkenazlar yönetim kurulu hiyerarşisini, Kabine'deki salt çoğunluğu, Parlamentoyu, sendika yöneticiliklerini, kamu ve özel girişimleri, Yahudi istihbaratını, askeri kurumları, polis teşkilatı ve gizli servis yöneticiliklerini ve medyayı 1977 seçimlerine kadar temsil etmiştir.³⁰⁹ Aşkenaz Yahudilerinin hemen hemen devlete ve kısmen özel girişimlere ait tüm kurumların yönetimi ve idaresinde etkili olduğu görülmüştür.³¹⁰ Aşkenaz Yahudilerinin kendilerini diğer Arap ülkelerinden göç eden Sefaradlılar, İsraili Araplar ve diğer etnik unsurlardan kültürel olarak üstün gördüğü iddia edilmektedir.³¹¹ Böyle bir "üstün olma" düşüncesinin temelinde yatan sebepler Doğu Avrupa'dan göç etmelerinden dolayı eğitim seviyelerinin yüksek olması, yani medeniyetin bağrında yetişmiş olma düşüncesindedir. Devlet kurumlarında etkin olma gayreti (yönetici vb.) Doğu Avrupa ve Almanya'da maruz kaldıkları soykırım ve katliamlar ile toplumdaki dışlanmışlığın doğurmuş olduğu psikolojik bir tepki olarak görülmüştür.³¹² Ayrıca Avrupa'nın genelinde ve en çok Doğu Avrupa'da Yahudiler sadece eğitim alarak toplumda bir yer edinmeye ve meslek sahibi olmaya çalışmışlardır. Toprak edinme, bürokraside görev alma, orduda yer alma gibi hakları çok sınırlı olmuştur. Bu haklar, ülkelere ve dönemsel gelişmelere göre farklılık göstermiştir.

İkinci gurubu teşkil eden Sefarad/Mizrahi Yahudileri; İspanya, Orta Doğu, Afrika bölgelerinde yaşamış ve İsrail toplumunun çoğunluğunu oluşturmuşlardır.³¹³ Sefarad Yahudilerinin bir kısmı köken olarak Filistin topraklarında ikamet etmişlerdir. Sefarad Yahudilerinde Arap toplumunun kültürünü, dilini, edebiyatını ve geleneklerinin izlerini gözlemlemek mümkündür. Bu etnik grup çok eski tarihlerden bu yana bu coğrafya üzerinde yaşamını sürdürmüştür. Müslümanlar tarafından bu topraklar fethedildiğinde yerleşik Mizrahi Yahudileri Sasani ve Roma

---

³⁰⁸ Oren Yiftachel, *op. cit.*, s. 725.

³⁰⁹ *Ibid.*, ss. 741-742.

³¹⁰ Yossi Yonah, "Israel's Political Stability: A Matter of Principle", *Israel Studies*, Cilt 5, Sayı 2, 2000, ss. 129-131.

³¹¹ Kimmerling, *op. cit.*, s. 30.

³¹² Edward Peters, "Settlement, Assimilation, Distinctive Identity": A Century of Historians and Historiography of Medieval German Jewry, 1902-2002", *The Jewish Quarterly Review*, Cilt 97, Sayı 2, 2007, ss. 239-241.

³¹³ Oren Yiftachel, *op. cit.*, s. 725.

İmparatorluklarının egemenliğinden İslam egemenliğine girmişlerdir.³¹⁴ Arap Yarımadasında, özellikle Yemen’de çok eski tarihlerden bu yana Mizrahi Yahudileri ve Araplar bir arada yaşamış ve kültürel etkileşime girmişlerdir. Etkileşim düzeyinin yoğun yaşanmasından dolayı Yemen’de yaşayan Yahudilere Arap Yahudiler denmektedir.³¹⁵

Kudüs’ün Selahaddin-i Eyyubi tarafından fethinden sonra Sefaradlar Kudüs ve Filistin topraklarına geri dönmüşlerdi. Bu topraklarda Müslümanlarla etkileşim halinde kültürel, dini ve dil açısından değişim göstermişlerdi. Endülüs devleti yıkıldıktan sonra Sefaradlar’ın bir kısmı Mağrip ülkelerine ve Osmanlıya göç etmiş, bir kısmı da Filistin topraklarına yerleşmişti. Burada dini okullar açmaya başlamışlardı. Sefaradlar’ın ve Mizrahiler’in hukuk mahkemeleri kurup yargıçlar atayıp vergi topladıkları ve kendi dini liderlerini seçtikleri bilinmektedir.

Bunun yanında Doğu Avrupa’dan Aşkenazlar’ın göçü de başlamıştı. İlk başlarda çoğunlukta olan Sefarad nüfusu devam eden Aşkenaz göçleri sonucu 1875’lere gelindiğinde %60’lara gerilemiştir.³¹⁶ Fakat Yahudi gruplar arasında yerli Sefaradlar etkindi çünkü o dönemlerde hâlâ Osmanlı kimliğine sahiplerdi. Aşkenazlar, Sefaradlar’ın dini liderliğinde (*rabbi*) temsil edilmiştir. *Rabbi*’ye özel bir statü verilmiş olup Yahudilerin dini işlerinde özel bir pozisyonu da mevcut olmuştur. Sefaradlar “*Knesset Yisrael*” adında özel bir komisyon oluşturup toplumun işlerinin yürütülmesini sağlamıştır.³¹⁷ Bu işler; marangozluk, kuyumculuk, gıda üretimi ve berberlik gibi işlerden oluşmuştur. İlk başlarda Aşkenazlar kendilerini Sefarad ve Mizrahilerden soyutlamış olup Avrupa’daki gibi gettolar oluşturmuşlardır. Bu bağlamda kendi okullarını kurmuşlardı ve Arapça, Türkçe gibi dilleri iletişim dili olarak kullanmayı reddetmişlerdi.³¹⁸

Sefaradlar ve Araplar arasındaki ilişkiler dengeliydi ve Sefaradlar yerel meclislere katılabiliyordu. Yahudi bir kadın Müslüman veya Hristiyan komşusunun evine gidip ufak ihtiyaçlarını talep edebiliyordu veya tam tersi olabiliyordu.³¹⁹ Müslüman çocukları ve Yahudi çocukları sokakta birlikte oynayabiliyorlardı.

---

³¹⁴ Medding, *op. cit.*, s. 44.

³¹⁵ Yiftachel, *op. cit.*, s. 725.

³¹⁶ *Ibid.*, ss. 742-743.

³¹⁷ Clive Jones and Emma C Murphy, *op. cit.*, s. 3.

³¹⁸ *Ibid.*

³¹⁹ *Ibid.*

Yöresel Arap kıyafetleri giyen Yahudileri Araplardan ayırt etmek mümkün değildi. Ölüm seremonilerinde, Müslümanlar tepsi içinde ekmek, yağ ve bal servis eder, Yahudiler aynı tepsiye reçel, hamursuz ekmek koyup ikramda bulunurdu.³²⁰ Bu örneklerde Orta Doğu'da Sefarad Yahudilerinin İslam toplumuna entegrasyondaki başarılı örnekleri ve karşılıklı ilişkilerin gelişmiş olduğu görülmüştür.

1882 tarihinde Rusya'dan Filistin topraklarına kendilerini *Biluim*³²¹ olarak adlandıran ilk Aşkenaz göçmenleri gelmeye başlamıştır.³²² Bunlar ilk *aliyah* olarak da adlandırılır. Yükselme anlamına gelen *aliyah*'ın Filistin topraklarına daha önceki tarihlerde de göçlerin olmasına rağmen bu anlamda ilk olarak Aşkenazlar tarafından kullanılması yerleşik Sefarad Yahudilerine Aşkenazlar'ın bakışını anlamada önem arz etmiştir. Aynı zamanda Aşkenaz "Ulusal Evinin" inşasından önceki tarihe ait Sefarad Yahudi tarihinin önemsenmeyişinin göstergesidir. 1904 tarihinde ikinci *Aliyah*'yı oluşturan daha radikal milliyetçi bir göç dalgası daha yaşanmıştır.³²³ İlk Aliyah'ın temelini ilk Siyonist kuruluş olan Hovevei Tsion Movement oluşturmuş ve bu hareket 19.yy sonlarına doğru kurulan Dünya Siyonizm Organizasyonunun öncülüğünü yapmıştır.³²⁴ Bu hareketin ilk icraatı *Hayishuv Hehadash*³²⁵ sekreteryasını kurmak olmuş ve yerleşik Yahudiler "eski yerleşimciler" diye adlandırılmıştır.³²⁶ Eski ve yeni yerleşimciler olarak ayrılan bu iki grup arasındaki farkı Aşkenazlar şu şekilde tanımlar; Aşkenazlar'ın Filistin'e göçlerinin sebebini Siyonist Ulusal birliğini kurmak için tarımsal üretim yapmak olarak belirlerken; eski yerleşimcileri (Sefaradlar'ı) bu topraklarda dünya Yahudilerinden bağış toplama usulü ile dilendiklerini savunmuşlardır.³²⁷

Bu ayrımın kökleri Doğu Avrupa'daki gettolara kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda *kibbutzlar* Aşkenaz etkisindeki Avrupa gettolarının Filistin topraklarındaki

---

³²⁰ Shohat, *op. cit.*, s. 11.

³²¹ İlk tarımsal yerleşimciler

³²² Mark A. Tessler, *A History of the Israeli-Palestinian Conflicts* (Bloomington: Indiana University Press, 1994), ss. 42-43.

³²³ Ben Halpern and Jehuda Reinharz, "The Cultural and Social Background of the Second Aliyah", *Middle Eastern Studies*, Cilt 27, Sayı 3 (1991), s. 487.

³²⁴ Al Haj, *op. cit.*, ss. 76-77.

³²⁵ Yeni Yerleşimciler

³²⁶ Al Haj, *op. cit.*, ss. 76-77.

³²⁷ Yiftachel, *op. cit.*, s. 741.

dönüşümü olarak da görülmüştür.³²⁸ Aşkenazlar'ın bu ayrılıkçı yönelimi 19.yy'da Avrupa'yı kasıp kavuran aşırı milliyetçilik akımından etkilendiği de söylenebilir.

İsrail kurulmadan önceki periyotta Filistin bölgesinde etkin olan Sefarad cemaati tarımda, ticarete, sanatta ve toplumsal alanda gelişmişlik örnekleri sergilemiştir.³²⁹ Daha sonraları Aşkenazlar'ın Filistin topraklarına göçüyle birlikte Sefarad cemiyetinin etkinliği ucuz tarım işgücüne indirgenmiştir.³³⁰ Aşkenazlar'ın etkinliğinin artması ve Sefaradlar'ın etkinliğinin azalmasının sebepleri “Yahudi Kardeşliğine” ve “eşit imkânlar” idealine ve arzusuna inanmış olmalarından kaynaklanmıştır.³³¹

Sefarad toplumunu oluşturan Sefarad ve Mizrahi Yahudileri tarih boyunca farklı kültür ve milletlerle birlikte yaşadıkları için uyumlu olma potansiyeline sahip oldukları görülmüştür. Avrupa'dan göç eden Aşkenaz Yahudileri Sefaradlarca kolay benimsemiş ve onlara *kibbutzlar*da her türlü imkânlar sağlanmış.³³² Fakat Nazilerin gerçekleştirdiği soykırımın (*Holocaust*) getirdiği korku ve ezilmişliğin Aşkenazlar üzerinde psikolojik yansımaları büyük olmuştur.³³³ Soykırım travmasının oluşturduğu korku Aşkenazlar'ı farklı politikalar edinmeye itelemiştir. Aşkenazlar'ın bu tutumlarının nedenleri; eğitilmiş olmaları, dışlanmışlık psikolojisi, bir devlet kurma idealine sahip olma ve yönetimde olmayınca ezilme korkusu ve önyargısı temeline dayanır. Bu bağlamda daha barışçıl ve farklı toplumlarla uyum sağlamayı başarmış Sefarad cemiyetinin yaşam ve düşünce biçimi tehlikeli görülüp otorite altına alınmaya çalışılmıştır. Böylelikle Sefarad cemiyetinin ikinci sınıf vatandaş veya “İsrail'in siyahları (zencileri)” olma serüveni başlamıştır.

Sefaradlar gün geçtikçe ekonomik ve sosyal açıdan gerileme yaşamıştır. Yönetici Aşkenaz Yahudileri, diğer Yahudi gurupların toplumsal uyumuna ve Arap kültürü ile geliştirilen toplumsal zenginliklere olumsuz bakmıştır. Aşkenazlar'ın ilk icraatlarından biri, Sefarad ve Mizrahiler'in benimsemiş olduğu ve hoş gördüğü klasik Arap kültürünü ve dilinin reddedilmesi politikalarıyla Arap kültürünün Doğulu

---

³²⁸ *Ibid.*, s. 742.

³²⁹ Kimmerling, *op. cit.*, s. 88.

³³⁰ Medding, *op. cit.*, ss. 72-73.

³³¹ Elke Kaschl, *Dance and Authenticity in Israel and Palestine: Performing the Nation* (Netherlands: Brill, 2003), ss. 181-183.

³³² Yiftachel, *op. cit.*, s. 725.

³³³ Medding, *op. cit.*, ss. 259-261.

Yahudi toplumu üzerindeki izlerinin silinmesine çalışmak olmuştur.³³⁴ Aşkenazlar'ın üstünlüğe dayalı bakış açısıyla Sefaradlar'ın dini hassasiyetleri de kullanılarak başta amaçlanan bütün Yahudiler için bir anayurt projesinden katı bir devlet anlayışı hâkim kılınmıştır.

Bu bağlamda Arap karşıtı propagandanın temellerine bakmak gerekmektedir. Birçok tarihi realiteye karşın Siyonizm akımının Müslüman ülkelerde Yahudilerin baskı ve zulme uğradıkları iddiasını gerçekte var olup olmamasına bakılmaksızın savunmalarının birçok siyasi ve stratejik sebebi vardır. İlk olarak, İsrail toplumu farklı etnik kökenlerden oluşan bölünmüş bir toplumdur. Bu anlamda “Yahudi Birliğini” oluşturma adına bir düşmana ihtiyaç duyma zorunluluğu olmuştur. Katliam korkusunun oluşturduğu psikolojik durum da bu sebepler arasındadır. Ayrıca, Filistinliler ve Sefarad Yahudileri Aşkenazlar karşısında başarısız olmuşlardır ve Aşkenazlar Sefaradlar'ın İsrail'e göç etmelerini ve Arap dünyasından kopmalarını istemiştir. Son olarak, Batı nazarında İsrail'in meşruiyetini koruması adına mağdur pozisyonunu koruması olmuştur.³³⁵

Aşkenaz, Sefarad ve Mizrahi Yahudi gruplar arası çatışmanın derinleştiği dönemleri görmek mümkündür. Bunlardan ilki Aşkenazlar'ın 1816'da Yahudi Birliğinden çekilmeleri ile Sefaradlar'a yaşatmış olduğu iktisadi şoktu.³³⁶ Sefaradlar'ın öncülük ettiği bu birlik ciddi finansal destek toplamıştı. Fakat varlıklı Avrupalı Aşkenazlar'ın bu birlikten ayrılma kararı finansal gelirin ciddi oranda azalmasına neden olmuştur. İkinci şok ise Milliyetçi Aşkenazlar'ın kendi cemaatlerini oluşturmak için finansal kaynak tedarik ederek siyasi, kültürel ve ekonomik otoriterliği elde etme çalışmalarıyla yaşanmıştır.³³⁷ Bu politikanın sonucu olarak bağış fonları ile geçimini sağlayan Sefarad yerleşik Yahudilerinin gelirleri azalmıştı. Aşkenaz Yahudilerinin bu ekonomi politikası yerleşik Yahudilerin iktisadi, kültürel, organizasyonel ve siyasi etkinliklerinin azalmasına sebep olan önemli sebeplerden olduğu düşünülmüştür.

Aşkenazlar ve Filistinliler arasındaki gerginlik ise Aşkenazlar'ın sahipsiz ya da kayıtlı olmayan toprakları Filistinlilerden satın alarak koloniler/*kibbutzlar*

---

³³⁴ Yiftachel, *op. cit.*, s. 728.

³³⁵ Shohat, *op. cit.*, s. 23.

³³⁶ Yiftachel, *op. cit.*, ss. 741-748.

³³⁷ *Ibid.*

kurmaya başlamalarıyla ivme kazanmıştır. Köylüler topraklardan sürülmüş ve buralara koloniler inşa edilmişti. Yeni yerleşimciler, köylüleri tarım işçileri olarak kullanmışlardı.³³⁸ Yahudi asıllı Rus yazar *Ahad Ha'am* “gerçekten geçmiş tarihimizden ve bugünümüzden öğrenmemiz gerekir ki icraatlarımızla yerli halkın nefretini uyandırmamalıyız. Onlarla adalet ve hoşgörü üzerine ilişkiler geliştirmeliyiz”³³⁹ ifadelerini kullanmıştır. Siyonist tarihçiler bu görüşü pek benimsememişlerdir. Filistin yerlilerini ilkel ve topraklarını da kurak çöl olarak görmüşlerdir. Aşkenazlar kendilerini Filistin topraklarını kültür, ticaret ve ekonomi alanında modernize ettiğini ve bu topraklara renovasyon getirdiklerini savunmuşlardır.³⁴⁰

Sefaradlar üçüncü hayal kırıklığını Aşkenaz politikalarının Sefaradlar’ı ucuz iş gücüne hapsetme çalışmaları ile yaşamışlardı.³⁴¹ Bu iktisadi politika, İsrail kurulmadan önce ve İsrail kurulduktan sonra oldukça başarılı olmuştur. Çünkü Aşkenazlar dünyanın dört bir tarafından toplanan Sefaradlar’ı ucuz işçiliğin kaynağı olarak görmüştür.³⁴²

Ucuz işçiliğin ilk kurbanları İsrail’e ilk göç ettirilen Yahudi gruplarından olan Yemenli (Yemenites) Yahudiler olmuştur. Oysa Yemen’de yaşadıkları dönemlerde Mizrahiler kendi yönetimlerini belirlemişlerdi. Aynı zamanda ekonomiye katılım sağlamış kuyumculuk, demircilik ve zırh üretimi yapmışlardı.³⁴³ 1882’de Rusya’da *Hovevei Tsion* kurulduktan sonra zengin Rus Yahudilerinin Filistin’i Türk Sultan’dan satın aldığı ve yıllarca beklenen Kurtarıcı Kudüs merkezli kutsal toprakları kuracağı haberi yayılmıştı. Haberi duyan yedi Yemenli Mizrahi ailesi Filistin’e göç etmiştir. Fakat Kudüs’e geldiklerinde ne Yahudilerin coşkusuna ne de hoş karşılamalarına tanıklık etmişlerdir.³⁴⁴ Çünkü gelirleri paylaşan üye sayısı artmıştır. Dolayısıyla açlık ve yokluk çeken ailelerden biri Yemen’e geri dönmüş ve Kudüs’te açlık ve sefaletten başka bir şey olmadığını Yemen’in Filistin’den bin kat daha iyi olduğunu söylemiştir.³⁴⁵

---

³³⁸ Shohat, *op. cit.*, s. 15.

³³⁹ David Novak, *Zionism and Judaism* (NY: Cambridge University Press, 2015), ss. 235-238.

³⁴⁰ *Ibid.*

³⁴¹ Medding, *op. cit.*, s. 93.

³⁴² Shohat, *op. cit.*, s. 13.

³⁴³ *Ibid.*, s. 15.

³⁴⁴ *Ibid.*

³⁴⁵ *Ibid.*

1882’de Yemen’deki *rabbi* (haham) Kudüs’teki göçmenlerin kötü koşullarından söz etmiş ve yardıma davet etmeye değinmiştir. Sina’dan göç eden iki bin civarı Yahudi’nin sefalet içinde sokaklarda kimsesiz olduklarından söz eder ve hiçbir Yahudi kardeşinin onlara acıyıp barınak sağlamadığına değinmiştir.³⁴⁶ Bu kötü koşulların sonucunda 1882-1895 yılları arasında bazı Yemenli Mizrahiler Yemen’e geri dönmüş, bazıları ise Sefarad cemiyetine katılmıştır.³⁴⁷ Yeni *Yishuv’un* (Aşkenazlar) eski *Yishuv* olarak gördüğü Yemenli Mizrahiler’e yardım etmedikleri görülmüştür.

Yemenli Mizrahiler diğer bir trajediyi 1910-1914 yılları arasında yaşanan göçler ve istihdam alanında yaşamışlardır.³⁴⁸ 38,000 Aşkenaz’a karşı Yemenli Mizrahiler’in nüfusu 2,000 kadardı.³⁴⁹ Sefarad ve Mizrahiler (özellikle Yemenli) Arap köylülerin kültür seviyesine daha yakın olmalarıyla itham edilmişlerdi.³⁵⁰ Dahası Arap kadınlar yerine yerel Yahudilerin Aşkenazlar’ın evlerinde ve tarlalarında çalıştırılmaları önerilmiştir.³⁵¹ Rusya’da eşitlik için mücadele ettikleri halde Aşkenaz Yahudilerinin Mizrahiler’e baskı uygulaması ironik olmuştur.

Hapoel Hatzair partisi³⁵² ilk Siyonizm fikirli parti olarak Yemenli Mizrahiler’i Aşkenaz yerleşim yerlerinde çalışmaya teşvik eden parti olmuştur. 1908’de bir konferansta Yahudilerin İslam coğrafyasından ayrılmalarını öngören kararlar alınmıştır. Yahudilerin Filistin’e göçünü teşvik eden kararlarla “işgücü” ihtiyacını tedarik etmek amaçlanmıştır.³⁵³ Çeşitli ekonomik refah vaatleri ile Yemen’den daha fazla Mizrahi göç ettirmek amaçlanmıştır. Göç eden Mizrahiler yoksullukla baş başa kalmışlardır. Aldıkları ücret Aşkenaz işçilerinin aldığı ücretten hatta Filistinliler’in aldığı yevmiyeden bile düşük olmuştur.³⁵⁴

Bu bağlamda 1881-1918 tarihleri arasında Siyonist Aşkenazlar’ın Yahudi finansal tekel olma çalışmaları neticesinde Filistin’deki hemen hemen tüm Sefaradlar’ın durumlarının kötüleştiği görülmüştür. Yerli Yahudiler yol yapımı ve ev

---

³⁴⁶ Yehuda Nini, *The Jews of the Yemen: 1800 – 1914* (New Jersey: Harwood Academic Publishers, 1991), ss. 15-21.

³⁴⁷ *Ibid.*

³⁴⁸ Shohat, *op. cit.*, s. 14.

³⁴⁹ Medding, *op. cit.*, s. 84.

³⁵⁰ Shohat, *op. cit.*, s. 15.

³⁵¹ *Ibid.*

³⁵² Mapai partisi (1968’de İşçi partisi)

³⁵³ Shohat, *op. cit.*, s. 13.

³⁵⁴ Anne McClintock, Aamir Mufti and Ella Shohat, *op. cit.*, ss. 54-55.

işleri gibi düşük gelirli işlerde çalıştırılmıştır.³⁵⁵ İşçi sınıfının Sefarad ve Mizrahiler'den oluştuğu anlaşılmaktadır. 1980'lere kadar Sefaradlar'ın sosyal konumu düşük düzeyde kalmıştır. Bu durumda dönemsel değişiklikler görülse de günümüzde Aşkenaz ve Sefaradlar arasındaki sosyal boşluk mevcudiyetini korumaktadır. İşte çok parçalı bu toplumsal yapının iç siyasi yapıyı oluşturan parti listesi, finans, yerleşim ve eğitim gibi parametreler üzerinde etkileri söz konusu olmuştur.

H. YAHUDİ TOPLULUKLAR ARASI FARKLILIK VE ÇATIŞMALARIN TOPLUMSAL ETKİLERİ VE SONUÇLARI

İsrail toplumu birçok kültürü ve etnik kökeni içinde barındırmasından dolayı birden fazla çatışma noktası doğurmuştur. Bu çatışma noktalarının sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi sonuçları olmuştur. İsrail, tarihi boyunca iç siyaseti bu çatışma noktalarından doğan dengeye göre şekillenmiştir. Neuberger, İsrail toplumunda yedi ana çatışma noktası bulunduğunu belirtmiştir. Bunların ilki sağ ve sol toplumsal kutup arasındaki sosyal ve ekonomik çatışma noktasıdır. İkincisi ise toplumun siyasal düşünce yapısı açısından şahin kanat ve ılımlı kanat, üçüncü nokta; radikal dinciler ve seküler/laikler arasında çatışma olmuştur. Dördüncü çatışma kutbu -ki en temel savımız- Avrupalı Aşkenazlar ve Doğulu Sefaradlar arasındaki çatışma alanı olmuştur. Beşincisi; ilerleyen süre içerisinde İsrail toplumun kültürel kaynaşma çabasında ortaya çıkan Arap/Filistinli ve Yahudi çatışmasıdır. Altıncı çatışma noktası ise *Olim* (Yeni Göçmenler) ve *Vatikim* (uzun yıllar Filistin topraklarında yaşayan Yahudiler) arasında yaşanmaktadır. Son olarak gösterebileceğimiz bir diğer çatışma kutbu pro-Siyonist ve Siyonizm'e karşı çıkanların oluşturduğu toplumsal çatışma noktasıdır.³⁵⁶ Bu çatışma kutuplarının birbirleri ile kesiştiği alanlar mevcuttur. Çoğu zaman birkaç çatışma noktası bir partinin altında bir araya gelebilmektedir. İşçi

---

³⁵⁵ *Ibid.*

³⁵⁶ Benyamin Neuberger. Seminar on Israeli: Cleavages and Political Parties, 2004. (<http://www.passia.org/seminars/2000/israel/part6.html>) (erişim tarihi: 11.11.2014)

Partisi'nin tabanını oluşturan unsurlar içinde Aşkenaz elitinin yanında Sefarad işçisini de görmek mümkündür veya şahin kanat dediğimiz toplumsal segment sadece sosyo-ekonomik sınıfı iyi olanlar değil sosyo-ekonomik sınıfı düşük seviyede olanları da kapsamaktadır.³⁵⁷ Böylesine karmaşık bir toplum yapısına sahip İsrail'i sosyal ve siyasal açıdan çözümlmek için ifade edilen yedi toplumsal çatışma noktası genel çerçeveyi anlamamız açısından yardımcı olacağı düşünülmektedir. Daha çok çalışmanın ana konusunu oluşturan Avrupalı Aşkenazlar ve Doğulu Sefaradlar arasındaki çatışma ve bu çatışmanın siyasi sisteme yansımaları üzerinde durulacaktır.

1. Sosyal ve Ekonomik Sonuçlar

a. Finans ve Yerleşim

Dünya Yahudi cemaatinin katkıları tekelleşmiş ve Aşkenaz kolonisi yararına kullanılmıştır. Manda döneminde yaşanan değişimlerin nitelik yönü ağır bastığı için Aşkenaz ve Sefaradlar'ın arasındaki eğitim ve ekonomik durum farkı genişlemiştir.³⁵⁸ Önceden Yahudi toplumunda azınlık olan Siyonizm taraftarı nüfus özellikle Nazi soykırımı ve Nazi Almanya'sından gerçekleşen göçlerden sonra artmaya başlamıştır. Nazi Almanya'sında politik faaliyetlerde bulunan tek siyasi hareket Siyonist Partisi olmuştur. Siyonistler Nazi Almanya'sıyla ticari faaliyetler geliştirip Alman Yahudi sermayesini mülk adıyla İsrail'e getirmişlerdi. Bankalarda toplanan fonlar Aşkenaz göçmenlerinin taşıma giderlerinde ve Filistin topraklarına yerleştirilmede kullanılmıştı. Bu göçmenler daha sonra İsrail'in askeri ve siyasi sütunlarını oluşturacak birçok *kibbutz* ve *moshavim* kurmuştur.³⁵⁹ Silah satın alarak *Haganah*'in taarruz birliklerini diğer adıyla *Palmach*'i kurarak deniz birliklerini (*Palyam*) oluşturmuşlardı. Siyonizm fikirli gazeteler ve kitaplar basılıp Aşkenazlar'a mali yardımda bulunulmuştu. Yerli Yahudilerin durumları görmezden gelinip yaşam alanları acınacak gecekondular mahalleleri olmuştu. 1948'den sonra İsrail'e gelen birçok Sefarad, kültürel ve ekonomik uçurumun kolonileşme döneminden beri

---

³⁵⁷ Arian, *op. cit.*, ss. 210-211.

³⁵⁸ Shohat, *op. cit.*, s. 21.

³⁵⁹ Eliyahu Kanovsky, "The Kibbutzim in Israel The Other Society by H. Darin-Drabkin", *American Journal of Economics and Sociology*, Cilt 24, Sayı 2 (1965), ss. 217-219.

olduğunun farkına varmışlardı. Fakat Sefaradlar'ın bu durumu öylece kabullenilmiş çünkü geldiklerinde “durumları bu şekildeydi” tezine sığınmışlardı.³⁶⁰ Bazı Sefaradlar yoksul kırsal kesimlere yerleştirilmiş ve yoğun tarım alanlarının Aşkenazlar'ın kontrolünde kalması sağlanmıştı. Sefaradlar'ın ise kiralık işçi olarak kullanıldıkları iddia edilmiştir.³⁶¹

1926 yılına kadar kurulan yerleşim yerlerinin çoğu Aşkenazlar için kurulmuştu. Yemenli Yahudilere uygun görülen işler Aşkenazlar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir; “su taşımacılığı, çamaşır işleri ve diğer ev işleri alanında bazı aileler için iş imkânlarımızın mevcut bulunduğunu belirlemekten mutluluk duyarım.”³⁶² 1927'de 15. Siyonist Kongresinde Eliacher bu meseleyi gündeme getirmişti. Chaim Weizmann, Dünya Siyonist Federasyonu başkanı, Eliacher'e çeşitli Yahudi grupları arasında rahatsızlık oluşturacak ifadeleri köpürtmemesini tavsiye etmiştir.³⁶³ Eliacher, Weizmann'nın Sefaradlar'ı kendi oluşumlarını yaratmaları hususunda teşvik etse de kendi konumunu güçlendirmek için Sefaradlı liderleri sömürmesi ve etnik problemlerin çözümüne katkıda bulunmadığını belirtmiştir.³⁶⁴ 1925'te yerli Yahudiler Erika şehrinde 500 aileyi yerleştirmek için otoriteden (İngiliz mandası) onay almıştır. Fakat Menahem Ussishkin buna karşı çıkar ve devlet toprakları sadece Siyonist Organizasyonun tasarrufunda olabilir demiştir.³⁶⁵ Sefaradlar'ın görevi ise bu yapının kiralık işçileri, ayakkabı boyacısı olur ve Erika şehrine yakın Araplarla kaynaşmalarına müsaade edilmeyeceğini ifade etmiştir.³⁶⁶ *Ha'aretz* gazetesinde çıkan eleştirel bir makalede: Yemenli Yahudilerin kötü koşullarından ve yaşadıkları toprakların verimsiz olmasından söz edilmiştir.³⁶⁷

Aşkenazlar'ın etkin olduğu kuruluşlar İsrail'deki Sefaradlar'a yardım etmeyi reddederken Arap ülkelerine gönderdikleri aracılar vasıtasıyla buradaki Sefarad/Mizrahiler'den mali yardım toplamışlardı. “Kutsal Topraklar” için propagandasıyla mali destek talep edilmiştir. 1920-1925 yılları arasında Iraklı

---

³⁶⁰ Shohat, *op. cit.*, s. 21.

³⁶¹ *Ibid.*

³⁶² Benjamin Acosta, “The Cultural Politics of Israel's *Mizrahim*: From Marginalization toward Dominance” *Culture Critique*, Mart 2011, Cilt 2, Sayı 1, s. 4.

³⁶³ Moshe Behar ve Zvi Ben-Dor Benite, *Modern Middle Eastern Jewish Thought: Writings on Identity, Politics, and Culture 1893-1958* (NY: Brandeis University Press, 2013), ss. 110-111,123.

³⁶⁴ *Ibid.*

³⁶⁵ *Ibid.*, ss. 106-107.

³⁶⁶ *Ibid.*

³⁶⁷ Moshe Smilansky, *Ha'aretz* 6 Ocak 1927

Yahudilerden Kuruluş Fonu adına 4,060 dinar, 1920-22 yılları arasında Kuruluş Fonunda 32,187 dinar toplanmıştır.³⁶⁸ 1920-23 yılları arasında Afula ve Bet Şean arasında 76,000 dönüm (*Emek Yisrael*)³⁶⁹ toprak satın alınıp yerleşim yerleri inşa edilmiştir.³⁷⁰ Bunlar *Geva*, *Tel Yoseph* ve *Beit Hashitta* gibi en zengin *kibbutz*lardı. Kayıtlara göre Mısır'dan toplanan bağışlar batı ve doğu Avrupa'yı epey katlamıştı. 1921'de Libya'dan 67,800 İtalyan lirası toplanmıştı.³⁷¹ Suriye ve Lübnan'da Fransız mandası döneminde Dünya Siyonist Örgütü yurt dışında sportif faaliyetler yürüten organizasyonlar vasıtasıyla sporcuları Ulusal Fon adına finansal kaynak toplamaya gönderilmişlerdi. Buralardan toplanan maddi gelirlerle Filistin bölgesinden toprak satın alınmıştır.

Arap ve İslam coğrafyasından gelen göçmenler arasında ayırım farkı belirgin bir şekilde gözlemlenmiştir. Avrupalı Yahudilerin birçoğunun soykırımı maruz kalana kadar Arap Yahudilerinin getirilmesi gibi bir kaygılarının olmadığı görülmüştür. Önceden de söz ettiğimiz gibi 1911 ve 1912'de Yemen'den getirilen 2,000 Yahudi kötü koşullar altında işçi olarak kullanılmıştı.³⁷² Bunlar göçmenlerin %10'na tekabül ediyordu ve çoğu inançlarından ötürü göç etmişlerdi.³⁷³

Aşkenazlar, Sefaradlar'a İsrail toplumunda düşük statü verilmesinin Sefaradlar tarafından kabul edilmeyeceğinin farkına varmışlardı. Bu yüzden kimlikleri ve onurları kırılmalydı ki kendilerine teklif edilen işlere dört elle sarılınsınlar. Bu bağlamda “geçici laboratuvarlar” kurulmuştu. Buralara gelen Sefaradlar ucuz işçi olarak işçi ihtiyacını karşılamıştı. Bunlar İsrail'in içinde ve dışında kurulan kamplardı. Bazı Siyonist tarihçiler Aşkenazlar'ın da aynı sıkıntılara maruz kaldığını iddia etse de Aşkenaz göçmenlerinin geniş kasabalara yerleştirildiği örnekleri ile ifade edilmişti. Irish Lewis bu kampları ziyaretinden sonra “burada insanlar hayvan gibi yaşıyorlar. Açlıktan ve hastalıklardan ölüyorlar.” diye bir rapor sunmuştu.³⁷⁴ İbranice konuşamamaları yadırganmıştı. Bu sebeplerden dolayı eğitimli Sefaradlar Amerika veya Avrupa'ya göç etmek zorunda kalmışlardı. Geri kalanları

---

³⁶⁸ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *Discord in Zion: Conflict Between Ashkenazi and Sephardi Jews in Israel* (London, Scorpion Cavendish, 1990), ss. 55-60.

³⁶⁹ İsrail'de aşağı Galilee bölgesindeki verimli topraklara verilen addır.

³⁷⁰ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, ss. 55-60.

³⁷¹ *Ibid.*

³⁷² Shohat, *op. cit.* s. 17.

³⁷³ Osmanlı döneminde, 1800 sonlarına doğru da ulvi maksatlar (vaat edilmiş topraklara dönme) için göç ettiler.

³⁷⁴ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 96.

ise ucuz işçilik ve kötü gecekondualarda yaşamını sürdürmüştü. Bu mevzuya örnek olarak Yemenli Yahudilerin durumu gösterilebilir. 1948-1975 yılları arasında Avrupa'dan getirilen Aşkenazlar'a aynı muamelede bulunulmamıştır.

Sabbath elbiselerimizi giymiştik. Uçak İsrail'e indiği zaman sıcak bir karşılama bekliyorduk. Ne kadar da yanılmışım! Lod havalimanına uçak indiği zaman çalışanlardan biri yaklaşip üzerimize sanki bitliymişiz gibi DDT sıktı. Sonra bizi sürü gibi kalabalık trenlere bindirdiler ve temiz elbiselerimiz kirlendi. Çocuklar ve eşim ağlamaya başladı. Nihayet tren Sha'ar Ha'aliya kampına vardı. İsimlerimiz not edildi ve İbranice isimlerle değiştirildi. Said oldu Hayyim, Vedad oldu Ahuva vb. Yemek için kuyruğa girdik dilenciler gibi ve eşim yaşlı gözlerle "Bu mu bize söz edilen İsrail?"³⁷⁵.

Shaar Haaliya kampı önceden İngiliz ordusu tarafından hapisane olarak kullanılmış ve yoğun güvenlik önlemleri ile korunmuştu. Sefaradlar daha sonra bu kamptan diğer kamplara gönderilmişti. Dr. Moshe Sneh Mapam *Knesset* üyesi: "Ra'anana Kampında 370 çocuktan 200'ü hasta ve hastaneler hastaların yüzde 25'ine bakabiliyordu." Bu kamplarda buna benzer koşullar mevcut idi. Ucuz işçi ihtiyaçları giderilmesi için bu geçici kamplar Aşkenaz yerleşim yerlerinin yakınlarında bulunuyordu. Buna rağmen kamplardaki işsizlik oranı 1952'de yüzde 40-50 civarında olmuştur. Diğer yandan ülke geneli işsizlik oranı yüzde 6-10 arasındaydı. *Mapai*'nin göçmenleri sömürerek kontrol altında tutmaya çalıştığı iddia edilmiştir.³⁷⁶ Böylelikle oyları ipotek altına alırdı. 1977 sağ kanat partisi Likud iktidara gelene kadar bu durum İşçi Partisi (29 yıl) adına bu şekilde devam etmiştir.³⁷⁷

1950'lerden buyana Yemenli Yahudi organizasyonları bakanlığa hastaneye gönderilen çocukların çoğundan haber alınamadığına dair raporlar yazmıştır. Fakat dikkate alınmamıştır. 18 yıl sonra askeri araştırmalar neticesinde kaybolan çocukların evlatlık olarak Yemenite İşlerine bakan Aşkenazlar tarafından alındığı ortaya çıkmıştır.³⁷⁸ Bununla ilgili Sefaradlar Tel Aviv yakınlarında büyük bir miting

³⁷⁵ Widad Bağdat'tan göç anısı: Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, ss. 103-105.

³⁷⁶ *Ibid.*

³⁷⁷ *Ibid.*

³⁷⁸ Shohat, *op. cit.*, s. 17.

düzenleyerek kaybolan çocuklarını geri istemişlerdir. Bu kötü koşulları bildirmek için Sefaradlar birçok gösteri yapmış ve yetkililere dilekçe göndermiştir. Bunlardan birinde;

Kudüs Başkanına,

Ramleh kasabasının yakınında Bet Kampı ve Gimmel Kampının sakinleri olarak en hayati ihtiyaçlarımızı sunuyoruz. Birçok mahrumiyet yaşayarak şok edici kültürel ve ekonomik koşullarda yaşıyoruz. Bu tarz bir yaşama alışkın değiliz. Çoğumuz işsiz ve bir kısmımız yevmiye karşılığı çalışabiliyor. Gelir olarak günlük yarım İsrail poundu kazanabiliyoruz. Ne hükümetten ne de belediyeden yardım gelmeksizin üç yıldır bu korkunç koşullarda yaşıyoruz. Beş bin hastaya bir hemşire düşüyor ve hastalıklardan kırılıyoruz...³⁷⁹

Kamplarda yaşayan sıradan bir Sefaradlı'nın bu dilekçesi durumu özetler niteliktedir. Ayrıca seçim dönemlerinde Aşkenaz toprak ağaları her oy için kamp sakinlerine on İsrail poundu teklif ediyordu.³⁸⁰ 1954'e doğru kamp sakinleri iki yüz bine ulaştı ve bunların yüzde sekseni Sefarad Yahudisi idi.

Kalkınma Şehirleri ve Ucuz İşçilik

Fıtratında işçilik olan insanlar için yüzünde utanç belirtisi olmadan, bilgisizce ve edebiyattan bihaber her türlü işi yapmaları çok basit bir mesele. Marx Beyefendi (Karl Marx'a atfen) hem paradan hem zekâdan mahrumdu. Yemenli unsurların bugünkü hallerinde kalmaları gerektiği benim tezim değil, sadece kendi barbarlıkları ve vahşi durumlarından ötürü... Yemenlilerin (Yahudi bile denmiyordu) durumu bugünkü Fellahinden³⁸¹ farksız... Arapların yerini alabilirler.³⁸²

³⁷⁹ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, ss. 123-124.

³⁸⁰ *Ibid.*, s. 125.

³⁸¹ Köylü Araplar, mısırlı köleler.

³⁸² Yosef Meir, *op. cit.*, s. 48.

İsrail kurulmadan evvel yürütülen devletleşme faaliyetlerinin en önemlilerinden biri ekonomik örgütlenmedir. Ekonomik örgütlenmenin Orta Doğu Yahudilerini baskı altında tutmaya yönelik planlandığı görülmüştür.³⁸³ Doğulu Yahudiler işgücü ihtiyacını karşılamak için kaynak olarak görülmüştür. Bu bağlamda Sefaradlar ilkel, beceriksiz ve işçi olarak görülürken, öte yandan Aşkenazlar yaratıcı ve idealist olarak görülmüştü.³⁸⁴

1952’de geçici kamplar aracılığıyla sindirme politikası yerini “kalkınma şehirlerine” bırakmıştı. Göçmenlerde aranan en temel özellik ağır iş gücünün üstesinden gelebilecek fiziksel kapasiteye sahip olması şartıydı.³⁸⁵ Bu da bir nevi “seçilmiş göçmenler” örneğini yansıtmaktadır. 1984’e doğru bu şehirlerden 29 adet bulunmaktaydı ve bu alanlarda yaşayan yarım milyon insan mevcuttu. Hükümetin reddettiği yoksul ve ekonomik olarak düşük sayılabilecek gecekondu tarzı yerleşim yerlerini de dâhil edersek bu sayı 750,000’e tekabül etmiş ve toplam nüfusun %25’ni teşkil etmiştir. Üçüncü sınıf veya Yahudilerin “zencisi” İsrail vatandaşı Sefaradlar’ın bu kalkınma şehirlerinde faydalandıkları sosyal hizmetlerin (eğitim, sağlık, gelir düzeyi) üçüncü sınıf vatandaşa uygun olduğu iddia edilmiştir.³⁸⁶ Bu kötü koşullardan dolayı “kalkınma şehirlerinden” ayrılış girişlere göre daha fazla olmuştur.³⁸⁷

İşsizlik, kötü koşullar ve parti politikalarından dolayı Sefardalar’ın kamplardan ayrılmasıyla Kalkınma Şehirleri zayıflamıştır.³⁸⁸ Çünkü bu şehirler ekonomik bir yapıya sahip değillerdi. Ekonomi programlarını yürütebilmeleri için finansal kaynağa ihtiyaçları vardı. Bu açıdan bakıldığında bu şehirler buralarda ikamet edecek insanlar için değil Aşkenazlar’ın ucuz işçi gibi ihtiyaçlarını sağlamak için kurulduğu anlaşılmaktadır.³⁸⁹ Bu şehirlerin sakinlerine yönetime katılma gibi bir olanak tanınmamıştır.³⁹⁰ Devlet fonlarının çoğu Aşkenaz yerleşim yerlerinin menfaatine kullanılmıştır. 1984’e doğru Aşkenaz yerleşim yerlerine harcanan devlet fonu kalkınma şehirlerine harcanandan 7,2 kat daha fazla olmuştur. Aşkenaz

---

³⁸³ Shohat, *op. cit.*, s. 13.

³⁸⁴ *Ibid.*, s. 14.

³⁸⁵ *Ibid.*

³⁸⁶ Devorah Hakohen, *op. cit.*, ss. 244-245.

³⁸⁷ Shohat, *op. cit.*, s. 17.

³⁸⁸ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, ss. 133-134.

³⁸⁹ Donna Robinson Divine, “Zionism and the Transformation of Jewish Society”, *Modern Judaism*, Cilt 20, Sayı 3, Ekim2000, ss. 258-260.

³⁹⁰ Yair Aharoni, *op. cit.*, ss. 129-130.

yerleşim yerlerine ayrılan devlet bütçesi eğitim ve sosyal hizmetler alanlarına ayrılan bütçelerin ciddi oranda azaltılmasına neden olmuştur. Bundan dolayı Menahem Begin hükümetinde üç yıl savunma bakanlığı yapan Ezer Weizmann 1977 seçimlerinde Likud Partisine oy kullanmış olmalarına rağmen kendileri için hiçbir şey yapmadığından kalkınma şehirlerini ziyaret etmeye çekindiğini ifade etmiştir.³⁹¹

Kalkınma şehirlerinde ve kamplarda Aşkenazlar'a tanınan ayrıcalıklar 1967'den beri olan ayrıcalık değildi. Aksine ilk Aşkenaz kolonileşmesine dayanır. Buradan hareketle, *Moshavim*³⁹² sınıra yakın yerlere inşa edilmiştir. Tarım Bakanı Aryen Nehemkin bunun politik ve güvenlik açısından olduğunu ifade etmiştir. Sınıra yerleştirilen Sefaradlar, Filistinlilerle olan savaşa karşı kale görevi görmüştür.³⁹³ Diğer bir amaç da nüfusun orantılı bir şekilde dağıtılmasıdır. Özellikle Filistinliler'in önceden kaldığı yerlere yerleştirilen Sefaradlar önceden burada yaşayan Filistinliler'in bir daha geri dönemeyeceklerini kabul ettirme politikasıdır. İşçi Partisi'nin çeşitli politikalarla bu *moshavları* oy potansiyeli için kontrol altında tuttuğu düşünülmüştür.³⁹⁴ Bu bağlamda *moshavimlerde* Sefaradlar'ın maruz kaldığı ayrımcılığı şu şekilde sıralamak mümkün;

İsrail devlet kurumları yeni bir Aşkenaz yerleşim yeri inşa edildiğinde bunun için gerekli olan teçhizat ve donanımı hemen sağlanmıştır. Sefaradlar ise daha zor topraklara ve sınır yerlerine merkezden uzağa yerleştirilmişlerdi.³⁹⁵ Toprak paylaşımında her Aşkenaz ailesine 80-150 dönüm arasında arazi temin edilirken Sefaradlı aileler ise daha geniş bir nüfusa sahip olmalarına rağmen 18 dönüm arazi alabilmişlerdi.³⁹⁶ Sulama imkânları, finansal kredi ve üretim gereçleri Sefaradlar için temin edilenden daha kullanışlıydı. *Kibbutzlarda* endüstri 1948'den önce çok gelişmemişti fakat sonrasında büyük mali yatırımlar neticesinde Sefaradlar'ın durumunu iyileştirmek için bu sanayi kuruluşlarında istihdam edilmeleri amaçlanmıştı. Fakat bu proje *moshavimlerde* başarılı olamamıştı. *Moshavimlerde* sanayileşme teşvik edilmemiş ve tarımsal alanda renovasyona gidilmemişti. Bundan

---

³⁹¹ *The Times*, 20 Kasım 1980

³⁹² Kooperatif köyler.

³⁹³ *Haaretz*, 29 Ağustos 1986

³⁹⁴ Shohat, *op. cit.*, s. 18.

³⁹⁵ Moshe Behar, Zvi Ben-Dor Benite, *op. cit.*, ss. 203-204.

³⁹⁶ Hakohen, *op. cit.*, s. 5.

dolayı çoğu *moshavim* sakini, Aşkenaz *kibbutzlarında* kiralık işçi olarak çalışmak zorunda kalmıştır.³⁹⁷

Bir diğer problem, gecekonduların 19.yy sonlarına doğru artış göstermesiydi. Bunu nedenini *kibbutz*, *moshavim*, geçici kamplar ve kalkınma şehirlerinde güdülen politikalara bağlamak mümkündür.³⁹⁸ Aşkenazlar'a tanınan ayrıcalıklar neticesinde güdülen bu politikalar toplumsal dengelerin değişmesine sebep olmuştu. Bir zümrenin durumu iyiye giderken diğer grupların durumu öncelere nispeten daha da kötüye gitmiş ve işçi sınıfının dağılmasına sebep olmuştur.³⁹⁹ Göçmenlere yönelik güdülen politikalar etnik kökene göre farklılık göstermiş ve İsrail'e göç eden birçok Doğulu Yahudi umduğunu bulamamıştır. Bu durum 1948-1977-1985 yılları arasında doğan problemlerin en net şekilde görüldüğü tarihlerdir. Barınma konusunda, mesela bir Sefarad ailesinin planlama izni olmadan inşa ettiği ekstra bir odanın anında polis tarafından yıkıldığı nakledilmiştir.⁴⁰⁰

Sosyal ve ekonomik açıdan Yahudi toplumunda etnik kökenler arası uçurumun varlığı 1990'lara kadar çok belirgin bir şekilde izlenmiştir.⁴⁰¹ Sefarad ve Mizrahiler'in sosyal ve ekonomik olanaklardan yararlanmaları bu döneme kadar oldukça düşük kalmıştır. Bugün dahi bu problem azalsa da varlığını devam ettirmektedir. Bugünkü İsrail'in iç siyasi politikasında sosyal ve ekonomik alanda tüm etnik kökenlerin eşit imkânlarla sahip olması sorunu yerini alır. Dolayısı ile İsrail toplumunda iç siyaset üzerinde etkisi olan sosyal ve ekonomik eşitsizlik sorununun günümüzde de varlığından söz etmek mümkündür.

Bu bağlamda şu sonuçlar çıkarılabilir: Toplumsal açıdan Aşkenaz politikaları Sefarad ve Mizrahi Yahudilerinin asimilasyonuna neden olmuştur.⁴⁰² Çünkü Sefarad ve Mizrahiler kültürel ve toplumsal kimliklerini bu zor şartlardan dolayı muhafaza edememişlerdir. Örneğin geçimlerini sağlayabilmeleri için Sefarad ve Mizrahiler'in çoğunluğu çok düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla işçi sınıfının tabanını oluşturmuşlardır. Siyasi açıdan ise toplumun her alanında Sefarad ve Mizrahiler'e karşı güdülen politikalar iç siyasi yapının çeşitlenmesine sebep

---

³⁹⁷ Shohat, *op. cit.*, s. 20.

³⁹⁸ Yiftachel, *op. cit.*, ss. 725-730.

³⁹⁹ *Ibid.*

⁴⁰⁰ *Ibid.*

⁴⁰¹ <http://www.jewishagency.org/society-and-politics/content/36576> (erişim tarihi:15.042015)

⁴⁰² *Ibid.*, s. 22.

olmuştur. İrili ufaklı birçok partinin oluşması ve çoğu zaman koalisyon hükümetlerinin kurulması toplumun sahip olduğu farklı etnik ve kültürel kökenlerden kaynaklanmıştır. Bu farklılıkların eğilimleri ve tercihleri iç siyasi dengenin kurulmasını zorlaştırmıştır.

b. Ekonomik Kalkınma, Sömürü ve Kutuplaşma

Daha önceki bölümlerde Aşkenazlar'ın Orta Doğu ve Kuzey Afrikalı Sefaradlar'a ve Mizrahiler'e uyguladığı politikalar neticesinde İsrail'de nasıl işçi sınıfının doğmasına sebep olduğundan söz etmiştik. Bu bölümde ise Sosyalizm ve Kapitalizm'i temel alan İsrail'in Sefaradlar'a yönelik mali kalkınma ve siyasi otoriteler politikalarına ve bu politikadan kaynaklanan sosyal kutuplaşmaya değinilecektir.

Sanayi Gelişimi

İngiliz mandası döneminde sanayi gelişmemiştir. Modern teçhizattan ve yatırımdan mahrum küçük pazarlar mevcuttu. İsrail kurulduktan sonra yaşanan göçler neticesinde oluşan iş gücü küçük çaplı pazarın genişlemesini sağlamıştı. Yahudilerin yapmış olduğu bağışlar ve Almanya'nın tazminatı gibi kaynaklar eklenince pazarda hareketlenme sağlanmıştı. Bu bağlamda iş gücü, tüketici ve kaynak açısından ekonomik temeller atılmıştı.

İsrail ekonomisi sanayileşmeyle birlikte gelişme göstermiştir. 1955-58 yılları arasında ithal makinelerin yüzde on sekizi Almanya'dan tazminata bedel olarak gelmiştir.⁴⁰³ İşsizlik oranı 1960'ların başlarına doğru %9'dan %4'e gerilemiş ve işsizlerin çoğu Sefaradlar'dan oluşmuştur.⁴⁰⁴ Bu gelişmenin en önemli nedeni ucuz işgücüne ulaşımdan kaynaklanmıştır. 1958 ve 1963 yılları arasında sanayileşmenin en yoğun yaşandığı senelerdi. Bundan dolayı da gelir dağılımının da en uç olduğu dönemlerdi.⁴⁰⁵ Bu sanayileşmenin doğurduğu sonuçlardan biri de Aşkenaz eliti sınıfının oluşumuydu. Burada da ekonomik merdiven olarak Sefaradlar kullanılmıştı.

---

⁴⁰³ Yair Aharoni, *op. cit.*, s. 167.

⁴⁰⁴ *Ibid.*, s. 80.

⁴⁰⁵ Shohat, *op. cit.*, s. 21.

1965'te 43,000 civarı işçi tekstil sanayisinde çalışıyordu. Bu sayı 1955'teki oranı ikiye katlıyordu. Bu da üretimin yüzde 250 artmasını sağlamıştı. İhracat 5,7 milyon dolardan 46,6 milyon dolara çıkmıştı.⁴⁰⁶ Bu durumun sebebi düşük maliyet, yüksek kazanç ve kalkınma şehirlerindeki ucuz işgücüyü.⁴⁰⁷ 1961'e gelindiğinde tekstilde çalışan işçi sayısı 13,490'dan 1972'de 30,590'a yükselmişti.⁴⁰⁸ Burada çalışan Sefarad sayısı Aşkenazlar'dan dört kat fazla idi ve yevmiyeleri de ülke ortalamasının altındaydı, çünkü büyük fabrikaların çoğu Aşkenazlar'a ait idi.⁴⁰⁹

Yapı/İnşaat Endüstrisinin Gelişimi

İsrail'e büyük sayıda göçlerin gerçekleşmesi yapılaşma endüstrisinin de hızla gelişmesine neden olmuştu. Bu yapılaşma hızı Avrupa'yı neredeyse ikiye katlıyordu. 1949-1962 yılları arasında yapılaşma birimi 843,000m² birimden 3,373,000m² birime çıkmıştı.⁴¹⁰ Bu iktisadi alan iki kısma ayrılabilir; birinci kısım devlet, yerel yönetimler ve Siyonist ajanslar tarafından inşa edilen; ikinci kısım ise özel mülkiyet ile inşa edilen yapılar ki bu da özel sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Özel sektör tarafından inşa edilen yapılar hiç kuşkusuz daha modern idi. Oysa devlet tarafından inşa edilen toplu konut tarzı yapılar geniş aile yapısına sahip Sefarad nüfusunun ihtiyacını karşılamamıştır. Sefaradlar'a ayrılan birim (m²) 45-61m² iken Aşkenazlar'a ayrılan birim 75-92m² olmuştur.⁴¹¹ Yapılaşmada Aşkenazlar genelde merkezi alanlarda ikamet edebilirken Sefaradlar uzak yerlerde hatta bir kısmı sınır bölgelerinde ikamet ettirilmiştir. Yapılaşma alanında iş gücü açısından çoğunlukla Sefaradlar diğer adıyla "siyahî işçiler" istihdam edilmiştir.

Tarımsal Kalkınma

Yoğun olarak yaşanan göçlerin bir diğer doğurduğu ihtiyaç gıda üretiminin artması olmuştu. Narenciye üretimi 1945'te 250,000 dönüm arazide üretiliyorken 1978'e doğru 430,000 dönüme yükselmişti. Tarımsal alan 1948'de 1,650 milyon dönümden 1958'de 4,110 milyon dönüme yükselmişti.⁴¹² Bu alanda iş gücünü

⁴⁰⁶ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 229.

⁴⁰⁷ Shohat, *op. cit.*, s. 19.

⁴⁰⁸ Shlomo Swirski ve Menachem Shoushan, *Development Towns in Israel* (Haifa: Breirot Publishers, 1986), s. 7.

⁴⁰⁹ Shohat, *op. cit.*, s. 19.

⁴¹⁰ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 230.

⁴¹¹ Shohat, *op. cit.*, s. 17.

(yeni kurulan ve sınırlı toprak sahibi İsrail m2 hesabı yapamamak zorundaydı)

⁴¹² Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 232.

karşılایanlar çok düşük yevmiyelerle çalışan Sefaradlar olmuştur. Tarımın devlet bütçesine büyük katkısı olmuştur. Aşkenaz *kibbutzlarında* düşük ücretlerle çalışan Sefaradlar bunun önemli bir ayağı olmuştur.⁴¹³

Menachem Begin ve Gecekondu İyileştirme Projesi

1948’de İsrail kurulurken Menachem Begin, Herut⁴¹⁴ adında küçük sağ-kanat bir partinin lideriydi. Sefaradlar ile anılan bir kimliğe sahipti.⁴¹⁵ İşçi Partisi’ni yenmenin tek yolunun Sefaradlar’ın oylarını kazanması olduğunu biliyordu. Bu yüzden parti içinde ve devlet kurumlarında etnik eşitliği sağlama sözü vermişti. Eşitlik sloganından ötürü Begin 1977’de Sefaradlar’dan büyük destek almıştı. 1977’nin yazında Begin İsrail Yahudileri arasında yoksulluğu bitirecek teklifi yapmıştı. Begin İsrail fonlarının desteğini isteyerek 45,000 ailenin barınma ihtiyacını karşılamak istemiştir. Maliyetin yarısından fazlasının karşılanmasını talep etmiştir. Bu da kademeli olarak 3-5 yıl içinde 100,000 dolar, 1,2 milyar dolar ve 1.35 milyar dolar civarında bir miktar olmuştur. Begin Yahudi Ajansının yabancı sermaye için çalışmasını teşvik etmiştir. Etnik kökenine bakmaksızın bu projeye İsrail’deki gecekondu problemini bitirmek istediğini ifade etmiştir.⁴¹⁶ Bu proje direkt olarak büyük oranda Begin için oy kullanan Doğulu Sefaradlar’ın faydasına olacaktı. Bu yenileme projesi uzun zaman ulusal kriz olan barınma problemini çözecek ve siyasi tutarlılığı/dengeyi sağlamak için mühim bir adım olacaktı. Bu açıdan Yahudi Ajansının kaynak sağlamadaki rolü İsrail’deki meşru varlığı için bir sebep olma fırsatı taşımıştır.⁴¹⁷ Oysa toplanan yüklü miktarda paranın başka amaçlarla kullanılması bu projenin başarısız olmasına neden olmuştur. Kalan bütçe devlet tarafından ve Aşkenaz aparatları menfaatine kullanılmıştır.⁴¹⁸ Oysa Sefaradlar durumlarının iyileşmesi için Begin’e oy vermişti.

Kutuplaşma

---

⁴¹³ Shohat, *op. cit.*, s. 20.

⁴¹⁴ Özgürlük anlamına gelmektedir. Herut partisi daha sonra liberal ve iş adamları ittifakı ile sağ-kanat Likud’u kurdu.

⁴¹⁵ James Feron, Menachem Begin, Guerrilla Leader Who Became Peacemaker, *The New York Times* 10 Mart 1992

⁴¹⁶ Frederick A. Lazi, *Politics and Policy Implementation: Project Renewal in Israel* (Albany: State University of New York Press, 1994), s. 19.

⁴¹⁷ *Ibid.*

⁴¹⁸ *Ibid.*, ss. 19-20.

Gecekondu iyileştirme projesinin başarısız olmasına ek olarak Likud hükümeti tarafından yürütülen ekonomik açılım politikası iki Yahudi grup arasında kutuplaşmanın artmasına neden olmuştu. Yaşanan ekonomik krizin faturasından Sefaradlar ve Filistinliler sorumlu tutulmuştu. İsrail ve İran İslam Cumhuriyeti arasındaki ekonomik ilişkilerin kopması birçok fabrikanın kapanmasına neden olmuştu.⁴¹⁹ Lübnan'ın işgali de ekonomiyi etkilemişti. 1967'den sonra işgal edilen Filistin topraklarına yerleşim yerleri inşası ve savunmaya ayrılan bütçe de ekonomiye olumsuz etki etmişti. 1986'da buralara ayrılan bütçe %70 ve diğer sosyal hizmetler ve belediye hizmetlerine ayrılan miktar %18 olmuştu.⁴²⁰ Sonuç olarak, işsizlik, enflasyon, gıda harcamalarındaki kesintiler ve ücretlerin erimesi kötüleşmişti. IMF'nin 1980 yıllarına ait istatistikleri İsrail enflasyon rakamlarının yüzde binlerde dolaştığını ve ekonominin dar boğazda olduğunu gösterir.⁴²¹ Kemer sıkma politikasından dolayı şiddetin artabileceği ve rejimin tehlikeye girme ihtimalinden söz edilmiştir. 4 kişilik bir ailenin gideri 1981'de 9,000 Şekel iken 1984'e doğru 257,000 Şekel'e çıkmıştır.⁴²² Begin 1977'de iktidara geldiğinden beri yoksulluk sınırının altında yaşayan Sefaradlar'ın iki katına çıktığı görülmüştür. 1980'de Sosyal Güvenlik Kurumunun açıklamasına göre Likud iktidarı döneminde (1977-1980) gelir düzeyindeki uçurum açılmış ve yoksulluk oranı artmıştı. Liberaller yoksulluğu Begin'nin toplumun ortasına yerleştirmiş olduğu zaman ayarlı bomba olduğunu ifade etmişlerdir.⁴²³

Aşkenaz kaynakları bu dönemin yoksulluk rakamlarından söz ederken Sefaradlar'dan söz etmez, “zengin ve fakir” arasındaki aralık olarak belirtmiştir. Çünkü bu durumun ulusal birliğe zarar vereceğinden endişe edilmiştir. Oysa aile geliri açısından ve toplumsal kutuplaşma açısından bir kutupta Aşkenaz yerleşimcileri cemaatini, diğer kutupta Sefaradlar'ı ve Filistinliler'i görmek mümkündür. Ekonomik açıdan toplumun kutuplaşması, gelir dağılımı eşitsizliğinden ve ailelerin gelirleri arasındaki uçurumun genişliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Dolayısıyla bu durum birçok sosyal problemi tetiklemiştir. Suç oranında artış,

---

⁴¹⁹ 1979 devrimiyle İslam Cumhuriyeti olan İran ile İsrail'in arasındaki ekonomik ve siyasi bağlar kopmuştur.

⁴²⁰ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 241.

⁴²¹ International Monetary Fund (IMF), Stanley Fischer and David W.H. Orsmond, *Israeli Inflation from an International Perspective*, (WP/00/178) Kasım 2000 (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp00178.pdf>) (erişim tarihi: 02.10.2014)

⁴²² Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 241.

⁴²³ *Haaretz* 6 Kasım 1981

yoksulluk ve açlık gibi sosyal problemlerin ekonomik sebeplerden kaynaklandığı söylenebilir.⁴²⁴ Ekonomi açısından oluşan bu kutuplaşmanın etnik kökenlere yansımaları kaçınılmaz olmuştur. Verilen örnekler bunun açıklayıcısı konumundadır.

Suç ve İşkence

Sefaradlar, Aşkenaz rejimini nasıl kabul ettiler? Mücadele ettiler mi?

Eliahu Eliachar gibi yerli aristokrat Yahudilerin yanı sıra Sefarad cemaati de Aşkenazlar'a karşı mücadele etmiştir. Gecekondualarda, kalkınma şehirlerinde ve *moshavimlerde* bu durumdan rahatsız olan Sefaradlar'ın sayısı oldukça fazlaydı.⁴²⁵ Sosyal bilimciler “suç ve kanunsuzluğun bazen alt tabakanın yönetime ve egemen topluma karşı mücadele şeklini ifade eder” tezini savunur.⁴²⁶ Bu pencereden bakılacak olursa İsrail hapisaneleri büyük oranda Sefaradlar ile doluydu.⁴²⁷ Tel Aviv Polis Şefi daha da kötüye giden durumu şu şekilde ifade eder; “sadece bir bölgede 2,000 çocuğun (10-16 yaşa arası) sabıka kaydı var.”⁴²⁸ Suç oranının oldukça yüksek olduğu bu bölgelerde silahlı polis alanları oluşturulmuştur. Bunların bir kısmını çareyi direnişçi guruplara katılmak suretiyle direnmeyi amaçlayan Sefaradlar oluşturmuştur. 1970’te Sefaradlar suç oranının %78’inden sorumlu iken; Sefarad gençliği suç işleyenlerin %93’ünü oluşturuyordu.⁴²⁹ İsrail bu sorunlarla baskıcı ve işkenceci polis gücü ile mücadele etmişti. İsrail polis gücünün %80’nini oluşturan Sefaradlı polislerin Sefaradlı grupları bastırmak için kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Dünya basınında Filistinliler’in İsrail hapisanelerinde maruz kaldığı acımasız işkencelerden söz edilmişti fakat bu hapisanelerde 1950’li ve 1960’lı yıllarda Sefaradlar’ın maruz kaldığı işkencelerden söz edilmemişti. Bu durum dünya mediasından gizlenmiştir çünkü dünya Yahudilerinden çekinilmiş ve Batı’da yaşayan Sefaradlar’ın öfke duymasından endişe edilmiştir. Çeşitli uzuvlarını kaybedenler, askerlik yapmayı reddedenlerin maruz kaldığı işkence, dövme, tekmeleme ve birçok buna benzer vakalar mevcut idi. Bu bağlamda bazı yerel

---

⁴²⁴ Shohat, *op. cit.*, s. 25.

⁴²⁵ Sami Shalom Chetrit, *Intra-Jewish Conflict in Israel: White Jews, Black Jews* (London: Routledge, 2009), ss. 43-45.

⁴²⁶ Marshall R. Clinard, Richard Quinney and John Wildema, *Criminal Behavior Systems: A Typology* (NY: Routledge, 1996), ss. 139-140.

⁴²⁷ Sami Shalom Chetrit, *op. cit.*, ss. 43-46.

⁴²⁸ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 247.

⁴²⁹ *Ibid.*

gazetelerde çıkan işkence haberleri ve maruz kalanların yerel gazetelerde kendilerine yer verilmiş ifadelerinden başka kaynak bulunmamaktadır.⁴³⁰

Bu uygulamaların ve politikaların doğurduğu kutuplaşma ve yabancılaşma, direniş kapısını ardına kadar açmıştı. Toplumun etnik bir realitesine karşı uygulanan ayırıcı ve asimilasyoncu politikalar bu bağlamda siyasi dengeleri de her seferinde sarsmıştı.⁴³¹ Koalisyonların bozulması neticesinde siyasi dalgalanmalar ve toplumsal çalkantılar bir yönüyle Aşkenaz egemenliğindeki İsrail hükümet aparatlarının istikrarsız ve aşırıya kaçan uygulamalarına bağlanabilir.⁴³² İsrail iç siyasetini şekillendiren İsrail'deki Yahudi gruplar arası çatışmaların sosyal ve ekonomik sonuçları bu yönde olmuştur.

c. Eğitim, Kültürel Baskı ve Sefaradlar'ın Engelleri

İsrail toplumundaki Yahudi gruplar arası farklılık ve çatışmaların eğitim alanında da sonuçları olmuştur. İsrail'in kuruluş yıllarında, eğitimde ücrete tabi okullar getirilmişti.⁴³³ Daha çok zanaat işine yönelen Sefaradlar'ın %67'sinin gelirleri aylık 2 poundu geçmiyordu ve bu yüzden gelir darlığından dolayı paralı okullara gidemeyen Sefaradlar'ın eğitim seviyesi oldukça düşüktü.⁴³⁴ Bu bağlamda Yahudi Ajansı doğulu toplumların problemini araştırmak için bir komisyon kurdu ve yönetime Aşkenaz asıllı Prof. Eisenstadt getirilmişti. Eisenstadt'e göre Sefaradlar'ın kültürel uyum sağlamaları için Aşkenazlar'ı örnek almaları telkin edilmiş (asimilasyon) ve sonuç olarak Sefaradlar açısından kültürel nihilizme sebebiyet verdiği iddia edilmiştir.⁴³⁵ Eğitim alanında yaşanan bu ayırıcılığın ilerleyen dönemlerde farklı yansımaları olmuştur. Ötekileşen Sefarad ve Mizrahi Yahudileri bir takım toplumsal problemlerin doğmasının önünü açmıştır. Bugün dahi eğitim alanında belirli tartışmalar yaşanmaktadır. Aşkenazlar çocuklarını Sefaradlar'ın ve Mizrahiler'in gittiği okullara göndermek istememektedirler. Yakın tarihte yaşanan şu hadise eğitim alanında yaşanan problemin bugün dahi varlığını görmemize yardımcı

---

⁴³⁰ *Ibid.*, s. 249.

⁴³¹ Shohat, *op. cit.*, s. 22.

⁴³² Yüksel Sezgin, "The Implications Of The Direct Elections In Israel", *The Turkish Yearbook*, Cilt 30, 2000, s. 69.

⁴³³ Colman Brez Stein, Jr. "Israeli Policy toward Sephardi Schooling", *Comparative Education Review*, Cilt 29, Sayı 2, 1985, ss. 204-215.

⁴³⁴ Shohat, *op. cit.* s. 24.

⁴³⁵ *Ibid.*, ss. 20-22.

olacaktır: *Al Monitor*'un haberine göre İsrail'de *Beit Yakoov* okuluna kayıt yaptırmak isteyen otuz Aşkenaz öğrencinin otuzuna da okula kayıt imkânı tanınırken yüz Sefaradlı'dan sadece beşi okula kayıt yaptırmıştı.⁴³⁶ Okula kabul kriterleri arasında Aşkenaz olma, Yiddiş dilini iyi konuşabilme gibi etnik kökene dayalı özellikler talep edilmiştir. Bu örnek bugünkü İsrail toplumunda birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da farklı etnik kökenler arası çatışmanın belirgin olduğunu göstermektedir.

Kültürel Baskı

Aşkenazlar'ın Sefarad tarihini dışlanması “milli” eğitimin tek tarih yazma eğiliminden kaynaklanmıştır. Filistin'de İngiliz Mandası döneminde sosyalist Aşkenazlar muhafazakâr düşüncenin uygulanması taraftarıydılar fakat bu uygulama yasal yöntemlerle yürütülmemiştir. Yüksek tutulan okul ücretleri nedeniyle okul ücretini ödemedi zorlanan Sefaradlı ailelerin birçoğu eğitimden mahrum kalmışlardı. Bundan dolayı ilkokulu bitirebilen Sefaradlı oranı % 11, lise %5, üniversite eğitimi ise %1 dolaylarındaydı.⁴³⁷

İsrail kurulduktan sonra Batılı entelektüellerden etkilenen liderler 1950'lerin başlarında ilköğretimi zorunlu ve ücretsiz yapmıştı. Bir bağlamda ilerleme olarak görülse de kültürel baskının önü açılmıştı. Okul masraflarının yüksek olması birçok düşük gelirlili Sefaradlı ailenin eğitimden mahrum kalmasına sebep olmuştu. Bu bağlamda okul masraflarının bir hayli yekûn tutması da işi daha da zorlaştırmıştı. İlkokulda, lisede ve üniversitede Sefaradlı sayısı %10'u geçmiyordu. Bunun sebepleri arasında ilkokuldan üniversiteye kadar ağır bir külfet oluşturan okul ücretleriydi.⁴³⁸ Ayrıca kalabalık ailelerin ve gecekondulu yaşamından kaynaklanan yoksulluk bir diğer sebepti. Sefaradlar genelde ailelerine mali katkıda bulunmak için okuldan ayrılıp çalışmak zorundaydılar. Ortalama bir ailenin geliri 10-20 İsrail poundunu⁴³⁹ geçmiyordu.⁴⁴⁰

---

⁴³⁶ <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/06/ashkenazi-sephardic-ultra-orthodox-discrimination-school.html#> (erişim tarihi: 20.06.2015)

⁴³⁷ Sammy Smooh, *Israel: Pluralism and Conflict*, op. cit., ss. 394-395.

⁴³⁸ *Ibid.*

⁴³⁹ 1sterlin=8israil poundu

⁴⁴⁰ Shohat, op. cit., s. 21.

Kalkınma şehirleri, *moshavim* ve kamplardaki eğitim standardı her açıdan oldukça düşüktü.⁴⁴¹ Eğitim Bakanlığı “pilot okul” olarak bir kısım Sefaradlar’ı Aşkenaz okullarına “kaynaşma” amaçlı yerleştirmişti fakat sonuç “etnik şiddete” dönüşmüştü.⁴⁴² Okul müfredatları Sefarad tarihini hiçe sayarak işlenmişti.⁴⁴³ Sefaradlar artık atalarının dilini konuşmıyor ve anlayamıyordu. Kendi tarihlerini unutmaya yüz tutmuşlardı. Toplumdaki çalkalanmalar ve çöküş, yükselen göç dalgaları, kamplarda ve gecekondulardaki trajedi, işsizlik, barınma, bütçe kısıtlamaları ve Aşkenazlar’ın kültürel baskılar Sefaradlar’ı zor durumda bırakmıştı.⁴⁴⁴

İsraili yetkililer Sefaradlar’a karşı sadece eğitim vasıtasıyla değil radyo, televizyon, edebiyat vb. alanlarda da kültürel baskı politikası uygulamıştır. Medyada genellikle Sefaradlar “ilkel” olarak lanse edilmiş ve Orta Doğu’lu olma kimlikleri yadırganmıştır.⁴⁴⁵ Örneğin İbranice, Orta Doğu’da zuhur eden İbrahim, İshak, Yakup, Musa ve Sultan Süleyman tarafından konuşulan Sami dilidir ve Sefaradlar İbranice harflerin telaffuzunu Arapçaya yakın kullanmışlardır. Aşkenazlar ise Avrupa’nın etkisinde oldukları için bazı telaffuz şekilleri farklıdır. “h” harfinin “kh” olarak telaffuz edilmesi gibi ses farklılıkları mevcuttur. Aşkenazlar bunu Avrupalı kimliklerine bağlayıp övünmüşlerdir.⁴⁴⁶ Eğitimsizlik ve kültürel baskı Sefarad toplumunda yaygın başarısızlık ve cehalet olarak yansımıştır.⁴⁴⁷ İsrail’deki Aşkenaz ve Sefarad toplumlarının ekonomik, sosyal ve eğitim açısından farklılaşmasının kültürel alanda etkileri büyük olmuştur.⁴⁴⁸

Sefarad toplumuna karşı kültürel baskı ve ötekileştirmeyi siyasi liderlerin görüşlerinde de gözlemlemek mümkündür. Siyasi Siyonizm’in kurucusu Herzl’in “Siyonizm Doğu’lu barbarlığa karşı Avrupa kültürü karakol görevini yerine

---

⁴⁴¹ Arza Avrahami ve Yechezkel Dar, “In a Practical Mood: Studying for a Profession in the Changing Kibbutz”, *Higher Education*, Cilt 47, Sayı 1, 2004, ss. 51-55.

⁴⁴² Shohat, *op. cit.*, s. 24.

⁴⁴³ *Ibid.*

⁴⁴⁴ Matt Evans, “Population Dispersal Policy and the 1990s Immigration Wave”, *Israel Studies*, Cilt 16, Sayı 1, 2011, ss. 105-107.

⁴⁴⁵ Sammy Smooh, *op. cit.*, ss. 169-211.

⁴⁴⁶ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 201.

⁴⁴⁷ J. Douglas Willms and Michael Chen, “The Effects of Ability Grouping on the Ethnic Achievement Gap in Israeli Elementary Schools”, *American Journal of Education*, Cilt 97, Sayı 3 (Mayıs 1989), s. 240.

⁴⁴⁸ Majid Al Haj, *op. cit.*, s. 169.

getirecektir”⁴⁴⁹ düşüncesini referans alan birçok Aşkenaz hem Araplara hem doğulu olarak görülen Sefaradlar’a karşı katı bir tutum takınmıştı. *Jabotinsky*-sağ kanat Siyonist -Herut Partisi ve Likud lideri “şükürler olsun ki Yahudilerin Doğu ile hiçbir alakaları yok. Filistinli Yahudilerin Doğulu kültür kalıntılarına son vermemiz lazım”⁴⁵⁰ demiştir. David Ben Gurion Sefaradlar’ı “Yahudi veya insan kültürü olmayan mahlûkat olarak ve toplumda yerlerini almadan önce uzun bir eğitime ve medenileşmeye ihtiyaçları var” diye nitelemiştir.⁴⁵¹ 1960’ta Ben Gurion Orta Doğu’dan gelen Yahudilerin uzun yıllar yozlaşmış, eğitimden ve bağımsızlık duygusundan uzak toplumlarda yaşadığını ifade etmiştir.⁴⁵² Ben Gurion, “eski nesil değiştiremeyebilir fakat yeni nesli ahlaki normlarla ve entelektüel birikimlerle tıpkı İsrail’i inşa eden öncüler gibi yetiştirmeliyiz. Tanrı korusun eğer başarısız olursak gelecek nesil İsrail’i Levent ülkelerinden birine çevirir”⁴⁵³ ifadelerini kullanmıştır. Etnik uyumun sağlanabilmesi için daha fazla Yahudinin Avrupa, Amerika ve Rusya’dan getirilmesi gerektiğini savunmuştur. Eliacher Ben Gurion’a, Sefarad karşıtı ayrımcılığın son bulması gerektiğini ifade etmiştir. Ben Gurion ise Sefaradlar’ın bir etnik unsur olmadığını savunmuş fakat 1973’e gelindiğinde bu düşüncesinden vazgeçmiştir. İşçi Partisi ve askeri kuruluşların yöneticilerinden Moshe Dayan 1974’te şu ifadeleri kullanır; “İsrail’in en büyük problemi Sefaradlar’ın nüfusunun Aşkenazlar’dan fazla olmasıdır” tezini savunmuştur.⁴⁵⁴

1948’den beri çoğunlukla Aşkenaz kökenli Yahudilerin oluşturduğu İsrail medyası da Sefaradlar’a karşı ayrımcı ve sert bir tutum içine olmuştur. Amacı hükümet politikalarını meşrulaştırma olan Aşkenaz medyası Sefaradlar ile ilgili birçok olumsuz yayın yapmıştır. Buna örnek olarak; “bu Sefaradlar ne tuvaletten ne de tuvalet kâğıdından anlar! Bunlar çocuklarını doktordan ve ilaçtan kurtarmak için kartonların içine saklar.”⁴⁵⁵ 22 Mart 1951 *Ha’aretz* gazetesinde Irak geçiş kampından⁴⁵⁶ söz ederek; “birçok aile çocuklarına hırsızlığı öğretiyor ve öğretmenler

---

⁴⁴⁹ Ivan Davidson Kalmar ve Derek Jonathan Penslar, *Orientalism and the Jews* (Lebanon: Brandeis University Press,2005), s. 170.

⁴⁵⁰ *Ibid.*, ss. 126-127.

⁴⁵¹ *Ibid.*, s. 185.

⁴⁵² Benny Morris, “Yosef Weitz and the Transfer Committees, 1948-49”, *Middle Eastern Studies*, Cilt 22, Sayı 4 (1986), ss. 522-524.

⁴⁵³ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 210.

⁴⁵⁴ *Ibid.*, ss. 210-211.

⁴⁵⁵ *Ibid.*

⁴⁵⁶ Geçiş Kampı (Transit kamp): Sefaradlar önce bu kamplarda eğitime tabi tutuluyor sonra şehirlere yerleştiriliyorlardı.

çaresiz... Bir kız eğer ailemin dediği gibi yapmazsam bana yiyecek vermezler ve beni iki kat fazla döveler” demiştir. 1952’de aynı gazete Afgan, İranlı ve Tunuslu Yahudilerle ilgili “uyuşturucu ve haşhaş” bağımlısı ifadelerini kullanmıştır. 11 Nisan 1952’de gazetenin ön sayfasında “geri kalmış Arap ülkelerinden gelen göçler modern İsrail için tehlike oluşturmaktadır” ifadeleri yer almıştır.⁴⁵⁷

Saldırıları zirve yapan gazeteci Aryen Gelblum *Haaretz*’deki bir makalesinde;

“İsrail’de daha önceden bilinmeyen bir ırk olan, Libya’dan, Fas’tan ve Cezayir’den gelen göçmenler arasında farklar mevcuttur. Mesela Tunuslu Yahudiler ve Libyalılar daha iyi, Cezayirli ve Faslılar daha kötü derler fakat aslında ikisi de aynı problem. Çünkü oldukça ilkel ve cahil insanlarla karşı karşıyayız. Bundan da tehlikelisi manevi hiçbir şeyi algılamamalarıdır. Seviyeleri Arplardan ve zencilerden (negro) azıcık daha yukarda olsa da Yahudilik tarihinde kökenleri yoktur. Tamamıyla içgüdüleri ve yabancı tabiatları ile hareket ederler. Afrikalılara yemek odasında yemek için sıraya girmelerini nasıl öğretebiliriz? Bulgaristanlı Yahudi’nin biri sıraya girmelerini söyler Afrikalı Yahudi bıçağı çekip adamın burnunu keser. Çoğu kez devlet yetkilileri ile kavga etmişlerdir. Afrikalı yerleşim kamplarında pislik, kumar, alkol ve fuhuş bulabilirsiniz... Korkarım ki bir gün Arap dünyasından tüm Yahudiler İsrail’e göç edecek! İsrail buna nasıl bakıyor ve bu durumda vatandaşlarına nasıl bir standart getirmeyi düşünüyor?”⁴⁵⁸

Bu makale Sefaradlar ve Kuzey Afrikalıları eleştiren en ağır makalelerden biridir. Yazar, Sefaradlar’ı “mağara sakinleri ve hapisane hücrelerinde sigara tütürenler” olarak tarif etmiştir. Gazeteci Kalman Katsnelson ise Avrupalı Aşkenazlar’ın üstün konumunu savunmuştur. Ayrıca, Aşkenazlar’ın ayrılıkçılara karşı “tek ulus” oluşturduğunu savunmuştur. *Ashkenazi Revolution* kitabında Sefaradlar’ın çoğunluğu oluşturduğunu ve nüfus artış oranlarının Aşkenazlar’dan oldukça fazla olduğunu belirtmiştir. Devamında ise “Araplara benzerler, onlar gibi düşünürler, bu yüzden Aşkenazlar Avrupalı azınlığa karşı Sefaradlar’ın birleşmelerine engel olmalılar. Üstün olan ve yönetim hakkına sahip Aşkenazlar daha

---

⁴⁵⁷ *Haaretz* 5-21 Mayıs 1952

⁴⁵⁸ *Haaretz* 22 Nisan 1949

düşük seviyedeki Sefaradlar'ın göç etmesine müsaade etmekle hata yaptı. Sefaradlar'ın yetki ve güç elde etmelerine engel olunmalı” ifadelerini kullanmıştır.⁴⁵⁹ Bir diğer gazeteci Amnon Dankner Sefaradlar'a, “gerici, ilkel ve kültürel karanlıkta yaşayanlar” olarak bakmıştır.⁴⁶⁰

Yahudi gruplar arası yaşanan çatışmalar ve baskılar tarihsel süreç içerisinde farklılık gösterse de bu çatışmalar ve baskılar devam etmiştir. 1948 yılına kadar süren yoğun Aşkenaz ve Sefarad Yahudi grupları arasında çatışma Aşkenazlar'ın üstünlüğü ile sonuçlanmıştı. Aşkenaz yerleşimcileri Kudüs Sefarad Cemaati Konseyine karşı “böl ve yönet” politikası gütmüştü.⁴⁶¹ Bundan dolayı Konsey yöneticileri geldikleri etnik kökene göre sekreteryalar oluşturmuşlardı. Aşkenazlar onları Endülüslü (Sefarad) ve Doğulu (Mizrahi) cemaatler diye ayırmıştı. Aşkenaz liderler Yahudi toplumunu bölme ve zarar vermesi ihtimalinden dolayı Sefaradlar'ın birlik oluşturmamasından endişe etmişlerdi. Bazı yerel Yahudiler bu söyleme destek olup Aşkenaz siyasi oluşumlarına katılmıştır. Bu durum Aşkenazlar'ın egemen olma çabasının sonuçlarından birini yansıtmıştır. O yüzden Sefaradlar hâlâ bölünmüş bir şekilde duruyordu. Sefaradlar, *Histadrut*'un iş geri çevirmeleri sebebiyle, 1942'de Kudüs'te Sefarad Birliğini kurmuştu. Daha sonra *Histadrut* geniş tabanlı etkisinden dolayı bu yapı dağılmıştır.⁴⁶²

Sefaradlar'a engel teşkil eden unsurlar değerlendirildiğinde, Arap dünyasında siyasi oluşumun olmaması ve bu yüzden Sefaradlar'ın çıkarlarını korumak amaçlı parti yapılanması ile ilgili tecrübeye sahip olmaması başlıca etkenler arasında görülebilir. Siyasi çalışmalar için finansal kaynakların kıtlığı ve Sefaradlar'ın çoğunun yoksulluk sınırında yaşaması da buna etki etmiştir. Sefarad burjuvası çok zayıf olmuştur. Serbest eğitim programı nedeni ile eğitime karşı ilgisizlik ve bunun sonucunda eğitilmiş kadro eksikliği sorunu doğmuştur. Sefaradlar'ın tüm Yahudilerin dini bütünlüğe sahip olduğunu düşünmeleri bir diğer eksiklik olarak görülebilir. Sefaradlar Aşkenazlar'ın bir kısmının ateist, bir kısmının seküler ya da dine uzak duran kişilerden oluştuğundan bihaberler.⁴⁶³ İnanç sisteminde, geleneklerde, ritüellerde de farklılıklar mevcuttu. Bunun yanında Sefaradlar etkili politikalar

---

⁴⁵⁹ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 216.

⁴⁶⁰ *Ibid.*

⁴⁶¹ Shohat, *op. cit.*, s. 26.

⁴⁶² Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 62.

⁴⁶³ Sammy Smooha, *op. cit.*, ss. 100-102.

üretmemişlerdi. Zaman zaman ırkçılığa varan milliyetçi bakış açısının Sefaradlar'da gelişmemiş olması ve bu bakış açısına yabancı kalmaları Aşkenazlar'ın Kudüs ve Kutsal Topraklar adına Sefaradlar'ı manipüle etmelerini kolaylaştırmıştır. Sefarad ve Mizrahiler'in desteklemesi ile 1977'de Likud Partisi'nin iktidar olmasıyla siyasi alana açılma da, Sefarad ve Mizrahiler İsrail siyasetinde etkinlik açısından büyük yer edinmemiştir. Aşkenazlı siyasilerin önderliğindeki siyasi oluşumlarda alan bulan Sefarad ve Mizrahiler bugün dahi kendi liderliklerinde siyasi oluşumlara sahip değillerdir. Çoğu zaman Aşkenaz kökenli siyasilerin liderliğinde kurulan partilerde kısmi temsil fırsatı elde edebilmişlerdi. Örneğin Menachem Begin, Ariel Şaron ve Benyamin Netanyahu gibi Likud Partisi liderlerinin Aşkenaz kökenli olduğu bilinmektedir. Polonya kökenli Aşkenaz Yahudisi olan Benyamin Netanyahu bugün hâlâ Sefarad ve Mizrahi Yahudilerinden oy alır. 1984 tarihinde Sefaradlı hahambaşı olan *rabbi* Ovadia Yosef'in liderliğinde kurulan Şas Partisi Aşkenaz politikalarına bir tepki olarak doğmuştur. Aşırı dindar (ultra-Ortodoks) Sefarad ve Mizrahiler'i temsil eden bu parti siyasal alanda faaliyet gösterse de iktidar olamamıştır. Bugün Şas Partisi'nin Sefarad karşıtı söylemlere ve sosyal adalete vurgu yapması problemlerin varlığının sürdüğünü göstermektedir. Bu açıdan bugün Sefarad ve Mizrahiler'in sosyal ve siyasal alanda etkinliklerinin hâlâ oldukça zayıf olduğu söylenebilir.

d. Sefarad Direnişi ve Filistinliler ile Geçici Dayanışma

Yahudi gruplar arası çatışmalar direniş ve protesto gösterilerinin başlaması sonucunu da doğurmuştur. İsrail, kurulduktan sonra çeşitli politikalarla dünyanın farklı yerlerinde yaşayan Sefarad ve Aşkenaz Yahudi gruplarını İsrail'e getirmeyi başarmıştı. Mülteci kamplarının trajik durumu, gecekondu durumları gibi önceki bölümlerde de değinildiği üzere yeni bir direnme şekli getirmişti. Ayaklanmalar, grevler, gösteriler, polislerle kanlı çarpışmalar ve "sınır koruma" (*distirct/slum*) şeklinde tezahür etmişti. Bu tarz başkaldırıları genelde askerler arasında da yaygındı ve açlık grevi, itaatsizlik, Aşkenazlı memurlara karşı sözlü ve fiili şiddet şeklinde tezahür etmişti. Fakat raporların birçoğu sansürlenmişti.⁴⁶⁴ 1949 Nisan sonunda 300 Sefaradlı Tel Aviv'e kadar ses getiren bir gösteride bulunmuştu. Göstericiler "ekmek ve iş"

⁴⁶⁴ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 252.

talebinde bulunmuşlar ve eski *Knesset* binasını basmaya çalışmışlardı.⁴⁶⁵ İki hafta sonra Sefaradlar Hayfa'daki Yahudi Ajansı binasını basıp "iş ve barınma" talep etmişler ve aynı yılın Temmuz ayında önceki parlamento binası basmışlardı.⁴⁶⁶

Wadi Salib İsyanı bu gösterilerden biriydi. Sefaradlar'ın, özellikle Faslı Yahudilerin, meşhur ayaklanmalarının zirvesi yaptığı dönemdi.⁴⁶⁷ Bu hadiseler Temmuz 1959'da yaşanmıştı. Bu ayaklanmaların en birinci sebebi 1948'den beri barakalarda, kirli çadırlarda ve gecekondularda yaşayan Sefaradlar'ın durumu iyileşmezken Polonya kökenli Aşkenazlar'a sağlanan konforlu yaşam alanlarından doğan adaletsizlikti.⁴⁶⁸ Buna bir de Sefaradlar için inşa edilen konutların son anda Polonya'dan yeni gelen Aşkenazlı göçmenlere tahsis edilmesi ipi koparan sebep olmuştu.

Faslı bir Yahudi'nin sokakta polis tarafından vurulması ilk kıvılcımı çıkartan olay olmuştu.⁴⁶⁹ Sefaradlar bunun ırkçı bir provokasyon olarak düşündüler ve Hayfa'da *Wadi Salib* gecekondu bölgesinde yaşayan Faslılar gösterilere başlamışlardı.⁴⁷⁰ Göstericiler *Histadrut* ana merkezini yıkıp Hadar'daki Aşkenaz yerleşim yerine doğru yürümüşlerdi. Polis ve sınır güvenlik birimleri bölgeye yoğunlaşıp olayı sert müdahaleyle bastırmıştı.⁴⁷¹ Burada doğan kıvılcımla birçok Sefarad bölgesinde maliyetli ve kanlı gösteri ve saldırılar başlamıştı. Başbakan Ben Gurion protestoları dindirmek için sebepleri araştırmak üzere yüksek mahkeme üyelerinden birinin başkanlığında bir komisyon kurduğunu.⁴⁷² Komisyon raporu meselenin Sefaradlar ve Aşkenazlar arasındaki sosyal uçurumdan kaynaklandığı üzerinde durmuş ve çözüm önerileri sunmuştur.⁴⁷³ Fakat komisyon etnik ayrımcılığı reddetmiş ve rapor ise görmezlikten gelinmiştir.⁴⁷⁴

Siyah Panterlerin başkaldırısı ise bir diğer sosyal olay olmuştur. Siyah Panterler hareketi ilk olarak 1971'de Mizrahiler'e (Faslı) karşı yapılan ayırımı

---

⁴⁶⁵ *Haaretz* 26 Nisan 1949

⁴⁶⁶ *Haaretz* 9 Mayıs 1949

⁴⁶⁷ Yfaat Weis, *A Confiscated Memory: Wadi Salib and Haifa's Lost Heritage* (NY: Columbia University Press, 2011), ss. 1-5.

⁴⁶⁸ Medding, *op. cit.*, s. 93.

⁴⁶⁹ *Ibid.*

⁴⁷⁰ Shohat, *op. cit.*, s. 29.

⁴⁷¹ Yfaat Weis, *op. cit.*, ss. 5-15.

⁴⁷² Ehud Sprinza, *Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics from Altalena to the Rabin Assassination* (NY: The Free Press, 1999), ss. 132-133.

⁴⁷³ Shohat, *op. cit.*, s. 17.

⁴⁷⁴ Ehud Sprinza, *op. cit.*, ss. 133-134.

protesto etmek amacıyla kurulmuştu.⁴⁷⁵ Bu hareket Aşkenazlar'ın Mizrahiler'e karşı uyguladığı ayrımcılığı protesto etmiştir. Daha iyi bir gelecek adına oluşan bu hareket genç kuşaktan oluşmuştur. Bu bağlamda yoksulluk gibi sosyal sorunlara atfen hareket etmesi medya ve halk arasında makes bulmuştur. 1971'de Kudüs'ün Musrara bölgesindeki Sefaradlar en geniş çaplı protestoyu yapmışlardı. Amerika'daki siyahî bir organizasyonun isminden esinlenmişlerdir. Çünkü Amerika'da siyahîlerin maruz kaldıkları ile İsrail'deki Sefaradlar'ın barınma, eğitim ve yerleşim yerlerinde maruz kaldıkları problemler açısından fark yoktu.⁴⁷⁶ Sefarad ve Mizrahiler İşçi Partisi'nin kendine göre oluşturduğu "eşitlik, sosyalizm, Yahudi hürriyeti, sürgündekilerin toplanması gibi kavramlara karşı mücadele etmişlerdir. Bu etnik ayaklanmanın en önemli sebeplerinden biri 1971'de Rusya'dan gelen Aşkenazlar'a sağlanan üst derece/lüks karşılama olmuştur.⁴⁷⁷ Başbakan Golda Meir (Rus Aşkenaz asıllı) Rusya'dan gelen Aşkenazlar'ı yaşlı gözlerle havaalanına koşup şu şekilde karşılar; "sizler gerçek Yahudilersiniz. 25 yıldır yolunuzu gözlüyorduk. Yiddiş dilini konuşuyorsunuz siz. (Yiddiş konuşamayan Yahudi değildir diye inanırdı.)⁴⁷⁸ Süper ırksınız siz ve bize kahramanlar bahşedeceksiniz."⁴⁷⁹ Bu karşılamada kullanılan ifadeler Yahudilerin ikiye ayrılması gibi algılandı; Yiddiş konuşan üstün Yahudiler ve konuşamayan düşük seviyedeki Doğulu ve Afrikalı Yahudiler. Diğer taraftan da havaalanında DDT⁴⁸⁰ ile karşılanan Sefaradlı göçmelere karşı yapılan muamele ironik olmuştur.⁴⁸¹

Siyah Panterleri kışkırtan diğer bir unsur polis gücünün Musrara ve Sefarad bölgelerindeki aşağılayıcı uygulamaları ve şiddet olmuştur. Bu politikalar devletin kendilerine (baş düşman) karşı olduğu düşüncesinin genç Sefaradlar arasında güçlenmesine neden olmuştur.⁴⁸² Genç Sefaradlar'ın 1948'den sonra İsrail'e göç eden ailelerinden İsrail ve Yahudi Ajansının uygulamalarıyla ilgili duydukları acı hikâyeler bu düşünceyi güçlendirmişti.

Sonuç olarak, bu gençler Amerika'daki siyahların ayaklanması, Güney Amerika'daki ayaklanmalar ve ırkçılık karşıtı dünya çapında yaşanan gösterilerden

---

⁴⁷⁵ *Ibid.*, ss. 127-129.

⁴⁷⁶ *Ibid.*

⁴⁷⁷ Shohat, *op. cit.*, s. 21.

⁴⁷⁸ Berl Frymer, *Jewish Horizons* (New Jersey, Cornwall Books, 1983), s. 136.

⁴⁷⁹ Shohat, *op. cit.*, s. 8.

⁴⁸⁰ Tarımsal böcek ilacı

⁴⁸¹ Shohat, *op. cit.*, s. 21.

⁴⁸² Smooha, *op. cit.*, ss. 78, 209.

etkilenmişlerdi.⁴⁸³ Aşkenazlar bu gençliği “zenciler(!)” ve Arap gibi benzetmelerle politize etmeyi başarmıştı. Bundan dolayı Siyah Panterler sadece Sefaradlar’ın haklarını korumakla yetinmeyip aynı zamanda benzer koşullara sahip Filistinliler’in haklarını da savunmayı tercih etmişlerdi.⁴⁸⁴

1 Mart 1971’de Siyah Panterler Kudüs Belediye binasının önünde ayrımcılığa karşı barışçıl gösterilerde bulunmak için polisten izin vermesini talep etmişti. Talep reddedilmiş ve bir grup gözaltına alınmıştı. İki gün sonra bir gösteri daha yapılmış ve karşılık bulmamıştı. 18 Mayıs 1971’de beş bin civarında ayrımcılık karşıtı gösterici Siyon meydanında buluşup protestoya başlamıştı. Öfkeli kalabalık taş ve Molotof kokteyl ile polise karşı koymuş ve birçok kişi yaralanmıştı. Göstericiler meydanın ismini Doğulu Yahudiler Meydanı olarak değiştirilmesini talep etmişlerdi. Daha önce Başbakan Golda Meir Siyah Panterlerle görüşmüş ve gurubu toplumsal bir hareket olarak tanımamış ve “iyi insanlar değil” diye nitelendirmişti. Bu denli büyük bir gösteriden sonra mesele ciddiye alınmıştı ve bir komisyon kurulup çözüm yolları araştırılmıştı. Komisyondan çıkan raporda toplumun birçok yerinde ayrımcılığın olduğu kabul edilmiş ve iyileştirmeler için bütçede genişlemeye gidilmişti. Fakat *Yom Kippur* savaşının patlak vermesi bütçeyi tamamen güvenlik harcamalarına çevirmişti.⁴⁸⁵ Bu olaylarla siyasete giren Siyah Panterler siyasette pek başarılı olamamışlardı. Fakat topluma “doğulu sorunu” bilincini kazandırmışlardı. 1970 ve 1980’lerin siyasetine yön vermeyi başarmış ve o dönemde Likud’un zafere yürütmesine etki etmiştir. Ayrımcılık devam etse de bir kısım Mizrahi ve Sefarad’a imtiyazlar sağlanmıştı. Siyah Panterlerin talepler ise şunlardı;⁴⁸⁶

Gecekondu bölgelerin rehabilitasyonu, dar gelirli aileler için ücretsiz eğitim imkânı, yoksullar için ücretsiz ev, geniş aileler için ücret artırımını, güç dengesinde Sefaradlar’a eşit temsil hakkının verilmesiydi. Siyah Panterler Demokrat Parti altında seçime girmiş fakat başarısız olmuşlardı. Bundan dolayı Siyah Panterler Aşkenazlar tarafından tehlikeli görülmüştür. Çünkü yoksul Sefarad bölgesinde doğmuş devrimci siyasi bir hareket olarak görülmüş ve Sefaradlar’ı birleştirip devlet organlarında yer edinmelerini amaçlamıştı. Ekonomi ve yönetimi elinde tutan Aşkenazlar’a karşı

---

⁴⁸³ Sprinza, *op. cit.*, ss. 128-129.

⁴⁸⁴ Shohat, *op. cit.*, s. 31.

⁴⁸⁵ Jonathan Mendilow, *Ideology, Party Change and Electoral Campaigns in Israel, 1965-2001* (Albany: State University of New York Press, 2003), ss. 80-81.

⁴⁸⁶ Sprinza, *op. cit.*, ss. 129-135.

olmaları ve Filistinli mücadeleçilerle Sefaradlar'ın karşılıklı sempati oluşturmaları bir diğer tehlike olarak görülmüştü. Sefaradlar'ın ve Arapların tarihi ve kültürel noktalarda buluşmasından ürkülmüş ve geniş katılımlı protestolar bu endişeyi arttırmıştı.

O halde, Siyah Panterler niçin başaramadılar? Çünkü devlet terörü, şiddet ve tutuklanmalar Siyah Panterler destekçilerini ürkütmüştü.⁴⁸⁷ Devlet bazı Siyah Panter temsilcileri ile dayanışma içine girip onlara iş ve ev sağlamıştı.⁴⁸⁸ Siyasi temsilde birlik tesis edememe ve farklı partiler içinde varlık göstermeden dolayı siyasi bölünmüşlük meydana gelmişti. Ekonomik yetersizlik de bir diğer eksiklik idi. Oysa Mapai Partisi'nin ekonomisi *Histadrut*'a dayanmaktaydı.⁴⁸⁹ Siyah Panter yöneticilerinin toplumun marjinal kesimlerinden çıkmasından dolayı Sefaradlar'ın tümüne hitap edememişti. Sendikalar ve sol-kanat partiler (oysa diğer ülkelerde azınlık hakları etrafında birleşirler) Sefaradlar'ı etnik unsur olarak değil işçi hakları hususunda savunmuşlardı. Medyanın etkisi ve 1973 Savaşının getirmiş olduğu üst düzey güvenlik önlemleri açısından iç tehdit unsuru potansiyeli taşıma ihtimali Siyah Panterler hareketini başarısızlığa itmmişti.⁴⁹⁰

İsrail-Arap çatışması tarafından gölgelense de ve baskı altında tutulmaya çalışılsa da Sefarad direnişi farklı dönüşümler/formatlar şeklinde ve farklı örgütsel yapılar olarak her zaman mevcut olmuştur. Her ne kadar günümüzde Sefarad-Arap çatışması mevcut olsa da Sefaradlar bazen Filistinliler lehine hareket etmiştir.⁴⁹¹

1977'de Siyah Panterlerin dağılmasıyla İşçi Partisi'nin etkisini kırmak için tek çareleri kalmıştı. Bu çare Herut Partisi lideri Menachem Begin sağ-kanat muhalif Likud Partisine oy kullanmaktı. Bundan dolayı Sefaradlar Herut Partisine kümelenmeye başlamıştı.⁴⁹² Bu bağlamda Sefaradlar'ın Herut'ta etkisi iyice hissedilmeye başlamıştı. Fakat Likud sözünü tutamadı ve durum Sefaradlar için daha da kötüleşmişti.⁴⁹³ 1984 seçimlerinde de büyük oy kaybı yaşamasına sebep olmuştu.

---

⁴⁸⁷ Shohat, *op. cit.*, s. 25.

⁴⁸⁸ Sprinza, *op. cit.*, ss. 137-145.

⁴⁸⁹ *Ibid.*

⁴⁹⁰ *Ibid.*

⁴⁹¹ Shohat, *op. cit.*, s. 31.

⁴⁹² Sefaradlar Arap düşmanı olduğu için Herut Partisine yönelmedi. Sefarad iş gücünün özel sektöre kayması ve ekonomi açısından Herut a bağlanmasından dolayı ve İşçi Partisi politikalarına karşı çıktığını göstermek adına

⁴⁹³ Shohat, *op. cit.*, s. 28.

Bu bağlamda denebilir ki; Siyah Panterler Hareketi Sefaradlar'ın etnik ayırımı açıkça konuşabilmesine ve mücadele etmesine olanak sağlamıştır. Kimlik problemini “ayrılıkçı” olarak yaftalanmaktan dolayı açıkça konuşmaya çekinen Sefaradlar böylece problemi açık dillendirme cesaretine kavuşmuştu. Bastırılmış kültürlerine/tarihlerine doğru yönelen Sefaradlar bu açıdan kültürel Rönesans yaşamıştı denebilir.

Oded Hareketi

Bu hareket İsrail üniversitelerinde doğdu ve bu hareketin amacı Sefaradlar'ın eğitim açısından koşullarının iyileştirilmesiydi.⁴⁹⁴ Etnik ayrımcılıktan rahatsız olanların oluşturduğu bu hareket Sefaradlar'ın kendi sorunlarını çözecek kadar bilinçlenmesi bakımından önemli bir hareket olmuştur.⁴⁹⁵ Aşkenazlar'ın psikolojik uygulamalarından dolayı Sefarad toplumunda oluşan aşağılık kompleksi duygusunun kırılmasını hedeflemesi açısından önemli bir oluşumdur. Üniversite öğrencileri Sefaradlı öğrencilerin eğitimi için organize olmuştur.⁴⁹⁶ Fakat yetkililer başta olumlu baktıkları bu hareketi daha sonra “politize” olmakla suçlayarak karşı çıkmışlardır. Daha sonra Mapam ile birlikte hareket eden *Oded* bu yolla daha fazla faydalı olacağını düşünmüştü. Fakat Mapam'ın Sefarad karşıtı uygulamaları *Oded* hareketinin ayrılmasına neden olmuştur. Yine de bu hareket Sefaradlı öğrencilerin eğitiminin önemine dikkat çekmesi açısından toplumsal bilinç oluşturmaya başarmıştı. Bu dönemde ortaya çıkan birçok muhalif hareket toplumda Sefaradlar'ın rahatsızlığının göstergesidir. Fakat anlaşılan tüm engellemelere rağmen Sefarad toplum bilincinin giderek oluşmasının önüne geçilememiştir.

Ohalim (Çadır)

Üniversitelerde yapılan *Oded* hareketinin yanı sıra Sefaradlar gecekodu bölgelerinde de çadır anlamına gelen *Ohalim* örgütünü organize etmişti. Hareket ismini 1948'den sonra İsrail'e göç eden Sefaradlar'ın kamplarda, varoşlarda ve gecekodu bölgelerinde çektikleri sıkıntılara atfen kullanılmıştır.⁴⁹⁷ 1979'da *Ohalim* Aşkenaz mandasının Filistin üzerindeki etkisinin sonu ve bağımsızlık ilanını

⁴⁹⁴ Michael Inbar ve Chaim Adle, *Ethnic Integration in Israel: A Comparative Case Study of Moroccan Brothers Who settled in France and in Israel* (NJ: Transaction, 1977), ss. 7-8.

⁴⁹⁵ Asad Ghanem, *Ethnic Politics in Israel: The Margins and the Ashkenazi Centre* (NY: Routledge, 2010), s. 74.

⁴⁹⁶ Michael Inbar ve Chaim Adle, *op. cit.*, s. 20.

⁴⁹⁷ Asad Ghanem, *op. cit.*, ss. 71-72.

yürütecek *Ohalim* Gecekondu Bölgesi Konseyinin kuruluşu şeklinde bir manifesto yayımlamıştı. Bununla amaçlanan tüm vatandaşların eşitliği idi. *Ohalim* İsrail yöneticilerini inanç hürriyeti ve etnik eşitlik gibi bağımsızlık vaatlerini yerine getirmemekle, insanları bölmekle ve kötü koşullara mahkûm etmekle ve aynı zamanda özgür irade ve kültürel kimliklerin gecekondu gettolarında yok olmasına müsaade etmekle suçlamıştı.⁴⁹⁸

Sefaradlar, devleti Sefaradlar'ı siyasi karar mekanizmasından uzak tutmakla suçlamıştı. Bu anlamda bir bildiri yayımlanmıştı. Bildiriye imza atanlar Likud'a hitaben:

“Bizi gecekonduculardan kurtaracağına söz verdiğin halde durum daha da kötüye gitti. Kudüs'teki *Ohalim* varoşunun gençliği ve ikinci kuşak varoş gettoları gençliği olarak bu tarz yönetime son vermeye ve yeni bir toplum kurmaya karar verdik. Bugün 16 Haziran 1979 yüzde 60'a uygulanan nezaketsiz ve ayrımcı mandanın sonunu ilan ediyoruz. *Ohalim* varoş Kampının bağımsızlığını ilan ediyoruz ve bu bildiri devletin temel hukuku olana kadar rahat etmeyeceğiz.”⁴⁹⁹

Bir diğer ifadede:

“Ailelerimizi ve çocuklarımızı kölelikten kurtaracak eğitim ve kültür alanında bir devrim istiyoruz. Herkesin insani koşullarda yeterli sağlık ve sosyal hizmetler alabildiği bir değişim... Ayrıca barınma alanında da değişim talep ediyoruz. Ücretsiz sağlık imkânlarının genişletilmesi, kalkınma politikalarında ortak katılım ve kültürel kimliğin özgürce yaşanmasına izin verilmesini talep ediyoruz.”⁵⁰⁰

1984'de *Ohalim* örgütü İşçi Partisine katılmıştı. Fakat temsil oranı yine düşük kalmıştı. Bu gibi hareketlerin bu dönemde yoğunlaştığı görülmektedir. 23 Aralık 1982'de Tel Aviv'deki *Kfar Shalem*'de yeni evlenen Mizrahi Yahudisi kendisi için hali hazırdaki evine ek olarak inşa ettiği ekstra odayı yıkmaya gelen polise direnmesi

---

⁴⁹⁸ Shlomo Hasson, *Urban Social Movements in Jerusalem: The Protest of the Second Generation* (Albany: State University of New York Press, 1993), s. 71.

⁴⁹⁹ *Ibid.*, s. 75.

⁵⁰⁰ Shlomo Hasson, *op. cit.*, s. 72.

sonucu vurularak öldürülmüştür.⁵⁰¹ Bunun sonucunda bölge gençliği ayaklanarak sokakları kapatmış ve tekerlik ateşe vererek ironik bir şekilde “Aşke-NAZIS” diye slogan atmışlardı.⁵⁰²

1981 seçimlerinde İşçi Partisi ve Likud arasında Sefaradlar üzerinden propaganda yürütülmüştür. İşçi Partisi liderleri partinin elit kesim tarafından desteklendiğini fakat Likud Partisi'nin boş kafalar tarafından desteklendiğini ifade etmiştir.⁵⁰³ Bu boş kafalı Sefaradlar Likud'a oy verecek diye karşılık vermişti.⁵⁰⁴ Buna benzer ifadeler toplumun iyice kutuplaşmasına ve gerilmesine neden olmuştu. Bunu kullanan Likud seçimde *Knesset*'te 48 sandalye kazanarak ikinci hükümetini kurmuştur. Sefaradlar'a karşı kullanılan buna benzer ifadeler yeni değildi. Bu bağlamda ayırimcılık yabancılaşmaya, yabancılaşma da eski komşu Filistinliler ile dayanışmaya götürmüştü. 1948 savaşından sonra Arap ülkelerinden gelen bazı Sefaradlı liderler İsrail ve Arap ülkeleri arasında arabuluculuk yapmayı önermişti.⁵⁰⁵ Bu Sefaradlı liderlerin Arap liderlerle sıcak ilişkileri vardı ancak İsrail Dışişleri Bakanlığı bu öneriyi reddetmişti.⁵⁰⁶ Reddin altında yatan sebepler;

Barıştan dolayı Sefaradlar ve Araplar arasında gelişmesi imkân dâhilinde olan yakınlaşmanın bütünlüğe zarar vereceği endişesiydi. Bir diğer sebep, savaş, kuşatma ve gerginlik durumu tüm cemaatleri bir araya getirdiği inancıydı. Aksi halde Aşkenazlar ve Sefaradlar arasındaki çatışmanın ülkeyi böleceği endişesi düşünülmüştür.

Silahlı Mücadelenin İlk Kıyrdanmaları

Yönetim kurumlarına karşı husumet küçük silahlı örgütler şeklinde tezahür etmiştir. Bunlardan biri 1970'lerde İsrail'e karşı gizli mücadelede bulunan Sefaradlı Yahudileri ve Filistinli Arapları içeren Red Front (*Matzpen*) örgütüydü.⁵⁰⁷ Diğer yandan sadece Sefaradlar'ın oluşturduğu *Maatz* örgütü de faaliyet göstermiştir.

---

⁵⁰¹ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 290.

⁵⁰² *Ibid.*

⁵⁰³ Dan Perry ve Alfred Ironside, *Israel and the Quest for Permanence* (Jefferson: McFarland and Company, 1999), s. 145.

⁵⁰⁴ *Ibid.*

⁵⁰⁵ Shohat, *op. cit.*, s. 31.

⁵⁰⁶ *Ibid.*

⁵⁰⁷ Sprinzak, *op. cit.*, ss. 117-118.

Fabrikaları kundaklamak ve sabotaj eylemleri gibi faaliyetler göstermişti.⁵⁰⁸ Bu örgütün birçok maddi zarar ve cinayet oluşturduğu düşünülmüştür. Tel Aviv’de polis binasını patlatarak birçok polisin ölümünden sorumlu tutulmuş ve genel af karşıtı olan Adalet Bakanı Shmuel Tamir’i kaçırmakla suçlanmışlardı.⁵⁰⁹

Sosyal, ekonomik ve kültürel eşitlik talep eden ve apolitik, bağımsız olduklarını vurgulayan bu yapı yoğun mücadeleler sonucu 30 Ağustos 1980’de tüm varoş örgütleri tek çatı altında toplayıp Tel Aviv’de;

“Etnik ayrımcılık, Sefaradlar ve Sefarad kültürüne karşıtlık, Aşkenazlar’ın Sefaradlar’a karşı otoriter tutumu, varoş yenileme projesinin ihmal edilmesi ve kalkınma şehirlerindeki ekonomik kalkınmanın ihmal edilmesini”⁵¹⁰ kınamıştı.

Black Belt Hareketi

1982’de Sefaradlar Kudüs civarında bir direnme örgütü kurmuştu. Kuzey Afrikalı Mizrahiler’in yoğunlukta olduğu bölgelerde faaliyet yürüten ve varoş alanlarda harcanmak üzere fon talep eden bir örgüt olarak faaliyet göstermişti.⁵¹¹ Akademi camiasında da Sefaradlar’ın tanınması adına çalışmalar yapmıştı.

Sefaradlı ve Filistinli liderlerin görüşmelerine karşılık Knesset 6 Ağustos 1986’da bu görüşmeleri yasaklayan yasa önergesi çıkardı. Bu yasa İsraililer ve FKÖ temsilcilerinin görüşmelerini yasaklayan anti-terörizm yasası olarak görülmüştü.⁵¹² Bu yasa Sefaradlar tarafından barışa vurulan bir darbe olarak görülmüştür.

Siyah Panterler hareketinin doğuşundan bu yana Sefaradlar Batı’da bilinç kazandırma çalışmalarına girişmiştir. Sefarad karşıtı uygulamalara tepki göstermişlerdi. Fakat bazı sıkıntılara maruz kalmışlardı. Bu sıkıntılardan biri o dönemde sosyalist cepheye karşı durduğu için İsrail Amerika’nın ciddi desteğini almasından dolayı Aşkenazlar’ın, dünya Yahudileri üzerinde derin nüfuzaya sahip olmasıydı. Bir diğeri ise mali yetersizlikti.

---

⁵⁰⁸ Joseph A. Massad, *The Persistence of the Palestinian Question: Essays on Zionism and the Palestinians* (NY: Routledge, 2006), s. 74.

⁵⁰⁹ *Ibid.*

⁵¹⁰ Gideon N. Giladi and Russell Harris, *op. cit.*, ss. 306-7.

⁵¹¹ Massad, *op. cit.*, s. 74.

⁵¹² *Ibid.*, ss. 74-75.

Yahudi toplumunda oluşan bu kutuplaşma ve sosyal çalkantılar hiç şüphesiz iç siyaset üzerinde etkili olmuştur. Yahudi gruplar arası çatışmalar ve sürtüşmeler kimi zaman siyasi zeminde karşılık bulmuşsa da bir takım sebeplerden ötürü uzun soluklu olamamıştır. Bu çatışmaların sosyal sonuçları olduğu gibi toplumsal ve siyasi alana yansımaları da büyük olmuştur. İsrail siyasetindeki bölünmüşlüğün sebeplerinden biri de çatışma alanlarının doğurduğu bu sosyal sonuçlardan kaynaklanmıştır. Bir sonraki bölümde siyaset alanında yer bulamayan ve Sefarad/Mizrahi Yahudi nüfusunu bir araya getiremeyen Sefarad hareketlerinin siyasi sistemde parti tabanlarına dağılımları üzerinde durulacaktır.

2. Siyasi Sonuçlar ve Siyasi Sistemin Farklılıklar Temelinde Şekillenmesi

Yahudi toplumunda yaşanan çatışmaların siyasi sistem üzerinde oldukça büyük etkisi olmuştur. Sefarad/Mizrahi ve Aşkenaz Yahudi grupları arasında yaşanan çatışma siyasette bölünmeleri beraberinde getirmiştir. Bu bölünmenin doğal yansıması koalisyonlar olmuştur. Tek parti iktidarının mümkün olmadığı İsrail, koalisyon devletinin en iyi örneği olmuştur. Koalisyon hükümetlerinin kurulmasında rol oynayan birçok irili ufaklı parti gücün paylaşımı noktasında büyük problem yaşamışlardır. Çok sayıda partinin mevcut olması ve bu partilerin birbirinden oldukça farklı özellikler taşıması koalisyon hükümetlerinin kurulmasında büyük problemler oluşturmuştur. Aşkenaz-Sefarad çekişmesi ve dini-seküler alanda çekişmeler gibi birçok alanda çatışma yaşayan İsrail toplumu karmaşık bir siyasi sistem doğurmuştur. Bu çatışma kutupları siyasi sistemin şekillenmesinde etkili olmuştur.

a. Siyasi Sistem

Yishuv döneminden miras kalan nispi temsil ve sözlü kurallar İsrail kurulduktan sonra *Knesset* formunu almıştı.⁵¹³ Sözlü kurallardan oluşması ve bir anayasayla sınırlandırılmaması egemene sınırsız yetki tanımıştır.⁵¹⁴ *Knesset*

⁵¹³ Emanuele Ottolenghi, “Carl Schmitt and the Jewish Leviathan: The Supreme Court vs. the Sovereign Knesset”, *Israel Studies*, Cilt 6, Sayı 1 (2001), s. 101.

⁵¹⁴ *Ibid.*

tarafından yönetilen İsrail’de seçim sistemi nispi temsile dayanır. Partilerin hazırladığı her bir listenin aldığı oy oranına göre *Knesset*’te⁵¹⁵ (Temsilciler Meclisi) temsil hakkı doğar. Seçim sistemi iki temel yasaya dayanmıştır. Bunlar; 1958 Temel Yasası ve 1969 Knesset Seçim Yasası’dır.⁵¹⁶ Ayrıca, 1992’de kabul edilen Partiler Kanunu da siyasi partilerin işleyişine ve seçimlere katılmalarına yönelik düzenlemeleri kapsamıştır.⁵¹⁷ Hiçbir ayırım olmaksızın 18 yaşını dolduran her İsrail vatandaşı genel seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptir. 21 yaşını dolduran her İsrail vatandaşı ise *Knesset* seçimlerinde aday olma hakkına sahiptir.⁵¹⁸ Seçimler gizli oylama şeklinde yapılır.⁵¹⁹ İsrail Devletinin sınırları içinde yaşayan vatandaşlar oy kullanma hakkına sahipken Gazze ve Batı Şeria’daki Yahudi yerleşim yerlerinde yaşayan Yahudiler de oy kullanma hakkına sahiptir. Yurtdışında yaşayan İsrail vatandaşları oy kullanma hakkına sahip değildir. Savunma Gücü mensubu subaylar, Haham Başı, dini mahkeme hâkimi (dayan)-hâkimler ve üst düzey bürokratlar görev başında oldukları süre zarfında *Knesset* seçimlerinde aday olmaları yasalar tarafından yasaklanmıştır.⁵²⁰

Knesset’teki temsil şekli göz önünde bulundurulduğunda İsrail’de yalnız bir seçim bölgesinin olduğu görülmektedir. Nispi temsil sisteminde seçmen 120 üyeli *Knesset*’te temsil edilecek olan partinin sunmuş olduğu listeye oy verir. Seçmenler herhangi bir partinin sunmuş olduğu listedeki herhangi bir adaya oy verememektedir.⁵²¹ Bir seçim listesi bir partiden oluşabilirken birden fazla partinin tek listeye seçime girme hakkı mevcuttur.⁵²² 1999 yılında yapılan seçimde “Tek İsrail” seçim listesinde üç parti ortak katılmıştır.⁵²³ Böylelikle %3,25 barajını aşan her parti aldığı oy oranında mecliste listedeki isimlerin sırasına göre temsil hakkı

⁵¹⁵ *Knesset*: İsrail’in yasama organı olan *Knesset* kelimesi İbranice meclis anlamına gelmektedir. Kanun koyma, Başbakan ve Cumhurbaşkanı atama (Başbakan sembolik olarak Cumhurbaşkanı tarafından atanır), hükümetin icraatlarını kontrol etme, Cumhurbaşkanını görevden alma, meclisi dağıtma ve erken seçime gitme yetkileri vardır.

⁵¹⁶ Gregory S. Mahler, *The Knesset: Parliament in the Israeli Political System* (New Jersey: Associated University Presses, 1981), s. 35.

⁵¹⁷ Ran Hirschl, “The Political Origins of Judicial Empowerment Through Constitutionalization: Lessons from Four Constitutional Revolutions”, *Law & Social Inquiry*, Cilt 25, Sayı 1 (2000), s. 95.

⁵¹⁸ Gush Emunim, *Knesset*, (http://www.knesset.gov.il/lexicon/eng/gush_em_eng.htm) (erişim tarihi: 10.12.2014)

⁵¹⁹ Serbest, *op. cit.*, s. 221.

⁵²⁰ Bernard Lewis, “Israel’s Election System Is No Good”, *Wall Street Journal* (Eastern edition), 1 Nisan 2009.

⁵²¹ D. Peretz ve G. Doron, *The Government and Politics of Israel* (London: Oxford, 1997), ss. 118-119.

⁵²² A. Brichta, “Forty Years of Struggle for Electoral Reform in Israel, 1948-88”, *Middle East Review*, Cilt 21, Sayı 1, 1988, ss. 18-19.

⁵²³ Serbest, *op. cit.*, s. 223.

kazanır. Daha somut bir örnek verecek olursak; herhangi bir seçimde bir parti %20 oy alırsa meclisteki sandalyelerin %20'sini kazanır. Buda 24 milletvekiline tekabül eder ve parti listesindeki ilk 24 kişi meclise girmeye hak kazanır. Herhangi bir vakadan dolayı (ölüm, istifa vb.) seçilmiş vekil meclise girmezse veya girdikten sonra bu hadiselerden biri yaşanırsa listedeki sıraya göre yeni vekil *Knesset*'e girmeye hak kazanır.⁵²⁴

İsrail siyasi sisteminde partilere uygulanan baraj sistemi bulunmaktadır. 1992 yılından önce seçim barajı %1 idi. Daha sonra sırasıyla %1,5 ve %2'ye yükseltilmiştir. 2014 yılında alınan kararla baraj %3,25'e çıkarılmıştır. Seçim barajının düşük olmasından dolayı İsrail siyasetinde çok sayıda parti aktif rol alma imkânını bularak *Knesset*'te temsil olanağına sahip olmuştur.⁵²⁵ Aynı zamanda düşük baraj sistemi tek parti iktidarını imkânsıza yakın bir dereceye getiriyordu.⁵²⁶ Bu bağlamda İsrail siyasal yapısında koalisyon hükümetleri etkin olmuştur. Koalisyonla kurulan hükümetler çoğu zaman doğrudan çatışan veya farklı gurupların ideolojilerini, etnik kökenlerini temsil etse de bir raya gelmek durumunda kalmışlardır. Bu nedenle İsrail'e "Partiler Ülkesi" veya koalisyon devlet denebilir. Düşük seçim barajı uygulamasının İsrail'in kuruluş ideolojisi olan temsil ve demokrasiye dayandığı düşünülür. Çok sayıda göçmen gurubunu ve etnik kökeni barındıran İsrail, bir yönüyle farklı gurupların temsil edilememeden kaynaklanan toplumsal çatışmalarını önlemek amacıyla seçim barajını düşük tutmuştur. Çünkü farklı etnik guruplar ve fikirler için temsil edilme olanağı önem arz etmekteydi.

i. Parlamenter Seçimler

Kuruluşundan 1977'ye kadar Yahudi nüfusunun önemli bir oranını oluştursa da Sefaradlar'ın devlet kurumlarında ve parlamentoda temsil yetersizliğine sahip olduğu söylenebilir.⁵²⁷ Bunun başlıca sebepleri seçim sistemindeki sıkıntılar, Aşkenaz partilerinin Siyonizm ve devlet tarafından desteklenmesi, Sefaradlar'ın çıkarları için mücadele eden siyasi oluşumların baskılanması ve ulusal/uluslararası

---

⁵²⁴ *Ibid.*

⁵²⁵ Ufuk Ulutaş, Selin Bölme, Zeliha Ziya, *op. cit.*, s. 33.

⁵²⁶ Hanna Diskin and Abraham Diskin, "The Politics of Electoral Reform in Israel", *International Political Science Review*, Cilt16, Sayı 1, 1995, s. 33.

⁵²⁷ Shohat, *op. cit.*, s. 22.

Sefarad oluşumların engellenmesi olarak gözlemlenebilir.⁵²⁸ İlk Yahudi Meclisinde Sefaradlar toplam koltukların yüzde 24,7'sini almıştır.⁵²⁹ 1945 tarihinde parti oranlı metodun getirilmesi tercih edilmiştir. Bu sistemle kime oy verdiğini bilmeyen seçmen sadece hangi partiye oy vereceğini bilecekti. Tüm siyasi partilerin Aşkenazlı olması ve Aşkenaz fon destekli olması Aşkenazlı liderlerin vekil seçilmesini mümkün kılmıştı. Ayırıcılık olarak algılanmaması için parti listelerinden çok az sayıda Sefarad vekil olabilmıştı. Sefaradlar adaylara direkt oy verme taraftarıydı fakat bu görüş Aşkenazlar tarafından kabul görmemiş ve Sefaradlar seçimi boykot ederek seçmenlerin yalnızca %30'u oy kullanmıştı.⁵³⁰ Bu durum Sefaradlar'ın aleyhine döndü ve 1948'de İsrail'in kurulması kararlaştırılmış ve İsrail'in tüm Yahudilerin çıkarlarını koruyan bir devlet görünümü oluşturduğu savunulmuştur. Sefaradlı lider Eliahu, Sefaradlar'ın İsrail'deki konumlarını görüşmek için Dış İşleri Bakanı ile görüşmüştür. Görüşmeden sonra Eliachar şu ifadeleri kullanmıştır: “Moshe Shertok bizim dostumuz değil ve bizi anlamıyor. ‘Birkaç Sefarad Yahudisinin mecliste temsil edilmesi Sefarad sorununun olmadığına göstergesidir’ diye düşünüyor. Sefaradlar'ın kötü koşullarıyla ilgili çözümleri dinlemedi bile.”⁵³¹ İsrail kurulduktan sonra İngiliz mandası döneminde üst kurumlara atanan Sefaradlar'ın yerine Aşkenazlar atanmıştır. 1949'da hükümet ilk parlamentoyu oluşturmak için önceden de söz ettiğimiz seçim sistemiyle seçimlere gitmiştir. Bu dönemde ülke nüfusunun %35'ini oluşturmasına rağmen Sefaradlar 120 kişilik mecliste 9 koltuk çıkarabilmiştir. Organize olamama ve seçim çalışmaları için yetersiz bütçe bu sonucun oluşmasında başlıca sebepler arasında gösterilebilir. Ayırım sadece parlamento ile sınırlı olmayıp devlet kurumları, merkezi ve yerel yönetimler, sendikalar ve yargıyı dahi kapsamıştır. 9 Mayıs 1949 yılında *Knesset'in* ilk açılışında sorunların çözülmesi umulurken kırk sene sonra durumun daha vahim olduğu görülmüştür.⁵³² Göçmen nüfusun artmasına rağmen düşük temsilin birçok sebepleri sıralanabilir. Düşük gelirli olduklarından Sefaradlar siyasi bir partiyi finanse edememiştir. Bundan dolayı Siyonizm düşünce kuruluşları tarafından finanse edilen Aşkenaz partileriyle yarışamamışlardı. Büyük çaplı partiler büyük miktarda

---

⁵²⁸ Samuel Sager, *op. cit.*, ss. 15-16.

⁵²⁹ *Ibid.*, ss. 14-15.

⁵³⁰ *Ibid.*

⁵³¹ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 159.

⁵³² *Ibid.*, s. 161.

yardımları alırken küçük çaplı partilerin devletten aldığı destek de o nispette küçük olmuştur.

ii. Parti Listesi

Parti Listesi sistemine göre her partinin oluşturduğu listeye oy kullanılmıştır.⁵³³ Fakat gerek İsrail devleti kurulduktan önce olsun gerek kurulduktan sonra olsun partilerin çoğunluğu Aşkenaz partisi olmuş ve Dünya Siyonist Örgütüne finanse edilmiştir.⁵³⁴ Bundan dolayı, Sefaradlı gruplar parlamentoda kendi çıkarlarını temsil edecek gücü ve sayısal çoğunluğu elde edememiştir.⁵³⁵ Bu yüzden Sefaradlar 1945 seçimlerini boykot etmiştir. Çoğu gazete ve propaganda aparatları Aşkenaz etkisi altında olduğu gibi Sefaradlar'ın birçok siyasi teşebbüsü hükümet aygıtları tarafından engellenmiştir. Baskı altındaki grupların hakkını savunma teşebbüsünde bulunan kişiler vatana ihanet, ayrılıkçı ve devlete zararlı olarak algılanmışlardır ve birçoğu işinden olmuştur. İngiliz Mandası döneminde yoğun Aşkenaz göçüne rağmen 1948'de İsrail kurulurken Sefaradlar nüfusun üçte birini oluşturmuştur. Buna rağmen İsrail kurulurken Dünya Siyonist Örgütü tarafından atanan Yahudi Ajansının tepe kadrosunda Sefaradlı bulmak mümkün değildi.⁵³⁶ Belediye seçimlerinde parti listesi sistemiyle seçime gidilmiştir. Kudüs nüfusunun çoğunluğu Sefaradlar'dan oluşmasına rağmen, 1938'de Kudüs seçimlerinde Sefarad Cemiyeti Konseyi kırk koltuktan yalnız dördünü kazanabilmiştir.⁵³⁷ Bu yüzden Konsey seçimleri boykot etmiştir ve İngiliz seçim modelinde olduğu gibi bireye oy kullanma hakkının getirilmesi istenmiştir. Böylelikle bir Sefarad direkt olarak kendini temsil eden bireye oy verebilmeliydi. Fakat Aşkenazlar bunu reddetmiş bu durum 1945'te uzlaşma sağlanana kadar sürmüştür.⁵³⁸ Parti Listesi sisteminin devamının yanında Aşkenaz ve Sefaradlı adaylar değişebilecekti. Bu da Sefaradlar'a büyük zafer getirmiştir ve 30 koltuktan 19'unu kazanmışlardır. Bu sonuç Aşkenaz yerleşimcilerini paniğe sevk etmiştir. Bundan dolayı Değişim Prensipleri kaldırılmıştır.

⁵³³ Samuel Sager, *The Parliamentary System of Israel* (NY: Syracuse, 1985), ss. 45-46.

⁵³⁴ Clive Jones and Emma C Murphy, *op. cit.*, s. 23.

⁵³⁵ *Ibid.*, ss. 23-24.

⁵³⁶ Yoram Dinstejn ve Mala Tabory, *Israel Yearbook on Human Rights 1987* (Netherlands: Kluwer Academic Publisher, 1988), ss. 244-245.

⁵³⁷ Yosef Gorny, *Converging Alternatives: the Bund and Zionist Labor Movement 1897-1985* (Albany: State University of New York Press, 2006), ss. 163-165.

⁵³⁸ *Ibid.*

Bugünkü seçim sisteminde seçmenler partilere oy verebilirken adaylara oy verememektedir. Bağımsız aday olma hakkı da mevcut değildir.

iii. Temsil Problemi

Aşkenaz Partileri devlette, özel sektörde, *Histadrut* ve Dünya Siyonist Örgütü'nün yönetim kademesini oluşturmuştur.⁵³⁹ Aşkenaz partiler tartışmaların birliği dağıtacağı endişesiyle Sefarad sorununu görmezden gelmişlerdir. “Resmi açıdan ne bir problem nede bir ayrımcılık söz konusu” tezini savunmuşlardır. Seçim dönemlerinde Sefaradlar'ın oylarını kazanmak maksadıyla Sefaradlı adayların istihdam edildiği, fakat seçimden sonra durumun eskisi gibi olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda sağ kanat milliyetçi Herut Partisi Sefaradlar'a en çok kapı açan parti olmuştur. Fakat yönetim kademesinde değil. Yönetimde (parlamento) Aşkenazlar etkin olmuştur. 1986'da Polonyalı Yitzhak Shamir ve Faslı David Levi arasındaki sürtüşme şahsi bir problemden ziyade partideki iki etnik unsurun etnik çatışma problemiydi.⁵⁴⁰ Partideki Sefarad hizipçiliği Sefaradlar'ın çıkarlarını savunmaya yönelik değildi. 1977 seçimlerinde Sefaradlar'ın çoğunluğunun Likud Partisi lideri Menahem Begin'e oy vermelerinin sebebi 1948'den bu yana İşçi Partisi'nin uygulamış olduğu ayrımcılıktandı.⁵⁴¹

Komünist Partisi, Filistinli seçmenlerin oyunun çoğunu alırken ne Aşkenazlar'dan ne de sürekli savundukları Sefaradlar'dan oy alamamıştı. Sefaradlar'ı sadece ezilen işçi sınıfı olarak görmelerinden ve diğer unsurları görmemelerinde ötürü Sefaradlar'dan destek alamamıştır. Aşkenaz liberal solu 1970'lerde Sefaradlar'ın ve Siyah Panterler'in çalışmalarını desteklemişlerdi. Fakat Sefarad tabanından oy toplama hususunda başarısız olmuşlardı.

26 Mayıs 1982'de *Knesset* ırkçılığa, kışkırtmaya, halkı dini ve etnik şiddete sürükleyen nefret söylemlerinin suç sayılacağı önergeyi reddetmişti. Bu önergeye karşı oy kullananlar koalisyon hükümeti ve muhalefetteki İşçi Partisiydi. 1985'te

---

⁵³⁹ Alan Arian, *Security Threatened: Surveying Israeli Opinion on Peace and War* (NY: Press Syndicate, 1995), s. 148.

⁵⁴⁰ Daniel Lefkowitz, *op. cit.*, s. 211.

⁵⁴¹ S. Ben-Rafael Galanti, W.E. Aaronson and I. Schnell, “Power and changes in the balance between ideology and pragmatism in the right wing Likud Party”, *GeoJournal*(Changing Territorial Concepts in Israel), Cilt 53, Sayı 3, 2001, ss. 267-268.

benzer bir önerge İsrail ırkçı değil diye reddedilmişti. Mücadelenin ardından Mayıs 1985'te soruşturmalar devlete mahsus olacak şekilde sadece ırksal tahrik kanunu geçmişti.⁵⁴² BM 1976 Önergesi; BM Genel Meclisi 10 Kasım 1976'da İsrail devletinin ırkçı doğasından dolayı "Siyonizm ırkçılığın ve ırksal ayırmacılığın bir biçimidir" ilanında bulunmuştur.⁵⁴³ Toplumda Sefarad etnik kimliğine yönelik toplumsal vurgunun yükselmesi devletin politikasının her kesimini tatmin etmemesinden kaynaklanır. Bu da dalgalı iç siyasi yapının şekillenmesine etki etmiştir.

Aşkenazlar Sefaradlar'ı Orta Doğu ülkelerindeki dikta rejimler altında yaşadıklarından dolayı demokrasiden anlamadıklarını iddia etmişlerdi. Oysa Aşkenazlar'ın büyük bir kısmının Çarlık Rusya, Nazi Almanya gibi otoriter rejimlerden kaçıp geldiği de unutulmaması gereken bir gerçektir. Dolayısı ile Aşkenazlar'ın etkin olduğu İsrail'de Sefaradlar'ın temsil oranı her alanda oldukça düşüktü. Örneğin Sefaradlar'ın bürokraside temsil oranının: 16 bakanlıkta 1, 120 milletvekilinden 11, Yahudi Ajansında temsilcisi bulunmamaktaydı.⁵⁴⁴ Bu bağlamda temsil açısından devlet aparatlarının etnik oluşumunu incelemek gerekmektedir.

Kabinenin Etnik Yapısı⁵⁴⁵

Sene	1952	1958	1973	1977
Sefarad	1	1	2	3
Aşkenaz	15	15	16	16
Toplam	16	16	18	19
Sefarad %	6,3%	6,3%	11,1%	15,7%

Sefaradlar uzun süre bir temsilciyle Kabinede temsil edilebilmişti. 1987'ye gelindiğinde 23 Bakandan sadece 4'ü Sefaradlı idi. Hâlbuki Sefarad nüfusu 1948'de %30'larda iken daha sonra kademi olarak artmış ve nüfusun yüzde 60'ını oluşturmuştu. Aşkenazlar'ın diğer gruplar üzerindeki baskıları oldukça büyüktü. Sefaradlı Bakanlardan biri olan Faslı David Levi hakkında Aşkenaz medyasında

⁵⁴² Dinstein ve Tabory, *op. cit.*, s. 272.

⁵⁴³ *Ibid.*, s. 295.

⁵⁴⁴ Shohat, *op. cit.*, s. 22.

⁵⁴⁵ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 169.

birçok ırkçı haber çıkmıştı. Çocukları: “babamız her gün eve ağlayarak gelirdi”⁵⁴⁶ beyanında bulunmuştur. Bu durum Levi’nin istifa etmesine sebep olmuştur.

1971 yılında Rütbesine göre Sefaradlar’ın Knesset ve Bakanlıktaki temsil oranları; Kıdemli Kabine Bakanları %0, Diğer Bakanlıklar 18,2%, Knesset Sözcüsü %0, Bakan yardımcısı %11,1 ve diğer alanlarda %10 oranında olmuştur.⁵⁴⁷

Knesset’teki Sefarad dağılımı ise; 1949’da %6,8, 1951’de %6,3, 1955’de %8,8, 1959’da %12,4, 1961’de %12,3, 1965’te %18,6, 1969’da %15, 1973’te %16,7 ve 1977’de %17,6 oranında olmuştur.⁵⁴⁸

1965 tarihinde Sefaradlar’ın temsil oranının genişlediği görülür. Bunun nedeni iktidar partisinin dağılması ve yeni bir muhalefetin oluşmasıdır. İstihdamdaki iyileşme ve Altı Gün Savaşlarından dolayı Araplara duyulan kin nedeniyle Sefaradlar’ın 1967’den sonra temsil oranı yeniden zayıflamıştır. 1971’den sonra Siyah Panterler (Black Panthers) hadisesinden sonra yeniden yükselişe geçmiştir.

Üçüncü Knesset’in Etnik ve Parti Yapısı (1955:1959)⁵⁴⁹

Parti	Aşkenaz	Sefarad
Mapai (İşçi Partisi)	35	5
Herut	13	2
Genel Siyonist(Muhafazakâr)	12	1
Dini	10	1
Ahdut Ha’avodah(Sol-Ulusalcı)	9	1
Mapam(Siyonist, Marksist)	8	1
Agudat Yisra’el	6	0
Liberaller	5	0
Komünist	6	0
Toplam:	103	1 + Araplar 6= top. 120

⁵⁴⁶ Daniel Lefkowitz, *Words and Stones: The Politics of Language and Identity in Israel* (NY: Oxford University Press, 2004), ss. 211-212.

Bkz. *Haaretz* 13 Nisan 1980

⁵⁴⁷ Sammy Smooha, *op. cit.*, s. 380.

⁵⁴⁸ *Ibid.*, s. 311.

⁵⁴⁹ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 171.

Bu dönemde Sefaradlar'ın toplam nüfus oranı %55 idi. Üst düzey kamu hizmetlerinde Sefaradlar'ın temsil oranı meclise nazaran daha düşük olduğu görülmektedir.

1954 Yargı Sisteminin yapısı⁵⁵⁰

Mahkeme	Aşkenaz	Sefarad	toplam
Yüksek Mahkeme	9	0	9
Kudüs Bölgesi	5	2	7
Tel Aviv Bölgesi	13	2	15
Hayfa Bölgesi	7	2	9
Sulh Mahkemeleri(Kudüs)	6	0	6
Sulh Mahkemeler(Tel Aviv)	20	2	22
Sulh Mahkemeleri(Hayfa)	13	0	13

Yüksek Mahkemenin Yapısı⁵⁵¹

Yıl	1950	1955	1960	1965	1969	1973
Aşkenaz	7	9	8	9	8	9
Sefarad	0	0	0	1	1	1
Sefarad Oranı %	0	0	0	10	11.1	10

1961 Kamu Kurumlarındaki Sefarad oranı:⁵⁵²

Bakanlıklar	Sefarad Oranı
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	% 9,5
Dış İşleri Bakanlığı	% 10.3
Savunma Bakanlığı	% 10,1
Eğitim Bakanlığı	% 10.9
Tarım Bakanlığı	% 10.2

⁵⁵⁰ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 171.

⁵⁵¹ Sammy Smooha, *op. cit.*, s. 313.

⁵⁵² Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 172.

Sağlık Bakanlığı	%24.0
İletişim Bakanlığı	%23.6
Adalet Bakanlığı	%26.4
Posta Bakanlığı	%27.3
Polis	%29.3
Ulaştırma(Demir yolları) Bakanlığı	%35.4

Tahmini rakamlar olarak gösterilen bu çizelgelere göre nüfus oranı fazla olmasına rağmen Sefaradlar'ın temsil oranı oldukça düşük görünmektedir. Bunun başlıca sebepleri önceki bölümlerde de ifade ettiğimiz üzere eğitim seviyesinin düşüklüğü ve siyasal örgütlenmeyi sağlayamama olarak görmek mümkündür.

Sefaradlı Belediye Başkanı Oranı ve Sayısı:⁵⁵³

Yıl	1955	1972
Aşkenaz	85	65 (Büyükşehir Belediyeleri)
Sefarad	11	33 (yoksul Kalkınma Şehirleri)
Sefarad Yüzdeleri Oran	%11.5	%33.7

1955-1972 yılları arasında tüm büyükşehirler Aşkenaz kontrolündeydi. Geriye kalan yoksul belde ve belediyelerde Sefaradlar'ın etkin olduğu görülmektedir.

1973'te öndeki beş partinin yönetiminde Sefarad yüzdesi:⁵⁵⁴

Parti Adı	Aşkenaz Sayısı	Sefarad Sayısı
Mapai (İşçi Partisi)	16	2
Ahdut Ha'avodah	5	0
Mapam	9	0
Herut	27	4
Mafdal(Dindar-Milliyetçi)	12	4
Liberal Parti	5	0

⁵⁵³ Sammy Smooha, *op. cit.*, s. 309.

⁵⁵⁴ *Ibid.*, ss. 321-329.

Bu istatistik İsrail'in Siyasi yapısının kaderine Aşkenazlar'ın hâkim olduğunu göstermektedir. Siyasi parti iç dinamikleri noktasında ağır basan etnik unsurun amaçlarına hizmet etmesi beklenen İsrail bundan dolayı iç siyasi dengeleri tutturmada oldukça zorlanmaktadır.

Silahlı Kuvvetlerdeki Yapı

İsrail silahlı kuvvetleri devlet kurulduktan sonra inşa edilmemiştir. İngiliz Mandası döneminde “*Haganah*'i” kurmakla silahlı kuvvetler birimini oluşturmaya başlamıştı. *Haganah*'in birimlerinin çoğu özellikle *Palmach* komando gücü *kibbutzdan* ve Aşkenaz yerleşimcilerinden oluşmuştur. Bundan dolayı askeri birimlerin çoğu buralarda kurulmuştur. Bundan dolayı Manda döneminden beri askeri yapılanmanın büyük çoğunluğu Aşkenazlar'dan oluşmuştur.⁵⁵⁵ 1948'de İsrail kurulurken İbranice'de savunma anlamına gelen *Haganah*, yerini İsrail Savunma Kuvvetlerine bırakmıştır. Yönetici kadrosu Aşkenazlar'dan oluşan İsrail Savunma Kuvvetlerinde Sefaradlar daha çok insan gücünü teşkil etmiştir.

1951-1973 İsrail Ordusunda Tümgenerallerin Kökeni:⁵⁵⁶

Sene	1951	1955	1960	1965	1970	1973
Aşkenaz	12	6	6	12	17	21
Sefarad	0	0	0	0	0	0

1949-1973 yılları arasında Histadrut (Sendikalar Federasyonu) Merkez Komitesi Sefarad Temsil Oranı:⁵⁵⁷

Yıl	1949	1955-59	1960-65	1966-69	1970	1973
%Oran	0	0	8.7	27.8	27.8	25

⁵⁵⁵ Dana Kachtan, “The Construction of Ethnic Identity in the Military-From the Bottom Up”, *Israel Studies*, Cilt 17, Sayı 3 (2012), s. 153.

⁵⁵⁶ Gideon N. Giladi ve Russell Harris, *op. cit.*, s. 174.

⁵⁵⁷ *Ibid.*, s. 175.

1951-1973 yılları arasında Yahudi Ajansı Yönetim Komitesi Yapısı⁵⁵⁸

Yıl	1951	1955	1960	1965	1970	1973
Aşkenaz	12	12	12	11	11	12
Sefarad	0	0	0	1	1	1
Sefarad %	0	0	0	8.3	8.3	7,7

Sammy Smooha temsildeki ayrımcılığı şu şekilde yansıtır:⁵⁵⁹ gelir, eğitim ve iş kaynakları Aşkenaz ve Sefaradlar arasında ikiye bir oranında dağılmaktadır. Güç dağılım eşitsizliği ise daha adaletsizdir. Tablolardan da anlaşılacağı üzere Aşkenazlar ülkede üç önemli devlet aparatı üzerinde kontrol sahibidirler. Bunlar hükümet, *Histadrut* ve Yahudi Ajansı'dır.⁵⁶⁰ Aynı zamanda ekonomi alanında da oldukça etkin oldukları bilinmektedir. Ara sınıf güç dengeleri hususunda uçurum daha da fazla olmuştur. Aşkenaz eliti kültürel yaşama ve toplumsal alana yön vermiştir.⁵⁶¹ Bu bağlamda toplumsal alanda kendilerine yeterince yer bulamayan Sefaradlar'ın toplumun ikinci sınıf vatandaşı olduğu izlenimi kuvvetlenmiştir. Genelde nüfusun çoğunluğunu oluşturmasına rağmen Sefaradlar'ın toplumsal ve kamusal alanda oldukça düşük temsil oranına sahip olmaları iç siyasi dengelerin oluşumuna yansımıştır. Toplumun bu kadar farklılık ve ayrıcalık barındırmasına rağmen bir arada yaşamanın mümkün olması oldukça dikkat çekicidir. Çatışma alanlarının oluşturduğu uç noktaların birbirine değmeden Yahudi toplumunun ilerlemesi ve varlığını koruyabilmesi bir yönüyle “üçüncü düşman” olarak algılanan Filistinliler'e ve “yok olma korkusuna” bağlı olduğu söylenebilir.

Günümüzde Mizrahi ve Sefaradlar'ın devlet aparatlarında ve mecliste temsil oranlarının nispeten arttığı söylenebilir.⁵⁶² İsrail İstatistik Bürosu'nun demografik yapıyı etnik kökene göre kategorize etmekten kaçınmasından ötürü net veriler elde

⁵⁵⁸ *Ibid.*, s. 176.

⁵⁵⁹ Sammy Smooha, “Black Panthers: The ethnic dilemma”, *Society*, Cilt 9, Sayı 7, Mayıs 1972, ss. 31-36.

⁵⁶⁰ Nadav Halevi, “The Israeli Labor Movement”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Cilt 310, 1957, ss. 172-181.

⁵⁶¹ *Ibid.*

⁵⁶² Bknz: Heather Stoll, *Changing Societies, Changing Party Systems* (New York: Cambridge University Press, 2013), ss. 177-185.

etmek oldukça zordur. Fakat seçim sistemi ve seçmen davranışları günümüz İsrail’de Sefarad ve Mizrahiler’in meclis ve diğer alanlardaki temsil oranları hakkında bizleri bilgi sahibi yapmaya yardımcı olur. 1978’de Cumhurbaşkanı seçilen Yitzhak Navon, 1981’de Başbakan yardımcısı olan David Levy ve 1984 *Histadrut* genel sekreteri olan Yisrael Kessar bugüne kadar Sefarad ve Mizrahi kökenli olarak bilinen yöneticilerdir.⁵⁶³ Genel tablo düşünüldüğünde Sefarad ve Mizrahiler’in temsil oranının düşük kaldığı görülür. Nispi olarak 1977 seçimlerinden sonra siyasi sisteme katılmaya başlayan Sefarad ve Mizrahiler düşük olsa da birçok alanda temsil edilme fırsatı yakalamıştır.⁵⁶⁴ Partilerin taban oyları ve bu partilerin meclisteki konumları değerlendirildiğinde Sefarad ve Mizrahiler’in temsil oranının nispeten yükseldiği görülecektir. Fakat bu yükselme oy tabanı olarak kalmaya devam etmiş yönetim kademesinde pek etkili olamamıştır.⁵⁶⁵ Bugün Likud ve Şas partilerine oy veren Sefarad ve Mizrahiler’in etki alanı “oy vermek” olarak kalmıştır. Yönetim kademesine yükselme açısından Sefarad ve Mizrahiler için temsil durumu düşük oranlarda kalmıştır. Aşkenaz politikalarına bir tepki olarak 1984’te kurulan Şas Partisi Sefarad ve Mizrahi tabanından oy almayı başarmıştır. Sefaradlı *rabbi* tarafından kurulan ve aşırı dindarlardan oy alan Şas Partisi günümüzde hâlâ Sefarad ve Mizrahiler’in sosyal ve siyasal alanda eşit temsil hakkına sahip olmaları için mücadele ettiğini savunur. Bu bağlamda bugün sosyal ve siyasal alana katılım sağlamış olsa da Sefarad ve Mizrahiler’in yönetim kademelerindeki temsil oranının düşük olduğu söylenebilir. Bir sonraki bölümde incelenecek olan Sefarad ve Mizrahi seçmen davranışları ve parti eğilimleri, İsrail’deki Yahudi grupların günümüz siyasi sistemdeki oranlarını ve etkilerini daha net gösterecektir.

---

⁵⁶³ Hanna Herzog. *Politics in Israel: The Second Generation* (US: Chatham House Publishers, 1985), s. 144.

⁵⁶⁴ Stoll, *op. cit.*, ss. 177-185.

⁵⁶⁵ *Ibid.*, ss. 250-260.

b. Siyasi Partiler ve Özellikleri

İsrail'in toplumsal yapısı göçmenlerden oluştuğu için oldukça karmaşıktır.⁵⁶⁶ Farklı toplumsal gruplar ve kültürlerin buluşma noktası olması toplumsal yapının analizini ve siyasal sistemini anlamayı güçleştirmiştir. Bu karmaşık toplumsal yapı İsrail'in "parti devleti" olarak adlandırılmasına ve siyasal sistemine etki etmiştir. İsrail siyasal sistemi, Sefarad ve Aşkenazlar'ın bir diğer çekişme alanı olarak karşımıza çıkmıştır. Toplumsal grupların kültürel ve etnik köken farklılıkları parti tabanlarında farklı tercihleri beraberinde getirmiştir ve dolayısıyla siyasal sistemin şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Sefarad, Mizrahi ve Aşkenaz gruplarının siyasi eğilimleri siyasette bölünmüşlük, koalisyon hükümetleri, gücün paylaşımı sorunu, kutuplar arası çatışmalar ve çok sayıda partiden (*Party State*) oluşan bir siyasal sistemin oluşmasında etkin rol oynamıştır.

Yahudilerin temel problemlerinden biri toplumun kendi içinde etnik unsurların çeşitlilik göstermesi, kültürel farklılıklar ve siyasi yelpazenin genişliğinden oluşan denge problemi idi. Bu problem, toplumsal yapının şekillendirdiği iç siyasete yön vermiştir. Çünkü 19.yy'ın sonlarında Filistin topraklarında yaşayan Yahudi nüfusunun büyük çoğunluğunu 1492 yıllarında İspanyol sürgününden kaçıp gelen İspanya kökenli Yahudiler (Sefaradlar) ve yerleşik Mizrahiler (İsrail kurulduktan sonra ciddi artış göstermiştir) oluşturmuştur.⁵⁶⁷ Öte taraftan değişik zamanlarda Filistin'e gelen Doğu ve Orta Avrupalı Aşkenaz Yahudileri de küçük bir nüfusa sahipti. Ancak bu durum 1948'li yıllarda Aşkenaz Yahudilerinin lehine değişmeye başlamıştı. Özellikle 1990'larda SSCB'den göç eden Aşkenaz Yahudileri İsrail'deki etnik dengeyi değiştirmişti. %70'lerde olan Mizrahi/Sefarad Yahudi nüfusu Aşkenazlar'ın büyük göçleri ile %50'lere gerilemişti.⁵⁶⁸ Zira tarih boyunca birbirlerinden ayrı ekonomik, sosyokültürel ve dini yapıları sahip olan bu topluluklar bir araya geldiklerinde birçok sorunu da beraberlerinde getirmişlerdi. Aşkenazlar ve Sefaradlar arasında yaşanan siyasi-dini-sosyokültürel çekişmeler nedeniyle toplumsal

---

⁵⁶⁶ A. Diskin, *Elections and Voters in Israel* (New York: Praeger, 1991), s. 13.

⁵⁶⁷ Peter Y. Medding, *Sephardic Jewry and Mizrahi Jews* (NY: Oxford University Press, 2007) ss. 11-30.

⁵⁶⁸ *Ibid.*

yapı farklı kutuplara ayrılmış ve iç siyasi dengeyi oluşturan siyasi partiler alanı oldukça genişlemiştir.⁵⁶⁹

Aşkenazlar hem bağımsızlık öncesinde hem İsrail devleti kurulduktan sonra siyasal ve ekonomik yapıya hâkim olmuşlardır.⁵⁷⁰ Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinden 1950'den itibaren gelen Doğulu Yahudiler nüfus dengesini Sefaradlar ve Mizrahiler'in lehine çevirdiyse de bu durum fazla sürmemiştir. Zira Sovyet Rusya'dan gelen Yahudi nüfusu ile birlikte bu durum Aşkenazlar'ın nüfusunun Sefaradlar'ın nüfusunu geçmesine neden olmuştur. Nüfus dengesinin sağladığı avantajla birlikte İşçi Partisi'ni elinde tutan Aşkenazlar özellikle Sefarad/Mizrahiler'in yaşamlarına yönelik müdahaleci tutumları bu topluluklarda ciddi hoşnutsuzluğa sebep olmuştur. Sefaradlar ve Mizrahiler ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda ayrımcılığa tabi tutulmuştur ve özellikle üst devlet kademelerinde kendilerini temsil edecek birilerini bulmakta zorlanmışlardır.⁵⁷¹ Sefaradlar'ın destekledikleri siyasi partilerin mevcut sorunlar ve iç siyasi dengeyi sağlama girişimleri Sefaradlar'ın taleplerine yeterince cevap verememelerine sebep olduğu görülmektedir. Devlet bürokrasisinde bu problem azalsa da tamamen sona erdiği savunulamaz. Ancak toplumsal, kültürel, düşünsel ve dini alandaki ayırım günümüze kadar süregelmektedir. Nitekim zaman zaman haberlere yansıyan çatışmalar bu durumu doğrular niteliktedir.⁵⁷²

Diğer bir nokta, 1948-1977 tarihlerinde İsrail siyasal iktidarını elinde tutan İşçi Partisi, İsrail kurulmadan önce de İsrail'i kendi lider kadrosu ile yönetmiştir. İşçi Partisi'nin 1973 yılında Yom Kippur savaşı ile yıpranması ile beraber Mizrahiler'in de desteklediği muhalefet partisi ile birlikte seçime giren Likud, 1977 yılında iktidar olmayı başarmıştı.⁵⁷³ Menahem Begin'in liderliğini yaptığı Likud'un başarısı Yahudiler için bir kritik nokta daha olmuştur. Bu seçimde hezimetle uğrayan İsrail'in

⁵⁶⁹ Sultan Tepe, "The perils of polarization and religious parties: the democratic challenges of political fragmentation in Israel and Turkey", *Democratization*, Cilt 20, Sayı 5, 2013, ss. 831-856.

⁵⁷⁰ David Nachmias, "Israel's Bureaucratic Elite: Social Structure and Patronage", *Public Administration Review*, Cilt 51, Sayı 5, 1991, s. 414.

⁵⁷¹ Peter Y. Medding, *op. cit.*, s. 83.

⁵⁷² Örnek Bkz: İsrail'de Anayasa Mahkemesi'nin Avrupa kökenli Yahudilerle (Aşkenaziler) Orta Doğu kökenli Yahudilerin (Sefaradlar) ayrı sınıflarda okumalarını yasaklayan kararı, ülkede aşırı dinci Yahudileri ayağa kaldırdı. İşgal altındaki Batı Şeria'da bulunan yasadışı yerleşim yeri Immanuel'de, çocuklarını Sefaradlarla aynı okula göndermek istemeyen Aşkenaz toplumundan Hassidik aileler, mahkeme kararına uymamakta ısrar ederek 2 haftalık hapis cezasına razı oldu. 35 baba dün tutuklanarak cezaevine götürülürken, mahkemenin 22 annenin cezalarını hapis hane yerine evde çekmeleri önerisini değerlendirdiği bildirildi.

(<http://www.bizhaberiz.net/index.php?Did=3071>(erişim tarihi:22.11.2013)

⁵⁷³ Clive Jones ve Emma C Murphy, *op. cit.*, s. 37.

kurulmasında aktif rol alan ve 29 yıllık iktidara sahip olan Aşkenaz siyasi eliti, artık koltuğunu siyasi muhafazakâr ve ekonomik olarak liberal olan Mizrahiler'e ve dindar kesime bıraktığı söylenebilir.⁵⁷⁴ İşçi Partisi de dâhil olmak üzere İsrail'i çok partinin oluşturduğu koalisyonların yönettiği bilinmektedir. Siyasi bir yöntemin sonucu olan bu durum hükümeti kurmakta görev alan bu partiyi küçük etkili partiler ve özellikle dindar partiler ile aynı anda iş birliği yapmak zorunda bırakmasının iç politika üzerinde etki oluşturduğu söylenebilir.⁵⁷⁵ Bu durum günümüzde de devam eden ve İsrail yönetiminin değişmez bir parçası haline gelen bir siyasi değişim olarak yerini alır.

İsrail siyasi sistemi bütün olarak düşünüldüğünde yönetim biçimini dönemselsel farklılıklar sergilediği görülmektedir. Etkin olan toplumsal grubun yönetim biçimine etki etmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu bağlamda kuruluş yıllarında etkin olan Aşkenazlar'ın siyasi sisteme etkileri ve Sefaradlar'ın etkinlik kazandığı 1977 sonrası dönemdeki siyasi sisteme etkileri söz konusu olmuştur. Çok partili ve kültürlü bir yapıya sahip İsrail'in siyasi sistemi hangi yönetim sistemi kategorisine ait olduğu sorusu sorulmaktadır. *Herrenvolk*⁵⁷⁶ mu Etnik Demokrasi mi?

İsrail'in kuruluşunda etkin olan etnik köken Aşkenaz Yahudileri olmuştur.⁵⁷⁷ Avrupa'dan göç eden bu etnik unsur kendi yaşam tarzını da getirmiştir. Bu bağlamda Doğulu Sefaradlar (Mizrahiler) ile Aşkenazlar'ın yaşam alanlarını paylaşacak olması toplumun sağcı (kapitalist) ve solcu (sosyalist) ayırımını beraberinde getirmiştir.⁵⁷⁸ 1920'lerde (*Hapo'el Hatza'ir*, *Poale Zion Party* (Marksist), *Ahdut HaAvoda*) ve 1930'larda (*Ahdut HaAvoda* ve *Hapoel Hatzair* partilerinin birleşmesiyle Mapai Partisi kurulur) kurulan partilerin ilk söylemleri sağ ve sol üzerine olmuştur.⁵⁷⁹ Sol partiler devlet otoritesi (özellikle ekonomik anlamda), sosyal eşitlik, sosyal hizmetler gibi konulara vurgu yaparken, sağ partiler ise rekabet sistemini öneren serbest teşebbüse dayalı bir politika gütmüştür.⁵⁸⁰ Fakat daha sonraki dönemlerde partiler ve

---

⁵⁷⁴ Avi Shlaim, "The Likud in Power: The Historiography of Revisionist Zionism", *Israel Studies*, Cilt 1, Sayı 2, 1996, ss. 282-290.

⁵⁷⁵ *Ibid.*

⁵⁷⁶ Üstün bir ırk tarafından yönetilen siyasi bir sistemdir. Azınlık haklarını tamamen reddeder.

⁵⁷⁷ Oren Yiftachel, "Ethnocracy and Its Discontents: Minorities, Protests, and the Israeli Polity" *Chicago Journals* (Critical Inquiry), Cilt 26, Sayı 4, 2000, s. 728.

⁵⁷⁸ *Ibid.*

⁵⁷⁹ M. Roshwald, "Political Parties and Social Classes in Israel", *Social Research*, Cilt 23, Sayı 2, 1956, ss. 203-205.

⁵⁸⁰ *Ibid.*

seçmenlerin dönüşüm yaşamıyla bugünkü siyasi sistemin tablosu da değişmiştir. Bugün İsrail siyasi sistemi tarihinde başat rol oynayan iki parti İşçi Partisi (Mapai) ve Likud Partisi daha merkezi parti özellikleri sergilemişlerdir. Örneğin sağ kanat partisi Likud sendikacılığı kabul ederken, İşçi Partisi hür teşebbüs ve özelleştirmeden yana tavır sergilemiştir.⁵⁸¹

İsrail'in siyasi sistemi nadir ve nevi şahsına münhasır bir siyasi sistem olarak tanımlanır. Birçok açıdan İsrail'i özel bir çalışma alanı olarak gören Arian'a göre "Siyasal sistemleri karşılaştıran siyaset bilimciler İsrail'i bir şemaya yerleştirmekte zorlanmaktadır."⁵⁸² İsrail'in siyasi ve toplumsal yapısına bakıldığında iki yönetim biçimi karşımıza çıkmaktadır. Birincisi etnik demokrasidir. Etnik demokrasi, yapısal bir biçim kazanan etnik egemeni her birey için demokrasi, siyasi ve sivil haklarla birleştiren siyasi bir sistemdir.⁵⁸³ Herrenvolk yönetim sistemi ise üstün bir ırk tarafından yönetilen ve azınlıkları uzantılarıyla birlikte tamamen reddeden bir siyasi sistemdir.⁵⁸⁴ İsrail'in etnik ve kültürel kökenlerinin siyasi içi yapısı üstünde derin bir etkiye sahip olduğu bu araştırmadan anlaşılmaktadır. Sosyal anlamda etnik ve kültürel bölünmüşlük özelliği sergileyen toplumların siyasi sistemlerini sınıflandırmak oldukça güçtür. Ancak İsrail'in kuruluş öncesi ve sonrası dönemlerine bakıldığında İsrail'in kurulduğu yıllarda Aşkenaz etnik kökeninin egemenliğine dayanan siyasi sistemi Herrenvolk yönetim biçimine yakın olduğu görülmektedir. Fakat günümüzde değişen sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi dengelerden dolayı bu katı sistem yumuşayıp içinde birçok farklı grup barındırmasından dolayı kısmen etnik demokrasiye doğru kaydığı düşünülür.⁵⁸⁵ Çünkü İsrail'de kendini farklı tanımlayan her grup düşük seçim barajı sisteminin sağladığı temsil imkânını mecliste elde edebilme fırsatına sahiptir.

İsrail'in kuruluş tarihinden 1977 yılındaki *Knesset* seçimlerine kadar en etkili olan siyasi parti İşçi Partisi olmuştur. Sol kanat temsilcisi İşçi Partisi'nin muhalifi olarak sağ kanadın temsilcisi olan Likud Partisi vardır. Günümüzde hâlâ bu iki siyasi kutup ekseninde İsrail siyasi sistemi işlemektedir. Düşük baraj uygulamasından dolayı birçok partinin temsil edildiği *Knesset'te* siyasi tercihler dört ana akımda

---

⁵⁸¹ Neuberger, (2004), *Ibid.*

⁵⁸² Asher Arian, *Politics in Israel: The Second Generation* (NJ: Chatham, 1985), s. 1.

⁵⁸³ Smooha, *op. cit.*, s. 199.

⁵⁸⁴ *Ibid.*

⁵⁸⁵ Sammy Smooha, The model of ethnic democracy: Israel as a Jewish and democratic state, *Nations and Nationalism*, Cilt 8, Sayı 4, 2002, ss. 475-503.

şekillenmiştir. İlk akımı Merkez Sol ve Merkez Sol'a yakın partiler oluşturmuştur. İkinci akımı Merkez Sağ ve Milliyetçi partiler oluşturmuştur. Üçüncü akımı ise Aşırı Dinci partiler ve dördüncü akımı Arap partiler oluşturmuştur.⁵⁸⁶ Dört ana çatı altında toplanarak da İsrail siyasi sistemi karmaşık yapısını korumaktadır.⁵⁸⁷

i. Merkez-Sol Partiler

İsrail siyasi sisteminde en önemli rolü oynayan merkez-sol partiler İşçi Partisi (1968) başta olmak üzere Meretz (1992) ve Şinui (1974) partileridir. İngiliz Mandası döneminde Mapai olarak faaliyet yürüten Sol'un merkezi olan İşçi Partisi 1977 yılına kadar uzun bir süre ülke siyasetine ve yönetimine yön vermiştir.⁵⁸⁸ 1906 yılında kurulan *Hapo'el Hatza'ir* partisi ve 1919 yılında kurulan *Ahdut HaAvoda* partilerinin birleşmeleri ile 1930'da kurulan Mapai daha sonra 1968 yılında İşçi Partisi olarak siyasete girmiştir. İşçi Partisi, bu dönemlerde toplumsal yapıdan kaynaklanan dalgalanmalardan ötürü daha çok makyavelist politikalar gütmüştür ve aslında koalisyon hükümetlerinin doğasında bu anlayış mevcuttu.⁵⁸⁹ 1977-1984 yılları arasında merkez-sağ partisi olan Likud siyasi alanda etkin olmuştur.⁵⁹⁰ 1942 yılında aşırı Sovyet yanlısı sosyalist bir grup Mapai'den ayrılarak tekrar *Ahdut HaAvoda* Partisi'ni kurmuştu. 1948 yılına gelindiğinde *Ahdut HaAvoda* ve *kibbutz* politikalarını savunan *Haşomer Hatzair* İşçi Partisi birleşip Mapam'ı (Birleşik İşçi Partisi) kurmuşlardı. Marxist ve Siyonist olarak görülen bu parti siyasi sistemde etkin rol oynamıştır. Daha sonra 1954'te Mapam Partisi'nin bir kolu olan *Haşomer Hatzair* Partisi'nin aşırı Sovyet yanlısı davranmasından rahatsız olan *Ahdut HaAvoda* Partisi Mapam Partisi'nden ayrılıp tekrar kendi adıyla siyasete girmiştir.⁵⁹¹ 1965 seçiminden önce *Ahdut HaAvoda* ve Mapai partileri ittifak kararı almıştı. Bu ittifaktan duyulan rahatsızlık ve *Lavon Olayının* yarattığı sarsıntıdan dolayı Ben Gurion, Şimon Peres, Moşe Dayan ve İzak Navon partiden istifa edip 1965 yılında

⁵⁸⁶ M.Bürkan Serbest, "Tarihsel Kökenleriyle İsrail'de Siyasal Partiler", Ankara Üniversitesi *SBF Dergisi*, Cilt 60, Sayı 2, 2011, s. 227.

⁵⁸⁷ Ian Lustick, "To Build and to Be Built By: Israel and the Hidden Logic of the Iron Wall", *Israel Studies*, Cilt 1, Sayı 1 (1996), ss. 196-200.

⁵⁸⁸ Hanna Diskin ve Abraham Diskin, "The Politics of Electoral Reform in Israel", *op. cit.*, ss. 33-36.

⁵⁸⁹ Martin Edelman, "The judicialization of Politics in Israel", *International Political Science Review*, Cilt 94, Sayı 2, 1994, s. 178.

⁵⁹⁰ *Ibid.*, s. 181.

⁵⁹¹ Asher Arian, *The Second Republic Politics in Israel* (New Jersey: Chatham House Publishers, Inc, 1988), ss. 110-111.

Rafi Partisi'ni kurmuşlardı. Kısa süre sonra 1968 yılında Mapai, Rafi ve Ahdut HaAvoda birleşerek İşçi Partisi'ni kurdular.⁵⁹² 1969, 1973, 1977, 1981 ve 1984 yıllarında yapılan seçimlere Mapam ve İşçi Partisi ittifak halinde girmiştir.⁵⁹³

1992 seçimlerine İzak Rabin liderliğinde giren İşçi Partisi *Knesset*'te 44 sandalye kazanarak büyük bir başarı sergilemiştir fakat 1995 yılında bir suikasta kurban gitmiştir. Böylelikle Şimon Peres 1992 yılında yapılan parti kongresinde liderliğini kaybettiği İşçi Partisin tekrar lideri seçilmiştir.⁵⁹⁴ İşçi Partisi 1996 yılı seçimlerinde çoğunluğu alsa da (34 sandalye) hükümet kurma görevi Natenyahu liderliğinde Likud'a (32 sandalye) kalmıştır.⁵⁹⁵ 1992'de değişen seçim sistemi ile başbakana direkt seçilme imkânı sağlanırken aynı zamanda bundan bağımsız olarak seçmenler istediği partiye oy verebilecekti.⁵⁹⁶ Küçük partilerin meclise girmesini azaltma politikası⁵⁹⁷ olarak görülen bu sistem istenen sonucun aksine büyük partilerin oy oranını iyice azaltırken meclise birçok ufak partinin girmesinin önünü açmıştı.⁵⁹⁸ Bu süre 1996-2005 yıllarını kapsamıştır.⁵⁹⁹ 1999 yılı Başbakanlık seçimlerini İşçi Partisi lideri Ehud Barak kazanmıştı fakat Oslo barış görüşmelerinin başarısız olması ve tırmanan şiddetten dolayı başlayan ikinci intifadanın oluşturduğu siyasi ve toplumsal istikrarsızlık önlenemediği için 2001 yılında erken seçime gidilmiştir.⁶⁰⁰ Bu seçimlerde Arapların seçimi boykot etmelerinden dolayı Likud Partisi'nin lideri Ariel Şaron %62,4 oranında oy alarak başbakan olmuştur.⁶⁰¹ 2003 yılında yapılan seçimde hükümet, Gazze'deki yerleşim yerlerinden tamamen çekilmeyi planlayan barış ve güvenlik temelli parti programına sahip Başbakan Şaron liderliğinde kurulmuş ve İşçi Partisi muhalefette kalmıştı.⁶⁰² 2006 yılındaki seçimlerde ise Ehud Olmert liderliğinde sağ-sol-dindar-laik kesimden oluşan merkezi bir parti olmayı amaçlayan Kadima partisi %22'lik oy oranıyla en çok oyu alınca Şas, İşçi Partisi, GİL ve İsrail Beytenu partileri ile koalisyon hükümeti

---

⁵⁹² David M Zohar, *Political Parties in Israel: The Evolution of Israeli Democracy* (New York, Praeger Publishers, 1974), ss. 44-45.

⁵⁹³ Arian, *op. cit.*, s. 107.

⁵⁹⁴ *Ibid.*, ss. 115-116.

⁵⁹⁵ Diskin, *The Last Days in Israel: Understanding the new Israeli Democracy*, *op. cit.*, s. 72.

⁵⁹⁶ B. Susser, "The Direct Election of the Prime Minister: A Balance Sheet", *Israel Affairs*, Cilt 4, Sayı 1, 1997, s. 242.

⁵⁹⁷ U. Benziman, "Thirty-Three Parties Looking For An Edge", *Ha'aretz*, 06 Nisan 1999.

⁵⁹⁸ G. Mahler, "The Forming of the Netanyahu Government: Coalition-Formation In A Quasi-Parliamentary Setting", *Israel Affairs*, Cilt 3, Sayı 3-4, 1997, s. 4.

⁵⁹⁹ Hirschl, *op. cit.*, s. 95.

⁶⁰⁰ Diskin, *The Last Days in Israel: Understanding the new Israeli Democracy*, *op. cit.*, s. 78.

⁶⁰¹ *Ibid.*, s. 109.

⁶⁰² Reich, *op. cit.*, s. 217.

kurulmuştur.⁶⁰³ Seçmen tabanı Kadima partisine kayan Likud bu seçimde %8'lik oy oranıyla en büyük düşüşü yaşamıştı. Ehud Olmert'in başarısız politikaları sonucu doğan çatışma ortamı ve rüşvet skandalı nedeniyle istifa etmesi 2009'da erken seçimlerin yapılmasına neden olmuştur.⁶⁰⁴ Tzipi Livni liderliğinde Kadima partisi %22 ile en yüksek oy oranına sahip olmasına rağmen verilen süre içinde hükümeti kuramamasından ötürü Netanyahu liderliğindeki sağ kanat Likud Partisi aşırı muhafazakâr parti Shas, The Jewish Home ve İsrail Beiteinu partileriyle koalisyon hükümetini kumayı başarıp Başbakan olmuştur.⁶⁰⁵ Burada Kadima'nın parti politikalarından ve önceki hükümetin icraatlarından (Hamis ile çatışma ve terörün artması) rahatsız olan diğer partilerin koalisyona yanaşmaması etkili olmuştur. Oysa Likud'un ekonomik refah ve barış söylemleri tabanını yeniden kazanmasında etkili olmuştur.⁶⁰⁶ 2013 seçimlerinde Likud-İsrail Beiteinu ittifakı en yüksek oy oranını alıp İsrail Evimiz, Yeş Atid ve Hatnuah partileri ile koalisyon hükümetini kurmuştur.⁶⁰⁷ Netanyahu'nun barış söylemleri, kaçırılan askerlerin serbest bırakılması, sosyal adalet söylemleri (Tal Kanunu)⁶⁰⁸ ve siyasi istikrarı sağlaması bu başarıda etkili olmuştur. Kadima ise %2 oy alarak önceki seçimlere göre çok büyük bir düşüş yaşamıştır. 2015 seçimlerinde ön plana çıkan sorunlar bütçe görüşmeleri ve Kadima'nın önerdiği Yahudi Devleti Önerisi⁶⁰⁹ olmuştur. 2015 seçimlerini en çok oyu alan barış ve demokrasiye vurguda bulunan Netanyahu liderliğinde Likud partisi olmuştur ve İsrail Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin'in hükümeti kurma görevi Netanyahu'ya verilmiştir.

İşçi Partisi

İşçi Partisi'nin sosyal çoğulculuk ve eşitliği temel ilke alan sosyal demokrat bir parti olarak kurulduğu bilinmektedir. Genel anlamda İşçi Partisi'nin seçmen kitlesini Aşkenaz Yahudilerinden oluşan işçi sınıfının oluşturduğu bilinmektedir.⁶¹⁰ İşçi

---

⁶⁰³ *Ibid.*, s. 274.

⁶⁰⁴ Asher Arian ve Michal Shamir, *The Elections in Israel 2009* (New Jersey: Transaction Publishers, 2011), s. 1.

⁶⁰⁵ *Ibid.*

⁶⁰⁶ *Ibid.*, ss. 1-5.

⁶⁰⁷ Arnold Dashefsky ve Ira Sheskin, *American Jewish Year Book 2014: The Annual Record of the North American Jewish Communities* (Switzerland: Springer, 2015), s. 137.

⁶⁰⁸ Ultra-Ortodoks ve Arapların askerlikten muaf olması.

⁶⁰⁹ İsrail'in adının Yahudi Milleti Devleti olarak değiştirilmesi yasa teklifi.

⁶¹⁰ Shohat, *op. cit.*, s. 28.

Partisi'ni geniş bir seçmen gurubunun desteklediği bilinmektedir. Bunlar Aşkenaz Yahudileri, Sefarad Yahudilerinin bir kısmı ve diğer radikal gruplar olarak bilinir. Avrupa'dan göç eden Aşkenazlar ülke siyasetinde önemli bir rol oynamıştır.⁶¹¹ İsrail'in kurulmasında aktif ve etkin olan Aşkenazlar daha sonraları ülke siyasetine önemli ölçüde yön vermiştir. Aşkenazlar'ın ekonomik üstünlüğü ülkeye yön vermede etkili olmuştur. Kısaca, İşçi Partisi Avrupa'dan göç eden Aşkenaz elitinin sembolü olmuştur.⁶¹² Uzun yıllar ülkeye yön veren İşçi Partisi'nin tabanını oluşturan Aşkenazlar, İsrail yönetiminde aktif rol almışlardır.⁶¹³ İsrail siyasetinde daha az etkin olan Sefaradlar'ın ise daha yoksul olmaları ve *kibbutzlar* olarak bilinmeleri İşçi Partisi'ni Aşkenazlar'ın yoğun desteklediği bir parti yapmıştı. Fakat bu durum, zaman içerisinde parti politikalarında oluşan değişikliklere, İsrail'e gelen yeni göçmenlerin neden olduğu demografik değişim bu durumun değişmesine sebep olmuş ve parti tabanında azalmalar olmuştur. İsrail kamuoyunun sağ kanada kayması ve ortaya çıkan değişik ideolojide olan partiler İşçi Partisi'nin oy oranının azalmasına sebep olarak görülebilir.⁶¹⁴

İsrail'i inşa etme sürecinde Mapai geniş örgütlenme ağı ve köklü politikalarla geniş bit tabana yayılmayı başarmıştır. Bu parti “sosyal devlet” söylemleri ile Avrupa'dan göç eden Aşkenaz Yahudilerinin ve *kibbutzlardaki* halkın oyunu kazanmıştır.⁶¹⁵ İşçi Partisi kurulduktan sonra da bu partinin seçmen tabanı kibbutzlarda çalışanlar, orta sınıf ve Aşkenaz kökenli Yahudiler olmuştur.⁷⁶ Fakat yeni göçlerle artan Sefarad Yahudileri nüfusu karşısında yeni söylemler üretemeyen parti, sürekli oy kaybetmeye başlamış ve bu durumun 1977 yenilgisiyle de sonuçlandığı görülmüştür.⁶¹⁶ 1977 tarihinden sonra parti içinde çeşitli reformlar yapılmasına karşılık hızla artan Sefarad oylarını kendi tarafına çekemeyen İşçi

---

⁶¹¹ *Ibid.*, s. 17.

⁶¹² Judith S.Yaphe, *Middle East in 2015: The Impact of Regional Trends on U.S Strategic Planning* (Washington D.C: National Defence University Press, 2002), s. 85.

⁶¹³ Shohat, *op. cit.*, s. 20.

⁶¹⁴ Marie Cathrine Furberg Moe, *Peripheral Nationhood, Being Israeli in Kiryat Shemona*, A thesis submitted to the Department of Anthropology of the London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy, London, March 2012. (http://etheses.lse.ac.uk/449/1/Furberg_Peripheral%20Nationhood%20Being%20Israeli%20in%20Kiryat%20Shemona.pdf) (erişim tarihi: 12.12.2014)

⁶¹⁵ Shapira, *op. cit.* s. 174.

⁶¹⁶ Ufuk Ulutaş, Selin Bölme, Zeliha Ziya, *op. cit.*, s. 17.

Partisi, Aşkenaz kökenli Yahudilerden oluşan seçmen kitlesine hitap etmeyi sürdürmüştür.⁶¹⁷

İşçi Partisi'nin oylarının azalmasına neden olan etmenler arasında dünyanın dört bir yanından gelen göçmenlere yönelik her hangi bir koruyucu politika geliştirilmemiş olması ve Sefarad Yahudilerinin gereksinimlerinin göz ardı edilmesi olarak görülebilir. Diğer bir sebep ise daha çok Arapların yaşadıkları bölgelere yakın yerlere yerleştirilmeleri tercih edilen Sefaradlar'ın çatışmalar esnasında en çok zarar gören kesim olmasıdır. Sefarad ve Mizrahi karşıtı politikaların neticesi bu geniş seçmen kitlesinin ilk fırsatta güçlü bir muhalif partiye yöneleceğinin sinyalleriydi ve nitekim öyle oldu. Dolayısı ile oyların büyük bölümü Likud Partisine kaymıştır. İşçi Partisi'nin oylarının azalmasındaki bir diğer sebep politik başarısızlıklar, yoğun çatışma alanlarının çoğalması ve 1990'larda yürütülen Oslo Barış Sürecinin başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde oluşan çatışma ortamı olmuştur.⁶¹⁸

Meretz

İsrail siyasetinin sol kanat partilerinden birisi olan Meretz barış yanlısı, insan haklarına vurgu yapan, sosyal demokrat ve Siyonizm ideolojisini benimseyen bir parti tablosu çizer.⁶¹⁹ Seküler bir parti olan Meretz ılımlı politikalara sahiptir. Mapam, Şinui ve Ratz partilerinin birleşmesiyle Zehava Gal-On liderliğinde 1992 yılında kuruldu. Gal-On, Liberal ve çoğulcu (plüralist) ideolojiye sahiptir.⁶²⁰ Rusya doğumlu olmasından dolayı Aşkenaz işçileri grubuna hitap eden bir lider olmuştur. Meretz Partisi 1992 Knesset seçimlerinde 12 sandalye kazanarak en büyük başarısını yakalamıştır. İşçi Partisi lideri İsak Rabin hükümetinin koalisyon ortağı olan Meretz birlikte Oslo Görüşmelerine zemin hazırlamışlardır. Meretz, kendisini İsrail barış hareketinin siyasi temsilcisi olarak tanımlamaktadır.⁶²¹ 2003 seçim beyannamesinde Filistin ile barış yapılmasını teklif etmiştir. İki Halk İki Devlet formülünü benimseyen bu parti yerleşim yerlerinin boşaltılması gerektiğini düşünmüştür.⁶²²

---

⁶¹⁷ Shohat, *op. cit.*, s. 20.

⁶¹⁸ Asher Arian ve Michal Shamir, *op. cit.*, s. 20.

⁶¹⁹ Meretz Partisi resmi sitesi: meretz.org.il/english

⁶²⁰ *Ibid.*

⁶²¹ Thomas G. Mitchell, *Liberal Parties in Settler Conflicts* (Westport, CT: Greenwood Press, 2002), s. 42.

⁶²² Serbest, *op. cit.*, s. 231.

Toplumun yoksul kesimlerine devlet yardımının yapılması kanaatine sahiptir. Din ve devlet işlerinin ayrı tutulmasını savunmuştur.

Yeş Atid

İbranice’de “bir gelecek var” anlamına gelen Yeş Atid Partisi 2012 yılında eski gazeteci Yair Lapid tarafından kurulmuştur.⁶²³ Merkez-Sol kanada yakın bir duruş sergiler.⁶²⁴ İsrail toplumunu laik orta sınıfını temsil ettiğini iddia etmiştir. İsrail toplumunun sivil yaşamına önem vermiştir. İsrail’de yönetim sistemini değiştirmek suretiyle, eğitim ve askeri hizmette eşitlik (ultra-Ortodokslar askerlikten muaf tutulur), yolsuzlukla mücadele etmeyi parti programı olarak görmüştür.⁶²⁵ Ülke ekonomisinin ilerletilmesi gerekliliğini savunarak, barınma ve geçim kolaylığını sağlamayı amaçlamıştır. Toplumun farklı kesimleri arasındaki kopuk bağları ve çatışmaları onararak bu kesimler arasındaki ilişkileri düzeltmeyi hedeflemiştir. Filistin sorunu konusunda barış yanlısı bir tutum sergilemiştir. Ancak büyük yerleşim yerlerinin ve İsrail’in güvenliğinin korunması gerekliliğini belirtmiştir. Bu politik söylemler seçmen kitlesi üzerinde etki yapmış ve 2013 seçimlerinde ikinci büyük oy oranını alarak *Knesset*’te 19 sandalye kazanmıştır.⁶²⁶ Daha çok varlıklı Aşkenaz tabanından oy almıştır.⁶²⁷ 19. *Knesset* seçimleriyle kurulan hükümette Likud partisiyle koalisyon kuran Yeş Atid Natenyahu’nun dış politikasından ve barış karşıtı duruşundan rahatsız olup bir sonraki seçimlerde Likud partisiyle ittifak yapmayacağını bildirmiştir.⁶²⁸

Şinui

Siyonist bir parti olarak 1974 yılında Yom Kippur Savaşına bir tepki olarak işadamları ve akademisyenler tarafından kurulan Şinui Partisi liberal ekonomi,

---

⁶²³ Thomas G. Mitchell, *Israel/Palestine and the Politics of a Two-State Solution* (North Carolina: McFarland, 2013), ss. 177-178.

⁶²⁴ The Israel Democracy Institute(<http://en.idi.org.il/>)

⁶²⁵ *Ibid.*

⁶²⁶ Thomas G. Mitchell, *op. cit.*, s. 178.

⁶²⁷ Mohanad Mustafa, “The Rise of Yesh Atid: Political Factors and Social Background” *Jadal*, Issue 17, Mayıs 2013, ss. 5-6.

⁶²⁸ *Ibid.*

özgürlük ve sekülerizmi savunmuştur.⁶²⁹ Dini zorlamaların karşısında olduğunu belirtmiştir. Devletin laikleşmesini savunan bu parti orta sınıfı temsil etmiştir. Yolsuzluğa karşı mücadele edeceğini ilan eden bir parti olmuştur. 1977 ve 2003 seçimlerinde 15 sandalye kazanarak üçüncü büyük parti olma şansını yakalayan Şinui partisi seçimlerden sonra bölünme ve milletvekillerinden ayrılmanın yaşanmasıyla başarısız olmuştur. Kadima Partisi'nin kurulmasıyla Şinui Partisi'nin tabanı erimeye başlamıştır.⁶³⁰ Katı Aşkenaz laik/seküler kesimin oy verdiği bir parti olmuştur.⁶³¹

ii. Merkez Sağ ve Milliyetçiler Partiler

İsrail siyasal sisteminde sağ kanadın en etkin partisi Likud olmuştur. Çeşitli dönemlerden geçen bu parti ülke tarihinde önemli bir yere sahiptir. Likud Partisi'nin tarihi manda döneminde kurulan *Herut* partisine dayanır. *Herut* manda yönetimi döneminde paramiliter bir örgüt olan Irgun'un lideri Menachem Begin tarafından 1948'de kurulmuştur.⁶³² Siyonizm düşüncesini sağ kanatta temsil eden parti olmuştur. Likud'u oluşturan diğer bir parti manda döneminde faaliyet gösteren Genel Siyonistler ve İlerlemeci Partilerin birleşmesiyle kurulan Liberal Parti olmuştur. Likud 1973 yılında Gahal, Herut, Liberal Partilerin birleşmesiyle kurulmuştur.⁶³³ İlk dönemlerde sağ partiler içinde Filistin devletinin kurulmasına en ılımlı bakan Likud olmuştur.⁶³⁴ Serbest teşebbüs ekonomi modelini savunan Likud sosyalizm dönemine ait uygulamaların kaldırılması taraftarıdır. Daha çok Sefaradlar ve Mizrahiler'in tercih ettiği sağ kanat partisi Likud olmuştur. Politikalarından ziyade İşçi Partisine rakip olarak gördükleri için Sefarad ve Mizrahiler bu partiye yönelmiştir.⁶³⁵ İşçi Partisi'nin Aşkenaz/Siyonizm eksenli politikalarından bunalan muhafazakâr-sağ seçmen tabanı (çoğunluğu Sefarad-Mizrahi) Likud partisine yönelmeyi tercih etmiştir. 2015 Knesset seçimlerinde yine seçmen Likud'u iktidara taşımıştır.

---

⁶²⁹ Asher Arian ve Michal Shamir, *op. cit.*, s. 51.

⁶³⁰ Majid Al Haj, *op. cit.* ss. 138-147.

⁶³¹ Asher Arian ve Michal Shamir, *op. cit.*, s. 51.

⁶³² Serbest, *op. cit.*, s. 233.

⁶³³ Zohar, *op. cit.*, s. 48.

⁶³⁴ *Ibid.*

⁶³⁵ *Ibid.*

Likud Partisi

Merkez-sağ ve seküler bir parti olarak bilinen Likud Partisi'nin seçmen tabanının geniş kısmı Sefarad ve Mizrahi Yahudilerinden oluşmaktadır.⁶³⁶ Likud, güvenlik politikasına ve askeri güce oldukça önem verir. Bugünkü politikaları ilk kurulduğu dönemin aksine Filistin devletini reddeder.⁶³⁷ Yerleşim yerleri politikasını savunan Likud bu alanda faaliyetlerde bulunmuştur. Partide şahinler ve güvercinler arasında çekişme yaşanmaktadır. Daha sonra bu çekişme bölünmeyi getirmiştir. 1973 yılında Menachem Begin tarafından sağ ve liberal partilerin ittifak etmesiyle kurulmuştur.⁶³⁸ 1977 seçimlerinde elde ettiği büyük başarı sol kanadın düşüşe geçmesi ve sağ kanadın yükselmesi anlamına geliyordu. 29 yıl sol kanat parti iktidarının yaşandığı İsrail'de 1977 seçimleriyle sağ kanat Likud Partisi'nin İsrail siyasetinde rol almaya başlaması olarak görülmüştür.⁶³⁹ 2005 yılında daha liberal olduğunu savunan Kadima Partisi'nin kurulmasıyla bölünme yaşasa da kısa sürede toparlanmayı başarmıştır. Bunun nedenleri arasında İsrail toplumunun "siyahları" olarak nitelendirilen Sefaradlar İşçi Partisi'nin uyguladığı Siyonizm eksenli politikalarından bunalmış, Sefarad kimliğine sahip çıkan ve "Kalkınma Şehirlerindeki" kötü koşulların düzeltilmesi vaadinde bulunan Likud Partisine yönelmişlerdir.⁶⁴⁰ Likud Partisi'nin izlemiş olduğu politikalar daha kapsayıcı ve makul görüldüğünden tercih olarak Sefaradlar bu partiyi benimsemişlerdir. İktidardaki İşçi Partisi'nin yolsuzluk ve rüşvet olaylarına karışması Likud tarafından avantaja çevrilmiştir. 1977'de Sefarad Yahudilerinin Likud'a destek vermesiyle İşçi Partisi'nin iktidarı sona ermişti.⁶⁴¹ Likud Partisi aynı zamanda parti içinde Sefaradlar'ın varlığına müsaade etmiştir. Böylelikle toplumda dışlanmışlık psikolojisini Likud lehine çevirmeyi başarmıştır. 1978 yılında Kamp David görüşmeleri ve 1979 yılında İsrail-Mısır Barış antlaşması toplumda olumlu etki oluşturmuş ve Likud 1981 seçimlerinde yeniden iktidar olmayı başarmıştır. Likud 1977 yılındaki başarısını İşçi Partisi'nin politikalarından bunalan Sefaradlı seçmenlerin bu partiye yönelmesine borçlu olduğu

⁶³⁶ Esther Iecovich, Pensioners' Political Parties in Israel, *Journal of Aging & Social Policy*, Cilt 12, Sayı 3, (2008), ss. 87-107.

⁶³⁷ *Ibid.*

⁶³⁸ The Israel Democracy Institute (<http://en.idi.org.il/>)

⁶³⁹ Shmuel Tzabag, "Co-operation in the Shadow of a Power Struggle: Israel: The Likud Governments and the Histadrut 1977-84", *Middle Eastern Studies*, Cilt 31, Sayı 4, 1995, s. 849.

⁶⁴⁰ Shohat, *op. cit.*, s. 28.

⁶⁴¹ *Ibid.*

iddia edilir.⁶⁴² Likud'un katı Filistin karşıtı politikaları Sefaradlı seçmenleri bu partiye yönlendirmeye sebep olmadığı iddia edilirken, Siyonizm politikalarının altında ezilen Doğu etnik kökenli Yahudi toplumsal kesiminin (Sefarad ve Mizrahiler) haklarını ve etnik kimliklerini kabullenmesi Likud partisine bu seçmen kitlesinin oylarının kaymasında etkili olduğu iddia edilir.⁶⁴³

Kadima

Diğer önemli bir parti olan Kadima, 2005 yılında Likud Partisi'nden ayrılan Ariel Şaron tarafından kurulmuştur.⁶⁴⁴ Merkezi ve liberal bir vizyona sahip olan Kadima, Siyonizm ideolojisini taşımaya devam etmiştir.⁶⁴⁵ Şaron'un 2005 yılında Gazze'den çekilme projesi barış yanlısı görünmesinden ötürü partiyi 2006 seçimlerinde iktidara taşımıştır. Kadima Partisi kendini siyasi yelpazede İşçi Partisi ile Likud'un arasında bulunan merkez bir parti olarak tanımlamaktadır.⁶⁴⁶ Bu bağlamda seçmen kitlesinin tanımlanması güç olmuştur. Seçmenlerin yerli/göçmen, Aşkenaz/Sefarad ve SSCB kökenli dağılımı homojen olmakla birlikte bu partiye oy veren belli bir sosyo-ekonomik sınıf yoktur denebilir.⁶⁴⁷

İsrail Beytenu (İsrail Evimiz)

İsrail Beytenu Partisi, Avigdor Lieberman tarafından 1999 yılında kurulmuştur. Aşırı milliyetçi, seküler ve sağ kanat bir parti olarak bilinir.⁶⁴⁸ Bu partinin asıl amacı farklı kültür ve kökenlerden oluşan İsrail'in entegrasyonunu sağlamak olmuştur.⁶⁴⁹ Parti üyeleri genel itibari ile Rusya'dan gelen Rusça konuşan seküler yaşamı benimsemiş göçmenlerden oluşmaktadır ancak etnik köken üzerinden siyasi vurgu yapmadığı söylenebilir.⁶⁵⁰ Buna rağmen tabanı Rusya'dan gelen göçmenlerle sınırlı kalmıştır.

---

⁶⁴² Steven A. Hoffman, "Israel at the Polls, 1981: A Study of the Knesset Elections", *The American Political Science Review*, Cilt 81, Sayı 4 (1987), ss. 1402-1404.

⁶⁴³ Majid Al Haj, *op. cit.*, ss. 52-53.

⁶⁴⁴ The Israel Democracy Institute(<http://en.idi.org.il/>)

⁶⁴⁵ *Ibid.*

⁶⁴⁶ Ufuk Ulutaş, Selin Bölme, Zeliha Ziya, *op. cit.*, s. 57.

⁶⁴⁷ *Ibid.*

⁶⁴⁸ The Israel Democracy Institute(<http://en.idi.org.il/>)

⁶⁴⁹ *Ibid.*

⁶⁵⁰ Majid Al Haj, *op. cit.*, s. 138.

Bu parti güçlü bir şekilde barış sürecini desteklemiş ve Arap-İsrail birliğini savunmuştur. İki devletli çözümü savunarak bir Filistin devletinin kurulması taraftarıdır. Liberal ekonomi politikalarını savunur. İsrail Beytenu Partisi'nin sekülerizm politikasının asıl amacı din ve devlet işlerini ayırmaktan ziyade dinin (Rabinik sistemi) modernize edilmesidir. Güçler ayrılığı, her İsrail vatandaşının orduda yer alması, din adamlarının ve ulusal din kurumlarını desteklenmesi parti politikaları arasındadır. Eğitime önem verir ve sağlık hizmetlerinden herkesin faydalanması gerektiğini savunmuştur.

iii. Aşırı Dindar Partiler (Haredi)

İsrail toplumunda en belirgin çatışma noktalarından biri seküler/laik ve aşırı dindarlar arasında yaşanmaktadır.⁶⁵¹ Kuruluş döneminde siyasi sistemde fazla rol alamayan aşırı dindarlar kademeli olarak siyasi sistemde etkilerini arttırmıştır. Tabanını daha çok dindar Mizrahiler'in oluşturduğu bu blok Siyonizm fikrine uzak durmuştur. Bu seçmen kitlesi İsrail toplumunun %7'sine tekabül eder.⁶⁵² Mafdal, Memaid ve Şas aşırı dindar partiler olarak görülür.⁶⁵³

Şas

Şas partisi Irak kökenli Haham Ovadya Yosef tarafından 1984 yılında kurulmuştur. Partinin adı, *Şomrei Sefarad* yani Sefaradlar'ın muhafızı anlamına gelmektedir.⁶⁵⁴ İsminden de anlaşılacağı üzere Aşkenazlar'ın İsrail'deki etkinliğine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.⁶⁵⁵ "Sağcı" ve "dinci" bir parti olarak nitelenen Şas, Mizrahiler'in ve Sefaradlar'ın Yahudi kimliği ile devlet kurumları içerisinde güçlü bir şekilde yer alması gerektiğini ve *yeşivaların* (Yahudi din okulu) devlet tarafından bir bütçe ayrılarak desteklenmesi gerektiğini savunmuştur.⁶⁵⁶ Aşkenaz ve Sefaradlar arasındaki sosyal eşitsizliklere bir tepki olarak ortaya çıkan bir parti

---

⁶⁵¹ Miriam Fendius Elman, *Oded Haklai and Hendrik Spruyt, Democracy and Conflict Resolution: The Dilemmas of Israel's Peacemaking* (New York: Syracuse, 2014), ss. 18-20.

⁶⁵² *Ibid.*

⁶⁵³ *Ibid.*

⁶⁵⁴ The Israel Democracy Institute(<http://en.idi.org.il/>)

⁶⁵⁵ Şas Partisi'nin resmi sitesi için bkz. <http://shas.org.il/Web/He/Default.aspx>.

⁶⁵⁶ Miriam Fendius Elman, Oded Haklai ve Hendrik Spruyt, *op. cit.*, s. 44.

özelliği taşır. Sefaradlar'ın toplumsal alanda geri kalmasını Aşkenazlar'ın politikalarına bağlamıştır.⁶⁵⁷ Museviliğin yönetimde ve yasalarda etkisinin artması taraftarıdır. *Halakhah*⁶⁵⁸ kurallarına uzak olduklarını düşündükleri Rusya'dan gelen Aşkenazlar'ın göç etmelerine karşıdır. Seçmen tabanının eğitim seviyesi düşüktür ve yoksullardan oluşmuştur.⁶⁵⁹ 1999 seçimlerinde Şas Partisi en yüksek oyu alarak Knesset'te 17 sandalye kazanmıştır. Tüm Sefaradlar'ı (laik, dindar vb.) içine alan bir söylemle "Sefaradlı olmayı" ön plana çıkarması bu başarıyı doğurduğu söylenebilir.⁶⁶⁰

Birleşik Tevrat Yahudiliği

1992 yılında kurulmuştur. Dindar Aşkenaz Yahudi tabanını temsil eder.⁶⁶¹ Birleşik Tevrat Yahudiliği Partisi'nin tabanı İsrail'deki Ortodoks Aşkenazlar'dan oluşmuştur.⁶⁶² Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması fikrine karşı çıkmıştır. Birleşik Tevrat Yahudiliği partisi dini kuralların hukuk ve devlet yönetim sistemi içinde daha fazla yer almasını savunmuştur. Aşırı dincilerin askerlikten mahrum bırakılmalarına karşı çıkmıştır. *Sabbath* ve dini günlerde tatillerin kaldırılması fikrine karşı durmuştur.

Mafdal

Ulusal Dindar Parti (Mafdal) aşırı sağcı-dindar bir partidir. Mafdal, İsrail'in sınırları konusunda başından bu yana 'Tevrat'ın teminatıyla, İsrail toprakları İsrail halkına aittir ve onun hakkıdır' düşüncesini benimsemiştir.⁹³ Yahudilik ve modernite arasında bir sentez oluşturmayı amaçlar ve Filistin devletinin kurulmasına karşı olmuştur.⁶⁶³

---

⁶⁵⁷ Sami Shalom Chetrit, "Mizrahi Politics in Israel: Between Integration and Alternative", *Journal of Palestine Studies*, Sayı 4, 2000, s. 57.

⁶⁵⁸ Halaha(Halakha): sözlü ve yazılı dini emirler

⁶⁵⁹ Sami Shalom Chetrit, *op. cit.*, ss. 57-58.

⁶⁶⁰ Chetrit, *Ibid.*, s. 59.

⁶⁶¹ Clive Jones ve Emma C Murphy, *op. cit.*, s. 41.

⁶⁶² The Israel Democracy Institute(<http://en.idi.org.il/>)

⁶⁶³ Serbest, *op. cit.*, s.238.

iv. Arap Partiler

İsrail resmi verilerine göre bugün İsrail’de yaşayan nüfusun yaklaşık %20’sini Filistinli Araplar oluşturmaktadır.⁶⁶⁴ Bununla birlikte sayıları 1,23 milyonu bulan bu nüfusun İsrail parlamentosundaki temsil oranı halen %10’un altındadır.⁶⁶⁵ Arapları temsil eden partiler; Hadaş, Balad ve Birleşik Arap Listesi gibi Siyonizm karşıtı partilerdir.

Hadaş, bağımsız bir Filistin devletinin kurulması fikrini savunmuştur.⁶⁶⁶ 1967 yılında İsrail’in işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesini gerektiğine inanmıştır. Sol kanat özelliği taşıyan bu parti din ve devlet işlerinin ayrı tutulmasından yana olmuştur.⁶⁶⁷ *Birleşik Arap Listesi* Partisi Hadaş Partisiyle benzer özellikler sergiler ve daha ılımlı olarak görülür.⁶⁶⁸ *Balad* Partisi, Hristiyan Arap Azmi Bişara tarafından kurulmuştur. Demokrasi ve insan haklarına vurgu yapan bu parti bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını savunmuştur.⁶⁶⁹

Bu bağlamda tüm partiler, liderleri ve parti tabanları incelendiğinde Yahudi gruplar arası çatışmanın parti tabanlarına yansımalarını görmek mümkündür. Toplumsal kutuplaşmaların ve çatışmaların iç siyasete etkileri belirgin bir biçimde görülmektedir. Aşkenazlar’ın İşçi Partisi’nin tabanını, Sefarad ve Mizrahiler’in ise Likud Partisi’nin ve ultra-Ortodoks Sefarad ve Mizrahiler’in Şas Partisi’nin tabanını oluşturduğu görülmektedir. Bu toplumsal ayrılıkların ve çatışmaların siyasi sonuçları koalisyon hükümetleri, siyasette bölünmüşlük, gücün paylaşımı sorunu ve çok sayıda partinin orta çıkması gibi konuları beraberinde getirmiştir. Bugünkü İsrail’in iç siyasi sisteminin şekillenmesi bu sonuçlara bağlanabilir. Düşük oranlı seçim barajı uygulaması irili ufaklı bölünmüş bir siyasi sistemi doğurduğu söylenebilir. Örneğin 1988 tarihine kadar İsrail’de seçim barajı % 1 oranında olmuştur. 2003 yılına kadar % 1,5 olarak kalmıştır. 2014 yılına kadar % 2 olan seçim barajı 2014’ten sonra % 3,25 oranına yükseltilmiştir. Bu durumda birçok partinin barajı aşp Knesset’te temsil imkânı bulması sağlanmıştır. Fakat farklı kültürel ve etnik kökenlerden oluşan İsrail toplumunun birçok çatışma noktasına sahip olması düşük oranlı seçim barajının

---

⁶⁶⁴ Clive Jones ve Emma C Murphy, *op. cit.*, s. 43.

⁶⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶⁶ The Israel Democracy Institute (<http://en.idi.org.il/>)

⁶⁶⁷ Clive Jones ve Emma C Murphy, *op. cit.*, s. 45.

⁶⁶⁸ Reich, *op. cit.*, s. 316.

⁶⁶⁹ The Israel Democracy Institute (<http://en.idi.org.il/>)

sağlamış olduğu temsil fırsatını problem olarak doğurmuştur. Aşırı dindar ve sekülerlerin çatışması, Sefarad/Mizrahi ve Aşkenaz çatışması, sağ ve sol çatışması gibi birçok çatışma alanı irili ufaklı birçok partinin doğmasına sebep olmuştur. Bu da siyasette bölünmüşlüğü beraberinde getirmiştir. Düşük seçim barajı uygulaması tek parti iktidarını imkânsız kılmıştır. Hükümetlerin koalisyonla kuruluyor olması küçük partilere etkinlik alanı oluşturmuştur. Merkez partiler, küçük partilerle ittifak yapmak zorunda kalmıştır. Farklı Yahudi grupların farklı sosyal ve siyasal talepleri İsrail iç siyasi sistemini şekillendirmiştir. Düşük seçim barajı küçük partilerin siyasi sistemde oynadığı rolü önemli kılmıştır. Çünkü çoğu zaman beş veya yedi gibi düşük sayıda milletvekili çıkaran partiler koalisyonların kurulmasında rol oynamıştır. Kendi taleplerinin uygulanması sözünü alarak koalisyona katılan küçük partiler bu yöntemle etkinlik sahibi olabilmişlerdir. Bu bağlamda, Likud'un direkt olarak Sefaradlar'ın ve Mizrahiler'in sosyal ve siyasal haklarını temsilden ziyade genel hak ve özgürlükleri savunan bir parti konumunda olmayı tercih etmesi ultra-Ortodoks Sefarad ve Mizrahiler'i Şas Partisine yöneltmiştir. Bu bağlamda dini ve geleneksel kuralların sosyal yaşama hâkim olmasını talep eden Şas Partisi, tabanının taleplerini uygulamaya koymak istemiştir ve nitekim bunu 1999 yılında yapılan seçimde başarmıştır. 1999 tarihli seçimde koalisyonda yer alan Şas partisi bugünkü hükümet dahi birçok koalisyonda yer almıştır. 1999 yılında kurulan koalisyon hükümetinde Din İşleri Bakanlığı'nda yer edinen Şas Partisi seküler sistemi reddetmiş ve yönetimin dini kurallara ve geleneklere göre düzenlenmesini talep etmiştir. Seküler yaşamı savunan Şinui Partisiyle zıt kutuplarda yer alan Şas Partisi bu açıdan İsrail siyasetinde seküler-dindar çatışma alanını oluşturmuşlardır. Toplumsal ve dini alanda *Halakhah* ve Tevrat'a uygun yaşam biçimi öngören Şas bu talebini 1999 tarihli koalisyonda yer alarak uygulamaya geçirebilmeyi başarmıştır. Örneğin bütün kurumların *Koşer Beslenme Kurallarına*⁶⁷⁰ uygun olması gerekliliği getirilmiş ve denetlenmesi ultra-Ortodokslar'ın (Şas) tekeline geçmiştir.⁶⁷¹ Evlenme konusunda Ortodoks *rabbiler* tarafından kısıyılan nikâhlar resmi olarak kabul edilen evlilikler statüsünde olmuştur.⁶⁷² Ayrıca, Musevilik dinine geçmek ancak Ortodoks *rabbilerin* müsadeleriyle geçerlilik kazanmıştır. Hatta etnik kimliğin (Yahudi olup olmadığına

---

⁶⁷⁰ Domuz eti barındırmayan yiyecekler.

⁶⁷¹ W. L. Cleveland, *op. cit.*, s. 197.

⁶⁷² *Ibid.*, s. 196.

karar verme) belirlenmesi Ortodoks *rabbilerin* verdiği karara göre belirlenmiştir.⁶⁷³ Bu bağlamda dini kuralların toplumda uygulanmasında Sefarad ve Mizrahiler'in tabanını oluşturduğu Şas Partisi'nin etkisi büyük olmuştur. Böylelikle düşük seçim barajının zorunlu kıldığı koalisyonlarda yer edinen Sefarad ve Mizrahiler dini açıdan sosyal taleplerini elde edebilmişlerdir. Öte yandan Likud tabanına yakın olan Sefaradlar parti yönetiminde yer edinememiştir. Sefaradlar'ın taleplerinin dini alanla sınırlı kaldığı, devlet kurumlarında ve siyasi alanda düşük temsil oranına sahip oldukları görülmektedir. Seküler, dindar, Aşkenaz, Sefarad, Mizrahi gibi farklı Yahudi grupların farklı taleplerinin siyasal sisteme etki ettiği açıkça görülmektedir. Siyasette bölünmüşlük örneği sergileyen İsrail'in "parti devleti" veya "koalisyon devleti" olarak adlandırılması hiç şüphesiz çok farklı kültür ve etnik kökenlere sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

İ. SONUÇ

Yahudi toplumu ve İsrail devleti üzerine yapılmış birçok araştırma ve çalışma Siyonizm'in geniş ve içselleşmiş etkilerinden dolayı çoğunlukla genel bakış açıları ve genellemelerden oluşmaktadır. Diğer bir bakış açısı da salt İsrail-Filistin çatışması etrafında örgülenmektedir. Bu da geneli daha iyi ve tarafsız anlamak için ayrıntıya yönelmemize engel olmaktadır. Oysa genel problemlerden ve araştırmalardan önce özelde var olan problemlerin analizi ve bu problemlerin üzerinde çalışılması gerekmektedir.

İsrail toplumunun etrafında halkalandığı çeşitli kültürel, etnik, siyasal, sosyo-ekonomik segmentlerin oluşturduğu çatışma kutupları bu toplumun iç siyasi yapısına etki etmiştir. Dalgalı bir siyasal sistemin mevcut bulunması toplumda bulunan çokça çatışma noktasının varlığından kaynaklanmaktadır. İç dinamikleri açısından oldukça çeşitli ve aktif olan bir yapıya sahiptir. Beş veya altı partinin oluşturduğu koalisyon hükümetleri, Siyonist ve Siyonizm karşıtı Yahudilerin mücadelesi, sosyalistlerin ve liberallerin çekişmesi, Altalena Olayı, Başbakan İzak Rabin suikastı, güvercinler ve şahinler arasındaki çatışma, Sefarad/Mizrahiler ve Aşkenazlar'ın oluşturduğu çatışma kutupları, dindarlar ve laikler arasındaki çatışma gibi İsrail toplumu,

---

⁶⁷³ *Ibid.*

yapısında birden fazla çatışma noktasını barındırmaktadır. Bundan dolayı denebilir ki, İsrail'i ayakta tutan uyum noktalarının oluşturduğu denge değil, farklı çatışma noktalarının oluşturduğu hassas dengedir. Etnik demokrasi eksenine kayan bu hassas denge iç savaşın çıkmasına engel olmuştur.

İsrail kurulmadan önce ve kurulduktan sonra Yahudi toplumunun üretmiş olduğu en büyük sorunlardan biri “Doğulu” Sefarad sorunudur. Sefarad Yahudilerinin genel perspektifte: sosyal, siyasi ve kamusal alanda; özel perspektifte: istihdamda, barınmada, eğitimde, parlamentodaki temsilde (siyasette), sağlık ve sosyal hizmetlerdeki (kamu alanında çalışmadaki sınırlılık) gibi alanlarda maruz kaldığı etnik ayrımcılığın toplumun sosyal, siyasi ve ekonomik içyapısı ve Filistin sorunu üzerinde etkileri ve sonuçları olmuştur.

Bir diğer sonuç, uzun süre İslam coğrafyasında yaşayan ve bir kısmının bugün de bu coğrafyada yaşadığı Sefarad/Mizrahi Yahudileri etnisitelerinin İsrail'deki sosyal konumları ve kimlik tanımlamasıdır. Çünkü büyük oranda Aşkenazlar'ın etkin olduğu İsrail yönetimi ve medyası Sefarad etnik unsurunu “Doğulu Segmentler” olarak adlandırmaktadır. İsrail, Sefarad/Mizrahi Yahudi gruplarının kültürel birliğini tanımamakta; hatta Sefaradlar ve Mizrahiler İsrail'deki Arap etnik kimliğinin İsrail tarafından tanındığı ölçüde bir kabule sahiptir. Aşkenazlar'ın “Doğulu (Oryantal)” veya “Arap Yahudiler” terminolojilerini Sefaradlar'ı ve Mizrahiler'i tanımlamak amacıyla kullanmalarının sebeplerinden biri kendilerinin “Batılı” olmadan dolayı edindikleri üstünlük iddiasını vurgulamak maksadıyla olduğu söylenebilir. Bu durumun altında yatan diğer bir etken de, tarih boyunca Sefarad ve Mizrahi Yahudi grupların İslam'ı benimsemiş Araplarla, hatta İslam'dan önce de Arap Yarımadasında Araplarla kültürel, ekonomik ve siyasi etkileşim halinde olduklarından dolayı Arap kültürüne ait sosyal ve kültürel etkileşimleri sergilemiş olmalarıdır. Örneğin; Endülüs Emevi Hanedanlığı döneminde Sefarad etnik unsuru İspanya topraklarında Müslüman Araplarla bir arada yaşamış ve birlikte bu topraklardan göç ettirilmişlerdi. Bu göçten sonra Osmanlı devletine yerleşen Sefaradlar artık Arap dilini konuşmasalar da Müslüman Arap kültürünün izlerini taşıdıkları görülür. İslam coğrafyasında ve diğer coğrafyalarda yaşayan Mizrahi/Sefarad Yahudi grupları Avrupa kökenli Aşkenazlar'dan sosyal ve kültürel açıdan ayrılan özelliklere sahiptirler. İsrail'de İslam coğrafyasından gelen Yahudilerin çoğu kendini Sefarad olarak tanımlar. Çünkü Avrupa'dan Siyonizm

fikirli Yahudi göçü yaşanmadan evvel Filistin topraklarındaki en güçlü Yahudi köken Sefarad olmuştur. 1970'lerden bu yana Sefarad Yahudilerinin nüfusu artmaya devam etmektedir ve İsrail'in toplam nüfusunun %60'ına ulaşmıştır. Bu nüfus artışının sebepleri; Sefaradlar'ın doğal doğum oranlarının Aşkenazlar'a göre yaklaşık iki buçuk kat daha fazla olması ve Aşkenazlar'ın İsrail'den Batı'ya ve Amerika'ya göç oranının oldukça yüksek olmasıdır.

İsrail'den Avrupa'ya, Amerika'ya göç etmiş ve göç etmekte olan Yahudiler (çoğunlukla Aşkenazlar) İsrail'e geri dönme fikrine olumlu bakmamışlardır. İsrail'den göç eden Yahudi sayısı ile ilgili bilgiler güvenlik açısından "devlet sırrı" olarak görülmektedir. Fakat İsrail medyasına göre bu oran 1948'den bu yana bir milyona ulaşmıştır. Sekiz milyonluk İsrail nüfusunu düşünecek olursak bir milyon rakamı oldukça yüksek görülmektedir. İsrail'de nüfus olarak üstünlüğün Sefaradlar'da olduğu bilinmektedir fakat İsrail devlet politikası olarak nüfus sınıflandırmasını İsrail İstatistik Kurumu İsrail doğumlu, Asya doğumlu, Afrika ve Avrupa/Amerika doğumlu olarak kategorize etmektedir.⁶⁷⁴

İsrail İstatistik Bürosu'nun yapmış olduğu bu sınıflandırma biçimi İsrail'de nüfus açısından egemen bir etnik unsurun varlığına vurgu yapmak yerine biraz daha birbirine yakın oranlarda bir sınıflandırmaya gidildiği görülmektedir. İsrail İstatistik Bürosu'nun yapmış olduğu bu sınıflandırma şekli Sefaradlar'ın kimliksel tanımlanmasının ve ikinci sınıf vatandaşlıktan çıkıp eşit vatandaşlık talep etmelerine engel olmak amacıyla yapıldığı düşünülür.

Diğer bir sorun farklı Yahudi grupların İsrail toplumunda oluşturdukları kültürel ve ekonomik gruplaşmalarıdır. İsrail ekonomisinde etkin sınıfa (kapitalist sınıf) örnek olarak Avrupalılar (Aşkenazlar) gösterilebilir. Diğer yandan işçi sınıfını oluşturan sosyal periferiyi ekonomik olarak daha düşük gelirli olan Araplar (Sefaradlar) oluşturmaktadır. Ekonomik yapıda sınıfsal ayırımın her kuşak daha da derinleştiği söylenebilir.

---

⁶⁷⁴ İsrail İstatistik Bürosunun toplumu kategorize etme şekli;

- a. İsrail doğumlu bir babadan dünyaya gelen Yahudiler. Toplam nüfusun %18'unu oluşturur.
- b. Asya'da (İslam coğrafyası) doğanlar ve bunların çocukları. Nüfusun %22'sini teşkil ederler.
- c. Afrika'da (Mağrip ülkeleri; Mısır vb.) doğan Yahudiler ve bunların çocukları. Nüfusun %22 oluştururlar.
- d. Amerika ve Avrupa'da doğan Yahudiler İsrail toplam nüfusun %38'ini oluştururlar. Hem Sefarad hem de Aşkenaz Yahudilerini içerir.

(http://www1.cbs.gov.il/www/shnaton61/st_eng02.pdf) (erişim tarihi: 15.10.2014)

Aşkenazlar tarafından kurulan İsrail’de Aşkenazlar’ın etkileri hâlâ devam etmektedir. Sefarad nüfusunun belli dönemler hariç Aşkenazlar’dan daha fazla olması Sefaradlar lehine bir argüman olarak kullanılamamıştır. Eğitim düzeyleri ve sosyo-ekonomik durumlarının düşük olmasından dolayı siyasal sistemde çok zayıf bir konuma sahip olmuşlardır. Sefaradlar’dan hiçbir zaman bir Başbakan çıkmamış yükselabilen tek Sefaradlı bakan David Levi (Dış İşleri Bakanı) olmuştur. O da kısa sürede istifa etmişti.

İsrail toplumunun karmaşık yapısının, etnik ve kültürel çeşitliliğin düşük barajlı nispi temsil sistemiyle buluşmasından ötürü çok partili bir siyasi sistem karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere sağ (Likud) ve sol (İşçi Partisi) olarak iki ana blok üzerine kurulmuş olan İsrail siyasal sisteminin sadece bu iki faktörle sınırlı olmadığı açıktır. Siyasal sisteme etki eden diğer unsurlar; Aşkenaz-Sefarad çatışması, Siyonist ve Siyonizm karşıtlığı, dindar-laik çatışması, Arap-Yahudi çatışması ve göçmenler arasındaki sürtüşmelerden dolayı birçok siyasi partinin doğması sorunu olmuştur. Aynı zamanda kişisel çatışmaların fazlaca yaşandığı siyasi partiler uzun ömürlü olamayıp ittifak ve ihtilaflarla değişkenlik göstermişlerdir. Bu partilerin tabanları incelendiğinde toplumun farklı kesimlerinin eğilimlerine göre politikalar ürettikleri ve farklı parti misyonlarına sahip oldukları açıkça görülmüştür. Bu politik söylem çeşitliliğinin sebebi seçmen yapılarının farklı köken ve kültürlerle sahip olmalarından kaynaklandığı düşünülür.

Siyasal sistemin kurulduğu dönemlerden günümüze kadar etkili olan iki ana parti Likud ve İşçi Partisi olmuştur. Farklı politik davranışlar sergilese de bu iki partinin uzun süre daha İsrail siyasetinde etkili olacağı düşünülmektedir. 2015 seçimlerinin galibi olan Likud ve hemen ardından gelen Siyonist Birlik (İşçi Partisi ittifakı) bu partilerin bugün hâlâ etkin olduklarının göstergesidir.

Sefaradlar’ın ideolojik ikilemi Yahudilik-Siyonizm terimlerini eş anlamlı ve Yahudi-Arap (tarihlerinde ilk kez) terimlerini zıt anlamlı göremeye teşvik edilme durumundan kaynaklanan çelişkilere dayanır. Bu durumda Aşkenaz kültürü dayatmasının yanında Siyonizm ideolojisinin etkisi de büyüktür. Sefarad meselesi “iç mesele” olarak görülüp ancak Orta Doğu’da barış sağlandığı zaman çözülebilecek bir sorun olarak bakılmıştır. Siyonizm politikalarının Doğulu Yahudilerin durumunun daha kötüye gitmesine neden olduğu düşünülebilir.

Tarih boyunca çeşitli kültürlerle etkileşim içinde olan, sürülen, soykırıma maruz kalan ve göç eden böyle bir toplumun ortak bilinçaltı incelendiğinde günümüz İsrail'in iki farklı kolektif bilinçaltına sahip olduğu söylenebilir. 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa'dan göç eden ve çeşitli katliamlara maruz kalan Aşkenaz Yahudilerinin bilinçaltında yatan yok edilme korkusu günümüz İsrail'in iç siyasetine etki etmiştir. Nitekim aşırı radikal İşçi Partisi'nin tabanını oluşturan Aşkenazlar'ın bu parti etrafında kümelenmeleri ve iktidarı tamamen uzun süre ellerinde tutmaları “yok edilme korkusuna” karşı ürettikleri bir savunma biçimidir. Öte taraftan Sefarad/Mizrahi Yahudileri yok edilme algısından ziyade mahrum oldukları imkânlardan ve kötü koşullarından dolayı eşit haklara sahip olma gereksinimini duymaktadır. Sefaradlar'ın birlikte yaşadıkları toplumlara daha kolay adapte olduğu gerçeği göz önünde bulundurulunca Sefaradlar Aşkenazlar gibi “yok edilme korkusu” kolektif bilinçaltı davranışları sergilememektedir. Sefarad ve Mizrahiler Orta Doğu kökenli olmalarından dolayı Orta Doğu kültürüyle entegrasyonda problem yaşamamaktadırlar. İsrail'in kuruluş sürecinde ve bir süre sonrasında kadar olumlu rol oynayan Sefarad Yahudilerinin günümüzde bu olumlu tutumu yitirdikleri düşünülebilir. Sefaradlar'daki bu farklılaşma yıllarca dönuşen siyasi dengeler, Aşkenaz diplomasisi, yoksulluk, Araplarla yaşanan sıkıntılar ve entegrasyonun bir sonucu olarak görülebilir.

Bu unsurlar göz önüne alındığında günümüz İsrail'in kimlik oluşumunun tekliğe dayanmadığı veya İsrail'in tamamen homojen bir toplum olmadığı görülmektedir. İsrail'in Filistinlilerle olan sorunları incelendiğinde çoğu zaman sahip olduğu farklılıklar göz ardı edilir. Bununla birlikte İsrail'in, kendi iç dengesini muhafaza etmek için bir düşman yaratmaktan başka çaresi görünmediği gerçeği de göz ardı edilir. Bu bağlamda İçerisinde Aşkenaz, Sefarad/Mizrahi, Dürzî, Arap gibi çeşitli etnik kökenleri barındıran genç bir ülkenin iç siyasi çalkalanmalardan uzak kalabilmesi oldukça zordur. İç siyasi çalkalanmalar dönemsel olarak baskın olan etnik gruba göre şekillenmiştir. Aşkenazlar'ın baskın olduğu dönemlerde Filistinlilerle olan barış daha güç olmuştur. Fakat ilk dönemlerde Sefaradlar'ın barışa daha meyilli oldukları görülmüştür.

Sonuç olarak, İsrail devletinin kuruluş sürecinde bir araya gelen Yahudi grupların farklı etnik ve kültürlerle olan etkileşimleri sonucu oluşan farklı toplumsal eğilimler çok partili ve hassas dengelere dayanan bir iç siyasi yapıyı doğurmuştur.

Aşkenazlar, Mizrahiler ve Sefaradlar'ın sergilemiş olduğu farklı politik eğilimler ve kültürel özellikler zannedildiği kadar İsrail'in tek renkte bir ülke olmadığını ve iç siyasi yapının ve kurulan hükümetlerin hassas dengelere göre şekillendiği tezini doğrulamaktadır. Bir diğer ifadeyle etnik ve kültürel kökenlerin İsrail'in iç siyaseti üzerindeki önemli etkisini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla kısmi etnik demokrasi özellikleri yansıttığı düşünülen İsrail siyasi yaşamının kurulduğu süreden bu yana dayandığı düşük barajlı nispi temsil eksenli koalisyon sistemi, demokrasinin gereği olduğu için değil zorunluluk gereği uygulanmaktadır. Aksi halde aşırı hassas dengelerden oluşan iç siyasi yapının kaos veya iç savaş üretmesi kaçınılmaz olur. İsrail'in iç siyasi yapısının dengede olması hem İsrail'de yaşayan Araplarla olan ilişkilerine hem komşu ülkelerle de barışa yakın durmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Kitaplar

- Aharoni, Yair. *The Israeli EcoSayımy: Dreams and Realities* (New York: Routledge, 2013).
- Arian, Alan. *Security Threatened: Surveying Israeli Opinion on Peace and War* (NY: Press Syndicate, 1995).
- Arian, Asher. *The Second Republic Politics in Israel* (New Jersey: Chatham House Publishers, Inc, 1988).
- Arian, Asher and Shamir, Michal. *The Elections in Israel 2009* (New Jersey: Transaction Publishers, 2011).
- Arian, Asher. *Politics in Israel: The Second Generation* (NJ: Chatham, 1985).
- Ben-Sasson, Haim H. *A History of the Jewish People*, çev. George Weidenfeld and Nicolson, 1976 (Tel Aviv: Dvir Publishing, 1969).
- Behar, Moshe. *Zvi Ben-Dor Benite, Modern Middle Eastern Jewish Thought: Writings on Identity, Politics, and Culture 1893-1958* (NY: Brandeis University Press, 2013).
- Baskin, Judith R. and Seeskin, Kenneth. *The Cambridge Guide to Jewish History, Religion and Cultura* (New York: Cambridge University Press, 2010).
- Berlin, Adele. *The Oxford Dictionary of The Jewish Religion* (Oxford: Oxford University Press, 2011).
- Berkey, Jonathan Porter. *The Formation of Islam: Religion and Society in the Near East, 600-1800* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003).
- Bernstein, Deborah S. *Pioneers and Homemakers: Jewish Women in Pre-State Israel* (Albany: State University of New York Press, 1992).
- Berry, Mike and Philo, Greg. *Israel and Palestine: Competing Histories* (London: Pluto Press, 2006).
- Bostom, Andrew G. *The legacy of Islamic antisemitism: From Sacred Texts to Solemn History* (NY: Prometheus Books, 2008).
- Cantor, Sayırman F. *The Sacred Chain: The History of the Jews*. (New York: HarperCollins Publishers, 1994).

Cleveland, W. L. *A History of the Modern Middle East* (Oxford: Westview Press, 2004).

Clinard, Marshall R. and Quinney, Richard and Wildema, John. *Criminal Behavior Systems: A Typology* (NY: Routledge, 1996).

Chetrit, Sami Shalom. *Intra-Jewish Conflict in Israel: White Jews, Black Jews* (London: Routledge, 2009).

Crouche, C. L. *The Making of Israel* (Boston: Brill, 1982).

Dashefsky, ArSayild and Sheskin, Ira. *American Jewish Year Book 2014: The Annual Record of the Sayirth American Jewish Communities* (Switzerland: Springer, 2015).

Dinstein, Yoram and Tabory, Mala. *Israel Yearbook on Human Rights 1987* (Netherlands: Kluwer Academic Publisher, 1988).

Diskin, Abraham. *The Last Days in Israel: Understanding the new Israeli Democracy* (London: Taylor and Francis, 2005).

Diskin, A. *Eleetions and Voters in Israel* (New York, Praeger, 1991).

Elman, Miriam Fendius and Haklai, Oded and Spruyt, Hendrik. *Democracy and Conflict Resolution: The Dilemmas of Israel's Peacemaking* (New York: Syracuse, 2014).

Engineer, Asgharali. *On Developing Theology of Peace in Islam* (New Delhi: Sterling Publisher, 2003).

Foa, Anna. *The Jews of Europe After the Black Death*, çev. Andrea Grover (California: University of California Press, 2000).

Frymer, Berl. *Jewish Horizons* (New Jersey, Cornwall Books, 1983).

Ghanem, Asad. *Ethnic Politics in Israel: The Margins and the Ashkenazi Centre* (NY: Routledge, 2010).

Gil, Moshe. *Documents of the Jewish Pious Foundations from the Cairo Geniza* (Netherlans: Brill, 1976).

Giladi, Gideon N. and Harris, Russell. *Discord in Zion: Conflict Between Ashkenazi and Sephardi Jews in Israel* (London, Scorpion Cavendish, 1990).

Gurion, David Ben. *Eternal Israel* (Tel Aviv: AyaSayıt, 1964).

Gorny, Yosef. *Converging Alternatives: the Bund and Zionist Labor Movement 1897-1985* (Albany: State University of New York Press, 2006).

Haberle, Susan E. *Jewish Immigrants, 1880-1924* (Minnesota: Capstone Press, 2003).

- Hakohen, Devorah. *Immigrants in Turmoil: Mass Immigration to Israel and Its Repercussions in the 1950s and after* (New York: Sayracuse, 2003).
- Halevi, Ilan. *A History of the Jews: Ancient and Modern*, çev. A.M. Berrett, (London: Zed Books, 1988).
- Hall, Calvin C. And Lindzey, Gardner and Loehlin, John C. and MoSayısevit, Martin. *Introduction to Theories of Personality* (New York: John Wiley&Sons, 1985).
- Hasson, Shlomo. *Urban Social Movements in Jerusalem: The Protest of the Second Generation* (Albany: State University of New York Press, 1993).
- Herzl, Theodor. *The Jewish State: An Attempt to a Modern Solution to the Jewish Question* (London, 1946), 2. Bölüm.(e-book).
- Herzl, Theodor. *The Jewish State* (New York: Dover Publications, 1988).
- Hirsch, Ella. *İsrail'in Gerçekleri* (İsrail: İsrail Enformasyon Merkezi, 1997).
- Inbar, Michael and Adle, Chaim. *Ethnic Integration in Israel: A Comparative Case Study of Moroccan Brothers Who settled in France and in Israel* (NJ: Transaction, 1977).
- Jones, Clive and Murphy, Emma C. *Israel; Challanges to Identity, Democracy and the State* (New York: Routhledge, 2002).
- Johnson, Paul. *A History of the Jews* (New York: Harper and Row Publishers, 1987).
- Kalmar, Ivan Davidson and Penslar, Derek Jonathan. *Orientalism and the Jews* (LebaSayın: Brandeis University Press,2005).
- Kaschl, Elke. *Dance and Authenticity in Israel and Palestine: Performing the Nation* (Netherlands: Brill, 2003).
- Kedourie, Elie and Haim, Sylvia G. *Palestine and Israel in the 19th and 20th Centuries* (New York: Routledge, 2013).
- Kimmerling, Baruch. *Clashes of Identities: Explorations in Israeli and Palestinian Societies* (NY: Columbia University Press, 2008).
- Kwall, Roberta Rosenthal. *The Myth of the Cultural Jew: Culture and Law in Jewish Tradition* (New York: Oxford Univeristy Press, 2015).
- Lagerlund, Henrik. *Encyclopedia of Medieval Philosophy: Philosophy Between 500 and 1500*, 1. Cilt (NY: Springer, 2011).
- Lazi, Frederick A. *Politics and Policy Implementation: Project Renewal in Israel* (Albany: State University of New York Press, 1994).

- Lederhendler, Eli. *Ethnicity and Beyond: Theories and Dilemmas of Jewish Group Demarcation* (Oxford: Oxford University Press, 2011).
- Lefkowitz, Daniel. *Words and Stones: The Politics of Language and Identity in Israel* (NY: Oxford University Press, 2004).
- Leshem, Elazar and Shuval, Judith T. *Immigration to Israel: Sociological Perspectives* (New Jersey: Rutgers Press, 1998).
- Levy, Avigdor. *Jews, Turks, Ottomans: A Shared History, Fifteenth Through the Twentieth Century* (New York: Syracuse University Press, 2002).
- Levy, Richard S. *Antisemitism: A Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. Cilt 1. (California: ABC-CLIO, 2005).
- Levitt, Matthew. *Negotiating Under Fire: Preserving Peace Talks in the Face of Terror Attacks* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2008).
- Lewis, Bernard. *Orta Doğu, İki Bin Yıllık Orta Doğu Tarihi* (Ankara: Arkadaş, 2010).
- Lewis, Bernard. *Faith and Power: Religion and Politics in the Middle East* (New York: Oxford University Press, 2010).
- Lewis, Bernard and Kramer, Martin. *The Jewish discovery of Islam* (London: Sayracuse, 2006).
- Lilker, Shalom. *Kibbutz Judaism: A New Tradition in the Making* (New Jersey: Cornwall, 1982).
- Mahler, Gregory S. *The Knesset: Parliament in the Israeli Political System* (New Jersey: Associated University Presses, 1981).
- Mansfield, Peter. *Orta Doğu Tarihi* (İstanbul: Say, 2010).
- Massad, Joseph A. *The Persistence of the Palestinian Question: Essays on Zionism and the Palestinians* (NY: Routledge, 2006).
- McClintock, Anne; Mufti, Aamir and Shohat, Ella. *Dangerous Liaisons: Gender, Nation, and Postcolonial Perspectives* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997).
- Medding, Peter Y. *Sephardic Jewry and Mizrahi Jews* (NY: Oxford University Press, 2007).
- Meir, Yosef. *Beyond the Desert* (Israel: Ministry of Defence, 1973).
- Mendilow, Jonathan. *Ideology, Party Change and Electoral Campaigns in Israel, 1965-2001* (Albany: State University of New York Press, 2003).

- Mitchell, Thomas G. *Liberal Parties in Settler Conflicts* (Westport, CT: Greenwood Press, 2002).
- Mitchell, Thomas G. *Israel/Palestine and the Politics of a Two-State Solution* (Sayrth Carolina: McFarland, 2013).
- M Zohar, David. *Political Parties in Israel: The Evolution of Israeli Democracy* (New York, Praeger Publishers, 1974).
- Naor, Mordehay and Giladi, Dan. *Eretz Israel beMeah HaAşerim* (Tel Aviv: İsrail Savunma Bakanlığı Yayınevi, 1990).
- Nini, Yehuda. *The Jews of the Yemen: 1800 – 1914* (Harwood Academic Publishers, 1991).
- Olson, Jess. *Nathan Birnbaum and Jewish Modernity: Architect of Zionism, Yiddishism, and Ortodoxy* (California: Stanford University Press, 2013).
- Öke, M Kemal. *Siyonizm ve Filistin Sorunu* (İstanbul: Üçdal Neşriyet, 1982).
- Palgi, Michal and Reinhartz, Shulamit. *One Hundred Years of Kibbutz Life: A Century of Crises and Reinvention* (New Jersey: Transaction Publishers, 2011).
- Patai, R. (ed.). *The Complete Diaries of Theodor Herzl* (New York, 1960), 2. Cilt (e-book).
- Patai, Raphael and Wing, Jennifer Patai. *The Myth of the Jewish Race* (NY: Charles Scribners Sons, 1989).
- Patai, Raphael. *The vanished worlds of Jewry* (NY: Macmillan, 1980).
- Perry, Dan and Ironside, Alfred. *Israel and the Quest for Permanence* (Jefferson: McFarland and Company, 1999).
- Peretz D. And Doron, G. *The Government and Politics of Israel* (Lodon: Oxford, 1997).
- Polachek, Solomon W. *The EcoSayimics of Immigration and Social Diversity* (Oxford: Elsevier, 2006).
- Poliakov, Leon. *The History of Anti-Semitism, Volume 1: From the Time of Christ to the Court Jews*. çev. Richar Howard, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003).
- Prior, Michael. *Zionism and the State of Israel* (London: Routledge, 1999).
- Quigley, John. *Palestine and Israel: A Challenge to Justice* (USA: Duke University Press, 1990).
- Reich, Bernard. *A Brief History of Israel* (New York: Infobase, 2008).

- Ritzer, George and Ryan, J. Michael. *The Concise Encyclopedia of Sociology* (UK: Blackwell Publishing, 2011).
- Roy, Sara. *Failing Peace: Gaza and the Palestinian-Israeli Conflict* (London: Pluto Press, 2007).
- Ruderman, B. David. *Erken Modern Dönem Yahudi Tarihi* (İstanbul: İnkılâp, 2013).
- Sager, Samuel. *The Parliamentary System of Israel* (NY: Syracuse, 1985).
- Sayıvâk, David. *Zionism and Judaism* (NY: Cambridge University Press, 2015).
- Sicker, Martin. *The Rise and Fall of the Ancient Israelite States* (Westport, CT: Praeger, 2003).
- Shapira, Anita. *Land and Power: The Zionist Resort to Force, 1881-1948* (Stanford: Stanford University Press, 1999).
- SmooH, Sammy. *Israel: Pluralism and Conflict* (Berkeley: University of California Press, 1978).
- Sprinza, Ehud. *Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics from Altalena to the Rabin Assassination* (NY: The Free Press, 1999).
- Stern, Fritz Richard. *The Politics of Cultural Despair: A Study in the Rise of the Germanic Ideology*. (London: University of Colifornia Press, 1997).
- Swirski, Shlomo and Shoushan, Menachem. *Development Towns in Israel* (Haifa: Breirot Publishers, 1986).
- Tal, Uriel. *Christians and Jews in Germany: Religion, Politics and Ideology in the Second Reich 1870-1914* (London: Cornell University Press, 1975).
- Tessler, Mark A. *A History of the Israeli-Palestinian Conflicts* (Bloomington: Indiana University Press, 1994).
- Tevrat, Andaç Yayınları, 2015.
- Ulutaş, Ufuk; Bölme, Selin ve Ziya, Zeliha. *İsrail Siyasetini Anlama Klavuzu SETA* Aralık 2012.
- Vital, David. *The Origins of Zionism* (Oxford: Clarendon Press, 1980).
- Weis, Yfaat. *A Confiscated Memory: Wadi Salib and Haifa's Lost Heritage* (NY: Columbia University Press, 2011).
- Yaphe, Judith S. *Middle East in 2015: The Impact of Regional Trends on U.S Strategic Planning* (Washington, D.C: National Defence University Press, 2002).

Yishai, Y. *Land of Paradoxes: Interest Politics in Israel* (Albany: State University of New York Press, 1991).

Zaide, Gregorio F. *World History* (Quezon City: Rex Printing Company, 2000).

Zimmels, Hirsch J. *Ashkenazim and Sephardim: Their Relations, Differences, and Problems as Reflected in Rabbinical Responsa* (New Jersey: KTAV Publishing House, 1996).

Zureik, Elia; Lyon, David & Abu-Laban, Yasmeeen. In *Surveillance and Control in Israel/Palestine: Population, Territory and Power* (New York and London: Routledge, 2011).

Makaleler

Abulafia, David. "The Golden Age of Aragonese Jewry. Community and Society in the Crown of Aragon, 1213-1327". *The Jewish Quarterly Review*, New Series, Cilt 90, Sayı 1/2, 1999.

Abramson, Paul R. "Generational Replacement, Ethnic Change, and Partisan Support in Israel", *The Journal of Politics*, Cilt 51, Sayı 3, 1989.

Acosta, Benjamin. "The Cultural Politics of Israel's *Mizrahim*: From Marginalization toward Dominance". *Culture Critique* Cilt 2, Sayı 1, 2011.

Al-Haj, Majid. "Ethnicity and Immigration: The Case of Soviet Immigration to Israel", *Humboldt Journal of Social Relations*, Cilt 19, Sayı 2, 1993.

Avrahami, Arza and Dar, Yechezkel. "In a Practical Mood: Studying for a Profession in the Changing Kibbutz". *Higher Education*, Cilt 47, Sayı 1, 2004.

Barnett, Richard D. "The Jews in Spain and Portugal before and after the Expulsion of 1492" *Journal of the American Academy of Religion*, Cilt 41, Sayı 4, 1973.

Bar-Tal, Daniel. "Political Psychology in Israel". *Political Psychology*, Cilt 9, Sayı 4, 1988.

Baskind, Samantha. "Distinguishing the Distinction: Picturing Ashkenazi and Sephardic Jews in Seventeenth- and Eighteenth-Century Amsterdam." *Journal for the Study of Sephardic and Mizrahi Jewry* 1, Sayı 1, 2007.

Ben-Rafael, Eliezer. "Mizrahi and Russian Challenges to Israel's Dominant Culture: Divergences and Convergences". *Israel Studies*, Cilt 12, Sayı 3, 2007.

Brichta, A. "Forty Years of Struggle for Electoral Reform in Israel, 1948-88". *Middle East Review*, Cilt 21, Sayı 1, 1988.

Chetrit, Sami Shalom. "Mizrahi Politics in Israel: Between Integration and Alternative". *Journal of Palestine Studies*, 2000.

Conaway, Carol. "The Colors of Jews: Racial Politics and Radical Diasporism" *AJS Review*, Cilt 33, Sayı 1, 2009.

Davis, Joseph. "The Reception of Tthe *Shulh AN 'ARUKHAND* the Formation of Ashkenazic Jewish Identity", *AJS Review Cilt* 26, Sayı 2, 2002.

DellaPergola, Sergio and Rebhun, Uzi and Tolts, Mark. "Contemporary Jewish Diaspora in Global Context: Human Development Correlates of Population Trends". *Israel Studies*, Cilt 10, Sayı 1, 2005.

Diskin, Hanna and Diskin, Abraham. "The Politics of Electoral Reform in Israel". *International Political Science Review*, Cilt16, Sayı 1, 1995.

Divine, Donna R. " Zionism and the Transformation of Jewish Society", *Modern Judaism*, Cilt 20, Sayı 3, 2000.

Edelman, Martin. "The judicialization of Politics in Israel". *International Plitical Science Review*, Cilt 94, Sayı 2, 1994.

England, Sarah. "The Israeli Diaspora" (Steven J. Gold), *American Journal of Sociology*, Cilt 110, Sayı 2, 2004.

Evans, Matt. "Population Dispersal Policy and the 1990s Immigration Wave". *Israel Studies*, Cilt 16, Sayı 1, 2011.

Fontaine, Resianne; Schatz, Andrea and Irene Zwiép, "Sepharad in Ashkenaz. Medieval KSayıwledge and Eighteenth-Century Enlightened JewishDiscourse", *Aleph*, Cilt 9, Sayı 1, 2009.

Galanti, S. Ben-Rafael and Aaronson, W.E. and Schnell, I. "Power and changes in the balance between ideology and pragmatism in the right wing LikudParty". *GeoJournal*, Cilt 53, Sayı 3, 2001.

Gerson, Judith M. and Wolf, Diane L. “Sociology Confronts the Holocaust: Memories and Identities in Jewish Diasporas”. (Rev.), Lynn Rapaport, *American Journal of Sociology*, Cilt 113, Sayı 6, 2008.

Greifenhagen, F. V. “Ethnicity In, With, or Under the Pentateuch”. *Journal of Religion & Society*, Cilt 3, 2001.

Hacohen, Dvora. “British Immigration Policy to Palestine in the 1930s: Implications for Youth Aliyah”. *Middle Eastern Studies*, Cilt 37, Sayı 4, 2001.

Halpern, Ben and Reinhartz, Jehuda. “The Cultural and Social Background of the Second Aliyah”. *Middle Eastern Studies*, Cilt 27, Sayı 3, 1991.

Halevi, Nadav. “The Israeli Labor Movement”. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Cilt 310, 1957.

Hart, Mitchell B. “Orientalism and the Jews” (*The Tauber Institute for the Study of European Jewry Series.*), *The American Historical Review*, Cilt 111, Sayı 1, 2006.

Helman, Amir. “The Israeli Kibbutz as a Socialist Model”, *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)*, Cilt 148, Sayı 1, 1992.

Hirschl, Ran. “The Political Origins of Judicial Empowerment Through Constitutionalization: Lessons from Four Constitutional Revolutions”. *Law & Social Inquiry*, Cilt 25, Sayı 1, 2000.

Hoffman, Steven A. “Israel at the Polls, 1981: A Study of the Knesset Elections”. *The American Political Science Review*, Cilt 81, Sayı 4, 1987.

Iecovich, Esther. (2001) “Pensioners' Political Parties in Israel”. *Journal of Aging & Social Policy*, Cilt 12, Sayı 3, 2008.

Jacobson, Abigail. “Sephardim, Ashkenazim and the 'Arab Question' in Pre-First World War Palestine: A Reading of Three Zionist Newspapers”, *Middle Eastern Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2003.

Kachtan, Dana. “The Construction of Ethnic Identity in the Military-From the Bottom Up”, *Israel Studies*, Cilt 17, Sayı 3, 2012.

Kanarfogel, Ephraim. “The 'Aliyah of "Three Hundred Rabbis" in 1211: Tosafist Attitudes toward Settling in the Land of Israel”. *The Jewish Quarterly Review*, New Series, Cilt 76, Sayı 3, 1986.

KaSayıvsky, Eliyahu. “The Kibbutzim in Israel The Other Society by H. Darin-Drabkin”. *American Journal of Economics and Sociology*, Cilt 24, Sayı 2, 1965.

- Kark, Ruth and Glass, Joseph. B. "The Jews in Eretz-Israel/Palestine, From Traditional Peripherality to Modern Centrality", *Israel Affairs* 5/4, 1999.
- Katz, Yossi. "The Religious Kibbutz Movement and Its Credo, 1935-48". *Middle Eastern Studies*, Cilt 31, Sayı 2, 1995.
- Kemal H. Karpat, "Studies on Ottoman Social and Political History: Selected Articles and Essays" *Social, economic and political studies of the Middle East and Asia* Cilt 81, Sayı 1, 2002.
- Keren, M. and Levhari, D. and Byalsky, M. "On The Stability and Viability of Co-operatives: The Kibbutz as an Example", *Acta Oeconomica*, Cilt 56, Sayı 3, 2006.
- Kohn, Leo. The Constitution of Israel. *Journal of Educational Sociology*, Cilt 27, Sayı 8, 1954.
- Kopelowitz, Ezra. "Religious Politics and Israel's Ethnic Democracy". *Israel Studies*, Cilt 6, Sayı 3, 2001.
- Laskier, Michael M. "Jewish Emigration from Morocco to Israel: Government Policies and the Position of International Jewish Organizations, 1949-56", *Middle Eastern Studies*, Cilt 25, Sayı 3, 1989.
- Lawee, Eric. "From Sepharad to Ashkenaz: A Case Study in the Rashi Supercommentary Tradition". *AJS Review*, Cilt 30, Sayı 2, 2006.
- Leon, Nissim. "The Secular Origins of Mizrahi Traditionalism". *Israel Studies*, Cilt 13, Sayı 3, Israeli Secular-Religious Dialectics, 2008.
- Likhovski, Assaf. "Post-Post-Zionist Historiography", *Israel Studies*, Cilt 15, Sayı 2, 2010.
- Lustick, Ian. "To Build and to Be Built By: Israel and the Hidden Logic of the Iron Wall". *Israel Studies*, Cilt 1, Sayı 1, 1996.
- Mahler, G. "The Forming of the Netanyahu Government: Coalition-Formation In A Quasi-Parliamentary Setting", *Israel Affairs*, Cilt 3, Sayı 3-4, 1997.
- Marks, Essica. "Formal and Informal Methods in the Transmission of a Jewish Sephardi Liturgy". *Yearbook for Traditional Music*, Cilt 40, 2008.
- Morris, Benny. "Yosef Weitz and the Transfer Committees, 1948-49". *Middle Eastern Studies*, Cilt 22, Sayı 4, 1986.
- Mustafa, Mohanad. "The Rise of Yesh Atid: Political Factors and Social Background", *Jadal*, Sayı 17, Mayıs 2013.

- Nachmias, David. "Israel's Bureaucratic Elite: Social Structure and Patronage". *Public Administration Review*, Cilt 51, Sayı 5, 1991.
- Ottolenghi, Emanuele. "Carl Schmitt and the Jewish Leviathan: The Supreme Court vs. the Sovereign Knesset". *Israel Studies*, Cilt 6, Sayı 1, 2001.
- Peters, Edward. "Settlement, Assimilation, Distinctive Identity: A Century of Historians and Historiography of Medieval German Jewry, 1902-2002". *The Jewish Quarterly Review*, Cilt 97, Sayı 2, 2007.
- Rabkin, Yakov M. "Religious Roots of a Political Ideology: Judaism and Christianity at the Cradle of Zionism," *Mediterranean Review* 5, Sayı 1, 2012.
- Roshwald, M. "Political Parties and Social Classes in Israel", *Social Research*, Cilt 23, Sayı 2, 1956.
- Ryan, Curtis R. "Unequal Conflict: The Palestinians and Israel". (John R. Gee) *Middle East Studies Association Bulletin*, Cilt 34, Sayı 1, 2000.
- Sedat Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi". *Sosyal Bilimler*, Cilt 2, Sayı 1, Ocak 2012.
- Serbest, M.Bürkan. "Tarihsel Kökenleriyle İsrail'de Siyasal Partiler". Ankara Üniversitesi *SBF Dergisi*, Cilt 60, Sayı 2, 2011.
- Sezgin, Yüksel. "The Implications Of The Direct Elections In Israel". *The Turkish Yearbook* Cilt 30, 2000.
- Shilo, Margalit. "The Immigration Policy of the Zionist Institutions 1882-1914", *Middle Eastern Studies*, Cilt 30, Sayı 3, 1994.
- Shlaim, Avi. "The Likud in Power: The Historiography of Revisionist Zionism". *Israel Studies*, Cilt 1, Sayı 2, 1996.
- Shohat, Ella. "Sephardim in Israel: Zionism from the Standpoint of Its Jewish Victims". *Social Text*, Cilt 19, Sayı 20, 1988.
- Smootha, Sammy. "Black Panthers: The ethnic dilemma". *Society*, Cilt 9, Sayı 7, 7 Mayıs 1972.
- Smootha, Sammy. "The model of ethnic democracy: Israel as a Jewish and democratic state". *Nations and Nationalism*, Cilt 8, Sayı 4, 2002.
- Stein, Colman Brez. "Israeli Policy toward Sephardi Schooling", *Comparative Education Review*, Cilt 29, Sayı 2, 1985.
- Susser, B. "The Direct Election of the Prime Minister: A Balance Sheet". *Israel Affairs*, Cilt 4, Sayı 1, 1997.

Tepe, Sultan. "The perils of polarization and religious parties: the democratic challenges of political fragmentation in Israel and Turkey". *Democratization*, Cilt 20, Sayı 5, 2013.

Tsur, Muki. "Pesach in the Land of Israel: Kibbutz Haggadot". *Israel Studies*, Cilt 12, Sayı 2, 2007.

Tzabag, Shmuel. "Co-operation in the Shadow of a Power Struggle: Israel: The Likud Governments and the Histadrut 1977-84", *Middle Eastern Studies*, Cilt 31, Sayı 4, 1995.

Vivanti, Corrado. "The History of the Jews in Italy and the History of Italy", *The Journal of Modern History*, Cilt 67, Sayı 2, 1995.

Willms, J. Douglas and Chen, Michael. "The Effects of Ability Grouping on the Ethnic Achievement Gap in Israeli Elementary Schools". *American Journal of Education*, Cilt 97, Sayı 3, Mayıs 1989.

Wijnhoven, Jochanan H. A. "The Sephardi Heritage: Essays on the History and Cultural Contribution of the Jews of Spain and Portugal. Cilt I: The Jews in Spain and Portugal before and after the Expulsion of 1492", *Journal of the American Academy of Religion*, Cilt 41, Sayı 4, 1973.

Yiftachel, Oren. "Ethnicocracy" and Its Discontents: Minorities, Protests, and the Israeli Polity". *Chicago Journals, Critical Inquiry*, Cilt 26, Sayı 4, 2000.

Yonah, Yossi. "Israel's Political Stability: A Matter of Principle". *Israel Studies*, Cilt 5, Sayı 2, 2000.

Gazeteler

Bendavid, Naftali. "European Jews Rebuff Netanyahu's Call to Migrate to Israel". *Wall Street Journal* 18 Şubat 2015

Dankner, Amos. "I Have a Sister". *HaAretz* 18 Şubat 1983

Cesarani, David. A Different kind of Catastrophe, *The Guardian* 22 Haziran 2008

Haaretz Gazetesi

James Feron, "Menachem Begin: Guerrilla Leader Who Became Peacemaker", *The New York Times* 10 Mart 1992

Lewis, Bernard. "Israel's Election System Is Sayı Good". *Wall Street Journal* (Eastern edition), 1 Nisan 2009.

Leaders reject Netanyahu calls for Jewish mass migration to Israel *The Guardian* 16 Şubat 2015

U. Benziman, "Thirty-Three Parties Looking For An Edge", *Ha'aretz*, 06 Nisan 1999.

The Times, 20 Kasım 1980

Çevrimiçi Kaynaklar

BizHaberiz: (<http://www.bizhaberiz.net/index.php?Did=3071>)
(erişim tarihi:22.11.2013)

Benyamin Neuberger. Seminar on Israeli: Cleavages and Political Parties, 2004. (<http://www.passia.org/seminars/2000/israel/part6.html>)

Central Intelligence Agency(CIA)-Resmi Web Sitesi:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html>

Gush Emunim, Knesset,

http://www.knesset.gov.il/lexicon/eng/gush_em_eng.htm.(10.12.2013)

International Momnetary Fund(IMF), Stanley Fischer and David W.H. Orsmond, Israeli Inflation from an International Perspective, (WP/00/178) Kasım 2000 (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp00178.pdf>)

Jewish Encyclopedia: <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/4861-damascus>

Meretz Partisi resmi sitesi: meretz.org.il/english

Moe, Marie Cathrine Furberg. *Peripheral Nationhood, Being Israeli in Kiryat Shemona*. A thesis submitted to the Department of Anthropology of the London School of Economics for the degree of Doctor of Philosophy, London, 2012.

(http://etheses.lse.ac.uk/449/1/Furberg_Peripheral%20Nationhood%20Being%20Israeli%20in%20Kiryat%20Shemona.pdf) (erişim tarihi: 12.12.2014)

Shafir, Asher. "Ethnic Minority Languages in Israel". Tel Aviv University http://www.afahc.ro/ro/afases/2011/socio/SHAFRIR_1.pdf

Sayırman Golb, "The Caliph's Favorite: New Light from Manuscript Sources on Hasdai ibn Shaprut of Cordova", The University of Chicago: https://oi.uchicago.edu/sites/oi.uchicago.edu/files/uploads/shared/docs/the_caliph's_favorite.pdf

Şas Partisi'nin resmi sitesi için bkz. <http://shas.org.il/Web/He/Default.aspx>.

The Israel Democracy Institute: (<http://en.idi.org.il/>)